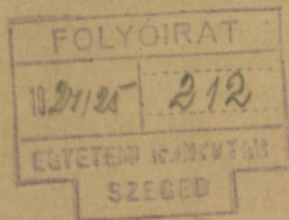

IRODALOMTÖRTÉNET.

A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG
FOLYÓIRATA.

SZERKESZTI

PINTÉR JENŐ.

TIZENNEGYEDIK ÉVFOLYAM.

KIADJA A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG.

BUDAPEST, 1925.

TARTALOM.

Összefoglaló könyvszemle	3
Folyóiratok szemléje	29
Figyelő-cikkek	72
Új könyvek	84
Kézirattár	89
Készülő munkák	93
Elhunytak	95
Hírek	100
Társasági ügyek	102

Tagjainkhoz és előfizetőinkhez.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság több helyről kap jelentékeny anyagi segítséget, de még így is nagy összegeket költ folyóiratára. Azért is folyóiratunkat csak azoknak küldjük meg, akik fizetési kötelezettségüket pontosan teljesítik. Az évi tagsági díj negyvenezer korona.

A folyóiratot negyvenezer korona évi összegért minden érdeklődő megrendelheti. Iskolák, könyvtárak és társaskörök számára az évi előfizetési összeg nyolcvanezer korona. A tagdíjak, megrendelések és előfizetések beküldésének határnapja: január 30.

A jelzett összegek s általában mindennemű megrendelés és reklamálás a M. Tud. Társulatok Sajtóvállalatának küldendők be. (Budapest, VIII. Múzeum-körút 6.) A tagsági, előfizetési és egyéb díjak beküldésére postai utalvány és postai befizetőlap egyaránt használható.

A társasági ügyeket Alszeghy Zsolt titkár intézi (Budapest, II. Mária-tér 3.). Az ismertetésre szánt könyvek és cserepéldányok Pintér Jenő szerkesztő címére küldendők (Budapest, I, Attila-utca 1.).

A folyóirat évenként négyszer jelenik meg s beható tájékoztat nyújt a magyar irodalom és irodalomtörténet haladásának minden fontosabb mozzanatáról. Egyes füzetek külön is kaphatók a Széchenyi-könyvkereskedésben (Rákóczi-út 1) és a Studium-könyvkereskedésben (Múzeum-körút 21).

IRODALOMTÖRTÉNET.

A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG
FOLYÓIRATA.

SZERKESZTI

PINTÉR JENŐ.

TIZENNEGYEDIK ÉVFOLYAM.

KIADJA A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG.
BUDAPEST, 1925

MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1911-ben alakult. Célja a magyar irodalomtörténet és kritika művelése.

Tisztviselők:

Elnök: Négyesy László.

Alelnökök: Dézsi Lajos, Szász Károly, Viszota Gyula, Zoltvány Irén.

Titkár: Alszegehy Zsolt.

Szerkesztő: Pintér Jenő.

Jegyző: Brisits Frigyes.

Pénztáros: Agner Lajos.

Választmányi tagok:

Angyal Dávid,
Badics Ferenc,
Bajza József,
Baranyai Zoltán,
Baros Gyula,
Bán Aladár,
Bánóczi József,
Binder Jenő,
Birkás Géza,
Bleyer Jakab,
Borbély István,
Császár Elemér,
Császár Ernő,
Czapáry László,
Eckhardt Sándor,
Erdélyi Pál,
Ferenczi Zoltán,
Fest Sándor,
Galamb Sándor,
Gragger Róbert,
Gulyás József,
Gulyás Pál,
Gyomlay László,
György Lajos,
Gyulai Agost,
Hajnóczy Iván,
Harsányi István,
Hegedűs István,

Horváth Cyrill,
Horváth János,
Huszi Józsefné,
Imre Sándor,
Jakab Ödön,
Kardos János,
Kastner Jenő,
Kádár Jolán,
Kék Lajos,
Kisparti János,
Kiss Ernő,
Kőrös Endre,
Kristóf György,
Kürti Menyhért,
Lakatos Vince,
Leffler Béla,
Lengyel Miklós,
Madai Gyula,
Marczinkó Ferenc,
Melich János,
Mitrovics Gyula,
Morvay Győző,
Német Károly,
Olgyai Bertalan,
Pais Dezső,
Pap Károly,
Papp Ferenc,
Paulovits István,

Pekár Gyula,
Perényi József,
Pitroff Pál,
Radó Antal,
Radványi Kálmán,
Sajó Sándor,
Sebestyén Gyula,
Sik Sándor,
Solymossy Sándor,
Szemkő Aladár,
Szigetvári Iván,
Szinger Kornél,
Szinyei Ferenc,
Szira Béla,
Thienemann Tivadar,
Tolnai Vilmos,
Tordai Anyos,
Vargha Damján,
Vargha Gyula,
Várdai Béla,
Veress Samu,
Voinovich Géza,
Wallentinyi Samu,
Werner Adolf,
Zlinszky Aladár,
Zolnai Béla,
Zsigmond Ferenc.

ÖSSZEFOGLALÓ KÖNYVSZEMLE.

A LEGUTÓBBI ÉV LEGJELENTŐSEBB. SZÉPIRODALMI ALKOTÁSAI.

I. Költők.

A századforduló lírikusai között a kor társadalmi viszonyainak és lelki válságainak egyik leghívebb megszólaltatója *Kozma Andor*. 1889-ben lépett fel és van valami jellemző abban, hogy első kötetéhez Dóczy Lajos írt előszót. Nyelvének Arany Jánoséra emlékeztető tősgyökeressége és gazdagsága, formai művészete és bizonyos mértékben világfelfogása is hamarosan megnyitotta előtte az elismert irodalmi vezetőorganumok hasábjait. 1893-ban már a Kisfaludy-Társaság tagjai sorába emeli. Ugyanabban az esztendőben jelenik meg egy verskötete (*Versek*), amelyről Gyulai Pál folyóirata, a Budapesti Szemle, részletesen megemlékezik. Kozmában a költőt méltatja, aki a szerelem és családi élet érzésein kívül a természet és társasélet egyes jeleneteit is megdalgolja, melyeket éles szemmel, fogékony szívvel és élénk képzelettel tud megfigyelni és rajzolni. Megállapítja, hogy a költőnek hajlama van a reflexióra, bár a kelleténél többször keveri verseibe; érzései finomak, nemesek, bár nem mélyek és nem szenvedélyesek. „Gyöngédsége, édes hangja olykor Szabolcskára emlékeztet, de Kozma tehetsége határozottabb, tartalmasabb, kiforrottabb.” 1897-ben, szatirakötetének megjelenése alkalmával, ugyancsak a Budapesti Szemle figyelmeztet arra, hogy költői egyéniségében erősen jellemző a humor és a szelfd gúny, — de az igazi szatíraíró mélyreható szemét nélkülözzük nála. Most, amikor a Pallas R.-T. második kiadásban tette közzé *Magyar symphoniák* című kötetét (első kiadása 1909-ből való), különösképen is kötelességünk megemlékezni írói pályájáról és egyéniségéről. Kozma Andor azok között a kevesek között nevezhető, akiket minden oldalról szeretet övez. Tudjuk, hogy Gyulai Pálhoz és Beöthy Zsolthoz milyen szoros barátság fűzte,

és tudjuk azt is, hogy Ady Endrének és Móricz Zsigmondnak is milyen őszinte támogatója, útegyengetője volt. A Magyar Írók Segélyegyletének igazi jótékony lelke, — mi, fiatalabbak pedig közvetlenségéről, szíves jóságáról, fáradhatatlan készségéről nagyon sokat mesélhetnénk. Nyilvánvaló, hogy hatásának egyik eszköze ez a sajátos egyéniség, a régi magyar nemesúrnak ritka, lebilincselő, ősi típusa. Ugyancsak egyéniségéből folyik lelki tartalmának költészetében megnyilatkozó vonzereje: emberszerető szíve, amely a maga korának minden fájó sóhaját szívébe fogadja és dallá nemesíti. A századvég liberális magyarjának igazán rokonszenves példája. Nem elfogult semmiben: csak a haza és az emberi igazság irányában. Emez még a félénken jelentkező antiszemita-mozgalom ellen is sorompóba viszi, amaz még a munkáskérdés fájó igaztalanságai ellenére is a szociáldemokrácia ellenségévé teszi. Az emberi társadalom rendjével nincs megelégedve: szatiráiban ugyan csak a kinövések túlzóbb fajtája ellen harcol, de lírájában egy-egy fájó akkord ad hangot a résztvevő szív szomorúságának. A szív igazságérzete hódított költészetében. Lelkes magyar ember, akinek a magyar múlt és a magyar jövő ugyanolyan égető, életet jelentő probléma, mint volt Vörösmartynak. Hazafiás páthosza is rokon Vörösmartyéval: áradásában, színes ragyogásában. Költészete azonban művészet is, nemcsak lelki tartalom: könnyedségében szinte utólérhetetlen formai tökéletesség, és formai gondja ellenére meglepően természetes magyar beszéd jellemzi. A somogyi magyar nyelv az ő költészetében vált először igazi szépségforrássá. Mindezek olyan érdemek, amelyek Kozma Andor kedveltségét, művészi és könyvsikerét bőven megértetik. Amit a kritika hibául említhet: az áradásban a korlát összeomlását, a csillogásban néha a melegség lehűlését, azon csak az akadhat meg, aki még egy költeményét sem hallotta a költő ajkáról. Olyan símulóan, olyan lelketadóan folyik a vers onnan, hogy a szó akusztikája a szöveg integráns részének érzik: ami a művészi kritika szemében formátlanság, az ebben a megszólalásban az egyéni lélek egyéni lírájának természetes harmóniája. Lehet, hogy a kor eltávozása, a költemények alkalmi ihletőjének elhalványulása határt fog szabni Kozma Andor hatásának is; de a magyar lélek nemes megszólalásával, a kor érzésvilágának tisztult kifejezésével mindig meg fogja érdemelni az irodalomtörténet elismerését.

A külső siker kontrasztja vezeti tollamat Kozma jellemzésétől Harsányi Kálmán bemutatására. Megvallom, *Harsányi Kálmán* pályája a Siker istenasszonyával való viaskodásában e kor egyik legérdekesebb problémájának érzik. Amikor fellép, egyszerre két éles szem köszönti benne a nem mindennapi tehetséget — Tóth Béla és Rákosi Jenő. Első kötetét a közönség el is kapkodja, de hamarosan megfélekedzik róla, és még a közönség szimpátiájának legfelületesebb hőmérői, az anthológiák sem jelzik a nevét. Prónai Antal az egyetlen, aki legalább az ifjúság lelkéhez közelállónak érzi. Későbbi kötetei nem kelnek el, lassankint mintha első ünneplője, Rákosi Jenő is megtagadná. Pedig az első elismerés jogosságát a későbbi pálya csak igazolta. Azt kell hinnem, hogy a kottériáktól való tartózkodás tette Harsányit ilyen egyedülállónak. Most, hogy az *Utolsó fölgyűlés* megjelent, a kritikus kénytelen újra az ünneplő elismerés szavával szólani. A költészet szépségeinek gazdag tárháza ez az új kötet. Már maga a lélek is megkap mélységével, komolyságával, nemességével. Az önjellemzések szebbnél-szebb sora kívánczik tollam alá, de csak egyre hivatkozom, a legerőteljesebbre: *Én nem vagyok az élet tagadója*. Egy érzékeny lelkű poétaember lép elénk benne, a szépségnek és nagyságnak hódolója, az élet ragyogásának látója, önmaga tehetségének tudója, hivatásának igaz ismerője, — de ajka körül mosoly-sírok a ráncok, homlokán az élet árnyéka: „Csak a borúnak hű szállásadója, s szeretője egy fekete felhőnek.“ A gondolat embere, aki állandóan az értelem sugarával kutatja az élet és önmaga problémáit, aki állandóan a mindenség lüktetését érzi maga körül, aki minden fűszálban és minden bogárszárnyrebbenésben az örök törvény titkait sejtí. A minden élő bölcsesete tölti be agyát és az ember nagyképű öncélúságát ezzel a titokzatos bölcsesettel mosolyogja le. Gondolatvilágának van valami — talán önkéntelen — közössége Schmitt Jenő Henrik filozófiájával, természettudományos jellegében éppúgy, mint mindent lélekkel telítő idealizmusában. Bölcselmi líráját is Schmittnek Nietzsche-ről mondott szavaival jellemezhetjük: fantázia és fogalomköltészet. Költői voltát kifejezésének művésze biztositja: a gondolat a páthosz magasságaiba emeli; Harsányit nem az érzés, hanem a gondolkodás tudja a szenvedély-erejű lírához ihletni. Ennek a sajátosságnak az a magyarázata, hogy benne a szív is a gondolatokhoz forrott, neki egy-

egy gondolati probléma nemcsak értelmi, hanem mindig szívbeli is. A gondolati líra nála hangulati líra, — és pedig nemcsak egy-egy élménymegjelenítés alkalmiságában, hanem a *Tuba mirabilis* probléma-viaskodásában is. Az ő életének a gondolatok élete igazabb része, mint maga a „vita vegetativa“. És a szeme mégis az élet szépségeit issza: olyan, mint az ég felé törő jegenye, amely mindig a napot nézi, de legszebb csillogását a harmateppeknek a nap fényében való megcsillogásai, a saját élete szomorúságainak a világ értelmét kutató bölcselkedés közepette megvillanó könnyecskéi okozzák. A környező világ, a természet a szépségek pompáját szórja elébe:

„Dermedt erdőkből dóm s kupola épül;
Előbb sirály-dúc, majd pálmás sziget;
Végül hajók és szívek kikötője,
Új rév, új föld, mely ígér új hitet.
Mind illatos, friss, hamvas, szűz, opálos,
Zöld gyöngyszem a kék-tükrű tengeren...“

Mind e pompából egy áll a szívéhez legközelebb: az ember. A modern gnosztikusok rokona abban is, ahogy, amily tűzzel akarja ezt az embert ember-állatból lélekké, égignyúló korlátból szárnyra, agy-gép-labirintusból szellemmé — istenfiává tenni. A háború szenvedései ezért marcangolják az ő szívét a minden ember kínjaival, a gyilkos gyűlölet ezért teszi oly sikoltóvá a szomszédját a szeretet iránt. Ez a szeretet magasztosítja fel a költőt és szerzi meg neki a Mindenhatótól azt a szépségadományt, amelyből e kötetet élénk tárja.

Kosztolányi Dezső nevét 1910-ben *A szegény kisgyermek panaszai* tették országszerte ismertté. Azt mondják róla, hogy a modern, dekadens léleknek ő a leghívebb magyar megszólaltatója. Jobban, találóbban jellemezni alig is lehetne. Ahogy a XVIII. század végének a könnypréslő, szentimentális regények és drámák, úgy a modern dekadens léleknek ez a sajátos panaszkodás a legalkalmasabb szellemi tápláléka. R. M. Rilke, akivel Kosztolányit kapcsolatba szokás hozni, ugyanezzel a panaszos emlék-melancholiával hódított. Ennek a Rilkenek világáról mondja egyik elemzője, R. H. Heygrodt: képzelődésből, álmodozásból és kedves élményekből tevődik össze. Kosztolányi költészetének is ezek az eredői. Kifejezésük is rokon. Érzelmi tartalmuknak metaforák és képek fűzésén való hintál-

gatása, a rím és ritmus szerves összefüggése a szavak lágy zenéjével és a képek ködös világításával. Közönségünk éppen ezidőtájt kerül a dán Jacobsen hatása alá, igéződik meg az impresszionizmus nyelvi szépségeitől, amikor Mednyánszky László képein a hangulatfestés hódít. Jacobsenről a kritika megállapítja, hogy „alakjaiban minden — más embernél ki, az élet felé utat kereső érzéklés-érzés befelé irányul, önönmagára vonatkozik; embereinek szenzibilitása túlságos, de élettevékenységük potencialitása rendkívül csekély; passzív lények, mégis intenzíve élnek, csak hogy nem kifelé, hanem befelé“. Ez az embertípus a világirodalom egészében sem talál hívebb lírai megszólalást, mint Rilke *Traumgekrönt* és Kosztolányi *Panaszok* című ciklusaiban. Ma ez az embertípus már nem tud hódítani: Knut Hamsun regényírását ez a felismerés hozta a Pán stílusától át az *Éhség, Új föld*, stb. téma- és kifejezésújságához. Kosztolányi Dezső megmaradt a régi hang mellett: a kis gyermek panaszait most új ciklussal toldotta meg. *A bús férfi panaszaival* (Genius-kiadás, 1924.). Benne tehát ma is Jacobsen hőseit látjuk; csak annyiban egyéni, hogy városi ember és az élményei egyéniék. A passzivitás és a nagy szenzibilitás a régi benne: az akarat mindig melanchóliába fullad. Az örök félelem tartja igájában, — félelem, amely nem ismeri okát. Mindig önmagával foglalkozik: minden, amit kinn érzékel, belső rezonanciájával ihleti meg. Az álom bús szakadécai közt bolyong, régi kilincseken kotorász, idegen szobák nem ismert életét éli át képzelete. A valóság látását mindig ködbe borítja ez a képzelet: és amit a ködön át lát, az inkább álom, mint való. Vannak érzési élményei, amelyek szétzavarják ezt a ködöt, — de csak pillanatokra, azután újra a képzelet kaleidoszkópjával cseréli fel a fájdalom mikroszkópját. Érzései sem közösségérzések: csak önmagával való vonatkozásban tud mindent a szívébe fogadni. De ez a fájdalom sem erős, tépő, sikoltó: tompa zengés csupán, mint az erdő sírása, amikor a szél zizegteti a fák koronáját. És éppen ezzel kapja meg az olvasót: nem érzést, csak halvány hangulatot szuggerál, azt is csupán ritmusával, halvány képeivel. Ritmusának zenéje igazi esónakringás — maga is így nevezi —, a hangulat úlmába ringató. Az elringatózás az ő gyönyörűsége, ez az, amivel olvasóit is gyönyörködteti:

„Az aviatikus,	Mint én,
Aki ezer méter magasban	Ki lassan
Kóvályog most a nyári rónán,	Ringok a lelkem ütemén,
Nem oly boldog,	Míg elkészül e költemény.”

Művészibb és emberibb célja nincsen; önmaga is tartja a fiának adott tanácsot: „Eget ne vívj, mély utakat ne áss!” A dekadens, akaratát vesztett, modern magyar ő:

„Vagyok szegény, ki semmit sem akar,
Harmincnégy éves, elfáradt magyar...”

Mint valami nyomasztó Maeterlinck-darab után a tavaszi erdő üdesége, úgy hat Kosztolányi kötete után *Erdélyi József* költészete. 1922-ben lépett fel *Ibolya levél* című kötetével. Hogy valami tudatosan újat hozott, azt azzal is jelezte, hogy az örök forradalmár Szabó Dezsővel íratott hozzá előszót. A kötetet a kritika is jelentős ígéretnek érezte: meglátszott rajta, hogy Erdélyiben van költői ihlet és van erő is annak kifejezésére; látszott, hogy önmaga akar maradni, a belső kényszerre akar támaszkodni. Meglepett kifejezéseinek eredetisége, látszólagos mesterkéletlensége, mindennek felett pedig rokonszenves egyénisége. A szegénység, a nyomor, mely eléje tárul, szomorú részvételt tölti meg szívét; krisztusi szeretetet szomjaz, igazi felebaráti szeretetet, amely könnyet töröl és sebet gyógyít. Új kötete (*Világ végén*. Athenaeum, 1924.) magában foglalja az első kötet értékesebb költeményeit is, de jóval bővebb, időben visszamenőleg is teljesebb. A nép, a falusi magyar nép fia lép benne elénk; szíve visszavonja a falu egyszerűségébe és kínozza a sors, amely a föld szántásától idecsatolta a város életébe, irodalmi küzködésébe. A szava olyan, mint a városi kalitkában vergődő vadgalamb bűgása. Mindene a falu adománya: gondolkozása, érzése, sőt kifejezése is. Petőfi óta kevés magyar poéta volt, aki ennyire a népben gyökerezett volna: az első igazi, öntudatlan Petőfi-követő. Szava néha úgy hat, mintha nem is itt a városban, hanem a szántóföld üdeségében, szántás-közben született volna. Onnan valók színei, onnan gondolatai, onnan fohászhai. Nem jellemezhetném mással, mint egyik ilyen dalának a lejegyzésével:

„Levelezik a vén rezgőnyárfa,
én istenem, nyár lesz nemsokára,
reszkotnek már a nyárfalevelek
s a bánatok szegény szívem felett.

Sárgarigó füttyöl a fatetön,
csak azt kérdi, mért nincs még szeretöm,
csak azt kérdi, egyedül mért bolygok,
csak azt kérdi, mért nem vagyok boldog.

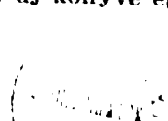
Könnyű neked, csacska rigó, szállhatsz,
szeretőre mindenütt találhatsz,
fészket rakhatsz a leveles ágra,
füttyöt hányhatsz az egész világra.

Jaj, de nehéz az ember fiának
nekivágni árván a világnak,
száz irigye, ezer ellensége,
alig akad köztük elesége.

Nincs szeretöm, nem is lesz tán soha,
csak így bolygok egyedül té s tova,
meg-megállít egy-egy csúfolódó,
fészekrakó boldog sárgarigó... stb."

Íme, nincs ebben semmi keresettség, nincs semmi tudatos művészkedés: igazi népdal, úgy, ahogy az egyszerű szívből kiszakadt. Nem szabad Erdélyi költészetében filozófiát keresni, mint azt a Nyugat kritikusa teszi: Erdélyi műveltségével nem akar csillogni; őszintén bevallja, hogy a faluról nem kultúrát, hanem szívet hozott magával. Azokban a verseiben, amelyek a divatos hivatásérzetet hangoztatják, van is valami disszonáns hang, valami zavaró őszinteség hiány. Alapjában a dalos madár ő, aki a mezőn tanult dalfoszlányokat szomorú magányában, nagyvárosi elhagyatottságában a saját szíve szerint formálja. Ez a közvetlenség a társtalanság szomorúságában, ez az őszinteség az életeltolódás keserűségében: ez jellemzi Erdélyit, ez teszi vonzóvá, érdekessé, különállóvá az egyéniségét. Nem a modern verselőművészet készsége, nem a mai nyelvművészet csillogása ez a poézis: a népköltészet nótafája ő, — termése addig szép, amíg a városi talaj nedvei föl nem szívódnak benne.

Áprily Lajos Erdélyből küldte a magyar közönségnek *Versek* címen kötetét (Athenaeum, 1924.). Személyére vonatkozóan a kolozsvári *Cultura* ezt írja: „Bölcsője ott ringott a szovátaparájdi hegyek alján. Bölcséleti tanulmányokat végzett az enyedi kollégiumban tanár“. 1921-ben *Falusi elégia*, 1923-ban *Esti párbeszéd* című verseskötete jelent meg: új könyve egészé-

ben ezt a két megelőzőt foglalja magában. Költészete az emlékek poézise és a természet hangulatainak zenéje. Ami esemény költészetében megjelenik, aki alakot ritmusaiban elénkhoz: az mind emlékeinek tárházából kerül elő. Épp ezért borongós a hangja, az emlékezés köde üli meg minden embermegjelenését. Az elégiák elsiratottjai a háborúban hullottak el mellette: a vesztes fájdalma az egyes darabok ihletője. A költő lelkét lidércként nyomja a félelmetes vitorlás, a bizonytalan mulandóság. Szomorúságának másik oka a saját életének csalódása. Költészetének csilléjét néha hiába várja vissza: a művészet gyöngyét visszatartják a valóság irigy törpéi:

„Ó, hányszor hittem, szárnyamat kibontom,
ha hívó szél jön, messze tengeré,
és átrepülök túl a horizonton
távol derengő tengerek felé.

Késő. Meddő csatán a szárny kifáradt,
tél jön, fojtó, didergető homály.
S a pince torkán édes illat árad:
sötét mámort kínáló muskotály.“

Innen van, hogy néha elkívánczik a társaság zajából; szeretne visszatérni a hallgatás barlangjába, ahol a vére, dobbanását tanutlan csendben hallgatná, panaszai sötétbedermedő stalagmitok lennének, és elálmodozhatna sorsának a föld alatt tompán zuhogó bűvóatakja felett. Ezek a szubjektivizmus nyugós percei, de nem állandók, nem egyedülállók. Van két kép, amely erősen belevésődött Áprily lelkébe és elég erős arra, hogy minden egyéni melanchóliából kiragadjon: a magyar sors és Erdély. Amarról a Holló-ének-ben dalolja: „Jaj, magányos, kősa fajta, árvaságnak átka rajta. Napsugárban, fellegárban, tél-szakában jár magában — úgy vesz el az Éjszakában“, emerről a szerelmes vallomásoknak szebbnél-szebb lelkesültségével szól. Az erdélyi természet minden szépsége ott csillog dalában és az erős benneélés annyira hatalmába keríti, hogy szoros életközösséget érez mindennel, ami szépségül övezi. Szeretete érzővé elevenít mindent: a juhnyáját éppúgy, mint az erdőt és a trachitsziklákat. Mindezek: „csak hitegetnek némán, hogy nem élnek“, — pedig „csalfa óriások, nappal halottak, éjszakára mások“. A lelke teljesen beléolvad a természetbe; minden mozdulásában emberi életet talál. A hó a fákon — tündérkelengye, a

szél felettük — varázsfogat, a saját meghatott szíve pedig piros kis őz az erdők mélyében. A természettel való meghitt közössége minden örömet-fájdalmat közössé tesz bennük: és ez a közösség adja meg a meghittség melegét költészetének. Verseinek szuggesztív erejű a hangulata; szuggesztivitása egyrészt az élmények és természeti képek megjelenítésének eleven voltából ered, másrészt ritmusának lágy dallamából, beszédjének a hangulathoz való csendes zenei illeszkedésében. Egyéni zene ez a poézis, de mindig közvetlen és sohasem bántóan tudatos. Rímeit habnyugtató, virágotusztató tiszta tónak mondja, amelyen lelke ring. De ez a ringatózás mégsem a Kosztolányié: Kosztolányinál a dallam születik meg előbb és ehhez idéz fel a melancholia emlékeket, — Áprilyben a konkrétumhoz, élményhez vagy látáshoz fűződő hangulat az első, a dallam csak ennek kifejeződése. Nem is egyhangú, nem is szűk körű: élményben és hangban egyaránt változatos.

1902-ben, *Vallomás* című kötetével tűnt fel *Nil* (Dapsy Gizella); most immár tizenegyedik munkája látott napvilágot a *Testamentom* (Singer és Wolfner, 1924.). Költői egyéniségét két erényével kedveltette meg: dallamos szavával és meleg érzésével. *Prológusában* hatásának a tényezőit így tekinti át:

„Megadatott neki, hogy játsszék szívek húrján,
Csak meg kellett fizetni: önnön szívével.
Vállalni minden gyötrelmet, pokolkínt, égést,
Amíg egy ország megtelt költő-hírével...

Dalaiból mindig mások itták a mámort.
Lelke idegen sorsok elé világolt
S mikor a szava élön csendült meg valahol:
A szíveken át szent tisztító tűz lángolt.“

Dalának érzéstartalma megkapta az olvasóközönség szívét és hamarosan egy sorban emlegetik Czóbel Minkáéval a nevét. Volt az álnév titokzatosságának is valamelyes vonzó ereje, de a modern nő lélek annyi rokonságot vagy maga iránt való részvétet talált költeményeiben, hogy ez a külső érdekesség csak támogatója, nem megalapozója volt a hatásának. Az új kötet — noha háborús témakincsével egészen új, mégis — a jól ismert *Nil*t hozza elénk. A kötet végén egy szerelmes ciklust találunk: a fojtott tűz lángbacsapása, hamuval és esővel való viaskodása formálódik izzó, érzéki gyönyört szomjazó dalokká.

A szerelem titokzatosságától lüktető női vér vágyódása és a mindent odaajándékozott áldozatos szívnek csalódást sirató könnyei érződnek a versekben: a női lélek szerelmi élete. Izzó és mégis fojtott, a nyárközépi dél melegére emlékeztet. Nem Erdős Renée *Kleopatra-dalainak* örök szomjúsága: nemesebb és szemérmesebb, bár nem kevésbé őszinte. Önmaga — némi egyoldalúsággal — így vallja:

„Nincs vereső vágy, kínzó, gyáva félés,
Csak lengő mámorillat: szerelem.“

Még szebben asszonyi a kötet javarésze, az igazi testamentum: az ifjú Dapsy Géza siratása, aki „19 éves szíve fölött vitézségi érnek csillogó sorát, bent a szívében egy tiszta, szép, nemes emberélet ígéretét viselve“ elvérzett Wolhyniában. Ez a vesztes a háború egyetlen asszonydalnokává avatta: fájdalomában-aggodalmában megértőjévé minden asszonyi fájdalomnak-aggódalomnak. A női szív vergődik e dalokban, borul a keporsókra, küld könnyeket a fejfátlan, messze sírokra. Egy egész nemzet asszonyszívének ad hangot: meleg és egyszerű közvetlenséggel, a rokonszenvedés megértésével. Ami e két cikluson kívül e kötetbe szorult, az messze elmarad ezektől erőben és melegségben; abban a saját üldöztetése zokog fel, a saját megpihenése mond köszönetet — alkalmi sorokban. Kötetének és ebben Nil egész költői termésének jelentőségéről háborúban termett verseit jegyzi fel a kritika és irodalomtörténet.

II. Elbeszélők.

Kosztolányi Dezső, aki történelmi regényével a múlt évi Péczely-jutalmat nyerte el a M. Tud. Akadémián, a *Pacsirta* c. regényében a közelmúltba, századunk fordulójára viszi az olvasót. Egy kisváros társadalmával ismertet meg bennünket, Sárszeggel, a tipikus magyar kisvárossal. Sok egyéni vonást nem találunk benne, sem alakjaiban, sem életében. A Párducok asztaltársasága éppoly kevésbé sárszegi specialitás, mint ahogy nem az Vajkay Ákos vagy ennek leánya, Pacsirta. Érdekesség szempontjából az is kárára van a regénynek, hogy a címben jelölt hősnő jó darabig elvész a szemünk elől és mi csupán Ákos bátyánk legénykedéseinek leszünk a tanúi. Nagyobb baj, hogy az egész művön valami vontatottság érzik: mintha maga az író is elvesztette volna a mese és az alakok iránt való érdeklődé-

sét. Nem is lehetne ezen csodálkozni, mert a meséje is, emberei is vajmi kevésbé érdekesek. Az író alig törekedett másra, mint csak arra, hogy lehető híven idézzon fel emlékezetéből egy csomó alakot, akiket Pacsirta emléke őrzött meg a teljes feledéstől. Neki Pacsirta a kedves emlék, nem a története, hanem az alakja: történetet úgy kellene költenie hozzá, de az író hű akar maradni az emlékhöz és nem meri kegyelettepő kézzel mese-fűzéssel fölcicomázni. Ez a Pacsirta voltaképen Herczeg Ferenc *Fehér pávájának* a rokona: csak itt az anyai örökség nem olyan romantikus, mint Herczegnél, a leányban nincs meg az az akaratérő, a sorsa is sokkalta lehangolóbb. A magyar kishivatalnok életének regénye ez: sivár, szomorú, szárnyaszegett élet. A szem egyre megakad az ablak párás üvegén: még a kisvárosi vidék szépségéhez sem tud elhatolni. A család élete a konyha élete: főzés, nagymosás... semmi egyéb. A benne élők ázott verebökként vergődnek, — az ázás még a Pacsirtát is verébbé mossa. Az író szomorú szemmel tekint ebbe az életbe: sajnálja embereit, sajnálja kicsinyes viszonyaikat. Legfájóbban Pacsirtát sajnálja: ezért kissé kegyetlenebb is az apához, akit pedig természete eléggé megvert. A lehangoltság örökös: ezt az állott, áporodott levegőt csak vihar tisztíthatná meg, — de vajjon: van-e tisztább, élénkebb levegő is? Az író nem felel erre; megmarad a regisztrálónak pártatlanságában, csak a hangjának zenéjén érzi az olvasó a rokonszenvet is. Ez még lehangoltabbá teszi az olvasót. Az életmegjelenítés naturalizmusa itt igazán naturalizmus: semmi kiélezés, semmi szimbólumná-emelés benne. A Pacsirta-név sem az: csupán fájó kontraszt, amely úgy rikolt bele az olvasó szívébe, mint az állomáson, a leány megérkeztekor az utcakölyök gúnyos pacsirta-rikoltása. A regény tehát korkép: azoknak, akik a régi kisváros melegét tapasztalták, igaz volta miatt fájó, azoknak, akik az új várost ismerik csupán, korlátoltsága miatt kórikus. Kosztolányi az előbbiek szemével nézte, az utóbbiak (a *Nyugat*) számára írta meg könyvét.

Ugyanebben a jelenben játszódik le *Schöpfung Aladár* regénye is: *Kitli János szerencséje* (Franklin, 1924.). Schöpfung, a kritikust, — azt hiszem — nem esztétikai tanulmányai tették regényíróvá, hanem gazdag műfordítói munkája közben született meg benne az önálló alkotás ihlete. Egyik kritikusa az essayíró és regényíró egységét abban látja, hogy mindig a tár-

sadalom gazdasági viszonyaiból festi meg alakjait, — újság-
nak és egységnek ez itt is, ott is, vajmi kevés. Az bizonyos,
hogy a kritikus szeme az emberlátásra nagyon megedződött, —
de viszont éppen ebből a kritikusi edződöttségből könnyen
támadhatna egy hiba: az alak kedvéért a mese elsikkadna.
Pedig Schöpflin mesélni is tud, nem hiába köszönjük neki a
modern romanticizmus néhány világirodalmi újdonságának az
átültetését. A kritikusnak természete csak egy árnyalatot fej-
lesztett ki benne: az élet hétköznapiságának a túlságos megbé-
csülését. Ilyen hétköznapi ember volt Kitli János is, előbb egy
fűszerüzletnek segédje, később úrrá nevelődő, szögletes különc.
Köréje kevés alakot rak az író: egy rokonszenves manikűröző-
nőt, egy számító színésznőt és egy tönkrement, zsákmányra-
éhes dzsentrit. Ezeket alaposan kidolgozza, pompásan jellegze-
tes szobrokká faragja. Maga a mai világ Csiky Gergely tár-
sadalmi szatírájának nem egy alakját elevenítette meg: innen
van, hogy itt is szembetűnő az intrikusoknak a Csiky jólismert
intrikusaival való közössége. A mai közönség még egy — a
Csiky-alakoknál is könnyebben megállapított — közösséget
ismerhetett fel e regényben: a mozi-motivumoknak a regény
motivumaival való közösségét. A mozilátogató közönség a
milieu változását, pompáját és furcaságát ismerősként köszönt-
hette. Gondolt-e Schöpflin regényének megírása közben
Csikyre, szándékos volt-e regényében ez a mozihódító staffage
— nem tudom. A regény értékelésébe ez nem is vág bele. Azt
meg kell állapítanom, hogy alakjai, éppen sajátos sorsukkal,
valószínűekké erősülnek, meséje éppen részleteinek gondossá-
gával, igaznak érződik. Művészi kézre vall, ügyes elbeszélőt
mutat maga a főhős, és pedig azért a kómikus színezetért,
amellyel üzletből való kikerülése után Schöpflin körülveszi.
Korképnek, sőt még társadalom-megjelenítésnek is szűk, hét-
köznapiságával kissé érdektelen, de tudatos művészet mun-
kája.

Kevesebb a művészet, több a fölszínesség Harsányi Zsolt
regényében (*Aranyholló*. Athenaeum. 1924.). Megvallom, olvasása
után csak egy érdekes problémát állapíthatok meg körülötte:
azt, hogy miért ajánlja az író ezt a könyvét a kiváló műkritikus-
nak, Petrovics Eleknek? Erre a regény — természetesen — nem
ad felvilágosítást. Maga a kötet igazi napiérdekű munka: az
van benne, amit a mai olvasó érdeklődésére a legalkalmasabb-

nak gondolt a szerző. Művészi vagy erkölcsi komolyságot a mai átlagolvasó nem keres, — minek vesződött volna ilyenekkel a könyvsikerre szomjuhozó szerző? A regény tehát inkább abból a szempontból érdekes, hogy összeválogathatjuk belőle az átlagközönség ingyenc falatait. Ilyen maga a hős: zeneszerző, aki kuplékat készít, feleségének prózaiságáért kupléénekesnőkkel kárpótolja magát. Ilyen a sorsa: a Garda-tó partján pihen és egy grófnénak hazudozik; a hazudozás ugyan fölsülésre vezet, de azért egy éjszakára szánalomból odaajándékozza neki magát a grófnő. Ez a hazudozás természetesen ötletes, ez az éjszaka természetesen gyönyörteljes, — hiszen Budapesten most ezt így akarják. Azután meg a hazudozás sorsa valósággal lélekzetelállítóan érdekfeszítő: az olvasó tudja, hogy Litteráti László dehogy is nábob és minden percben attól félünk, hogy koldús-volta kiderül. Pedig kár féltetni, — nemcsak azért kár, mert a hős maga ugyancsak nem érdemel féltést és szánalmat, hanem azért is, mert az író úgyis túlságosan rokonszenvez vele és dehogyis engedi kellemetlen felsülésbe! — Vannak-e ilyen alakok? — hát végre lehetnek, de érdeklődésre számot nem tarthatnak. Igaznak formálja-e az író? — ez a Litteráti László valóban így élhette végig ezt a nyarat, és ha ez értéknek egy regény megítélésénél elég, ezt el kell ismernünk Harsányi Zsolt regényéről is.

Komáromi János új regénye (*Zúg a fenyves*. 1924.) ugyanazt a háborús korszakot dolgozza fel, mint *Régi szerető* című kötete. Itt azonban nem a háború frontküzdelse érdekli, hanem az itthon lejátszódó szerelmi regény. Formailag kissé erőszakolt a regénymese keretes beállítás, de maga a mese könnyen perdül és mindvégig érdekes. Komáromi hatásának állandó eszköze a hétköznapiaságból különössé egyénített hős: ez a regény nem élezi ki ennyire alakjait, de a különösség varázsát azért itt is megtaláljuk. Maga a főhős, Mayer Teri és a vőlegénye is egyéniségek; nem típusok, hanem igazzá formált sajátos alakok. Az alakok azonban a sorsok formálói: ezért olyan eredeti és érdekes a sorsuk. A zászlós hirtelen fellobbanása, a szépség varázsa, majd a tetszésnek szerelemmé való elmélyedése — csupa sablón, csupa érdektelenség, ha nem művész keze idézi eléünk. De Komáromi ezt az örök-emberit ebben a közel-minden-napi történetben is újjá tudja frissíteni. Művészetének ez a legnagyobb varázsa, — úgy nevezhetném: igazi egyénítő erő. Az

apró mozzanatok egész serege tanuskodik erről: az utcai megismerkedésen kezdve az erdei párviadalig. Ennek köszönhető, hogy a legtermészetesebb következményt is meglepőnek érzi az ember: Komáromi alakjaiban egyszerűségük ellenére is van valami kiismerhetetlenség, amely mindig nyitva hagyja az ajtót egy váratlan lehetőségnek. Van mesélésének még egy vonzó vonása: a melegség, amely hangját kissé érzelmessé tom-pítja. Amellett rövid, jóformán csak élmények kövéből építő, — Komárominak épp ezért legérettebb alkotása. Novellái, amelyeket most *Vidróczki s még néhány ágrulszakadt* (Stadium, 1924) címen tett közzé, két szempontból érdemelnek Komáromi fejlődésének vizsgálata közben figyelmet. Az első rajz a *Régi szerető* vázlata: egy különnek pompás vonásokkal papírra vetett torzképe, — azt mutatja, hogy Komárominak az alakmegfigyelésből valók az erősebb emlékei; ezeket a mesével úgy kell elsimítania. A *Ronggyos gárda* és az *Esze Tamás* viszonyából is ezt lehetett megállapítani. A másik érdekesség az új kötet történelmi novelláinak plasztikája: immár nemcsak az éles vonásokkal tud meg-eleveníteni, hanem mesével is. Ezzel a kötettel a magyar novella-írók legkiválóbbjai közé emelkedett.

A magyar közönségnek, az úri és középosztálynak ma Csathó Kálmán a legkedveltebb regényírója. 1916-ban lépett fel *A varjú a toronyórán* című regényével, harmincöt éves korában. Eddig a kedves történetekkel hódított, derűs-érzelmes leánysorsokkal, amelyeket olyan környezetben játszatott le, amilyent hölgyolvasói a legjobban szerettek. Nem szorította ki a közönség szívéből a nagyokat: nem tartották olvasói sem Herceg, sem más versenytársának, hanem rokonszenves elbeszélőnek. Ha valakit félretolt, az csupán Szomaházy István lehetett, de Szomaházy nagyon is megérdemelte, hogy valaki jobb ízlésével, egészségesebb kedélyével még az Új Idők hasábjain is nélkülözhetővé tegye. Csathó azonban ezzel a könnyű sikerrel aligha volt megelégedve. Megnyílt ugyan előtte a Kisfaludy-Társaság ajtaja is, de az irodalmi fórumoknak különböző tekintetektől vezetett méltánylásánál józanabb volt önbírálata. Nem azt tette meg, amit Kazár Emil, aki 1877-ben elhárította magától a Kisfaludy-Társaság kitüntető kiszemelését, — Csathó irodalmi sikereinek megnemesítésével érdemli ki a tagságot. Új regénye (*Földiekkal játszó égi tünemény*) komoly irodalmi törekvés eredménye. Csokonai sorsa annyira ajánlkozik irodalmi feldolgozásra, hogy

— tudjuk — maga Csokonai is ezzel frissíti fel *Tempefői* című vígjátékát. Úgy látszik, Csathót is éppen a *Tempefői* alcíme ragadta meg: „az is bolond, aki poétává lesz Magyarországon”. A regényben ezt a Csokonai-igazságot akarta igazolni. Azt mondhatják Csokonai kedvelői, hogy a regény Csokonaija túlságosan pipogya ember, nincs is más gondolata, mint a Maecenas-kérés, folyton mástól lesi a koncot, örökké a mások nyakán él, stb. A kép, amelyet Csokonairól itt kapnak, valóban kijózanító: de a regényíró bizonyára a levelek és adatok egész sorára hivatkozhatna, — azután meg az ilyenné formálódása nem is az ő bűne, hanem koráé. Ezt a kort, ennek sajátos kultúra-hidegségét az alakok és jelenetek során Csathó érdekesen és valószerűen vetíti elénk: néhány torzvonással pompás embereket formál, Komárom városát könnyedén elképzelteti. Ebben a korban az ő Csokonaija nem is meglepő, legfeljebb sajnálatraméltó. Hogy Csathót ezért a Csokonai-ábrázolásáért mily jogtalan lenne kérdőre vonni, azt az az egyfelvonásos igazolja, amelyet a Nyugat idei évfolyamában Szívós Zsigmond tett közzé. Szívós Zsigmond Csokonaiának a mintája Ady Endre volt, a csucesai váralja koreszmájában, amint felesége hazacsalogatja. Csathó a XIX. század első évtizedét próbálja megjeleníteni: ehhez ügyesen szedi össze az embertípusokat és közbük helyezvén Csokonait, annak alakját is valószínűvé tudta tenni. A cselekvény belső motívumainak szövedéke néha könnyed, kissé felszínes munkára vall — így mindjárt a Júliával való hirtelen összeszerelmesezés, — de a komoly törekvést és a problémának sikeres kivetítését őszinte elismeréssel állapítjuk meg.

Ugyancsak hazai művésznak regénysorsát dolgozta fel *Sziklay Ferenc* (*Hangzatka*. Berlin, 1924.). A szlovenszkói fiatal magyar író Csermáknak életét próbálta megjeleníteni. Ez a Genie-Musiker — így nevezte magát művei címlapján — nem volt kisebb, de nem volt nagyobb művész Lavottánál és Biharinál. Hármukról közösen írja Fabó: „Tanulás és elmélyedés helyett — a korhelykedés anélkül is vérükben lévén — virtuózkodásra adták magukat. Így nem nyújtották a nemzetnek azt, amit tehetségük után várni lehetett volna”. Volt azonban sorsában valami, amit Tóth Kálmán nem akart természetes okkal, lassú lezúllással magyarázni: életének vége. Tóth Kálmán az élet tragikumát látta Csermák sorsában: szerinte nagy zenész volt, de nem tudott igazi magyar dalzenét költeni és a kétségbeesés a

züllésbe kergette. Az elképzelésben nincs csepp igazság sem. — ezt már 1856-ban is tudhatták Tóth Kálmán műveltebb olvasói, de a probléma fel volt vetve és a regényes magyarázatónak szabad volt az útja. 1864-ben éppen Arany, Greguss és Tóth Kálmán szavazatára határozza el a Kisfaludy-Társaság Abonyi Lajos Csermák-regényének a kiadását (*A mi nótáink*). Abonyi valószínűbb, bár még mindig elég valószínűtlen magyarázatot költ: Csermák szerelmes egy főrangú özvegybe, de éppen akkor, amikor megkérésére indul, az erre félretett ezerforintját ellopják. Négy év múlva újra szerencsét próbál, de az özvegy kineveti: ezen a muzsikus elbúsul, csavargóvá lesz, lelke megzavarodik. Sziklay Ferenc megoldása természetesen Abonyiéhoz áll közelebb; nála a szerelem a megzavaró, a reménytelen szerelem, amelyért Csermák lemond a világsikerről, inkább a cigányt-kedvelő magyarokhoz tér. Ez a beállítás hű: Csermák — ha nem is volt olyan nagy zenész, mint a regény első fejezetéből gondolnók — nálunk a legnagyobbak közé lépett; viszont ennek a kornak Magyarországa igazi művészetet még nem igen értett. Csermák, aki a magyar lelket kereste, azt sem igen találhatott itt benn, csak egyben, a Bihari magyar muzsikájában. És itt kapcsolódik a regénybe Tóth Kálmán anekdótája, hogy elmélyüljön ennek a kornak a művész-lenézésével. Csermák szomorú sorsa ezzel a megvilágítással valósággá lett, — ha kapcsolódik is hozzá valószínűtlen elem (az Illésházy-rokonság), első regénynek mégis olyan becsületes teljesítmény ez, hogy őszinte elismeréssel kell köszöntenünk.

A magyar írók között kiváltságos helyet vívott ki magának *Tormay Cécile*. Aránylag kevés kötete jelent meg; munkásságának terjedelme össze sem mérhető Beniczkyné Bajza Lenkéével, Szikráéval; művészeti értékben is hatalmas versenytársat talált Kaffka Margitban és Erdős Renéeben — és mégis jelentőségben, tekintélyben, vezetőszerében messze felülmúlja nemcsak ezeket, de a magyar irodalomnak eddig minden női munkását. Vannak gáncsolói, akik térfoglalását Suttner bárónőjével hasonlítgatják össze: de a prágai születésű német írónő 1889-ben egy könyvével tudott csak hódítani, a „Die Waffen nieder“ tendenciózus meséjével, míg Tormay Cécile a *Régi ház* hangulati művészetével aratta első igazi sikerét. Mások Huch Richarda sikerével állítják párhuzamba: talán az „Erinnerungen von Ludolf Ursleu dem Jüngern“ Novallara

enlékeztető művészete szimbolizmusával és hamburgi életével ad is jogot valamilyes rokonság-kimutatásra, de nem többre, mint amennyit az őszintén-asszonyi lélek őszinte írása természetyszerűleg megenged. Tormay Cécile sikerét három tényező magyarázza meg: művészete, nőies íróegénisége és a hazai viszonyok sajátos fordulata. Művészete nem egyszerre szökkent a közönség elé: első novelláiban sok vonása, melyeket később megszoktunk és megszerettünk, mesterkéltnak, erőszakoltnak érzett. Az *Apródszerelem* és a *Régi ház* között a fejlődés fontos esztendei állanak. Művész-önmagára akkor talált, amikor a női lélek megsejtetését tűzte maga elé feladatul, és amikor minden meséjét a saját lelkén szűrte át, szinte önnön élményévé izzítva az idegen ember történetét. Erre az élménnyé-hevítésre céloz legújabb kötetében (*Megállt az óra*, Napkelet könyvtára, 1924), amikor azt mondja, hogy önmagában érzi néha az előtte élteknek egyéniségét: „Azok is mind hozzám tartoznak. És a sok régi arc együtt az én arcom, melyben benne vannak valamenynyien, akik előttem éltek, akiket soha se láttam. Hol egyik, hol másik suhan elő és mosolyog az ajkamnál vagy belelobbantja a szemembe a tekintetét és akik reám néznek, azt hiszik, hogy én vagyok. Pedig ők is velem vannak, mindig velem, akiket senki sem ismer fel bennem többé“. Ez az élménnyé-hevítés lényegesen különbözik az elbeszélők képzeletének attól a munkájától, amelyről Balzac és Jókai írtak oly körülményesen: amikor egy-egy hősük életét képzeletben végigélték. Tormay Cécile nem ebben az értelemben éli végig meséit, nem ebben az értelemben azonosul hősével: nála csak a hangulati azonosulás van meg. Innen van, hogy előadásában az álom ködösségét érezzük: az események reális — vagy materiális — részénél fontosabb a lelki, hangulati részük. Lelki típusának ez a felismerése két szempontból volt hasznos művészete fejlődésében: egyrészt módot nyújtott neki egy fogyatkozásának leküzdésére — a történeti és eseményes valóság aprólékos vonásainak a félrevetésére (amit legjobban az lát, aki Thomas Mann német polgári regényét az Ulwing-család históriájával veti össze), — másrészt írásainak sajátosan női jellegét fejlesztette ki: stílusának és mesemondásának gazdag hangulatiságát. Az ihlető erő is arra a szervre korlátozódik, amely az asszonyíróban egyedül képes hatalmas alkotásra: a szívre. Brita Frigyes, aki Tormay Cécleről nagy szeretettel hatalmas

essayt írt (— ez sem jutott eddig részül még az életében egy írónőnek sem —), racionális tényezőket, filozófiai hatásokat hangsúlyoz Tormay Cécile írásmódjának a fejtegetésénél, pedig az összes problémák, életkérdések a szív-fölvetette fogalmazásban kerülnek ennél az írónőnél elének, tehát regénystíljét is a szív ihlető erejével tudjuk csak megmagyarázni. És ezért olyan hódítóak az írásai: mert a szívből a legkönnyebb a szívhez eljutni. Ahol a szív uralkodik, ott a valóságnál nagyobb hatalmú az ábránd: így van ez Tormay Cécilenél is, sőt új kötetében egyenesen kimondja, hogy a sok és nehéz élmény közepette a „mesélés“-re nincs ihlete. Legújabb novelláskötetében jóformán minden valóság álomból formálódik valóvá. Szíve azonban gazdag húrozatú, a hurok rezonanciája pedig a magyar problémákra a legerősebb. Vezéri szerepének ez a harmadik magyarázata. Nemcsak a *Bujdosó könyv* olvasói érzik ezt, hanem a magyar gentry sorsát látó minden olvasója. A *Viaszfigurák* álmaiban is a nemzetivé egyénülő emberi problémák markoltak a szívbe. Pedig az a kötet a forradalom izzó aknáinak lerakásakor jelent meg, — azóta nagy és nehéz élmények rakódtak az író szívére, nem aknákul, csak keserű-fájdalmas tapasztalatokul. A *Megállt az óra* elbeszélései ezért állanak ma közelebb hozzánk, ezért nagyobb a líraiságuk. Ez néhol talán a művészi lehiggadást megakadályozta, de hiszen nagyon is igaz, hogy „nehéz mesélni, mikor szüntelenül nyílnak az ajtók és a láng inog a tűzhelyen a jövő-menéstől, hírek osonnak az utcákban és borzadások futnak végig a földön...” Hivatott író az, aki ennyire is képes erre a feladatra.

*Erdős Renée*nek írói tehetségében jellemző vonás regénystílusának változatossága. A nagy- és kisvárosok kereskedőosztályából adódó olvasóközönség körében azok a regényei arattak legnagyobb sikert, amelyekben egy-egy erotikus problémát élez ki: a *Santerra bíborosban* a pap szerelmének a papi nőtlenség követelésével folytatott harcát, a *Nagy sikolyban* az érzéki kőj és az anyai hivatás boldogságadó erejének az összemérését. Ez a probléma, az önéletrajz túlaágosan őszinte erotikája tette olyan kapóssá az *Ősök és ivadékok* eddig megjelent három kötetét is. *Antinous*-ában is a Guido da Verona stílusára emlékeztető érzéki tűz rontotta le a művészet szépségét. Új könyvében (*Borsó hercegnő*. Singer és Wolfner, 1924.) azt a kérdést veti fel, hogy a női lelket a tisztán érzéki gyönyör jobban tudja-e boldogítani, mint

a lelki megértésen alapuló szerelem. Andersen egyik meséjének szimbolizmusával övezi hősnőjét, aki az érzéki gyönyör kijózanodásában egyre jobban érzi a nyugalmat zavaró borsószemek kiábrándító kellemetlenségét és kész lenne eldobni magától egész csalódott életét, ha egy nemes lélek megértő szerelme magához nem ölelné. Kétségtelen, hogy a női lélek gondos ismerője formálta ezt a Veront, olyan aprólékos pontossággal, amilyenre csak nőíró képes; a realizmus igazságát mégis üde poézis hatja át, nemcsak abban, hogy a mesének ismert és mégis elmélyített gondolati tartalmához fűzte, hanem ellentétes férfialakjaiban is. A Turgenyev-hősökre emlékeztető Hajnóczy báró sajátos erotikájával válik egyénivé, azzal a furcsa játékkal, ahogy a kis Veront dédelgeti titkos találkozásukon; még határozottabban Turgenyev-jellegű Hodola Iván, de nála viszont egészségi állapota teszi természetessé ezt a rokonságot. Keserű, de igaz kép az, amelyet Zelenkay Miklósról és apjáról fest: a „két könnyelmű, a holnappal nem törődő, semmiből lelkiismereti kérdést nem csúálójó cimborá”. A *Santerra bíboros* staffageából is átkerült ide egy részlet: a tó, melynek varázslatos vonzóereje van, amióta egy boldogtalan asszony benne keresett menedéket az élet elől. Van tehát az új regényben érdekesség, igazság és komolyság egyaránt, de azért érzi az ember, hogy az író mégis könnyebb mesének szánta, nem gondolkodtatónak, csupán elgyönyörködtetőnek. A regény végső akkordja erősíti meg ezt a benyomást: úgy látszik, ezt már teljesen az érzékeny lelkű hölgyolvasók kedvéért formálta így.

Öszintébben művészi törekvésű író *Berde Mária*. Eddigi működéséről Kristóf György így ír: „Berdének legszebb, kerekdedségben művészi, hangulatban meleg meséi a szülői ház és a gyermekkor emlékeiből bontakoznak elő. Ezekben stílusa is szemléletes, eleven; gondolatvezetése szabatos. Szívesen mond szimbolikus mesét is. Ilyenkor széles alapvetésen bonyolultabb történetet ad elő, s hatásos befejezése szebb, hűbb és egységesebb.” Regénye, amelyet Budapesten tett közzé: a *Haláltánc* (Athenaeum, 1924.), kiút ebből a jellemzésből. Egyéni jellegét legjobban úgy éreztethetjük, ha Ferentzi Magda azonos tárgyú alkotásával, a *Fehér árnyékok*-kal vetjük össze. Ferentzi Magda regényében lenyűgöző erejű az a líraiság volt, amely az epikai forma mögé rejtőzött. Ebből sajátos hangulat-nüánszot nyert, amely különös, új és életrajzi vonatkozásánál fogva meglepő volt a közön-

ség szemében. Berde Mária regénye is egy hegyvidéki tüdőszanatóriumban játszódik le és ez az azonos miliő az alakok között is hasonlóságot teremt Ferentzi Magda Márhája valamelyest rokon Ginevrával, Werner is Hugh-gal, Daisy is Aimée-vel. A mese is emlékeztet Ferentzi Magdáéra: hiszen ez a haláltánc a halállal küzdő tüdőbajosok utolsó csókváltása az élettel. A hasonló motivumokon meglepődni nem lehet: hogy különbözhetne a szanatórium egyik esztendeje a másiktól? De az élet megrajzolása már merőben más. Berde Mária azt írja le, amit látott és elképzelt, Ferentzi Magda azt, amit a valóságban vagy ábrándjában átélt. Ferentzi Magda hangulatiságának a helyén itt megfigyelést, éles emberelkülönítést és a mesemondóképzelet könnyed munkáját találjuk. A hangulat itt is nyomott, de mégis mennyire más, mint a *Fehér árnyékokban*! A ködöt, Ferentzi Magda legkinzőbb ellenségét itt alig érezzük, és a tél sem olyan temetői, mint ott. „A nap gyémántként függött az égen és a világ kint mintha gyémánt napsugarakból sűrűdött volna meg: csillámok miriádjaiból volt fölépítve... A tó befagyott és eltűnt a gyémánt takaró alatt, a hegyek szürkével alig érezett fehér-márvánnyá váltak, a fenyők zöld palástjukat csillámos fehérre eserélték, mintegy ünneplőre. És a gyémánt világ fölé a leg-sötétebb azúrló ég borult.“ Van valami szimbólikus jelentősége annak is, hogy a fázós Mártha örökös didergésének Berde Mária regényében semmi nyoma: itt télen gondtalanabb az élet, sajnos, nemcsak az embereké, de a halálé is. Mivel az erdélyi író nő kívülről nézi ezt az életet, szerelmi eseményeinek elmesélésében nem olyan diszkrét, mint volt Ferentzi Magda. A regény középpontjában nem is nő áll, hanem egy férfi, a két szerelmes szívet halálba juttató Hugh. Ferentzi Magda férflalakjai bágyadtabbak a nőportréknál, — Berde Mária művészete mind a két nemet élesen és emlékezetesen faragja ki. Az apró epizódokat sem csupán az emlék fűzi össze, hanem egységes mese: Berde Mária gondos kompozíció-művészete. A torzképrajzolásra is van tehetsége az írónőnek: Ziegler alakja és története erről pompásan tanuskodik. És talán itt van a magyarázata annak a zavaró diszharmóniának is, amelyet a regény vége és egész folyamata közt érzünk, — Ginevra halála után Ziegler fontoskodását, megzavarodását, gyilkosságát disszonánsnak ítéljük, mert a szanatórium betegei iránt való rokonszenvünket, sajnálkozásunkat zavarja.

Erdély szépprózaíróit Kristóf György anthológiája mutatja

be: *Erdély lelke* (Berlin, 1924.). Mindössze tizenegy íróat ismert meg, azokat is csupán egy-egy jellemző novellájukkal. A legismertebb köztük *Benedek Elek*. Az *Édes Anyaföldem* (1920.) két kötetében önmaga mondja el, hogy mi és mivel fűzi Erdélyhez. Kristóf anthológiájának előszava erről csak halvány képet adhatott, művészetének jellegéről nem is szól, pedig a közölt novella is a népmesén formálódott elbeszélőstílus egyéni jellegének a példája. *Sebesi Samuról* Kristóf bemutatásából megtudjuk, hogy „Benedekkel majdnem egyivású. Egész élete Erdélyben s Kolozsvár falai között folyt le. Írói munkásságának majd minden termékén világosan fölismerszik a műgond, a művészi szempontok figyelmes megőrzésére való törekvés.” Ez a törekvés azonban maga is tudatosnak érzik az írásain és a műkedvelőség jegyét nyomja rájuk. *Kovács Dezső* — kinek *Apostolok és csavargók* (Kolozsvár, 1924.) című kötete is most jelent meg — Erdély kritikája részéről teljes elismerést aratott. Egyik kritikában ezt olvassuk: „Ezelőtt körülbelül 30 évvel indult el a kezdő állomásra. Ez meg is látszik írásain. Van mondanivalója, s formát is tud neki adni. A humorista fensőbb nyugalomával nézi a tüneményeket, életképei, rajzai, novellái se fel nem lázítanak, sem el nem keserítenek.” Hozzátehetjük: alakmegjelenítő ereje és mesemondása is pompás. — A történeti novellának Erdélyben ma *Gyallay Domonkos* a legkedveltebb művelője. „Históriai alapos ismeretei, mesemegszerkesztő tudása és stílusának ódon patinája egyaránt legkiválóbb történeti novelláirónkká teszik” — mondja róla Borbély (E. I. Szemle 1924. 181. l.). „Gyallay realista, s ami művészetet reális józansággal témáiból ki lehet hozni, azt ő az utolsó cseppig kihozza; de mesévé átálmodni a valóságot, világot teremteni az ábrándokból nem tud.” Így formálódik elének tehetsége a *Föld népe* című (Berlin, 1924.) kötetéből is: jellemző alakok és jellegzetes jelenetek ezek, de csak tükördarabok. — *Balogh Endréről* ugyancsak Borbély jellemzése a találó: „Róla igazán el lehet mondani, hogy az emberi nyomor örök legendájának erdélyi magyar variációját ma ő tudja legjobban elbeszélni. Meséinek benső idoma rendkívül biztos fölépítésű. Nagyon halványan, de azért szem elől el nem téveszthetőleg, végigvonul rajtuk valamely társadalmi probléma... A mese előterében rendkívül mozgalmas élet zajlik.” Van azonban egy hibája is: túlságosan uralkodik a mesén, úgyhogy néha kiszól belőle, konstataciókkal meg-

akaszt és így igazi mesestílust elérni alig tud. — Makkai Sándort, Molter Károlyt és Kacsó Sándort kissé csinált, gyengébb elbeszélések reprezentálják a kötetben: ennek alapján képet formálni róluk nem is lehet. *Nyíró József* egyénisége azonban ebből az egy novellából is kiérzik: a székelkedő eredetieskedés. Borbély István is megállapítja ezt, de hozzáfűzi: „Van valami szimfóniaszerű Nyíró novelláiban, minélfogva azok nem a cselekvény szilárd szerkezetű felépítésével, sem a kidolgozás finomságával hatnak, hanem azzal, hogy egy kicsit az értelemre, egy kicsit a fantáziára, egy kicsit meg az idegekre hatván, e sokféle hatásnak részecskéiből egy szeszélyesen tarka hatáskonglomerátumot hoznak létre.” — Mesteri novella *Pálffyiné Gulácsy Irén* kis műve. Róla erdélyi ismerősei így írnak: „1914-ben kezdett először irodalommal foglalkozni, de egyelőre csak asztalfiókja részére. 1916-ban *Asszony az úton* címen regényt írt... de könyv azért mégsem lett belőle soha... Így hát 1919-re maradt írói pályájának a nyilvánosság előtt való megkezdése. S e rövid idő ellenére is ma már legtehetségesebb íróink között említjük, kitől valóban sokat várunk. A magyar szépirodalomban ő Tömörkény Istvánnak egyenes örököse, azon lényeges különbséggel, hogy asszonylelke írásaiban gyöngédebb Tömörkénynél.” Hozzátehetjük: szerkesztő művészete is erősebb. — A kis kötet (benne Berde Mária novellája is) szépen igazolja, „hogy Erdélynek immár saját lábán járni tudó önálló szépirodalma van”.

III. Színműírók.

*Móricz Zsigmond*nak a Nyugatban ezek az egyfelvonásosai jelentek meg: *Alvó oroszán* (1923), *A fejedelem tánca* (1923), *Karácsonyi prezent* (1923), *Ház az erdőben* (1922). Az *Alvó oroszán*ban Mátyás király így elmélkedik az asszonyról és a házasságról: „Asszony vagy, van tudományod, a csók... mesterséged, ez egy portékád vagy... evvel keresed kenyered, árul... jaj a házasságnak, mikor nem kell az árú; vége mindennek... tovább nem asszony, tovább nem férj... veszedő fenevadak összezárván, verekedő kométák...” Újabban nem is jelenít meg mást, csak ezt a fenevad-állapotot. A *Búza*kalásznak és *A vadkannak* egy a tárgya: ugyanezt a kiélezett problémát próbálja megoldani benne. A *Búza*kalász mai embere-asszonya a nemek párviadalát túlságosan a patológia tör

vényei szerint vívják meg, — ebeket jobban és könnyebben képzel az olvasó a szereplők helyébe, mint embereket. A düh az asszony viselkedésében, a megalázkodás a férfiben nincs megmotiválva, — még ösztönös alapon sem. Még különösebb a megengesztelődés nagy tableau-ja, — a naturalista stíl közepette úgy hat ez a groteszk „deus ex machina“, mint valami expresszionista képen egy teljes pontossággal megfestett trágárdomb. *A vadkan* — minden napikritika ellenére hangsúlyoznom kell — feltétlenül haladás. Nem függ ez össze a keletkezés sorrendjével: csak a drámai kivitel sikerét tekintem. Elsősorban az az előnye, hogy a megmotiválás követeléseit nem dobja félre. Zsuzsanna nem azért hódol meg a férje előtt, mert a rangban emelkedett, hanem már előbb és lelki okokból, — míg a *Búza-kalász* hősnőjét csupán az állás veszi le lábáról. Zsuzsanna teljesen kivitt, következetes elképzeléssel megformált alak. Még a férjével való első meghasonlásának lelki indítékait is értjük: ez a finomabb nevelésű, gyermekkoron már túlnőtt leány a házasságban vár valamit — többet, mint megalázkodást, nagyobb, mint rabszolgasorsot. „Későn adtak férjhez — mondja önmagáról —, mikor már megéreztem magamat, — hamarabb kellett volna, tíz vagy tizenkét éves koromban...” Ehhez megértetőnek járul Révay természete: ez a mindenképen uralkodni akaró, ilyen asszonyt sohasem tapasztalt férfitípus; — ez az asszony és ez a férfi sohasem értheti meg egymást. Az örökös perpatvart tehát természetesnek érezzük: ebből a Zsuzsannából és a férj Grizeldiszt nem formálhat. Révayra pedig teljesen ráillik az, amit Gerhard Hauptmann *Griseldájának* férjhőséről mondott egyik kritikusa: „der brutale Besitzwille gebiert die pathologische Furcht vor Störung des Genusses“. Amit házasságának sérelmeiről elmond, az nyilvánvalóan ezt igazolja. De az asszony érzéki szerelme Révayt, a „férfit“ nem tudja elhagyni: amikor az urát megtörten látja, a szájalom gyújtja lángolóra ezt a szerelmet és nem akar tőle megválni. Maga Révay is érthetőbb és emberibb, — G. Hauptmann hősnél is igazabb. Nem a kínzás pathológiája űzi, hanem a féltelen, uralkodni akaró szerelem: ez fűti féltékenységét, ezért szipolyozza a parasztokat, hogy verejtékükből selymet vásároljon feleségének, és ezért képes megbánásra is, amikor felvillan előtte az az asszonyi nagyság, amelynek ő csak egy vonását, az önfeláldozást, érti és veszi észre. Ez az önfeláldozás: az a jelenet, amikor

a lázongó asszonyok közé kerül Zsuzsanna és közéjük szórja kincseit, meglepő erővel és igazsággal hat reánk. Annak, hogy minden művészi értékei ellenére is sért a darab, kettő az oka: problémájának durva kiélezése és beszédjének vad őszintesége. A főpróbán még a pesti asszonyközönség is felszisszent két mondaton, pedig a Vígsház ugyancsak szoktatja a nyereséghez a fület. A probléma illetően kiemelése ezt a stílust megköveteli, de az ízlés még az igazságnál is erősebb törvényhozó a művészet birodalmában.

Az ízlés azonban — úgy látszik — nagyon változó. Nemcsak egy-egy nemzet, sőt város társadalmának ízlésbeli megoszlása mutatja ezt, de az írók ízlésének formálódása is. Itt van *Molnár Ferenc*; a színpadi siker diadalútján hatolt át a neve a Nagy-Óceánon, az a kétes értékű elismerés érte, hogy a világnak minden metropolisában mulatnak furcsaságain, amelyek francia vígjátéki ötleteken nevelődtek, azután elnyelték Hauptmann Hannele-attrakcióját és Freud tudományos groteszkusait, megfürdöttek a misztikusnak és szimbolikusnak mocsarában, — most pedig a naturalizmus durvaságaiban születnek újjá. Van-e valami közösség, egység Molnár Ferenc színműveinek eddigi sorában? — Két közös vonást egyszeriben megállapíthatunk: a furcsaságával meglepő újszerűséget és az agyafúrtan kiélezett színpadi hatást. Schöpfung Aladár hódoló írása is erre konkludál: „Molnár nem realiztikusan ábrázol, a valóságot színpadi lag transzformálja, azokat az elemeit és vonatkozásait emeli ki, amelyek a színpad szempontjából különösen értékesek, nem meggyőzni akarja a színházi nézőt, hanem meglepni, hatalmába keríteni, szuggerálni.“ (Nyugat, 1924. 800. l.) Megegyezik ebben a színpadjainkon immár eléggé (— vagy talán túlságosan —) ismert Shaw-val és Pirandellóval; csak hogy ezekben — minden szatirájuk vagy einizmusuk ellenére is — erkölcsi komolyságot is érezünk. Shaw őszinte hittel írja: „Az igazság az, hogy a drámai lelemény első abbéli törekvése az embernek, hogy szellemileg öntudatosú váljék.“ Molnár Ferencnél ez az öntudatraébresztő igyekezet a meglepetés puffogásain át nem hallatszik: a részvétet elnyomja az alak pathológiájának érdekessége. A ma szociális nyomorába két darabja nyúl tárgyért: a *Liliom* és most *Az üvegcsipő* (Franklin, 1924). Az új darabot érthető kíváncsisággal várta Molnár állandó közönsége: már a cím is rejtélyes volt, semmivel sem érdekteletlenebb a *Vörös malom*-nál. A be-

avatottak hamarosan értesültek arról, hogy itt Hamupipőke cipőjéről lesz szó, — a szimbolizmus ingyencei már előre dörzsölték a tenyerüket. Nagy volt a kijózanodás, amikor a naturalista színmű elibük tárult. Mindezt tudnunk kell, amikor *Az üveg-cipőt* értékelni akarjuk: mert Molnár célja, a közönség elképesztése, nem valósult meg. Ez a cselédleány-Hamupipőke, aki az egyik szobaúrhoa szerelmes és megvetett kis testét állandóan felkínálgatja neki — még a pesti közönségnek sem elég érdekes. Ha a darab egy darabig a színen marad, azt két mellékes szereplőnek fogja köszönni: a minden szobaurával szerelmeskedő szobaasszonynak és a szánalmat keltő beállítású prostituátnak. A pesti közönségnek ez a két típusa szívesen fog elgyönyörködni önnönmagában. A darabnak van egy — Molnár Ferencnél meglepő — hibája: nincs semmi színpadi érdekessége: unalmas. A szerző ezt azzal akarta pótolni, hogy szociális mázzal kente meg. Úgy gondolta, hogy — ha G. Hauptmann felszólalt a *Rose Bernd*-ben a bukott leány érdekében, neki is kötelessége ez, és talán Amerikában, még inkább Szovjet-Oroszországban a cselédleánynéző szívesen is fogadja ilyenén ábrázolását. Nálunk ez a típus még a színházlátogatásban nem olyan uralkodó, — nálunk ezt még a mozi köti le, de külföldön, ki tudja? Másik fogyatkozása *Az üveg-cipőnek* a molnári szellemesség hiánya. Vagy talán már ide süllyedt Molnár híres szelleme? Íme, néhány példa:

Irma: Az én kedvenc ideálomnak van szép neve.

Viola: Ki az?

Irma: Aki azokat a gyönyörű tragédiákat írja a Nemzetibe. A vezetőkéneve nagyon közönséges. Sepszkir. De a keresztneve, az aranyos.

Viola: Hogy hívják?

Irma: Ciklus. Nem kedves?...

Azt mondják, a színpad nem követel mindig költészetet, hanem művészetet. Vajjon mi itt a művészet? Eszembe jut ennél a kérdésnél az a megállapítás, amelynek alapján a Kisfaludy-Társaság Molnár Ferencet a tagjai sorába választotta: „abban mind egyetértünk, hogy ennek az iránynak (t. i. melyet *„nem mindegyik“* tagja a Társaságnak szeret) ő legkiválóbb képviselője, magának az iránynak pedig akkora a hatása és esztétikai jogosultsága, hogy képviselőjét szívesen kell üdvözlőnk Társaságunkban“ (K. T. Évl. XLVI. 379. l.). — Hadd ajánljuk ezzel szemben az olvasó figyelmébe Molotay István jellemzését Molnár Ferencről a *Tíz esztendő* (Pallas. 1924.) 250–258. lapján.

Nagyobb színpadi siker jutalmazta Csathó Kálmán vígjátékát (*Házasságok az égből köttetnek*. Singer és Wolfner.); költészet-művészet ebben sincs, de legalább mulatságos. A magyar dráma fejlődésében semmi szerepe sem lehet, de azért külföldre könnyen találhat utat. Van ugyanis valamelyes érdeme: jó vígjátéki ötlet az alapja és a szerepeket pompás szereplőkre önthetvén, van vígjátéki hatása is.

A Petőfi-centennárium utóhangjaként került a kezembe Rozsnyay Kálmán színjátéka: *Cornélia Debrecenben* (Szeghalom, 1923). Rozsnyay ismeri a negyvenes évek színészeit, életüket, történetüket, Prielle Cornélia színipályájával külön is foglalkozott, van gazdag nyelvkészsége, — mindezek a kis darab sikerét ígérk. Valóban: a Petőfi-év emlékdarabjai között Herczeg Ferencé mögött csak ezt mondhatjuk sikerültnek. Képeket fűz egybe: 1846 október, 1847 június, 1848 december. Hiteles történetét csak az első találkozásnak ismerjük: a többit Rozsnyay álmódja így. De a hirtelen támadt szerelem tüzének lassú elmulását e két költött dátumon át tudja csak elképzelni. Petőfi szerelmét komolyabbnak festi, mint életrajzírói: de ezzel nem árt Petőfi emlékének, — sőt nemesebb ez Hatvany beállításánál. A szerelmet tehát jobban el kell húznia: a valóság átformálása azonban itt sem zavar. A kis darabnak ez a kis történés javára van, csak az érdeke kevés; Rozsnyay ezen egy kis színész-összeeggel próbált segíteni, — nem teljes sikerrel.

Érdekes próbálkozás Hangay Sándoré: a verses magyar mesedramák (*Regösénekek Erdélyországból*. 1924.). Kísérlete egy-egy mondát igyekszik drámává formálni. Útja nem az, ami a Kőmíves Kelemenné történetének dramatizálójé volt (Ábrahám Ernő); nem az embereit állította a dráma középpontjába, hanem a monda-magot. Ezzel természetesen a darabok elvesztik minden drámai érdekességüket. Rontja hatásukat az epikai forma is: a magyar irodalom renaissance-ának ez a kötet sem lehet útmutatója, bár a szerző annak remélte.

A magyar dráma csak tengődik, nem él!

'ALSZEGHY ZSOLT.

* Folyóiratunk legközelebbi füzetében sorra kerülnek: A legutóbbi év legjelentősebb irodalomtörténeti alkotásai. Azután negyedévenként főlávltva ismertetjük és bíráljuk a szépirodalom és irodalomtörténet legjava termését vagy korjellemző darabjait.

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE

(*Alszeghy Zsolt, Baros Gyula, Brisits Frigyes, Gulyás Pál, Madzsar Imre, Pintér Jenő.*)

A Cél. 1924. évf. — Papp Zoltán: *A költő lelke, mint a nemzet ereje.* Rámutat arra, hogy milyen komoly erkölcsi erejű Reményik Sándor költészete. Igazi költő ő, aki nem a kéjtanyák és kocsmák levegőjét leheli ránk, hanem a szent küldetés átérzésével írja ihletett verseit. — Zulawski Andor: *Szabó Dezső címére.* A cikkíró szerint Szabó Dezső a magyar Júdás. A félrevezetett keresztény magyar közvélemény tájékoztatására közöl néhány idézetet műveiből. Így: „A patentirozott magyarok hitvány régi irodalmunk cafatjaiban bolházák a nemzeti szellemet.“ Továbbá: „Halott vagy kereszténység. Sírod körül két durva csoport tiprása alatt habzik a sár. Az egyik az apró lebuj-szentek csoportja marionette-Krisztussal, marionette-Máriával és azt hazudják, hogy ez az élő és éltető kereszténység. A másik a természettudományosok csoportja.“ — Altenburger Gyula: *Salon des refusés.* A magyar szókból összerakott zsidó irodalom a zsidó pénz segítségével magyar irodalomnak tolta föl magát. A kenyérgondok vérbeli magyar embereket is zsidó írókká formáltak. Egyik nagytehetségű magyar írónk, amikor megkérdezték, hogy miért vájkál folyton a piszokban és miért ír mindig a zsidók ízlése szerint, azt felelte: „Mert csak ők fizetnek meg és csak akkor, ha így írok“. A zsidó mételnytől halálra mérgezett lelkű magyar zsenit, Ady Endrét is ideje volna megmenteni. „Válogassuk ki versei közül azt a nem tudom százat-mennyit, amelyekben igazi zseni szól az egész világhoz, a többit pedig helyezzük el egy pathologiai múzeumba. A kiválasztott versek kicsi kötetét pedig terjesszük, terjed az magától is, mint Petőfi vagy Arany; a múzeumba pedig csak olyanokat bocsássunk be, akik képesek arra, hogy fájó részvétellel nézzék a pusztulást, amit a méltéy erkölcsben, hitben és minden egyéb értékben végbevitt.“

Akadémiai Értesítő. 1924. évf. 9—12. sz. — Berzeviczy Albert: *Madách Imre emlékezete*. Elnöki megnyitóbeszéd. Az Ember Tragédiája minden időben nemzeti irodalmunk büszkesége marad s megírásával Madách mindenkorra beköltözött nemzetünk halhatatlanai közé. — Fraknói Vilmos: *Ipolyi Arnold emlékezete*. Ipolyi becsvágyát nem elégítette ki a művészet történetének körében kifejtett írói munkássága. A műemlékek fönntartásában tényező kívánt lenni. A történeti tudat fejlesztésében és megszilárdításában kiváló helyet jelölt ki a modern művészetnek. Az eszményi célok, melyek Ipolyi életpályáján előtérbe léptek, nem akadályozták őt abban, hogy a közélet reális szükségleteire is irányítsa figyelmét. — Szádeczky Lajos: *Gr. Bethlen Miklós erdélyi kancellarius rabságában írt ismeretlen történelmi műveiről*. A szerző megtalálta Bethlen M. Sudores et Cruces c. latin művét, továbbá magyar Imádságát, Önvallomását és a Moribunda Transsilvania c. emlékiratát. Ezeket ismertette akadémiai felolvasásában. — Szinnyi Ferenc: *Kármán József és az Uránia névtelenjei*. Azt fejtegeti, hogy az Urániában közölt fordítások nagyrésze Kármán munkája, hogy az eddig feltételelesen neki tulajdonított jelentős műveknek ő a szerzője. Így az „Uránia névtelenjei“ kifejezés irodalomtörténeteinkből törlendő. — Császár Elemér: *Az irodalmi kritika*. Rendes tagsági székfoglaló. A kritikusnak esztétikai értékítéletet kell mondania megelőző leírás és elemzés alapján. A jó kritika elengedhetetlen feltételei: a komoly törekvés elfogulatlanságra, az elvszerűség, következetesség és az erkölcsi erő. Mint tudományos műfaj, természetesen, nem nélkülözheti a megfelelő szakismeretet, esztétikai és lélektani műveltséget s a világirodalom ismeretét. — A Teleki-, Kóczán-jutalomra vonatkozó jelentésekből kitűnt, hogy a díj nem volt kiadható. — A Péczely-jutalmat „A véres költő“ c. regényéért Kosztolányi Dezsőnek, az Ordódy István-jutalmat pedig „Mikes és a francia szellemi élet“ című tanulmányáért Zolnai Bélának ítélték oda.

Budapesti Szemle. 1924. évf. 2. sz. — Kozma Andor: *Beőthy Zsolt*. Beőthy Zsolt, noha az európai egyetemes művelődés nemese értékeiért valósággal rajongott, mindinkább s mind erőteljesebben a nemzeti motívumokat hangsúlyozta. Sok tekintetben

ellentéte volt Gyulai Pálnak, de érdekes, hogy a nemzet és a nemzeti irodalom leglényegesebb dolgairól e két erős egyéniség mégis egyformán gondolkozott. — Fraknói Vilmos: *A Corvina-könyvtár alapítása*. Mátyás király egy jellemző tényével hirdeti, hogy könyvgyűjtése és könyvtárfejlesztése kapcsolatban állott politikai céljaival. Mikor könyvtárát berendezte, az előcsarnokban egy nagyméretű glóbuszt állított föl, mely a ráírt latin distichon szerint horoszkóp céljaira, az égboltozat képét állítva elő azon időben, amikor ő Csehországban az uralkodást átvette. Eszerint a könyvtár az új ország megszerzésének, a széles látókörű európai politika megindításának tényezője és emléke volt.

3. sz. — Berzeviczy Albert: *Irodalmunk és az elszakított magyarság*. Az elszakított magyarságot irodalmi életünkben való részvétele szempontjából kettős hátrány sújtja és kettős veszély fenyegeti. Az egyik elszigeteltsége a csonkává lett haza irodalmi életétől. A másik veszély abban a magyar irodalomban támadhat, amely az elszakadt területen fejlődött ki. Az, amit mi, mint nemzeti irodalmunk feladatát nemzetünk mai feldaraboltságának szomorú korszakában hirdetünk, nem irredenta politika. Ellenkezőleg, bölcs számolás a tényekkel. Azonban nemzetünk föltétlen joga: minden fiát, bárhol tartózkodjék, a maga szellemi életének részeseként tekinteni s rá mint ilyenre, igényt tartani. Ezt a jogunkat még a békeszerződések is elismerik. — Viszota Gyula: *Néhány cenzurui eset 1846—47-ben*. A magyar udvari kancellária és helytartótanács egykori jegyzőkönyveinek tanúsága szerint a kormányhatóság annak idején kifogásolta Kemény Zsigmond: Igénytelen nézetek az erdélyi úrbér iránt c. cikkének, továbbá Degré Alajos: Divalvilág c. vigjátékának és Dongó c. röpiratának, Székács József: Hogyan lehet könnyen híresedni? c. verses szatirájának és Stancsics Mihály egyik-másik munkájának a nyilvánosság elé való becsátását. — Négyesy László: *Ritmus és versechnika*. (I.) Beccses reflexiók a címben írt tárgyról Horváth János: Magyar ritmus, jövevény versidom c. munkájának egész külön tanulmányra szélesedő bírálata kapcsán. (A cikk befejező részét a Budapesti Szemle 1924. evf. 4. sz.-ban olvasható.) Szávay Gyula: *Az ember tragédiája*. Madáchot dicsőítő ünnepi költemény.

4. sz. — György Endre: *Gróf Széchenyi István közle-*

kedési politikája. Budapest megteremtésére volt egyik nélkülözhetetlen alap az állandó híd; Budapest egyesítése tette lehetővé és szükségessé a közlekedési hálózat centralizációját. A közutak terén egyetlen gyakorlati munkája: a Széchenyi-út az Al-Duna mellett. A Duna- és Tiszaszabályozás sürgetésében éppen úgy országos érdekek vezették Széchenyit, mint vasúti politikájában. — Gopcsa László: *Gárdonyi Géza tanítói cikkeiről.* A Néptanítók Lapjában, a Tanítóbarát-ban és a Néptanítók Naptárá-ban megjelent cikkek alapján megállapítható, hogy Gárdonyi a pedagógiai irodalom terén is működött s a tanítók továbbképzését célzó közleményei figyelemre érdemesek.

5. sz. — Császár Elemér: *Színikritikánk a Nemzeti Színház megnyitáig.* A színkritika fejlődésében három korszakot különböztethetünk meg. Az első a kezdetleges próbálkozások idejétől a negyvenes évek közepéig tart. Jellemző vonása, hogy az előadás bírálatát tartja fontosnak. A második korszak a hetvenes-nyolevanas évek fordulójáig tart. E korban a dráma bírálatára lesz a kritikus főhivatása. A harmadik korszak — ebben benne élünk mi is — meghozza a két elem harmónikus összeolvadását. A színkritika első nyomai inkább színi jelentések, pusztán újsághírek a kor magyar hírlapjaiban. 1829-ben látszólag nagy forduló történt színkritikánk történetében. Ekkor indította meg Kassán Csáky Tivadar gróf: Játékszíni Tudósítások c. lapját, mely azonban az előadásoknak külsőségeivel bibelődött, de pártolás hiánya miatt a 16-ik számmal megszűnt. Egy lépésnyi haladást jelentenek már a harmincas évek szépirodalmi és divatlapjai (Társalkodó, Honművész, Rajzolatok stb.). Fontosabbak azonban ezeknél a Tudományos Gyűjtemény drámabírálatai. A Honművész kritikusi között kitűnik Garay János, aki bírálat közben saját szavai szerint három dolgot tart szem előtt: „a karaktereket, a mű épületét s az író előadási módját“. A Rajzolatok színházi rovatából Hazucha Ferenc neve emelkedik ki, vele szemben Bajza igazságtalan volt, mikor teljes tudatlanságot akart rábizonyítani. — Barabási Kún József: *Madách és Eötvös.* Az Ember Tragédiájának egyes színei úgy tűnnek fel, mintha nem csupán Hegel, hanem egyben Eötvös történetbölcseletének költői illusztrációi volnának. Madách Eötvös nagy művének (A XIX. sz. eszméi) nemcsak bizonyos gondolatait, hanem talán egyes szavait is átvette.

6. sz. — Rózsa Dezső: *Magyar tárgyú német darabok a hazai*

német színpadokon. A székesfőváros levéltárában a budai német színház közel ezer műsordarabja közt találunk több nyomtatott és kéziratos magyar tárgyú német színművet. Ilyenek: az 5 felvonásos *Die Erstürmung des Prinz Eugenius Thores oder Ternesvárs Befreyung* — Xavier Gidriktől; a 3 felvonásos verses *Soliman, oder Edelmuth und Liebe* — Johann Paul Pehemtől; *I'ázmán von Ghym oder König Bela's Schlacht am Flusse Sajó* (3 felv.) — Benedict Freiherr von Büchlertől; a hétfelvonásos *Bela's Flucht* — Kotzebuetől; *Der alte Huszár* (vígj.) — egy névtelentől; *Mária Szétsy oder die Brautwerbung* — Meisl színműve báró Mednyánszky elbeszélése nyomán; ugyancsak Meistől való a *Witwe aus Ungarn* c. vigjáték, melyben Brockmann: Kecskeméti özvegyének átdolgozását kapjuk; végül az *Ungarn in Wien* c. vigjáték.

7. sz. — Császár Elemér: *Az Athenaeum színikritikái.* A magyar színkritika első virágzásának kora Bajza és Vörösmarty működésének idejére esik. Bajza szerint a színbírálatnak kimerítőnek kell lennie, másképp nem használ a színésznek és szilárd esztétikai alappal kell bírnia, különben nincs értéke. Vörösmarty majd 200 idetartozó cikkének túlnyomó része vagy egyáltalán nem szól a drámáról s csak a színészek játékának ismertetésére szorítkozik, vagy csak néhány általános szólammal jellemzi. Legérdekesebb bírálata Bánk bán első nemzetiszínházi előadására vonatkozik. Bajza 307 színikritikája közül vagy 40 számol be az előadott drámáról is. Bajza és Vörösmarty kritikai munkásságának megvan az az érdeme, hogy céltudatosan s nagy elvi szempontok szolgálatába állították. Mindketten nagy hévvel sürgetik az eredeti magyar drámákat s példájuk alapján a többi kritikusból is kifejlődött a felelősség érzete. Ez Játékszíni krónikájuknak nagy diadala. — Balogh József: „*Az ünneprontók*“. Szélgjegyzetek Arany J. balladájának tárgyköréhez.

8. sz. — Horvay Lajos: *Nagyszigethy Szily Kálmán.* Tanulmányyszerű megemlékezés a nemrég elhunyt jeles tudós munkásságáról.

Cultura. 1924. évf. — Román-, francia-, német- és magyar nyelvű tudományos szemle Kolozsvárt. A magyar rész szerkesztője Kristóf György, a kolozsvári egyetem magyar tan-
székének tanára.

1. sz. — Kristóf György: *A nagy év*. Megemlékezés Petőfi Sándor, Madách Imre, Pákh Albert, Vas Gereben, Lisznyai Kálmán és Ipolyi Arnold pályájáról. — Kiss Ernő: *Révai Károly*. (1856—1923.) Törzsökös erdélyi ember, jónévű lírikus, az Erdélyi Irodalmi Társaság és a Petőfi-Társaság tagja. Írói munkásságának igazi értékét román költők műveinek magyar fordításai alkotják.

3. sz. — Bitay Árpád: *Acs Károly*. (1824—1894.) A lelkes alföldi magyar író a román népköltészet első ismertetője és fordítója volt irodalmunkban.

4. sz. — Kristóf György: *A magyar líra mai főképviselői Erdélyben*. Nagyon jól jellemzi a következő költőket: Szabolcska Mihály, Reményik Sándor, Áprily Lajos, Szombati Szabó István és Tompa László. Ez az öt lírikus áll az élen. A többi jobbra csak buzgó pályakezdő.

Egyenlőség. 1924. évf. 4. sz. Ballagi Ernő: *Dr. Kovács Mór*. (Ady Endre *A két tanár úr* c. filozemita tárcájának ismertetése.) — 6—10. sz. Weigl Géza: *Kiss József ismeretlen levelei*. (A levelek 1884—86 közt keltek s egy vidéki nagyobb város szellemi életében vezető szereplésű hölgyhöz irattak. A levelek hangja elégületlen. Mindjárt az első levélben így szól: „Egy országban, ahol a közepesek dominálnak, hol Bartók Lajos nagy költő és Ábrányi Emilt iparkodnak rehabilitálni, ott nekem semmi keresém”. Mindennél jellemzőbb, hogy egy ballada fordításáról így szól: „Nyomorult 20 sor és fölér az egész Gyulai Pállal”. Addigi német fordítójával, Neugebauer Lászlóval 1886-ban szakított, mivel „Lipcsében megjelent kötetével tönkresilányította”. Új fordítója Steinbach, aki „némikép helyreallította reputációját”). — 8. sz. Szabó Dezső az Egyenlőség útján köszönetét fejezi ki Gál Jenőnek. (Filozemita nyilatkozat.) — 21. sz. A mezőcsáti kisgazdák elkészítették Kiss József emléktábláját. (A tábla szövegét Lőrinczi György fogalmazta meg.) — 22. sz. Ballagi Ernő: *Szabolcsi Miksa és Jókai Mór vitája*. Szabolcsi 1899-ben Jókait megtámadta, hogy Sára, Ábrahám felesége nem volt „Kathlennet”, vagyis férjölő, mert 38 évvel élte túl egyetlen férjét, mire Jókai azzal válaszolt, hogy a Tóbiás könyvében szereplő Sárára értette a Házasságok története (Kathlennet) c. regényének kifogásolt passzusát. — 24. sz. Mezőcsát bírálja: „En megvédem Kiss József emlékét”. (Lelkes beszámoló a jún. 8-1

emléktáblaleleplezésről.) — 27. sz. Kiss Jenő Sándor: *Ki volt Reb Mayer Litvák*. Kiss József apai nagyatya 1831-ben költözött Magyarországha Litvániából. Valódi neve Bermann Mayer s foglalkozására nézve mészáros és kántor volt. — 28. sz. Kiss Jenő Sándor: *Hogy született meg Kiss József zsidó éposza?* A legendák a nagyapámról c. költői elbeszélés genezise. A téma a költőt 1895 óta foglalkoztatta. — 32. sz. Kiss Jenő Sándor: *Kiss József arcképe: hontalan!* Azt teszi szóvá, hogy Kiss Józsefnek a Tisza-kormány megrendelésére 1916-ban festett arcképe nincs kifüggesztve a Történelmi Arcképcsarnokban. — Molnár Jenő: *Bródy Sándor: Zsidónak kell lenni, zsidónak [kell] maradni*. Bródynak ezt a röviddel Bécsből való visszatérése után tett nyilatkozatát eleveníti fel cikkíró az író halála alkalmából írt kegyeletos megemlékezésében. — 38–39. sz. Tóth Kálmán: *Kiss József és a csáti szolgabíró*. A mezőcsáti zsidó hitközség anyakönyve egy tűzvész alkalmával tönkrement s Bottlik József főszolgabíró a költő kérésére elrendelte Kiss József születési adatainak utólagos elkönyvelését a Pallas-Lexikon és a Szinyeyi-féle Magyar írók alapján.

Egyetemes Philologiai Közlöny. 1923. évf. 710. sz. — Kastner Jenő: *Olaszos irány XVIII. századi költészetünkben*. Az egész Európában érvényesülő olasz irodalmi hatástól a mi XVIII. századi költészetünk sem maradt mentes. Petrarca, az Arkádia-költők és az Anacreontikusok befolyása megállapítható Faludi és Amadé művein, Kazinczy formatörekrvésein, míg Kisfaludy Sándornál és Csokonainál a hatás teljesen felolvad a költő egyéniségében. — Müller Lipót: *Francia politikai eszmék a reformkor irodalmában*. Irodalmunk politikai irányát Széchenyi elhatározó erővel jelöli ki, de politikai tartalmát csak rövid időre határozza meg. Az ifjúság lassúnak találja Széchenyi óvatosságát és vágyódva néz Franciaország felé. — Négyesy László *Pintér Jenő: A magyar irodalom történetének kézikönyve* c. művéről szóló, mélyreható tanulmánnyá szélesedő bírálatában (mely azóta könyvalakban is megjelent), hangsúlyozza a munka tudományos jelentőségét, egyúttal azonban számos módosítandó részre is fölhívja a szerző figyelmét. — Hankiss János: *Endre és Johanna a provençal és a spanyol irodalomban*. Parascala és Lope de Vega magyar vonatkozású drámai műveinek ismertetése. — Zolnai Béla *Turenne levele* c.

kis cikkében megállapítja, hogy Mikes levélírói mesterei közt ott szerepel XIV. Lajos hadvezére, Turenne tábornok is.

Erdélyi Irodalmi Szemle. 1924. évf. — Ez a kolozsvári folyóirat az idén indult meg, Borbély István szerkesztésében, a Keresztény Magvető önálló irodalomtörténeti és kritikai melléklete gyanánt. Munkatársai Erdély legjobb tudományos írói. Mindenre kiterjedő figyelmű, nemes törekvésű, magas színvonalú folyóirat: Erdély szépirodalmi és tudományos életének tükré. Felöleli az Erdélyen kívül eső magyar szellemi törekvéseket s az erdélyi nem-magyar nyelvű irodalmat is.

1. szám. — György Lajos: *A magyar széppróza erdélyi múltjából.* A Jósika Miklós föllépését megelőző század elbeszélőiről és fordítóiról. — Borbély István: *A történeti regényről.* A műfaj elmélete. — Biró Vencel ismerteti az 1918 óta Erdélyben megjelent történeti munkákat, Tavaszgy Sándor a református vallástudományi könyveket. Bitay Árpád adalékokat közöl a régebbi magyar-román irodalmi kapcsolatokhoz. Alszegehy Zsolt bemutatja a magyarországi líra és széppróza újabb termését.

2. szám. — Reményik Sándor: *Négy erdélyi magyar poéta.* Olasz Lajos, Finta Gerő, Walter Gyula és Szabó Jenő versesköteteinek ismertetése. — György Lajos: *Nyíró József mint novellairó.* Alapos elmélyedésű elemzés. — U. az: *Három magyar klasszikus erdélyi kiadása.* Petőfi költeményeit Kiss Ernő, az Ember Tragédiáját a kolozsvári Lepage-könyvkereskedés, Arany Toldiját Antalfy Endre és Osvát Kálmán rendezték sajtó alá. A cikkíró gondos szövegkritikai munkát végzett. — Csüry Bálint: *A magyar népköltészet forrásaihoz.* Egy ma is élő népdalunk forrásának megjelölése egy latin szövegű dalban. — Alszegehy Zsolt ismerteti a magyarországi kritikai irodalom újabb termékeit, Csüry Bálint az utolsó öt év magyar nyelvtudományát, Dékány Kálmán az erdélyi magyar történeti tankönyveket, Buday Árpád az Erdélyi Múzeumegyesület utolsó öt évét. Bitay Árpád érdekes cikket ír arról, hogy a Széchenyiek munkásságának híre milyen hatást tett a románokra.

3—4. szám. — György Lajos: *Azoknak, akik félnek a kritikától.* Egyesek neheztelnek az Erdélyi Irodalmi Szemlére őszinte hangja és szigorú mértéke miatt, de a cikkíró helyesen mutat rá, mennyire ártalmas a kritikátlanság szelleme. Kritika ugyan kísérté az 1918 óta felvirágzó erdélyi magyar irodalmi

termést, de ez volt a legnagyobb kritikátlanúság. „Öt év óta bódítja az erdélyi írók a tömjénezés illata, öt év óta símul rá a meghunyászkodott rosszakarató hízelgés s fojtogatja az erdélyi magyar irodalom egyenes, gerinces növést.“ Ebbe az egészségtelen állapotba beleavatkozni kötelesség. — Borbély István: *Erdélyi magyar novellairók és novellák*. Gyallay Domokos, Pálffyné Gulácsy Irén, Balogh Endre, Kovács Dezső, Berde Mária és még néhány más elbeszélő jellemvonásainak elemzése. — György Lajos: *Új erdélyi Toldi-kiadások*. Kiss Ernő közzétette a Toldit, Antalfy Endre és Osvát Kálmán a Toldi Estéjét. Néhány szöveghiba van bennük. — Császár Elemér a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy-Társaság ezidei működését, Wildt József az erdélyi magyar matematikusok és fizikusok tudományos munkálkodását 1919 óta. Bitay Árpád adalékokat közöl Czákó Zsigmond pályájához s megvilágítja, hogyan született meg Petőfi Sándor lelkében A Székelyek című költemény.

5—6. szám. — Reményik Sándor: *Szabolcska Mihály*. A költő jellemzése. — György Lajos: *Az erdélyi magyar dráma ötesztendei termése*. 1919 óta a következők kísérleteztek a színműírás terén: Bárd Oszkár, Tabéry Géza, Pálffyné Gulácsy Irén, Berde Mária, Molter Károly, Jánossy Béla, Kádár Imre és még mások: részben erdélyi, részben „emigráns“ műkedvelők. Az utóbbiak sorában néhány elszánt erotikus és zionista. — Schneller Vilmos ismerteti a magyarországi régészeti és művészettörténeti irodalom legutóbbi öt évét, egy másik szakember az erdélyi kémiai irodalom haladását. Császár Elemér tájékoztat nyújt a budapesti irodalmi és tudományos élet fontosabb eseményeiről s részletesen tárgyalja a magyarországi drámai termést 1919 óta.

7. szám. — Borbély István: *Szombati Szabó István költeményei*. A lugosi papköltő lírájának beható taglalása. „Szombati Szabó ma még keresi önmagát. Kívánjuk, hogy sikerüljön minél előbb meg is találnia. Erre neki éppoly nagy szüksége van, mint az igazi tehetségekben nem éppen túlgazdag romániai magyar lírának.“ — Moldován Gergely: *A népszínmű*. A cikkíró nemcsak buzgó munkásságú egyetemi tanár, hanem érdemes magyar népszínműíró is. Egyik népszínművét legutóbb is viharos hatással játszották a kolozsvári Magyar Színházban. (A templom küszöbén.) Ennek kapcsán megemlékezik színmű-

írói pályájáról. 1879-től kezdve számos darabját adták a magyar színpadokon. Ő mutatta be első ízben az oláh falut és népét a magyar közönség előtt. (Szép Iliána.) — Márki Sándor: *Följegyzések Salamon Ferencről*. Érdekes adatok a kiváló történetíró egyéniségének rajzához. — György Lajos: *A romániai magyar időszaki sajtó öt esztendeje*. Nagy utánjárással készült egybeállítás. Az erdélyi magyarság erejére jellemző, hogy 1923-ban 18 politikai napilapot, 53 hetilapot, 52 szaklapot, 9 humorisztikus lapot és 94 egyéb lapot és folyóiratot tartott fenn. A legtöbb lap és folyóirat Kolozsvárt jelent meg (71), utána következett Temesvár (29), Nagyvárad, Arad, Marosvásárhely, Szatmár. Kolozsvár időszaki sajtójának virágzása szinte vetekedik Románia fővárosáéval, Bukarestével. (Még az olyan kisebb helyeknek is, aminők Dés, Déva, Lugos, Nagybánya, Szászváros, Zilah, Szilágysomlyó, Petrozsény, Székelykeresztúr, Piski, megvannak a maguk magyar lapjai. A mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi, műszaki lapok szép számban jelennek meg. Az orvosoknak, gyógyszerészeknek, ékszerészeknek, kertészeknek, vadászoknak, nyomdászoknak, csizmadiáknak, bányamunkásoknak mind megvannak a maguk közlönyei. Ezren és ezren menekültek el Erdély minden vidékéről Budapest felé, de az ottmaradtak annál szívósabban dolgoznak. Kialakult ott egy második Magyarország, úgy, ahogy a franciaországi francia irodalom mellett a belgiumi francia irodalom. Csakugyan, silány faj is volna az, melyet néhány évtized alatt meg lehetne örölni vagy át lehetne hasonítani. A hívek és kitartók, kétségbe nem esők és magukban is büszkén megálló munkája majd meghozza az ég áldását.) — Császár Elemér ismerteti a folyó év első negyedének szépirodalmát, első sorban Bartóky József, Zilahy Lajos, Móricz Zsigmond, Vargha Gyula, Reményik Sándor, Sik Sándor, Szomory Dezső és Lengyel Menyhért munkáit.

8. szám. — Borbély István: *A XIX. század uralkodó eszméinek hatása az álladalomra*. Kisebb tanulmány Eötvös József munkájáról. — Császár Elemér egy nagyobb cikk kapcsán néhány szóval jellemzi a magyar irodalomtörténetírás mai állapotát s felhívja olvasói figyelmét arra, hogy: „Teljes, beható, tudományos irodalomtörténetünk ma sincs”. (E sommás ítélet mellől a megokolás egészen elmaradt s így az olvasó — fontos, hogy* az elszakadt területen élő olvasó! — csupán annyit ért belőle, hogy a cikkíró nemcsak a régebbi kísérleteket nyilvánítja cél-

jukat el nem ért vállalkozásoknak, hanem nem tartja teljesnek, behatónak és tudományosnak azt a legutóbb megjelent kétkötetes munkát sem, melyet szerzője kifejezetten az egész magyar irodalomtörténet teljes, beható és tudományos rendszerezésének szánt. A cikkírónak ehhez a véleményhez joga van. Felettébb sajnálatos azonban, hogy felfogását megokolás nélkül adta közre s így nézete pusztán állítás marad. Fájdalom, az eféle eljárás nem mozdítja elő a magyar irodalomtörténetírás ügyét s mindenesetre súlyosan árt az ilyen módon hitelében megrontott, bár meg sem bírált, munkának.)

Ethnographia. 1920. évf. — Kodály Zoltán: *Argirus nótája*. Alig jóvátehető mulasztás, hogy a népdalkutatás sok időn át nem törődött a dallammal. Régi dallamaink egy része örökre elveszett. Szerző 1914-ben bukovinai gyűjtőútján ráakadt *Argirus* nótájára. A szöveg kissé eltér az 1763-i ismeretes kiadástól, a dallam már előbb is ismeretes volt. Evvel kapcsolatosan, főleg Tinódi melódiái alapján, azzal foglalkozik a szerző, hogy milyen volt históriás énekeink egykorú dallama. — Binder Jenő: *Alom a hídon levő kincsről*. Tompa Mihály Diósgyőr c. költeményének tárgya nemzetközi vándormesetárgy, melynek számos keleti és európai változata ismertes. Legrégibb köztük az Ezeregyjegy egyik elbeszélése. Tompa forrása biztosan nem mutatható ki. — Tolnai Vilmos: *Villi-tündér, villi-tánc*. A magyar költészetben Vörösmarty Mihály „A hűség diadalma” című költői elbeszélése (1823) óta szerepelnek a villik. A szláv néphit *vila*, *vilja* nevű tündéreiével azonosak. Vörösmarty forrása nem lehetett más, mint Mailáth János 1821 őszén megjelent „Villi tánc” című novellája, melyben jegyzetben hivatkozik a szerző, hogy Trencsén és más szomszéd vármegyében ma is mesél róluk a tótság. A szabadságharc után eltűnnek irodalmunkból a villik.

1921. évf. — Tolnai Vilmos: *A „Képmutogató” eredete*. Fel-sorolja a vásári alak szereplését irodalmunkban Arany Jánosnál, Petőfinél, Sárosi Gyulánál, Gyulai Pálnál, Beöthy Lászlónál és Madách Imrénél. Shakespeare és Hogarth is ismerték a vásári képmutogatót. Vidéken talán ma is lehetne nyomát lelteni.

1922. évf. — Ernyey József: *Tótnyelvű krónikás ének és kuruc dalok*. Épp oly beható, mint érdekes fejtegetések kíséretében 11 tót népdalt közöl Surány vidékéről, magyar fordítással.

Mind a tótok hamisítatlan magyarbarátságáról tanuskodik. A legrégibbek a XVII. század eseményeiről, mások a Rákóczi-korról szólnak, a legutolsók 1849-ből és 1850 tájáról valók, még pedig igazi tüzes honvédnóták. Az újabb kor pánszlávjainak kényelmetlen is volt a tótságnak ez a magyar érzelme. Mindenáron németgyűlöletre, vagy Rákóczinak a protestánsok iránti türelmére akarták visszavezetni. A magyarázat teljesen hamis és erőszakolt. A tót nép szívében ma is tiszteli Rákóczit. „Mondák szólnak róla, csodatevő mesebeli hőssé emeli a hagyomány, visszatértét várják ott, ahol sohasem járt.” — Solymossy Sándor: *Keleti elemek népmeséinkben*. A következő motívumokat tárgyalja: 1. táltospárbaj és tejfürdő, 2. az égbenyúló fa, 3. kiugró vánkosok. — Szendrey Zsigmond: *Magyar népmondatípusok és tipikus motívumok*. Címzavak szerint (helységalapítási, községnevmagyarázó, családnévmagyarázó, címer-, birtokszerző, kincsmondák, történelmi mondák, Mátyás-mondák, halommondák, kövéválás, forrásmondák, vegyes típusok) összeállítja a mondatartalmakat, bőséges irodalmi anyag alapján. — Moravcsik Gyula: *A Szibinyáni Jank-mondához*. A farkaskalandnak a szerb énekekben nyoma sincs, ezt Laonikos Chalkondylas tartotta fenn Hunyadiról. Van egy igen hasonló történet I. Basilius császár ifjúkoráról (856-ból), mely a Hunyadi-mondával feltűnő rokonságot mutat.

Élet. 1924. évf., 1. szám. — Brisits Frigyes: *Élet és irodalom*. A ma embere az irodalomban az utat keresi, hogy önmagától eltávozzék, de voltaképpen önmagához tér vissza valami kegyetlen önmagára-találással. A ma könyvei az életet olyan témakörön illusztrálják, ahol az élet minden értékéből kifosztva látszik. Az irodalom és az élet között ma nincs nivókülönbség. Az író reformátori gesztusában nincs semmi megnyugtató.

2. sz. — Brisits Frigyes: *Élet és irodalom*. II. A ma irodalmának ez a lelki kietlensége riasztja vissza az olvasóközönseget. Az irodalom világnézete beteg, az a számítás pedig, amellyel a naturalizmus a közönség meghódítására törekedett, hibázott: hogy nem ismerte fel az ember természetét. Ennek a természetnek a keresztény világfelfogás irodalma felel meg.

3. sz. — Mátrai Rudolf: *Az ember problémája a világirodalomban*. I. Az emberiség problémáját vizsgálja Dante, Milton, Hugo Victor, Wagner R. hatalmas költői koncepcióiban. — Al-

szeghy Zsolt: *Jaj*. Szabó Dezső ebben a kötetben az az ember, akinek szívét dermedtre szorította a szegények szenvedése, és a szegénység rettenetes orgiáinak láttára elveszti minden hitét és kínos vergődéssel kiáltja az ég felé: hát tetszhetik az Istennek ez a szenvedés?

4. sz. — Mátrai Rudolf: *Az ember problémája a világirodalomban*. II. Vizsgálja a probléma szempontjából Goethe Faust-ját, Byron Manfrédjét, Nietzsche felfogását és Madách alkotását. Leglogikusabbnak, áttekinthetőbbnek és drámaiabbnak Madáchét ítéli. — Péchy-Horváth Rezső: *Magyar irodalmi állapotok Jugoszláviában*. Tespedés konstatálható, talán éppen az érdeklődés hiánya folytán. Az írók klikkekre szakadoztak. Egyetlen írói társaság a nagybecskereki Ady-társaság. A könyvtermelés silány.

5. sz. — Rédey Tivadar: *A füredi magyar játékszín*. Balatonfüreden Kisfaludy színháza előtt is volt magyar előadás: Balog István társulatáé (1821), később a dunántúli megyék vándorló társaságaié. A színhely érdekében Kisfaludy 1827-ben kezdte meg az izgatást. Az 1830. évi zalaegerszegi megyei ülés határozatából fordul a bencés-rendhez, ahonnan némi kikötésekkel — állítólag az is köztük volt, hogy a játékszín épületében se csókolódzás, se szerelmeskedés ne engedélyeztessék — megkapta a telket. Az első telek a sétahely felső, ligetes szélén volt, a régi kápolna közelében. Itt emeltek csinos, ógörög homlokzatú, zsindelytetős épületet 400 személy befogadására. 1831 július 3-án avatták fel, Komlóssy társulatával szerződven.

6. sz. — Rédey Tivadar: *A füredi magyar játékszín*. Az első előadás a kőépületben Töpfer magyarított színműve volt. Az odaadó fáradozás Kisfaludynak fulánkot is hozott: az elszámolás követelésével a gondos és áldozatkész költőt nagyon megsértették. A színi épület — amelynek képét is közli a cikk — 1846-ig szerepelt; ekkor már a parkban állott a kőfallal kerített, nyitott színpár. 1860-ban Molnár György társasága kezd mozgalmat új színház építésére; ebben már 1861-ben játszanak is, de csak 1865-re készült el teljesen. A legrégibb épületet 1878-ban kezdték lerombolni. — ö. l.: *Felvidéki irodalom*. Nincs ugyan jellegzetes felvidéki irodalom, de dolgozó írók vannak. Az írói hivatás nemzeti fontossága ihleti az írókat: elsősorban Mécs Lászlót, de az allegorizáló poétákat is; ez az oka a történelmi téma uralkodásának a szépprózában. — Zs.: *A végtelen felé*. Vargha Gyula az egészséges, szilárd erkölcsű, megállapodott világnézetű magyar;

a családi érzés, a hazafiúi gond és az istenszeretet olvad lírájában megragadó harmóniába.

7. sz. — Alszeghy Zsolt: *Reményik Sándor*. A költőt nemes szemérem jellemzi őszinteségében, józan önuralom az akarat és értelem konfliktusaiban s nemesen feminin gyengédség. Neki a költészet az élet hétköznapiságából való kimenekülés. Magában nemes hivatás kényszerét érzi: de ez az érzés néha keserű csalódásokkal kél küzdelemre. Természetérzése valami benső, melegebb hangban hoz újságot. Dallama tiszta és világos, csendes és szép, vonzó és szuggesztív.

9. sz. — Zs.: *Beszélgetés Harsányi Kálmánnal*. Első fellépését két irodalmi férfiú szertelen dicsőítéssel fogadta: ez reáharagította az akkori irodalmi világot. A közönség szeretetét következetes támadás térítette el tőle. Az „Élet” és Varjas Endre „Heti Szemlé”-je lett a menedéke. Regénye (A kristálynézők) csak a háború után tűnt szembe, noha 1914-ben jelent meg. A kommunizmus írói katasztere már az elsőrendű írók közé sorolta, noha ez a regénye éppen a fajmagyar szív jajkiáltása. Az egész magyarság szívébe az „Ellák” vitte be a nevét. — A. Zs.: *A magyar líra megteremtője*. A virágének ősi stíljét Divinyi Mehmed énekéből, a Supra aggnó probatio calamijából és A Cortignanáról szerzett latrikánus versből lehet rekonstruálni. Balassa ezzel szemben új stílust teremtett. Az állítólagos Balassa-versek meghatározásánál megköveteli, hogy 1. a tartalomból kihámozható időpont énekei között formai összevetést végezzünk; 2. a tartalom szigorúan ellenőrzendő; 3. az állítólagos verset legfeljebb változatnak vehetjük a legtöbb esetben. Dézsi kiadásában az állítólagosak közül a szerzőség valószínűségét Balassa érdemli a Borbélykódex 1., a Vásárh. dkv. 13., 17., 62., 64., 68., 110. és 112. versénél.

10. sz. — Brisits Frigyes: *Harsányi Kálmán*. Költészete egyrészt tiszta hagyomány-folytatás, másrészt gondolat-kép teremtés és fejlesztés. Ez a látszólagos kétféleség a szavak és gondolatok dinamikájának irányában való erős mennyiségbeli fokozódásra vezethető vissza. Harsányi a lírának a kollektív-lét anyajegyét adja meg, költészetének logikai tartalmával. Gondolatszerűségekben tátong és vívódik itt az élet. Nyelve nehéz, plasztikus. Kifejezését az embert minden lelki részéről magába felvevő és kifejező képalkotás jellemzi. — T. Hallósy Mártha: *Gyöngyszemek egy elmúlt élet eseményeiből*. Az ötvenes évek költőnőjének, Hajnalának naplójából: összeismerkedése és házassága Rózsaághy An-

tallal, a Gombostű szerkesztőjével. — Gombos Albin: *Sík Sándorról*. A cserkészek apja, Sík Sándor, a nemes lélek, egész férfi reprezentánsa.

11. sz. — Alszeghy Zsolt: *Kozma Andor*. A XIX. század fordulójának nemes férfitípusát revelálja Kozma költészete. Uralkodó tartalma a szabadságszeretet, — az Eötvös József demokráciájának rokona. Differenciálódása: a bénító kötelékek elleni harc és a társas életre teremtett ember szabadságának megbecsülése. Az emberi problémák csak nemzeti vonatkozásukban érintik. Férfieszménye az, kinek az én szentsége nem cél, s nem ingató, nem névhiú. Benne a politikus éles szeme és a költő meleg szíve formálja ki a költeményt. A versekből elénklépő magánember: az életvidám, de józan, örömet kereső, de mértéket tudó férfi. Világfelfogásában a századvég liberalizmusa szólal meg. A természetből a tisztaság, őszinteség, mesterkéletlenség vonzza, de természetszeretete csupán egy-egy hangulat szubjektív melódiájában formálódik ki.

12. sz. — Vas Tamás: *Katolikus író*. A ma katolikus irodalmának lehetőségeiül a misztikumot, a liturgiát, a tomisztikát, a szociális gondolatokat és az imaéletet jelöli ki. — T. Hallósy Mártha: *Jókai Mór haragja*. Hajnalka naplójából: Rózsaaghi összekoccanása Jókaiával. — v. Németh István: *Látogatás Harsányi Lajosnál*. A kiváló katolikus poeta rábapatonai remeteségében él. Büszke magyar ember; bátor híve a legitimista politikának. A magyar katolikus irodalom jövőjéről nem gondolkodik rózsásan. Egy regényen dolgozik és egy verskötet anyaga van készen. — A. Zs.: *Az Ady-kérdésről*. Kőszegi László és Zulawski Andor pamflettje kapcsán leszögezi, hogy Ady dekadens erkölcsét az eddigi kritika is hangsúlyozta, Ady magyarságát eddig is forradalminak tudták, — a magyar tanárság kezén Adyláztól nem kell féltetni az ifjúságot, mert a magyar tanárokbán van annyi józanság, becsületes lelkiismeret és tiszta erkölcs, mint a leokéztető pamflettírók hármelyikében.

13. sz. — Hoványi Béla: *Prolegomena Szabó Dezsőhöz*. Szabó Dezsőt írásaiban hármassal vezeti: hozzájárulni egy új, egyetemes világnézet kialakulásához, mely pótolná a kereszténységet; a gyámoltalan balek-magyart hozzásegíteni az élet asztalához; dicsőséget és hírnevet szerezni. E hármassal felé következetesen, ellenmondás nélkül halad: látszólagos kereszténysége is erős antichristianizmust takart. Az érvényesülés kedvéért való

alkalmazkodás árnyalatokat változtatott, de a nemes eszmények keresztény kincsesháza „kopott természetrajzi gyűjtemény” volt neki mindig.

14. sz. — Bárdos József: *Gárdonyi lelke*. I. Gárdonyi szerelmes költeményeiben a falu egyszerű, természetes világát kapjuk. A családi boldogságot a szülői házból ismeri; gyermekeit aggódón becézgeti. Költészetében nagy helyet foglal el lelkének tépelődése. Bölcselkedő lelke keresi a boldogságot. A mulandóság gondolata gyakori motívum verseiben: áttör azonban rajta a halál után következő élet hite. A mások sorsán idilli derűvel játszadozik. — Alszeghy Zsolt: *Egy esztendő a magyar szépirodalomból*. A holland Jaarliksche Boekenschouw 1924. részére készült áttekintés. A lírikusok közül Babits, Sik, Harsányi Kálmán, Kosztolányi Dezső, Juhász Gyula, Mécs László, Kozma Andor és Vargha Gyula képét rajzolja meg; a regénytermésből szól Babits, Kosztolányi, Móricz Zsigmond, Erdős Renée, Surányi Miklós, Csathó Kálmán, Komáromi János, Tersánszky, Szabó Dezső és Bartók József köteteiről; a színművek során Szomory, Molnár, Ábrám Ernő, Zilahy Lajos, Móricz Zsigmond, Harsányi Kálmán, Erdős Renée, Herczeg Ferenc újdonságairól.

15. sz. — Brisits Frigyes: *Szabolcska Mihály*. Ő a magyar falunak, a régi, szép, nyugodt, idillikus életnek s ami ezzel majdnem egyet jelent, a haldokló naív költészetnek talán legutolsó képviselője és tanítványa. Költészetének legegényibb vonása erkölcsi jellege. Kifejezése: kevés a képzeletképe, az asszociációs vonatkozásokat nem szereti; a tartalmi tisztaságot mindenekfölött állónak tartja; mindig üde, nemes és friss a nyelve. — Bárdos József: *Gárdonyi lelke*. Történelmi költeményeiben honszerelme csillog. Keresztény hite nem egy versén izzik át.

16. sz. — Alszeghy Zsolt: *Áprily Lajos*. Áprily költészetének hangulata Grieg melanchóliájára emlékeztet; két anyagból épül fel: az emlékekből és az erdélyi természet szépségeiből. Az emlékezés, a halál országában, a temetőben időzik legszívesebben, de a halál nála nem borzongató, inkább megnyugtató, megvigasztaló. A költő a halál kapuján át a tulsó világ békéjébe veti haragonyát. Önmagáról csendes szeméremmel szól, csak egy érzés izzóbb nála: az erdélyi természet szeretete. Bárd Miklós természetérzékével szemben Áprilyénak mindig emberi szubjektív árnyalat a jellemzője. Ehhez a szubjektív vonáshoz járul a népi mese-képzelet színes szövédéke, amelybe a mai kor is csalogatja

a költőt. — Zs.: *Szombati Szabó István*. Virtuóza a nyelvnek, meglepő kincstárát bírja a képeknek, nagyszerűen játszik a formával is, de a játékot túlságba viszi. Versei csecsebecsék, melyek azonban a szívet nem tudják meghódítani.

17. sz. — Kozma Andor: *A löbi gazda*. Vargha Gyula költészete idealizál: itt a szép jó lesz, itt a jó szép lesz, a kép itt összhang, az összhang kép lesz, az eszme érzés, az érzés eszme, itt durva zajba semmi sincs veszve. — László István: *Vargha Gyula*. Erejét már első verseiben egyénítő képessége mutatta: meghittség, költőiség harmóniája hódít költészetében. Fordításai az eredeti költőlélekkel való teljes egybecsengés. Ódáit szuggesztivitásuk emeli ki. Háborús versei az együttérzés nemes szilánkjai. Öregkorának versei az útrakészülés ünnepi himnuszai.

18. sz. — Bernát Pál: *Az erdélyi irodalom és Jakab Ödön*. Az erdélyi irodalom erdélyisége az erkölcsi probléma komolyságában volt az elszakítás előtt érezhető. Jakab Ödön is a világban elsősorban az erkölcsi természetű összeütközéseket látja meg és a problémákat maga előtt is erkölcsi kérdés alakjában veti fel. Inkább a parasztember lelkét rajzolja: a városba szakadt ember természetes attitude-je ez. Jellemző az is, hogy az ő világában olyan bűnös, aki magától értetődően tenné a rosszat, nem kerül elénk. Nem szegény tragikus vonásokban, de az isteni gondviselésbe vetett bizalom megenyhíti ezeket. Lírájában a melegszívű költő kap meg. — Zs.: *Pakocs Károly*. A fölKent pap büszke hivatástudata, az egész szívet betöltő istenszeretet és az ebből eredő meleg részvét az emberi szenvedések iránt, — ezek Pakocs lantjának az ihletei.

19. sz. — Alszeghy Zsolt: *Kosztolányi, a bús férfi*. A német Rilke epigonjának mondták, de igazságtalanul; a tárgyakból kiáramló kegyelet melege, a mindenből feléje surranó csendes beszéd, az örökös emlékken-élés, a szomorkás köd uralma, a versek csendes, leigázó dallama Rilkében megvesztegette Kosztolányit is, de útjuk eltér. Különösen természetérzékük különbözik. Kosztolányi ihlete a városi ember ihlete. Örökös szomorúságát a célt nem találó kietlenség magyarázza. Költészete egy üres, céltalan élet unalmának a kesergése. Ezen csak az igazi fájdalmas élmény tör néha át. Panaszának igazi oka nincsen, nem is az igazi panaszok jajszavát szóaltatja meg: az ő panasza a panasztalanok csemegéje.

21. sz. — Vas Tamás: *Útban a romantika felé*. A ma irodal-

mának fejlődése egy új romantika felé halad; a régi romantikától ezt az újat szociális teste különbözteti meg.

Hadtörténelmi Közlemények. 1924. évfolyam. — Mályusz Elemér: *A Toldi-monda történeti alapja.* Az értekezés irodalomtörténeti eredményeit már közölte folyóiratunk 1923. évfolyama. (Nem tartjuk helyesnek, hogy akkor, amikor kiváló tudományos kutatók nem tudják elhelyezni értékes kézírataikat, a szerző újra lenyomatja a folyóiratunkban már közölt részleteket. Ha nem akarta teljesen mellőzni az irodalomtörténeti vonatkozású bevezetést, egy jegyzetben utalhatott volna a már megjelent szakaszokra, illetőleg nem kellett volna nekünk is átengednie kéziratát. Eltekintve ettől: elvetendő szokásnak tartjuk, hogy a mai inséges időkben egyes tudományos szerzők először szétszórt cikkeikben adják közre nagyobb munkáikat, sőt egyszerre két-három helyen is közlik tanulmányaikat.)

Irodalomtörténeti Közlemények. 1924. évf., 1—2. sz. — Soly-mossy Sándor: *A Toldi-monda keletkezése.* Akadémiai székfoglaló. A Tristan- és Paroival-megfelelések alapján a Toldi-monda forrását régebben a XIII—XIV. századi francia lovagepika, az ú. n. „romans courtois” termékeiben látta. Nézete utóbb odamódosult, hogy Toldiról szóló mondatörténeteink teljes sorozata egy előbbi XI—XII. századi francia eredetű műfajban, az ú. n. chanson de geste-ekben lelik forrásukat. A tanulmány további része sorra tárgyalja a gestákban található s még eddig ki nem mutatott egyezéseket. — Kastner Jenő: *Faludi Ferenc olasz versformái.* Metastasio áriáinak részük van Faludi strófáinak dallamos fölépítésében s talán rajtuk nevelődött műérzéke, melynek az első műdalokat köszönheti irodalmunk. — Császár Elemér: *A negyvenes évek kritikai munkássága.* (III.) A Regélő Pesti Divatlap legszorgalmasabb munkatársa Vahot Imre. Mint kritikusnak érdekessége abban áll, hogy érdemeivel és gyöngeségeivel típusa a vidéki magyar műkedvelő írónak. Értéktelen drámákkal nem vesződik; ez érdeme. Kritikáiban azonban sajnos nagyon is érezhető az esztétikai műveltség s a biztos ítélő erő hiánya. — Badics Ferenc: *Régi magyar trók kiadatlan levelei.* Kisfaludy Sándor-nak nejéhez, — Fáy Andrásnak Bárány Ágostonhoz és Szvorényi Józsefhez, — Kölcsey Ferencnek Simon Péterhez intézett levelei. — Major Ervin Verseggy költői és zeneszerzői működéséhez

újabb adatokat, — Rakodezay Pál pedig *Dugonics mint tanár* címen Balog István naplójának az Etelka szerzőjére vonatkozó részét, Gálos Rezső *Kisfaludy Sándor kiadatlan kéziratai* közül a Dárday-ház vázlatául tekinthető A párosodó Ifjúság felírású szöveget közli. — Gulyás József: *Kikkel együtt nézte meg Petőfi a Sárosi-vár romjait?* Felelet: Tompa Mihály, Kerényi Frigyes, Lukács Pál és Soltész Ferenc társaságában. Valószínű, hogy három gyerek is volt velük.

Képes Mozivilág. 1924. évf. — 1. szám. Molnár Ferenc: *Az Ördög filmváltozatáról.* Szerző elismerő nyilatkozata az amerikai Pathé-cég film-átdolgozásáról, melyet 1924 február 8-án mutatott be Budapesten az Uránia s mely szerint kevesbbé fantasztikus, mint a tíz év előtti filmesítés. — Zsadányi Jenő: *Rákosi Jenő Magdolnája* filmen. A Glória-filmgyár Gajári István át-dolgozásában és Forgács Antal rendezésében vászonra készül vinni a Magdolnát. — 3. sz. *Három mozi mutatja be a legújabb Corvin-filmet.* A Corvin-filmgyárnak ez az alkotása: Egy fiúnak a fele, Mikszáth Kálmán ugyanilyen novellájából. — 5. sz. *Magyar színmű osztrák filmen.* Földes Imre: A kuruzsló c. színműve, Vajda László scenáriuma alapján.

Közművelődés. 1924. évf., 1—8. szám. — A Czakó Elemér szerkesztésében megjelenő folyóirat személyek, tárgyak és események forgatagából kiemeli mindazt, amit érdemes tudomásul venni a művelt magyar embereknek. Mindenre kiterjedő figyelmű, gazdag tartalmú szemle. Gróf Klebelsberg Kunó, gróf Apponyi Albert, Lukács György, Imre Sándor, Czakó Elemér, Magyary Zoltán és mások kultúrpolitikai tanulmányain kívül több olyan cikket olvashatunk benne, amelyek közelebbről érdeklik az irodalomtudományt is. Kupcsay Felicián a jó könyvek nemzetnevelő hatásáról, a selejtes tömegárúk népszerűségéről s a ponyvairodalomnak az ifjúság lelkét megmételvező befolyásáról ír tanulságos sorokat. Voinovich Géza irodalmunk fénykorának és mai állapotának egybevetéséből vonja le értékes megfigyeléseit a koreszmékre, eredetiségre, nemzeti szellemre, kritikára és közönségre. Külön értéke a folyóiratnak az a változatosan egybeállított hírovar és könyvszemle, mely országunk legeldugottabb vidékeire is leviszi művelődési fejlődésünk és tudományos haladásunk valamennyi mozzanatát.

Levéltári Közlemények. A m. kir. Országos Levéltár folyóirata. Szerkeszti Csánki Dezső. A folyóirat 1923-ban indult meg; a levéltárak berendezését, történetét és anyagát ismerteti.

1923. évf. — Mályusz Elemér: *Az Országos Levéltár Nádasdy-levéltárának magyar levelei. 1531—49.* A Wesselényi-összeesküvés alkalmával kivégzett Nádasdy Ferenc levéltára a királyi fiscus tulajdonába s így az Országos Levéltárba került. Igen gazdag magyarnyelvű emlékekben. A jelen közlemény megkezdí az 1550 előtti leveleknek közlését. — Lukinich Imre: *Tranquillus Andronicus életéhez.* Összeállítja a XVI. századi dalmát humanista élettörténetét. Tranquillus egy ideig János király, majd Gritti Alajos s ennek bukása után Lasky Jeromos környezetében működött. Verancsics Antallal is közelebbi ismeretségben állott. Utoljára 1571-ből van róla adatunk. — Kleinmayr Hugó: *A Veronika-Pilatus-monda ónémet töredéke az Országos Levéltárban.* A négy hártylevélből álló kézirat egy XVI. századi jegyzőkönyv borítéka gyanánt maradt fenn. Szövege a XVI. század elején stájer földön keletkezhetett s egyike a kolostorok számára készült erkölcsi olvasmányoknak.

Ma Este. 1924. évf. — 1. szám. *Új magyar Shakespeare-fordítás készül.* Az új Shakespearet a Színpadi Szerzők Egyesülete készül kiadni. Átvenné Arany, Petőfi és Vörösmarty, valamint Hevesi Sándor fordításait s a többi darabot Babits Mihály, Harsányi Zsolt, Heltai Jenő, Karinthy Frigyes, Kosztolányi Dezső, Szabó Lőrinc és Tóth Árpád fordításában hozná. — 3. sz. *Mit mondanak Szomory stílusáról a hivatalos szakértők?* Négysy László, Zlinszky Aladár, Balassa József nyilatkozatai. — 5. sz. *Münchenben filmre tették Petőfi egyetlen regényét.* A Hóhér Kötelét. — 19. sz. *Forradalmi lázadás a Nyugat szerkesztőségében?* Osvát Ernő és Gellért Oszkár személyes szimpátiák alapján bánnak munkatársaikkal. Aiket nem kedvelnek, azokat hónapokig várakoztatják. Igen szűkmarkúan fizetnek, de a favorizált íróknak a többiek rovására szokatlanul magas honoráriumokat adnak. — 20. sz. *A Nyugatba írni ma már nem megtiszteltetés, hanem kényszer.* Szabó Lőrinc nyilatkozatát közli az előbbi cikk ötletéből. Szerinte a Nyugat elaggott, azt fölfrisíteni már nem lehet. „A Nyugat az öregeké, aki fiatal oda ír, nem oda való, csak vendég”. — 31. sz. *Egy persa költő Ady Endréről.* Deszker Dzsennid dicsérő nyilatkozata. Főleg az Ős Kajánért lelkesedik.

Magyar Család. 1924. évf., 10—11. szám. — A Gárdonyi Géza Irodalmi Társaság folyóiratának Gárdonyi-száma a nagy regényíróra való megemlékezések egész sorát hozta. Kőrösi Henrik, Simon Lajos, Móra István, Havas István elmélkedő cikkein és versein kívül Gárdonyi József: *Gárdonyi mint apa.* — Tóth Kálmán: *Az egri remete.* — Avar Gyula: *Gárdonyi leveleiből.* — Váth János: *Gárdonyi, a tanító.* — Simon Lajos: *Gárdonyi, a tanítójelölt.* — Dénes Szilárd: *Gárdonyi-émlékek.* — Csermely Gyula: *Apróságok, melyek jellemeznek.*

Magyar Élet. 1924. évf., 1—2. sz. — Baross Gyula: *Petőfi elveszett műveiről.* A nagy költő ránk nem maradt munkáinak rövid ismertetése a Petőfi-irodalom idevágó adatainak, főképp Ferenczi jeles életrajzi művének felhasználásával.

Magyar Könyvszemle. 1923. évf. 3—4. — Gulyás Pál: *A könyv sorsa Magyarországon a legrégibb időktől napjainkig* (II.). A tanulmány Bessenyei fölléptétől a trianoni békéig terjedő korszakban a következő fejezetek szerint szól a címben írt tárgyról: A könyvnyomtatás technikai újításai és hazai fejlődése; a cenzura; a könyvkiadás; a szerzői jog kialakulása; a könyvkereskedelem; a könyvkötés. — Bartoniek Emma: *Az Orsz. Széchényi-könyvtár 317. sz. középkori kódexéről.* Ebben maradt fenn a XV. században Magyarországon használt kétféle koronázási szabályzat egyike. — Baros Gyula: *Petőfi a szépirodalomban* (II.). A nagy költőre vonatkozó kisebb költemények, színdarabok, nyílt vagy burkolt célzásokat magukban foglaló magyar és idegennyelvű szépirodalmi művek könyvészeti jegyzéke. — Sulich Szilárd: *A levéltártan tudománya és a „Levéltári Közlemények“* (I.). A levéltártan külföldi fejlődése, fokozatainak és e tudomány jelenlegi állásának rövid ismertetése a most megindult Levéltári Közlemények jelentőségének kritikai mérlegelése céljából. — Gulyás Pál: *Egy elveszettnek hitt valószínű Korvin-kódexről.* A Jamblichus De philosophia Pythagor. című, díszes kisfolió hártakézirat, mely a XVI. század folyamán Brassicanus tulajdona volt s amelyet 1739-ben egy zsbvásáron a bécsi szervita-kolostor szerzett meg, 1855-ben egy párizsi könyvkereskedő útján 800 frankért a British Museum birtokába jutott. — Zsinka Ferenc: *a Bécsi Képes Krónika török bejegyzéseit* ismerteti. — Ferenczi Zoltán pedig

adalékokat közöl Szabó Károly *Régi Magyar Könyvtárának* I. és II. kötetéhez.

Magyar Kultúra. 1924. évf. 4. szám. — Jablonkay Gábor: *Jókai és a katolicizmus* (II.). A katolicizmus terén való tájékozottság bizonyos mértékét már mint művelt embertől is elvárnök Jókaitól; vannak is nyomok, melyek azt igazolják, hogy Jókai tudatosan ferdíti el a katolikus vonatkozásokat. Legjellemzőbb adatok erre *A csigák regényében*, *A jövő század regényében* és az *Egy az Istenben* lehetők. A jellemzés is szembetűnő igaztalanságot mutat a katolikus adatoknál: ezek rendesen nevetségesek, ügyetlenek, hülyék, gyöngék, gyávák, megalkuvók; jót, nemeset sohasem talál katolikusban. — 5. szám. — Jablonkay Gábor: *Jókai humora és szel. emessége katolikus szempontból*. Gyulai Pál ítéletét fogadja el, hogy Jókai humora sokszor „gyermekes vagy éppen léha”. Fonákság tehát Jókainál az a törekvés, hogy a vallást a kórikum hétköznapióságába vonja; az esztétikai és erkölcsi kifogástalanság hiányzik belőle. Ami Jókainál a katolicizmusnak jut humorul, az sértő szatira: leginkább *A jövő század regényében*, *A tengerszemű hölgyben*. — 6. szám. — Jablonkay Gábor: *Jókai világnézete katolikus szempontból*. Jókainál egyenes istenkáromlással, vallástagadással és emberistenítéssel is bőven találkozunk. Az „én vagyok az Isten” büszke mondatát az emberiség jövő sorsában valóraválónak hitte: az ideális jövő század a vallás- és istentelenség százada. Ez a vallástalan gondolatvilág nem hőseinek költött világa: maga a költő is ismételve a saját világfelfogásának mondja (Negyven év visszhangja). Ezzel karöltve erkölcsi felfogása is léha és könnyelmű. Színez olyan jeleneteket, amelyeket az erkölcsös világnézet veszedelmeseknek tart. Fájóbbá teszi e jeleneteket az ünneplés, amelylyel egyedülboldogítóknak hirdeti őket. Az érzéki szerelem gyönyöre az ő szemében az egyetlen, igazi boldogság. Léhasága játszik az erkölcs egyéb tételeivel is, — és talán ez a léhaság a főmotívuma Jókai nagy kedveltségének is. — 7–8. szám. — Jablonkay Gábor: *Jókai tendenciája*. Azokat a ferdítéseket és félreértéseket, amelyekkel a katolikus dolgokat tárgyalja, Jókai túlfűtött fantáziájának szokás tulajdonítani; vannak azonban olyan élcclődések, amelyeket vallássértő célzat nélkül semmiesetre sem tett volna műveibe Jókai. A gúny és paródia

tárgyául oly előszeretettel veszi a katolikumot, hogy itt célzatosságot nem látni lehetetlen. Megegyezik e feltevéssel az a nyilatkozat is, amelyben Jókai magát nyíltan és tudatosan a szabadkőműves célok és eszmék munkásának vallja (1893 nov. 17.). A szabadkőműves törekvések egyházellenes támadásai mind élénk kerülnek Jókainál. Az a nevelői jelentőség, amellyel protestáns hívei díszítik Jókait, a vallás és erkölcs ilyen meghurcolóját nem illeti meg.

Magyar Nyelv. 1924. évf. 4—6. sz. — Tolnai Vilmos: *Halhatatlan magyar nyelv.* A tudomány ma már meddőnek tartja a nyelvek elsőségéért való vitatkozást. A hangok számarányára nézve a magyar egy fokon áll a franciával, góttal, kazáni tatárral. Ha a szavak mennyiségét nézzük, ez igen szoros becsléssel százötvenezerre tehető. Téves közhit, hogy a multban nem a magyar nyelv volt az állami élet nyelve. A közélet ellatinosodása csak a szatmári béke után következett be. A holt latinnal szemben a XVIII. század végén veszi fel a harcot az élő magyar nyelv, s bizony fél század telt bele, míg 1844-ben vele szemben teljes jogát kivívta. De éppen ez a győzelmes harc jelenti nyelvünknek s vele a magyar nemzetnek szívósságát és életrevalóságát. — Jakubovich Emil és V. Házy Jenő: *Új magyar nyelvemlékek.* Jakubovich Emil újabban (1923 okt. 16-án) hét, eddig ismeretlen nyelvemléket mutatott be a Magyar Nyelv-tudományi Társaságban. Öt Bécsből, kettő pedig a Várday-család levéltárából került elő. Vitéz Házy Jenő a soproni városi levéltárban egy XV. századbéli adóösszeírási lajstromkönyv fedőlapján egy 217 szóból álló latin-magyar szójegyzéket fedezett fel. — Sz. K. *Kazinczy Ferencnek* Balla Mihályhoz írt 1821. júl. 20-ról kelt levelét közli. — 7—8. sz. — Négyesy László: *Lchr Albert köszöntése.* A nemrég (1924 jún. 9.) elhunyt jeles nyelvtudós munkásságának ünnepi méltatása nyolcvanadik születésnapja alkalmából. — Vízota Gyula: *Széchenyi nyelvkészsége és helyesírása.* Magyar nyelvtudása és készsége szempontjából Széchenyi élete két részre osztható. 1825 előtt a magyar nyelv alig szerepel nála. Naplójába az első magyar bejegyzést 1814 szeptemberében írta. 1826 óta leveleit legtöbb barátjához magyarul intézi. Minden alkalmat megragad, hogy magát a magyar nyelvben tökéletesítse. Hitel c. művében, melynek egyik kézírata ránk maradt, már készen áll előttünk, mint

magyar író. — Jakubovich Emil adalékokat közöl legrégibb nyelvemlékes okleveleink és krónikáink íróinak személyéhez.

Magyar Nyelvőr. 1920. évf. — Trostler József: *Német romantikusok magyar fordításban.* Kleist és E. T. A. Hoffmann egyes munkáinak magyar fordításait abból a szempontból bírálja, mennyiben sikerült a fordítóknak visszatükröztetni a német írók stílusának egyéni jellemét. — Nagy Lajos: *Arany nyelvi hatása Nogállra.* Kempis Tamás fordítója nagyon sokat tanult Aranytól, amint erre maga is rámutat. A cikkíró ezt számos példával világítja meg.

1921. évf. — Balassa József: *Az ötvenedik év.* Megemlékezés a Magyar Nyelvőr megszületéséről. — Schmidt József: *Kőrösi Csoma Sándor mint nyelvkutató.* A tibeti filológia nagynevű megalapítója nyelvrokonsági kérdésekkel is foglalkozott. E működése túlszigorú bírálatban részesült. Csoma Sándor korának nyelvészeti nézeteit követte, mikor a magyar és a szanszkrit nyelv között analógiákat keresett. — Vikár Béla: *Analógiás hatások a népköltésben.* Főleg a játékdalban találunk gyakran különös nyelvi szövegrészeket. Ezek analógiás hatásból magyarázandók. — Nagy Lajos: *Arany nyelvi hatása Nogállra.* Kiegészítő adatok. — U. az: *Az amerikai magyar költészet nyelve.* A Magyar Jövő kiadásában megjelent gyűjteményből (Amerikai magyar költők) megismerjük az amerikai magyar gyári és bányamunkások keveréknyelvét.

1923. évf. — Kardos Albert: *Petőfi.* A nyelvhasználatban Petőfi sokkal következetesebb, mint első tekintetre gondolnók. Hatása a magyar nyelv történetében, a magyar beszéd életében szinte fölmérhetetlen. Bizvást odaállíthatjuk Károlyi Gáspár és Szenczi Molnár Albert mellé. — Fokos Dávid: *Loderecker Péter szótáráról.* Eddig úgy tudtuk, hogy ez az 1605-ben Prágában megjelent hétnyelvű szótár csupán Verancsics Faustus ötnyelvű szótárának megtoldott új kiadása, mely magyar nyelvészeti szempontból alig bír értékkel. A szerző kimutatja, hogy Loderecker tudatosan változtatott Verancsics magyar anyagán. Verancsicson kívül még más szótárírókat is felhasznált. Igaz, hogy magyarul aligha tudott, de egy magyarul jól tudó emberrel átnéztette művét. — Bebesi István: *Nyelvművész-e Petőfi?* Horváth János és főleg Tolnai Vilmos felfogásával szemben azt bizonyítja, hogy Petőfi tudatos és merész nyelvművész volt.

— Dénes Szilárd: *Gyulai Pál Petőfi stílusáról*. Adalékul a Petőfi stílusáról támadt vitához idézi Gyulai Pál szavait Petőfi nyelvéről és magának a költőnek egy nyilatkozatát Úti rajzaiból. Ezekből kiderül, hogy Petőfi tudatos stilisztá volt.

1924. évf. — Rubinyi Mózes: *Agai stílusáról és nyelvéről*. Agai Adolf nyelvformáló tehetségét leleményesség, sokoldalúság jellemzi. Új utakon jár: nyelvújítás és népnyelv, igaz magyarság és pesti keveredés, régiség és modernség mindegy neki, csak az eszmét hozza ki hüen, kedvesen, könnyedén. — *Gárdonyi és Mikszáth a helyes magyarságról*. Két közlés. Az első Gárdonyinak egy kiadatlan levele, mely a Miatyánk magyar szövegével és a „se” szócska használatával foglalkozik. A második Mikszáth Kálmánnak egy 1906-ból való cikke nyelvünk veszedelméről. — Fokos Dávid: *Szótárirodalmunk történetéhez*. Kimutatja, hogy a Gyöngyösi Szótártörödékeknek egyik forrása Pesti Gábor Nomenclaturája volt. Viszont hatása nemcsak a magyar Calepinusra, de Verancsics Faustus szótárára is valószínű.

Magyar-Zsidó Szemle. 1924. évf. 4. sz. — Heller Bernát: *Kőműves Kelemenné tárgyának változatai* (az építő áldozat nyomai a zsidó irodalomban). Az emberek befalazásának szokását az ősi Izrael is ismerte. Miként ítélte róla a vallásos zsidóság, arról nem lehet kétség: „miként az emberáldozatot általában, úgy az építőáldozatot is kárhoztatnia kellett a zsidóság hirdette emberbecsülésnek“.

Minerva. 1923. évf. 1—5. sz. — Thienemann Tivadar: *Mohács és Erazmus*. Erazmus életemben a bölcsesség. Ideálja az autonómi ember, aki túlelmeledik az élet túlekedésén: semmit sem becsül, csak a maga függetlenségét és lelke nyugalma. A hitet csak a mindennapi életben tapasztalható hasznában volt képes fel fogni. Theológiájától egyenes út vezet az unitáriusokhoz és a XVIII. századi felvilágosodáshoz. Az ő hervadásból fakadt életfelfogása hozzátartozik a feloszlásnak többi tünetéhez, mely az akkori magyar világ bomlását és Mohács elkövetkezését jelenti. Piso Jakab, Celtes Konrád budai humanista contuberniumának egykori tagja volt az első magyar, ki Erazmusszal megismerkedett. A Mohács utáni magyar szellemi életben Dávid Ferenc és Dudics András léptek a magyar erasmisták örökébe.

Az ő nevük nemcsak a magyar történetben, hanem a gondolkodás univerzális történetében is szerepel. (A szerző e terjedelmes tanulmányát annak idején akadémiai székfoglalóul olvasta fel.) — Zolnai Béla: *Magyar janzenisták* (I.). Cornelius Jansenius tanítása szerint isteni kegyelem nélkül az ember képtelen a jócselekedetekre és csak az önmagában ható kegyelem által üdvözülhetünk. Ezt a kegyelmet azonban csak a kiválasztottak bírják. A janzenizmus első magyar nyomai a francia forrás közelében keresendők. Az első nyom Párizsból a Rákóczi-emigrációhoz Rodostóba vezet. (A szerző ezután sorra tárgyalja a rodostói könyvtárból azokat a könyveket, amelyek a janzenizmus világnézetére vallanak s amelyek hatottak Rákóczi és Mikes világnézetének kialakulására.).

Napkelet. 1924. évf. 2. sz. — Szinnyei Ferenc: *Levelek a régi Pestről*. Archaizálva stilizált-megbízható korrajza az 1826. év körüli irodalmi életnek.

3. sz. — Tolnai Vilmos: *A „Két szomszédvár“ eredetéről*. Újabb adatok szerint valószínűnek látszik, hogy Vörösmarty Fejérvárt, vagy Sárpentelén megismerkedett az ellenségeskedő Farádi-örökösök történetével s az erre vonatkozó hagyomány felhasználásával építette fel költeménye meséjét.

4. sz. — Dóczy Jenő: *Arany János neurasztheniája*. Mi tette Aranyt beteggé? Saját maga. Tépelődő, minden kicsiséget túlzó, képzelődő természete betegítette meg. Úgy látszik: hajlamos volt a vértolulásra s mikor vérkeringési zavarai jelentkeztek, megijedt s zárkózott természete miatt csak magában emésztődött. — Pais Dezső: *Szinnyei József*. Az immár ötven éve működő és ható kiváló nyelvtudós tudományos jelentőségének méltatása. — Németh Sándor: *Byron-évforduló*. Esztétikai szempontból Byron hatása nálunk különösen két jelenségben vehető észre: egyik a regényes költői elbeszélés felkarolása, a másik az előadás líraisága. — Tolnai Vilmos: *A Walesi Bárdok s a „Báránnyfelhő“*. 1857. május 5-én a hivatalos Budapesti Hírlap első lapján megjelent egy névtelen szerzőtől való „költői üdvözlét. — Császár és Császárné... boldogító ittlétének első napján“. A vers, mely szerint „Budapest fölött... repül a népnek áldása, mint a szeretet báránnyfelhője“, sokat foglalkoztatta az akkori irodalmi közvéleményt. Szerzője — Arany levelezéséből következtetve — Lisznyay Kálmán volt. Tolnai ezt nem tartja bizonyosnak.

5. sz. — Hartmann János: *Erdélyi irodalmunk*. Reményik Sándor művészi ideálja nem az érzéki, hanem az elvont szépség. E költő erdélyi irodalmunk legfőbb erőssége; környezetében mint kritikus is irányt szab ízlésével s tapintatos modorú értékeléseivel. Mellette Tompa László és Walter Gyula neve is jócsengésű.

6. sz. — Zsigmond Ferenc: *Báró Podmaniczky Frigyes* (1824—1907). A mai kritika szűrőjében nem marad meg már egyéb érték Podmaniczky költészetéből, csak a benne elraktározott, vonzó tisztaságú életbölcselem. Szerinte a boldogság legnélkülözhetlenebb feltétele: a szív nemessége. — Hartmann János: *Vajdasági magyar írók Almanachja*. A Délvidék két nevet adott eddig irodalmunknak: Tóth Kálmánt és Herczeg Ferencet. E két író: név; a vajdasági Almanach huszonhét írója: szám.

7. sz. — Eckhardt Sándor: *Balassa Bálint*. Ellentétes vonásokból alakul ki az első magyar költő nagy alakja és mégis érezzük benne az egységet: a renaissance nagy duzzadó erejének hánykolódását. Balassa egyéni érdeme, hogy ő a szép kultuszát is bele merte ültetni a vallási és politikai élethalálharc kellő közepébe. — Tóth Béla: *Jókai a franciáknál*. Abból, amit a franciák Jókaiából lefordítanak, látszik, hogy mit várnak tőle: Couleur locale-t, exotikumot, akár a szabadságharccal, akár a népelettel vonatkozásban. Szinte a túlzásig erőszakolják az ideges szint. Hiba, hogy a franciáknál irodalmunk ismertetése gyenge kezekben van.

8. sz. — Rédey Tivadar: *A magyar irodalom a huszadik században*. Reflexiók Schöpfung Aladárnak e tárgyról a Nyugatban közzétett tanulmányára. A XX. századi magyar írónak Schöpfung-vázolta típusa nem magyar típus, sőt nem is írói típus. A kortársi viszony — kivált egész jelenségsorozat áttekintésében — könnyen okozhat látási zavarokat. Schöpfung tanulmánya inkább e nézet mellett szól, mint ellene. — Galamb Sándor: *Bródy Sándor*. Ha formában nem köszönhet is sokat a magyar irodalom Bródynak, problémafelvetésének merészségében mégis vannak érdemei. Kár, hogy ily irányú újszerűsége nem szövetkezett fegyelmezettebb fantáziával s nem társult hozzá műgond. — Horváth János: *Barokk ízlés irodalmunkban*. Eddig Riedl Frigyes volt az egyedüli, ki irodalmunkban rámutatott a barokk ízlés nyomaira. Ennek az ízlés-fajnak is, mint

mindeniknek, többféle változata van. Irodalmunkban a monumentális barokkot képviseli Pázmány Péter, meg Zrínyi, a költő. Pázmány stílusában benne van az ellenreformáció cselekvő részesének harcias egyénisége. Innen sokszor nagyarányú és nagyanyagú körmondатаi, melyeket világos rend és hatalmas energia jelleméz. A XVII—XVIII. századbéli magyar prózában hódít a barokk cikornya: a körmondat önmagáért való kedvelése, a tudákos jelzőhalmozás, a hosszúlélezetű és ága-bogai közt az értelmet eltévesztő, körmönfont mondatsszövé. Pázmány teljes ihletű, de könnyebben elterjedhető barokk prózai stílusán kívül van a barokknak nálunk egy másik egyéni változata is: Zrínyi Miklóse. Valószínű, hogy éposza korabeli sikertelenségének nem költői mélysége volt legfőbb oka, hanem inkább műfajbéli hozománya, melyre a magyar ízlés nem volt előkészítve. Viszont Gyöngyösi műve népszerűségét különösen ízlésbéli jellegének köszönheti. Ez ugyanis azzal a barokk-változattal azonos, melyben az antikizált hőstípus és az erotikum kultusza küzdöttek ki létjogot maguknak. A nemzetközi barokk-ízlésnek korántsem találjuk meg irodalmunkban minden változatát. Legkevésbé a misztikus hajlandóságút. Hiányzik a borzalmasnak kultusza is. E tekintetben annál inkább feltűnik Gyöngyösi Rózsakoszorúja, mely a barokknak a borzalmasan fájdalmast részletező változatát képviseli. A barokk ízlés e magyar vonatkozású vázlatos képe még kiegészítésre szorul. Ha ez megtörténik, helyesebb megvilágításba kerül majd irodalmunk multjának némely itt nem érintett jelensége is. — Szinnye Ferenc: *Felvidéki írók*. Sziklay Hangzatkája ifjúsági könyvként kedves olvasmánya lesz a magyar diákságnak. Tamás Mihály Novelláskönyve tehetségéről tanuskodik, mely megtisztulva — remélhetőleg — igazán értékeset fog majd produkálni. Paál Gyula Veszedelem a házban c. népszínműve kissé régimódi irodalmisága dacára is missziót teljesíthet a felvidék magyar népe között. — Weber Arthur: *A magyar Simplicissimus új köntösben*. A címben írt német mű eredetileg 1683-ban jelent meg, legújabbán pedig 1920-ban adták ki. A munka jelentősége — egyebek mellett —, hogy anyagot szolgáltatott Kölcsey egy novellájához s ötletet Jókai Szép Mikháljához. — Koszó János: *Klasszicizmus és romanticizmus*. Zilinszky Aladárnak ily című könyve egyik legszebben megírt terméke ezidei irodalmunknak.

Nyugat, 1924. évf., 1. szám. — Király György irodalmi hagyatékából: *Kádár Kata balladája*. Az Autti Aarne ismertette földrajzi módszer alapján keresi az erdélyi „Kádár Kata” és „Telamon királyfi” motívum rokonságát. Fontosabb párhuzamot ad Boccaccio Salvestra-története, ennek Straparolánál lévő változata (IX. 2.) és egy Krauss S. Frigyes gyűjteményében közölt boszniai népének. Az alapmotívum a szülői tilalom; ebből fejlődött az adriai tenger környékén a Boccaccionál szereplő típus. Az olasz változatban a leányt máshoz kényszerítik, mi alatt a fiút elküldik. A délszláv változatban a fiúhoz kényszerítenek egy másik asszonyt; a magyar változatban a leányt vízbe fojtják. Az elbeszélés-szerkezet a XIV. század óta élt az Adria partjain és él ma is a népköltészetben. A magyar-oláh változat új motívuma: a vízbefúló és ott egyesülő szeretők története a Bernauer Ágnes-mondával függ össze, amelyet vagy szász népénekből vagy példából ismert és használt fel a „Telamon királyfi” magyar szerzője.

2. sz. — Gyulai Pál: *gr. Nádasdy Lipóthoz és nejéhez. gr. Forray Juliához*. (Kiadatlan levelek.) Beszámol az 1856. évi párizsi útról (14 nap) és Nádasdy Tamás gróf berlini életéről. „Engem — írja 1856. évi május 12-én — különösen a Louvre műkincsei, a történeti emlékek, színházak és népelet bájoltak el.” Írni is szeretett volna e benyomásairól, de adott szava eltiltotta ettől. Mikor, három évvel ezelőtt, Pesten szándékozott állandó szállást venni, egyik barátjának lapjában működött, de a szerkesztőtárs betegsége miatt annyi munka szakadt rá, hogy kedvét vesztette. (Ezt a lapot az eddigi Gyulai-kutatók nem nevezik meg. A Szépirodalmi Lapokról van szó: 1852—1853.) Visszavonult tehát a laptól. Utóbb az új magyar enciklopédia füzeteinek szerkesztését vette át, ami időt engedett neki egy kis regény megírására a „Pesti Napló”-ban. A szerkesztő, Török János, azonban olyan változtatásokat követelt a regényen, amelyeket Gyulai megtagadott és a regényt visszavette. Egyéb dolgozatait (bírálatait) is csonkítva vagy toldva adta ki, úgyhogy nyilvános tiltakozásra kényszerült. Az volt a terve, hogy a zsurnalisztikától teljesen visszavonul, de a Pesti Naplótól való megválása után egy quasi írói estélyen egy kritikai irányú irodalmi lap kiadását határozták el. Török a tervet a helytartótanácsnál megakasztotta, de Gyulait felháborodása Szilágyihoz, a „Budapesti Hírlap” szerkesztőjéhez üzte; Szilá-

gyitól egy évre kérte a tárcát, hogy támadhassa a Pesti Naplót es szigorú szemlét tarthasson az újabb szépirodalom felett. A cikkek fél esztendeig folytak, nagy felháborodást keltvén az ellenkező táborban. Amikor azonban azt a rágalmat kezdték terjesztetni róla, hogy a kormány béreltje, elkedvetlenedett. Közben a Pesti Naplót Kemény vette át, de adott szava a Budapesti Hirlaphoz kötötte Gyulait. A Ristori-cikk nyomán támadt lármá hatása alatt elhatározta, hogy fölhagy minden kritikával; mikor Szilágyi a kötelezettség alól való felmentését megtagadta, Gyulai kijelentette, hogy egy sort sem ír többé. A levelek 1856 október végétől december 8-áig Münchenben íródtak, majd hét a későbbi időből (1859—62.) Kolozsvárról és Pestről. 1859-ben erős vágy szólítja vissza Pestre, úri-utcai magányos szobájába, hol írói küzdelmei között annyi éjet virrasztott át s hol az írói dicsvágy még hitetni bírta. Június 3-án azonban már székfoglaló előadásra készül, két kötet novellával a táskájában. Ugyanez év október 9-én régi pesti szállásáról ír részvétlevelet Tamás gróf halálára, 1861 október 5-én pedig Kolozsvárt gondolkodik azon, vajjon nem lenne-e jobb felköltöznie Pestre.

3. sz. — Babits Mihály: *Könyvről-könyvre*. „Az irodalmi apagyilkosságnak egy új fajtája kezd divatba jönni, melynek motivuma nem belső és szellemi, hanem külső, karriérbeli...” — Milkó Izidor: *Vadnay Károly és a Fővárosi Lapok*. Vadnay életének legjelentősebb alkotása a Fővárosi Lapok. A tisztult ízlés s a nemes eszmék hirdetője volt. 1864—93-ig töltötte be ezt a szép szerepet. A közönség és a lap között meleg, bizalmas volt a viszony, a lap jellege pedig őszintén irodalmi. Vadnay lélekkel szerkesztette. Munkatársainak valóságos munkatársa volt. Legkedvesebbjai voltak Endrődi Sándor, Mezei Ernő, Balogh Pál, Nogáll Janka, Keszler Janka és az akkor kezdő Ambrus Zoltán. Választottjai közé tartozott Milkó Izidor is. Baj nem a kézírathányban, hanem az érvényesülni óhajtó tárcáírók bőségében volt. Honoráriumként soronként három krajcárt fizetett. — Székely Artur: *Ady-emlékek*. Néhány adalék.

4. sz. — Az egész szám Móricz Zsigmond ünneplése. — Elek Artur az Az Ujságnál vállalt szerepéről szól (1903). „Vágyódásának célja akkoriban a Vasárnapi Ujság, a Budapesti Szemle, a Kisfaludy Társaság, az Akadémia volt. Odatartozónak érezte

magát és azok igényével mérte meg új környezetét.“ 1908 volt a döntő esztendő, sorsa fordulásának nagy ideje. — Földi Mihály így jellemzi Móricz Zsigmond regénystíljét: „Romanika. Amely a naturalizmus eszközeit használja fel arra, hogy elhitesse magát.“ — Az egyes művek áradó ismertetéseiből íme Harsányi Zsolté a *Légy Jó Mindhalálig* c. regényről: „A legkeresztényebb magyar könyv, amelyet valaha olvastam.“ — Laczkó Géza: „Móricz a népies nemzeti irány fölött visszanyúlt Kisfaludyhoz, a vasárnapitól a hétköznapi paraszthoz, Kisfaludy humora maupassant-os realizmussal kapcsolódva lépett elénk Móricz paraszt-történeteiben“.

5. sz. — Kadosa Marcell: *Szabó Endre*. Meghalt 75 éves korában. Húsz év óta Rákosligeten élt; csak az utolsó években költözött be régi író társai, az Üstökös egykori munkatársai közé. Volt benne valami az orosz regények hőséiből: a becsületes, naiv, élehetetlen, gyámoltalan, keresztül-kasul jó és igaz ember.

7. sz. — *Babits-szám.* — Király György: *Babits Mihály, az örök nyugtalanság költője.* „Babits az első költő — talán az egész világirodalomban — aki, ha nem is foglalkozik mozidarabok írásával, a mozgófényképet lírai témává avatta.“ — Babits Mihály: *Örökké ég a felhők mögött.* „Én katolikus vagyok, azaz hiszek a nemzeteken felülálló, egész világnak szóló katolikus igazságban! Más szóval: hiszek igazságban, mely túl van politikán, életünk helyi és pillanatnyi szükségletein: az én egyházam nem nemzeti egyház! Nem vagyok puritán: az én üdvösségemnek nem elégséges az, ami szükséges: ami itt és most szükséges... Hiszek a művészetben, mely kinyitja elénk a világot, mely kiröpít a pontból és a pillanatból, mely katolikussá és a kozmosz polgárává avat...“ — Tóth Árpád: *A „formák virtuóza*“. Babitsnak már jelentkezésekor ott sajgott verseiben az a döntő érzékenység..., de formai készsége önkéntelen eltakarta, aranyjánosi szemérmessége tudatosan elfojtotta. — Fenyő Miksa: *Strófák Babitsról.* Leglényege az emberszeretet, de gyanakvó embertársai előtt ez az emberszeretet a formák égő csipkebokra mögé búvik. Ritka mestere a nyelvnek. — Laczkó Géza: *Természet, halál, vallás és szerkelem.* Nála a természetet mintegy ablakon át szemléljük. Azért katolikus, mert ez a legköltőibb vallás. — Juhász Gyula: *Babits Szegeden.* 1906–08-ban tartózkodott Szegeden; Hegedüs Pált helyettesít-

tette a réaliskolában. A Szeged és Vidékében dolgozott; itt írta a *Levelek Iris Koszorújából* számos versét, itt érlelődött meg benne a Dante-fordítás, itt keletkezett néhány tanulmánya. — Nagy Zoltán: *Babits költészetének első korszaka*. Az új szem, a friss látás és az új látomást maradék nélkül, eredeti hőfokán közvetítő kifejező erő tűnik szembe az első korszakban. Jellege itt objektív líra. — Földi Mihály: *A költő a regényíróban*. A saját lelkében elraktározott világból vetíti ki szépprózájának világát. Írásainak realitása pszichikus realitás. Az ősi ösztönek és a mainál magasabb tudatnak nagy harmóniája tárul belőle felénk. — Turóczi-Trostler József: *Babits és a magyar essay*. A XIX. század első essayi nagybárára leplezetlen értekezések, a későbbiek álcázott szónoklatok. Formálódására játékonnyan hatott a külföldi befolyás. Gyulai így határozza meg: a könyv és hírlapi cikk, az értekezés és bírálat között foglal helyet, a tudománytól kölesönzi eszméit, az irodalomtól formáit s éppen úgy szem előtt tartja a szakértőt, mint a művelt nagyközönséget. Ezt a formát frissíti föl a lírizmus: így jelenik meg Péterfynél, Riedlnél és Lukácsnál. Babits essayje a lírával egy disztanciájú, csakhogy egy másik, intellektuális fokon jelentkező, ezért érzékiségeiben, szimbólumaiban megfogható, önálló forma. — Révay József: *Musarum sacerdos*. Összeállítja a klasszikus vonatkozásokat. — Benedek Marcell: *Babits lírája*. Kiválóságának elemei: lelkének minden benyomásra reagáló érzékenysége, előkelősége mondanivalójának megválasztásában és formájában, a világot átlelkesítő idealizmusa, emberiséget és élettelen dolgokat közös szeretetben összefoglaló érzése, univerzális kultúrája, csodálatos nyelv- és versművészete.

11. sz. — Schöpflin Aladár: *A magyar irodalom a huszadik században*. Alaptényezők: uralatlaji faj erős keveredéssel; elszigetelt nyelv, amely az európai ellenőrzést kizárja; elkésett tempójú társadalmi fejlődés; XIX. századi romantikus talaj. A XIX. század végén a középosztály szabja meg irodalmunk jellegét: témáját és formai művészetét. Ekkor a mesterei: Mikszáth — a nagy gondolat hiányzott belőle —, Rákosi Viktor, az élecs ötletből táplálkozó humorista, Herczeg Ferenc, az előkelő, korrekt klubbeli ember rajzolója, Gárdonyi Géza, a demokratikusabb hajlamú, de minden közéleti háttér nélkül való író. Gárdonyi a népköltészet modern továbbfejlesztője. Bródy Sándor lényé szerint romantikus, aki a naturalizmus módszerével pró-

bálja magát kifejezni. Művei zseniális koncepciók, de elnagyolt alkotások. Ambrus Zoltán a francia iskola neveltje: a francia realizmus tanítványa. A pozitivisták életfilozófjától a pesszimizmus felé haladt, némi szkepticizmus útján. A művészember modern típusát nálunk ő rajzolta meg először. Tóth Béla novelláit finom formaérzék és originális gondolkodás jellemzi. Kóbor Tamásban a filozófia moralista tendenciát kap. A líra a század végén az elődök stíljét próbálta továbbfűzni. Vargha Gyula költészete minden ízében polgári költészet. Kozma Andor lírájába a közélet embere is beleszól. Szabolcska Mihály egyszerű, idilli lélek, tiszta, ösztönös, lírai vénával. A külföldi hatások formáló ereje látszik Ábrányi Emilén, Endrődi Sándoron és Zempléni Árpádon. Új vonást hoz Kiss József: a magyarsághoz hozzásimulni igyekvő zsidó lelkületet. Az új század mélyreható fordulatot hoz a magyar viszonyokba; lelkületét a fokozódó feszültség jellemzi, ez állítja szembe a jelen irodalmát is a konzervativizmussal (Hét, Nyugat). Heltai Jenő lírájában az irónikus életbölcseesség az újság; Ignótus a dekadens lelkiállapot megszólaltatója a magyar lírában. Az újak legnagyobb tehetsége Ady Endre. Falusi kurtanemes-vér; heves temperamentum, mohó életvágy, kicsinyes életformák kellemetlen volta, erős költői ösztön adja költészetéhez a diszpozíciót. Benne az ellenzéki magyar őstípusa éled fel. Lírájában széles-ívű, nagy világképet alkotott, nem gondolatokból, hanem belső élményekből. A politikai motívum mellett a szerelem uralkodik költészetében. Élet-típusa két végletet lakik meg: a szenvedély sivar tobzódását és az akarat-vesztett ernyedtséget. Ez elriasztja tőle az átlagolvasót; de van szépsége: a hatalmas életérzés és az ezzel együtt születő forma. Vele egyidőben lépett fel Babits Mihály: jellemző lírai kedélyállapota a nagy szellemi kapacitás és az energiahány közötti állandó színvonal-különbség, örökös belső nyugtalanság, kielégületlenség. Előbb csak a nyugodt formák között nyilvánul, de belső izgalma a szabad vers irányába lendítette. Tóth Árpád melancholikus természetű, mély benső zengéssel megáldott poéta. Gellért Oszkár az egyetemes emberi költője, hővebb és színesebb világú; a házas férfinember lírája „szinte fölfedezésképen hat”. Kemény Simon a nagyvárosban élő fiatalember fájdalmait énekli meg. Kosztolányi Dezső költészete a dekadens lelkiállapot legtisztább kifejezése a magyar irodalomban. Nagy Zoltánban a kifejezés hiánytalan művészete

és az érzés gazdag polifóniája ragadja meg az olvasót. Szép Ernő verseiben a gyermek attitude-je jellegzetes. Juhász Gyula jellemző témaköre az alantas kultúrájú környezetben élő, művelt és érzékeny ember kisóvárgása. Füst Milán a szabad vers első próbálói közé tartozik. A regényírók között Móricz Zsigmond a legkiemelkedőbb. Rusztikus magyar. Az életnek két alapösztönét látja: a nemi vágyat és az anyagi érdeket, ezt az életet azonban nem naturalista hidegséggel, hanem szenvedélyes izgalommal nézi. A magyar női lélek Kaffka Margitnál szólal meg őszinte művészzel. Főtémája a nő helyzete és sorsa a magyar világban. Karinthy Frigyes szemlélete hasonló a görbe tükörhöz; nem olyan egységes, mint Swift, de változatosabb. Krúdy Gyula a tökéletes impresszionista; alaphangulata a me-rengő, lankadt melancholia. Tersánszky J. Jenő realizmusának sajátossága a kisváros a maga nyersségével. Cholnoky Viktor a kísértetlátó fantasztikumot hozta a magyar irodalomba. Révész Béla a szocialista világszemlélet első határozottabb megszólaltatója irodalmunkban. Nevesebbek még: Színi Gyula, Laczkó Géza, Török Gyula, Szabó Dezső. A drámában az új siker Molnár Ferenchez fűződik: egyike Európa legbrilliansabb színpadi íróinak. Szomory Dezső a dolgok beállításában, kiszínezésében, főképen pedig dikiójában új. Siker fűződik Lengyel Menyhért, Bíró Lajos, Barta Lajos pályájához, míg a speciálisan magyar levegőjű dráma terén Herczeg Ferenc, Gárdonyi Géza és Móricz Zsigmond neve emelkedik ki. A háborús magyar irodalomból hiányzott a háborús gyűlölség; a fiatal nemzedék pacifista volt. A háború után bizonyos lepadás érezhető, ma a sajátos viszonyok riasztják vissza az írókat attól, hogy az aktuális életbe belenyúljanak.

13—14. sz. — Harsányi Zsolt: *Heltai Jenő versei*. Az ártatlan cinizmus mögé rejtett őszinte és meleg lira ez. Jelentősége a modernség mohó és erős irodalmi áramlatának megteremtésében van. Az új magyarság lelkét szólaltatta meg. „Heltainál kevésbbé zsidót keveset ismertem. Ő tipikusan török ember“. (11)

15—16. sz. — Ignotus: *Bródy Sándor*. A fele-nótát úgy el tudta játszani, hogy az ember elbűvölve ragasztotta homlokára a fele ezres bankót, a másik felét nem tudta elmuzsikálni. Ennek az oka: a közönség viszontszeretetének hiánya. — Gyergyai Albert: *Schöpplin Aladár*. Valóságos és egyetlen víziója a tár-

sadalom. — Trócsányi Zoltán: *Szily Kálmán*. Heinrich Gusztáv és Szily Kálmán összeütközése az Akadémián a két öreg jelleméből folyt; a halál egyik után a másiknak sem engedett sok időt. Szily pályája a természettudomány műveléséből indult, a Természettudományi Közlönytől a Magyar Nyelvig. Gondos, szíves vezetője volt az Akadémia könyvtárának.

17. sz. — Tardos Krenner Viktor: *Emlékezésem Palágyi Menyhértre*. A tudóst a tragédiáról adott meghatározása, az író az a terve jellemzi, hogy a saját sorsát a Bolyai-sors árnyképeként költői műben akarta feldolgozni. Világsszemléletének gyökérpontja a világpulzus.

19. sz. — Nagy Lajos: *Karinthy Frigyes*. A Fidibusz-ban indult írói pályája: persziflázsokkal. Egyéb írásait a nagy problémák jellemzik, amelyeknek megformálásában a valóságból kilép. A világháború a szíve véréből fakaszt cikkeket. Írt drámát is: Holnap Reggel, — melynek témája a félelemtől való megszabadulás. Regényének, a „Capilláriá“-nak, hibáit a pénzért dolgozás kényszere magyarázza. A Kötéltánc is csupán részleteiben nagyszerű. Évek óta hordja magában egy képzeletbeli alakjának regényét, amely egész világsszemléletét összefoglalná. Ma 36 esztendő.

Mult és Jövő. 1924. évf., 1. sz. — Herzog Manó: *Jób*. *Faust*, *Madách*. Az ember tragédiájának és Goethe Faustjának első jelenete egyformán Jób könyvének expozíciójára megy vissza.

7. sz. — Patai József: *Az Ember tragédiája héberül*. Asigdor Haméiri-Feuerstein Jeruzsálemben élő beregi származású héber költő a Dvár Hajom c. napilap szépirodalmi rovatának szerkesztője, lapjában egymásután kiadta Petőfi, Arany, Ady, Kosztolányi, Kiss József, Patai József, Makai Emil, Molnár Ferenc, Móricz Zsigmond, Karinthy Frigyes, Ignotus, Bíró Lajos, stb. verseit és elbeszéléseit. Ugyanő lefordította és egy 316 lapnyi ívréses kötetben kiadta *Chazon tradam* címen Madách drámai költeményét, amely Patai véleménye szerint „ezzel a fordítással jut bele igazán a világirodalomba. Most kikerült a szűk nyelvi határokból és olvasni fogják Jeruzsálemtől Odesszáig, Berlintől Londonig, New-Yorktól Dél-Afrikáig“. Stibel kiadó a fordításért 210 font, vagyis körülbelül 80 millió magyar korona tiszteletdíjat fizetett.

10. sz. — Sas Irén: *Néhány vonal Bródy Sándor portréjához*.

hoz. Egy 1920-i interjú leírása, melyből kiderül, hogy Bródy, aki a zsidó vallással szemben közönyösnek látszott, szívvel-lélekkel átérezte zsidó fajiságát. Így elmondta, hogy egyik unokahúgát, az egyetlen, aki kikeresztelkedett családjából, egy jó szó nélkül kikergette a szobájából, bár úgy szerette, hogy „a szíve majd meghasadt”. Egyik nyilatkozata: „Világéletemben mindig közelebb állt hozzám az egri paraszt, mint a galíciai zsidó. De ha a galíciai vagy orosz zsidót, valahol Kisenevben, vagy Odesszában ölték, akkor egyszerre csak mindig megéreztem, hogy az én fajtámat ölik”.

Pásztortűz. A kéthetenként megjelenő szépirodalmi és kritikai folyóirat ezidei évfolyamában fontos változás történt. A szerkesztést György Lajos vette át. A nemes szellemben vezetett és elevenen szerkesztett folyóirat jelentékeny tényezője a kolozsvári irodalmi életnek és Erdély nemzeti szellemű művelődésének.

8. szám. — Borbély István: *Szabolcska Mihály*. Hódolat a temesvári papköltő érdemei előtt. „Nem véletlenül történik, hogy a Pásztortűznek jelenlegi új formája szépirodalmi közleményeit Szabolcska Mihály nevével s munkásságának méltatásával kezdi. Szabolcska Mihály az egyedüli, ki mint versíró poéta a régi Magyarországból halhatatlan magyar nevet hozott át Romániába. Gyönyörű költeményei, melyekben a történeti magyar lélek nagyszerű művészettel tükröződik vissza, soha el nem múló emlékei egy boldog kornak, mely immár a történelemé.”

9. szám. — Kristóf György: *Jakab Ödön*. Az életének hetvenedik évébe lépő költő művészetének méltatása. „Homlokát egész koszorú díszíti: ennek leveleit az irodalom közönségének szeretete, a kritika elismerése és kitüntetése hintette eléje s az ő ötvenéves költői tevékenységének tiszta művészete tartja össze szép s egyhamar szerte nem hulló egységbe... Tiszta művészet! E kifejezés jellemzi legtalálóbban Jakab Ödön valamennyi alkotását, egész költészetét... Bár tőlünk rég elszakadt, mégis mindig a maga erdélyiségéből alkotott egyetemes magyar és művészi értékeket. A Magyar Tudományos Akadémiától nyert elismeréséhez fogadjuk a mi szerény köszöntésünket is azért, hogy műveiben igaz hűséggel s finom művészettel fejezte ki az erdélyi lelket. Bizonyosan tudjuk, hogy szavaink egyúttal sok ezer olvasó helyett és nevében is szólnak.” — Gyalui Farkas: *Erdélyi*

Magyar Hírvivő. Erdélynek ez az első magyar hírlapja 1790-ben indult meg Nagyszebenben. Hogy meddig élt, bizonytalan. Az év végén már Kolozsvárt jelent meg. Csak néhány száma jutott korunkra. A hetenkint kétszer megjelenő lapot az erdélyi fő-kormánysszék néhány lelkes tisztviselője gondozta. A hírek közlésén kívül közművelődési terveket is vetett föl s helyet adott néhány versnek is.

10. szám. — Papp Ferenc: *Erdély és a magyar költészet.* Az erdélyi magyar szellem megnyilatkozásáról Jósika Miklós, Gyulai Pál és Kemény Zsigmond írói munkásságában. „Bármily eredeti alkotás is azonban az erdélyi magyar költészet, mégis az egyetemes magyar költői alkotóerő nyilvánításának szerves része. Ezért Szilágyi Sándor joggal tiltakozott 1860 körül az erdélyi szépirodalomnak az önállóság alapján való elkülönülése ellen.”

11. szám. — Kristóf György: *Ady Endre.* A cikk a szilágy-sági Ady-ünnepek alkalmából készült. Rámutat az „ellenmondás kínjától terhes kérdésekre“, amelyek a költő munkásságával kapcsolatosan felvetődnek. Ady Endre vulkán-ember volt: forradalmár a költészetben és társadalomban egyaránt. A forradalomnak csak első részét, a rombolást, gondolta át; második részének, az építésnek, csak kezdetéig ért el. A mult akként omlott össze, amint ő kívánta, de az építés mások programja szerint alakult ki. „Ijedten jelentette ki, hogy ez nem az ő forradalma. Ha a legszebb látványt nyújtó vulkán gondolkozni tudna, akkor, azt hiszem, a kirobbanás nyomán járó pusztulás láttának első percében valami hasonlót érezne és mondana: Ezt nem akartam. Bizony Ady sem tűzött ki célt a robbanás utánra, mint ahogy vaktában rombol a vulkán is.”

12. szám. — Jakab Ödön: *Indali Gyula emléke.* A cikkíró Indali Gyula benső barátja volt s megindult lélekkel újítja meg a szerencsétlen sorsú lírikus emlékét.

15. szám. — Márki Sándor: *Emlékezés Petcsei Istvánra.* Kedvesen jellemző életrajzi adatok.

Protestáns Szemle. 1924. évf. 1. sz. — Vargha Gyula: *Protestáns irodalom és nemzeti művelődés.* Elnöki megnyitó. A dogmák különbözőségének kifejezése a keresztény felekezetek között a legszerencsétlenebb dolog. Az irodalomban merev mozdulatlanságot a nemzeti hagyományok legbuzgóbb hívei sem kíván-

nak. De a jelennek mindig a mult termő talajából kell kisarjadnia. — Ravasz László: *Madách „pesszimizmusa“*. Pesszimizma-e Madách? Az, mint Pál, Sz. Ágoston, Kempis, Luther, Kálvin, mindenki, aki az Isten nélkül való életet abszolút rossznak látta s az Istennel való életet az egyedül jónak. De optimista is Madách, mint mindenki, akinek az élet rosszasága csak ugródeszka volt, hogy arról az örök szeretet és örök jószág kebelébe vesse magát. — Bartók György: *Petőfi művészete*. Petőfi művészetének hordozója a lelkében a lelkével együtt kialakuló öseredeti esztétikumcsíra; forrása az energikus élmények buja teltsége; eszköze a korlátlan képzelőerő, amely az esztétikumcsírából kifejlő élményeket érzéki alakba öltözteti.

2. sz. — Révész Imre: *Régi magyar imádkozók és imádságaik*. (I.) Régi, jeles ref. imádkozóink sokan voltak, de irodalmi nyomot nem mindegyikük hagyott. Az ismertebbek a XVI. század közepétől a XVIII. század közepéig főképp az arisztokrácia köréből kerültek ki. — Schöppflin Aladár: *Új idők irodalma*. A háború utáni magyar irodalmi élet feltűnőbb jellemvonásai: 1. hogy a közönség megkomolyodott; 2. az irodalmat készületlenül találta ez a fordulat; 3. Ady posthumus sikere nagyon érdekes jelenség; 4. a magyar irodalom decentralizálódik. — Zsigmond Ferenc: *Három év (1921—1923.) irodalomtörténeti termése madártávlatból*. A jelzett időpontban önálló kötetként megjelent művek rövid kritikai áttekintése olyanformán, ahogyan utoljára 1923-ban folyóiratunkban is szokásos volt.

3—4. sz. — Révész Imre: *Régi magyar imádkozók és imádságaik*. (II—III.) Özv. gr. Teleki Józsefné, „árva“ Bethlen Kata (1700—1759.) és Il. Apafi Mihályné, Bethlen Kata fejedelemsasszony (mh. 1725-ben) munkáin kívül becses termékei a ref. imádságirodalomnak Ráday Pál (1677—1733.) Lelki hódolása és Ecsedi Báthori István (1555—1605) Zsoltáros elmélkedései.

5. sz. — Pukánszky Béla: *Kant első magyar követői és ellenfelei*. Kant eszméinek első hirdetője nálunk két bajor származású tanár: Dellling János és Kreil Antal. Amaz a pécsi akadémián tanította a bölcsezetet Kant eszelmében, emez a pesti egyetem filozófia-tanára (1875). Mindkettőt sok kellemetlenség érte álláspontjuk miatt. Kant többi hívei közül említést érdemelnék Nánási Mihály és Sz. Szilágyi János máramaros-szigeti, Márton István pápai, Sipos Pál és Nyíri István sáros-pataki, Chuchlich Simon zágrábi tanárok, továbbá Kazinczy

Ferenc; az antikantiánusok főbbjei: Rozgonyi József sáropataki, Horváth János budai akadémiai, Ruszek veszprémi papnőveldei tanárok, Budai Ferenc szováti ref. lelkész, Putz Antal r. kath. plébános, Folnesics János pedagógus és báró Kerekes. Erdélyben a Döbrentei Gábortól szerkesztett Erdélyi Múzeum útján szinte ellenzés nélkül terjed Kant bölcselete. Leglelkesebb híve itt Köteles Sámuel. Kantianus irodalmunk alaphibája: az egyoldalú erkölcsi szempont. Az egész mozgalom egyik fontossága, hogy az ú. n. egyezményes filozófia útját a magyar Kant-vita és Márton István Krug-fordítása egyengette. — Harsányi István *Timár Kálmánnak Premontrei kódexek c. munkáját ismertetve* nem találja eléggé meggyőzőknek a szerzőnek a legelső magyar bibliafordításra vonatkozó érveit. Szerinte a Bécsi, Münchener és Apor-codex „nem premontrei kézirat, hanem a Huszita-biblia egy-egy részének másolata”.

9. sz. — Révész Imre: *A magyarországi protestantizmus tudományos történetírása.* (I). A magyar protestáns egyháztörténetírás tudományos önvizsgálata szempontjából különösen két követelés fontos: az egyik a függetlenség, a másik a tárgyszerűség. Független az egyháztörténetírás akkor, ha célja a tudományos igazságnak minden mellétekintettől ment földerítése; a tárgyszerűség pedig azt jelenti, hogy az egyháztörténetnek tárgyát nemcsak bensőleg, intuitíve értenie kell, hanem annak lényegével fogalmilag is tisztában kell lennie. A tárgyszerű egyháztörténetírás igazában vallástörténetírás, tehát nem intézményi, hanem szellemi történetnek a földerítése. — Csikesz Sándor: *Új bibliafordítás.* Czegléd Sándornak nemrég megjelent újszövetség fordítása érthetőség és világosság dolgában minden eddigi magyar fordítást felülmúl; előnye a műnek a belletriatikai máz kerülése s helyett a tiszta vallásos lendületre való öntudatos törekvés.

Századok. 1919. évf., 3–10. sz. — Lukinich Imre: *Gróf Zrínyi Miklósnak, a költőnek születési éve.* Egy Pozsonyban őrzött meghívóból kiderül, hogy Zrínyi Györgynek és Széchy Magdolmának lakodalma 1619 május 19 én Muraszombath várában folyt le, Zrínyi Miklós tehát legfeljebb 1620 tavaszán születethetett.

1920. évf., 1–3. sz. — Ferenczi Zoltán: *Eszrevétel Lukinich Imre Gróf Zrínyi Miklósnak, a költőnek születési éve c. cikkére.* Elfogadja Lukinich Imre fenti megállapítását s néhány helyen-

bító észrevételt fűz a régi magyar „kézfogas” jogi természetéhez. — Károlyi Árpád: *Széchenyi István elkobzott iratai*. A bécsi rendőrség néhány héttel Széchenyi halála előtt, majd az 1860 április 7. és 8. közti éjjelen történt gyászeset után lefoglalta Döblingben Széchenyi iratait. Az osztrák köztársasági kormány hozzáférhetővé tette a bécsi udvari és állami levéltárban őrzött iratokat. Károlyi Árpád tájékoztató jelentést közöl az anyagról, melyben levelek, naplók és több kézirati mű foglaltatnak. Utóbbiak között legnevezetesebb a Széchenyi Bélához 1857-ben német nyelven írt gyönyörű Parainesis, egy közel 700 ívrét-oldalas, metsző gúny hangján írt politikai munka, mely a Blick előfutárának tekinthető, míg egy másik „Disharmonie und Blindheit” című, 1860 elején készült mű tulajdonképpen a Blick folytatása.

1922. évf., 1—5. sz. — Lábán Antal: *Kortörténeti titkos jelentések Bécsből a száz év előtti magyarságról*. I. Ferenc korából a bécsi belügyi levéltárban lévő Polizei-Archiv ezrével őriz titkos jelentéseket, melyeket az udvar bizalmi emberei (confidensek) küldtek Bécsbe a magyarországi állapotokról, gyakran megemlékezve a színházi és irodalmi dolgokról is. Így Kisfaludy Károly Tatárok Magyarországon című színdarabjának előadásáról (1819), Katona József Bánk bánjának 1821-i kiadásáról („Nemcsak a dráma tartalma, hanem egyes részletei is alkalmassak arra, hogy a magyarok gyűlöletét a német fejedelmek s általában a németek ellen lángra lobbantsa, fejlessze, táplálja”) és az Aurora zsebkönyvről (1822).

6—8. sz. — Angyal Dávid: *Gróf Széchenyi István döblingi évei*. A szerző Széchenyi István irodalmi hagyatékának kiadásával kapcsolatban Széchenyi betegségének keletkezésével, döblingi éveivel, ottani irodalmi és politikai tevékenységével, végül halála körülményeivel foglalkozik.

1923. évf. 1—6. sz. — Márki Sándor: *Petőfi a történelemről*. A centennárium alkalmából a szerző arról ír, hogy Petőfi figyelmét mi ragadta meg a multból, különösen hazánk multjából. Áttekinti időrendben mindazokat a világtörténelmi és magyar történeti vonatkozású részleteket, melyekkel Petőfi költészetében találkozunk. Szemléje végén megállapítja, hogy az emberiség története Petőfi felfogása szerint szakadatlan vérfolyam, melyből egy végső és döntő harc, a jók és gonoszok összecsapása fog kifejlődni, a jó győzelmével.

7—10. sz. — Hekler Antal: *Ipolyi Arnold emlékezete*. „Méltó örököse volt azoknak a nagy magyar főpapoknak, akik áldozatkész cselekvéssel és munkával szolgálták nemzetük kultúráját. Élete nem volt szegény sikerekben, de külső emelkedése lelki emelkedettségének szintjét sohasem haladta meg.“ „Amilyen elfogult volt életrajzírójának, Pór Antalnak fenntartás nélküli, erősen szubjektív magasztalása, éppoly igaztalan a zsugorító kritika éleselméjű mesterének, Gyulai Pálnak nyilván célzatos aláértékelése, mellyel Ipolyi történetírói hivatottságát tagadásba vette.“

Színházi Élet. 1924. évf. 2. sz. — Babits Mihály: *Shakespeare-fordítások*. „Szász Károly és társai lelkiismeretes munkát végeztek“ Shakespeare-fordításokkal, de „nyelvük nem volt kész rá s ők pedig nem születtek a vasat gyúrni, mint ama három óriás (t. i. Arany, Petőfi és Vörösmarty)“. Eredmény: „a vers lompos lett, a nyelv erőszakolt“. Az ekként megszületett „magyar Shakespeare“-nyelv egyideig óriási hatással volt az akadémiai pályadramák íróira, sőt a színpadon is ezen a hibás alapon alakult ki a „stíl, beszéd- és hanghordás“ hagyománya. Írók és színészek „azt hitték, hogy shakespeare-i, ami csak a Shakespeare ügyetlen majma volt“. Új költőknek kell jönniök, akik megtörik a varázst. — Herczeg Ferenc: *Írók, emberek*. Az író alapjában véve magában járó ember. Ez úgy értendő, hogy másféle emberekkel szívesen társul, más íróval azonban csak pajtáskodik, de benső barátság csak a legritkább esetekben szövődik közöttük. „Nálunk az írók nem igen váltak be mint politikusok“. „Miért ír az író? A dicsőségért persze. De bizonyos, amit dicsőségnek szokás nevezni, nem egyéb, mint utaltvány, melyet beváltanak az Élet pénztáránál.“ — 7. sz. Hevesi Sándor: *Az Ember Tragédiája és a külföld*. Hogy Az ember tragédiáját a külföld kellőképen nem méltányolja, annak főleg az az oka, hogy a német kritika „Az ember tragédiájában rögtön meglátta a Fausthoz méltó koncepciót — és ezért zárkózott el Az ember tragédiájától“. Reméli, hogy a mű a színpadon keresztül el fogja érni külföldi karrierjét „abból az egyszerű okból, hogy a színpadi termelés... nem bírja fedezni a színpadok szükségletét“. — 8. sz. A *Hattyú amerikai karrierje*. Molnár Ferenc: *Hattyú*. Amerikában nagy sikert aratott vígjáték. Az amerikai vállalkozó 5000 dolárért vette meg az elő-

adás jogát Amerika számára egyszersmindenkorra, tehát oly módon, hogy az előadások jövedelme után Molnár Ferencnek semmiféle jutalék nem jár. Eddig az amerikai vállalkozó 150.000 dollárt keresett a vigjátékkal. Mig ennek a darabnak nagy anyagi sikere volt, az Égi és földi szerelem tíz előadást sem ért meg s az amerikai színházi vállalkozónak még azt az 1000 dollárt sem hozta be, amelyet előlegül adott Molnár Ferencnek. — 10. sz. *Erdős Renée színdarabját nem adják elő a budapesti színházak.* A Santerra biboros c. regényből írt színdarabját nem fogadta el a Vigszínház, ellenben János tanítvány c. darabja Fiumében színre került olaszul D'Annunzio kormányzósága idején s németül a Burg-színházban is kitűzték előadásra, bár itt a forradalom kitörése és Bahr távozása a színház éléről meghiusította az előadást. — 14. sz. Hevesi Sándor: *Az Ember Tragédiája amerikai előadásáról.* Martin Beck new-yorki színházigazgató vette meg az amerikai színpadok részére és új fordítást is készíttetett. Az athéni jelenethez híres táncosnőt fognak fölkeríteni, a forradalmi képben pedig tízezer ember lesz egyszerre a színpadon. Szóval amolyan látványosság lesz belőle, persze amerikai méreteken. — 25. sz. Marton Sándor 18 magyar darabot helyezett el Amerikában. Az említett budapesti színpadi kiadó 2 operettet és 16 színművet adott el az amerikai színpadi vállalkozónak. A magyar szerzők nevei: Lengyel Menyhért, Vajda Ernő, Földes Imre, Lakatos László, Herczeg Ferenc, Orbók Attila, Vitéz Miklós, Molnár Ferenc, Bíró Lajos, Drégely Gábor, Fodor László. — 26. sz. *Arany János ismeretlen levele.* Az 1877-ben írt levelet a cikk hasonmásban közli. A nagy költő egy emlékalbum szerkesztőjének megírja, hogy sem kedve, sem ereje költemények írására. A levéllel kapcsolatban Kéky Lajos, Ferenczi Zoltán és Voinovich Géza nyilatkoztak a Színházi Élet számára.

Uj Idők. 1924. évf. — 1—2. sz. — Porkoláb István: *Kisfaludy festette, Petőfi énekelte...* Anekdotázó cikk Andrassy Teréznek Kisfaludy Károly festette arcképéről a csöngői paplakban és Petőfi Sándor 1839-i tartózkodásáról Ostffyasszonyfán és Csöngön.

4. sz. — Herczeg Ferenc: *Csajthay Ferenc.* Mint szerkesztőt méltatja 40 éves újságírói jubileuma alkalmából.

10. sz. — Surányi Miklós: *A regényírás lélektana.* A regény-

író objektivitása önámítás, mint minden műalkotásban, itt is az író a maga egyéniségét veti ki. Ezt a tételt szerző több külföldi írón illusztrálja.

21. sz. — Krúdy Gyula: *A férfiruhás írónő*. Vay Sarolta grófnőről anekdotázó modorban.

25. sz. — Herczegh Ferenc: *Ész és szív*. Br. Podmaniczky Frigyes jellemzése.

27. sz. — Móricz Pál: *Tömörkény mint legényember*. Novelisztikus visszaemlékezések.

FIGYELŐ.

Berzeviczy Albert.

Szellemi életünk történeti szempontú krónikása, az Irodalomtörténet, súlyos mulasztást követne el, ha nem idézné olvasói emlékezetébe annak a férfiúnak érdemeit, akinek neve mint irodalmi életünk és tudományosságunk egyik legcselekvőbb tényezője újabbkori művelődésünk ügyével a legszorosabban összeforrt.

Berzeviczy Albertről, a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy-Társaság elnökéről van szó. Társaságunk iránt állandóan tanusított jóindulatának hálás viszonzásán kívül kettős alkalmiság is kötelez bennünket a tiszteletadó megemlékezésre. Egyik abbeli örömünk, hogy a Gondviselés akaratából megérhette hetvenedik születésnapját (1923 jún. 7.), a másik, hogy nemrég (1924) ünnepelték irodalmi munkássága ötvenedik évfordulóját.

Berzeviczy Albert életművének kritikája — politikai vonatkozásban — kívül esik e folyóirat illetékességén, bár gondolatközlésének mesteri módja révén az irodalomtudomány ez irányban is a legjobbak közt emlegeti. De ha már a törvényhozó és kormányférfiú jelentőségének szóvátétele nem lehet is feladatunk, annál inkább számontartjuk az irodalommal való régi és benső kapcsolatánál fogva. „Mondják, hogy leghívebb az a szerelem, mely a csábítások kelyhének megízlelése után marad meg szívünkben.” E reflexió kapcsán tett vallomást Berzeviczy az irodalomhoz való ragaszkodásáról egy negyedszázaddal ezelőtt, mikor *Itália*ja nagy sikere után a Kisfaludy-Társaság tagjául megválasztották. S hogy mily őszinte volt ez a nyilatkozat, mutatja az a bő termés, mellyel becses ajándékképen szellemi kincstárunkat azóta is gyarapította.

E dús lelkiség emlékeinek főkép három csoportja az, mely formai és tartalmi elemével szaktudományunk megbecsülésére igényt tarthat: 1. a *Beszédek és tanulmányok* két kötete, melyo-

ket eredetük alkalmisága dacára megóvott az elévüléstől az a körülmény, hogy egy a művelődés értékei iránt fogékony elme termékeny gondolatait őrzik az utókor számára; 2. képzőművészeti tárgyú munkái (*A cinquecento festészete...*; *A tájképfestészet a XVII. században*), melyekkel közeli rokonságban vannak a művészi élményt hangsúlyozó útleírásai (*Itália, Délen*); végre 3. szorosan vett történeti művei élükön *Beatrix királynéről* szóló, külföldi viszonylatban is nagyszabású életrajzával s *Az abszolutizmus korát* tárgyaló, most készülő monografiával. Mindezek a munkák, amellet, hogy szerzőjük sokoldalúságáról és tudós hivatottságáról tanuskodnak, egyben nem mindeunapi emelkedettség nyomait éreztetik s előadásbeli tulajdonságaikkal is kellemesen hatnak.

Harmadik helyen említett műveihez sorozható egy igénytelennek látszó s érdeme szerint talán még nem is méltatott könyve a *Régi emlékek* (1853—1870.), mely különösen Berzeviczy egyénisége és írói sajátosságai nézőpontjából jelentős. Az ünnepeltet ugyanis vezető állásai már ifjúkora óta szinte állandóan a nyilvánosság előtt való szereplésre készítették, aminek — bármily terhes lehetett az olykor reánézve —, mint köztudomású, mindig a legkitünőbbben felelt meg. De ez a nagy önfegyelmet kívánó, a helyzet ünnepélyességéhez való folytonos alkalmazkodás az egyéniségéről való felfogást bizonyos fokig megtevéstette, amikor valami hűvös tartózkodást emlegettek jellemző sajátságául.

Nos, mindnyájunk kéréslen bírása, a közvélemény szeszélye ez esetben, sem bizonyult jó emberismerőnek. A „Régi emlékek” soraiból kialakuló arckép vonásai között legalább egyáltalában nem fedezhetők fel elidegenítő jegyek, sőt inkább szembetűnök a szeretet sugaraitól érelt közvetlenség nyomai, melyek fölött pedig néha bizony ott borong a szomorú élmények lírása.

Igen, bármily meglepően hangozzék is ez — a helyzet ünnepélyességén mindig szertartásosan örökődő tudós szerzőre gondolva — említett könyve a líra jegyében fogant! Benne a visszaemlékezés szárnyán emelkedő képzelete olykor még az érzelmeség határait is érinti s halk, finom dallamokat szólaltatva meg, újabb vonással gazdagítja kifejező készsége árnyalatait.

Nem nehéz kitalálni, hogy ez a tárgyhoz simuló stílművészet gyökereiben igen korai fogamzása s az egyéni hajlamokon kívül a szülői házból hozott útravalóban leli magyarázatát. A

gyermekkorai értelmi hatásoknak és izlésfejlődésnek egyik erősítője lehetett az a hatvan év előtti családi lap (*Próbakő*), melynek Tompa mintájára írt regéivel Berzeviczy is munkatársa volt. (Az olasz nyelv szépségei iránt való fogékonysága is ezidő-tájban kezd ébredezni.) Diákkori kísérleteinek másik emléke a francia forradalom szónokairól írt kis dolgozata, melyet Dolinay Gyula ifjúsági lapja közölt.

Aztán, ahogy a gyermek ifjúvá serdült, mind több és mélyebb benyomás éri, melyek közül a „Régi emlékek“ szerint legerősebben érintették a hazája sorsát illetők. Ezek mellett egyre növekedett fogékonysága a természeti és művészeti esztetikum iránt. Visszaemlékezéseiben főkép a szűkebb hazája — Szepes és Sáros földje — ilyenemű szépségeiről szólva jelentkezik feltűnő elevenséggel ez a hajlama. Képzelete a neki kedves emlékektől ragadtatva olykor szinte a vízióig emelkedik s érzéstől áthatott soraiból a pillanat ihletének melege érzik. Könyve — újabb memoár-irodalmunk egyik legszebb terméke — ilyenformán nemcsak tartalmánál, hanem írói tulajdonságánál fogva is leköti a figyelmet s élvezetessé válik. Az előadást fátyolózó szubjektív hangulatra jellemző befejezésének egy fájó emlékre célzó reflexiója: „Vannak emlékek, érzelmek, melyeket nem lehet egy szívből a másikba átültetni; mélyen gyökereznek minden szálukkal szívünkben, benne nőnek fel, csak benne élnek és virulnak és vele fognak meghalni.“

Tévedés volna azt hinni, hogy szíves köszöntésünkkel ki-méritettük az ünnepelt okulást és gyönyörűséget nyújtó életművének összes értékeit. De az érdemes pályára való utalásunk nagyon is hiányos lenne, ha nem mutatnánk itt rá arra, hogy Berzeviczy, mint irodalmi életünk egyik vezető alakja, mily tisztán látja az irányítás főelvét. Elismeri, hogy „irodalmunk nemzeti jellegének a modern korszakba való beillesztése oly probléma, melynek megoldását eddig elhanyagolt elemeknek irodalmi életünkbe való bevonása nélkül megtalálni nem fogjuk“; de óva int az elhamarkodástól. Felelősségérzete tudatában azt ajánlja, hogy ám fogadjuk be az újat, de nem válogatás nélkül, hanem megkülönböztetve a nemes ércet a salaktól s áthatva az átvettét a nemes hagyományokból táplálkozó nemzeti szellem erejével.

E húsz év előtti tanács időszerűsége ma sem vesztett jelentőségéből; ami kétségtelenül annak a jele, hogy frójának eszméi

és elvei a haladás rugóinak ismeretén alapulnak. Viszont e tény egyszersmind megnyugtathat arranéze is, hogy legfőbb tudományos és szépirodalmi testületünk vezetését céltudatos tájékozottság irányítja. Ily meggondolástól vezetve bizonyára sok tisztelője óhajának adunk hangot, mikor a nevezetes évforduló alkalmából azt kívánjuk a tudós ünnepeltnek, hogy ifjúkori érzése, mellyel Cicero *De senectute*-ját olvasta, még sokáig gyönyörködtesse s adjon neki erőt szellemi életünk további bölcs vezetésére.

V. M.

Badics Ferenc.

Augusztus 27-én töltötte be életének hetvenedik esztendejét a magyar irodalomtörténetírásnak egyik fáradhatatlan mestere, a Magyar Tudományos Akadémia irodalomtörténeti bizottságának elnöke, Társaságunk szeretett választmányi tagja: *Badics Ferenc*. A munka embere, akinek élete a folytonos adatgyűjtés és gondos feldolgozás eredményes munkájában telik le. Amikor 1881-ben Gaal Józsefről írt becses munkája megjelent, egyszeriben studiumunk vezérei közé emelkedett. 1890-ben kiadta az Akadémia Lévy-díjával jutalmazott Fáy-életrajzát, az irodalmi életrajzoknak sokoldalúságban, adatbőségben és elmélyedésben felül nem mult példáját. 1894-ben az Akadémia levelező-tagjai, 1910-ben a rendes tagok sorába kerül, közben és azóta a nélkülözhetetlen munkák egész sorával gazdagítván tudományunkat. Négy jelentős editió fűződik nevéhez: Bajza József összes műveit nagybecsű irodalmi jegyzetekkel tette közzé, Gyöngyösi István munkáinak kritikai kiadását neki köszönhetjük, Jósika Miklós összes műveit ő rendezte sajtó alá és a Szigeti beszédek első pontos akadémiai kiadása is az ő fáradozásának eredménye. Már ezek a kiadások is nemcsak értéket, de újságot is jelentenek studiumunkban. Bajza-kiadása kapcsán az irodalmi pörök gondos képét adta meg, Gyöngyösi-kiadása közben az elkallódott „hiteles Gyöngyösi” kutatta fel, tisztázván és gyarapítván Gyöngyösi műveinek jegyzékét és összeszedvén ismeretlen életrajzi adatait. Apróbb kiadásait nem említvén, ki kell emelnünk Pápay Sámuelről írott székfoglalóját, a kuruc-költészetéről írott tanulmányát és a Képes Magyar Irodalomtörténet szerkesztésében vállalt munkálkodását. A nemes munkát nemcsak hosszú élettel jutalmazta a Gondviselés, de életerővel is.

Az ismeretlen kuruc-költemények közzététele, Bajza kiadatlan verseinek a publikációja büszke bizonyossága annak az egészséges munkabírásnak, amely a hetven év után is eltölti. A magyar irodalomtörténetírás nesztorának ez az életstációja Társaságunkat is szeretetteljes hódolatra készíti. 1924 október 4-én tartott ülésünkől jegyzőkönyvi átirattal üdvözlöttük, őszinte egyszerűséggel vallván, hogy: „a Magyar Irodalomtörténeti Társaság hálával és büszkeséggel gondol Badics Ferenc nemes egyéniségére, amely oly sok értékes alkotással szolgálta e hosszú életen át a magyar szellemi világot. Igaz szívvel kívánja, hogy a Gondviselés még soká tartsa meg munkás, áldott életét a hazának s nekünk“.

—t.

Háború Ady Endre körül.

A Nyugat olvasói Ady Endrét vallják a legnagyobb magyar költőnek s elszántan támadnak mindenkit, aki hibát mer felfedezni eszményképükben. Az ellenpárt viszont művészileg kétes értékűnek és valóságos nemzeti szerencsétlenségnek tartja Ady költészetét, mert forradalmi és szerelmi lírájának szuggesztív erejétől félti az ifjúságot. A két véglet között csak kevesen hangoztatják azt a nézetet, hogy Ady megítélésében különbséget kell tenni a költő művészete és erkölcsi világa között. Amennyire lesújtó hatású az utóbbi, éppen annyi megragadó vonás van — temérdek torzalkotása ellenére is — lírai vallomásaiban.

A nyáron újból kitört az Ady-háború. Erdélyben ünnepet ültek Ady emlékére s ez az ünneplés nagy feltűnést keltett Csonka-Magyarországon. Az alábbi három nevezetes nyilatkozat mindjárt megvilágítja a helyzetet.

Herczeg Ferenc a Pesti Hírlap augusztus 3-i számában a következőket írta az „Ady-kérdés“-ről:

„Adyt én fényes tehetségű költőnek tartom. Merész és egyéni; tagadhatatlan, hogy mély nyomokat hagyott vissza a magyar Parnasszuson. Ehhez azonban mindjárt, de mindjárt hozzá kell tenni: Kár, hogy beteg volt! Csakis a betegsége magyarázhatja meg teljes tehetetlenségét és védtelenségét a saját szenvedélyeinek és szeszélyeinek rohamával szemben és csakis a degeneráltsága értheti meg azt a szörnyű, öngyilkos gyűlöletét, amelyet a maga fajtája iránt érzett.“

Volt szíve leírni, hogy „Mit ér az ember, ha magyar?” És: „Ebek hazája ma, nem az enyém” és: „Hitszegő vagyok Álmos fájából.” Továbbá: „Sohse harcolt még harcot végig (a magyarság!), Csak léhán és gyáván kavarta.” És: „Hát igenis, igenis, igenis, Csúf és borús csak az az életemben, Ami magyar.” Hazáját „szennyos Hunniának, rongyországnak”, a magyarságot „piszkos, gatyás, bamba, tomboló zsványhadnak” nevezte. Száz hasonló Ady-idézetet találhatnánk még, de azokat engedjük el egymásnak.

Mi ez, ha nem betegség? Jól tudom, hogy Ady gyűlöletének valami keserű, önsanyargató mellékíze van, de hiszen éppen ez az, amit betegségnek nevezek. Hiába mondják némelek: más költő is ostorozta a nemzetét, például Petőfi. Léha okoskodás! Petőfi kiverte a kufárokat a hazaszeretet templomából, de joga volt hozzá, mert a grandiózus templomot ő maga építette föl a saját és a magyarság örök dicsőségére. Mutassatok nekünk egyetlen Ady-verset, amelyre rá lehetne fogni, hogy egy hazájátszerető és nemzetét féltő költő műve! Petőfi azért korholta a nemzetet, mert neki nem volt elég magyar; Ady éppen azt útalja és gyűlöli a magyarságban, ami magyar.

„Párizs az én Bakonyom . . . — S itt halok meg, nem a Dunánál, Szemem nem zárják le csúf kezek...” éneklí. Ki nem gondol itt a véres strófákra, miket Petőfi a Külföld Magyarjaihöz írt? Ady némely harcias hívei szükségét érezték, hogy hangsúlyozzák a költő fajmagyarságát; — „hogyne lett volna igaz magyar, mikor a hetedik nagyapja is magyar volt!” Ez azonban csak rossz szövec. Soha senki sem vonta kétségbe a költő turáni vérének tisztaságát, felháborodást és tiltakozást az keltett, hogy érzelmeivel kiszakadt a nemzeti közösségből. Ennél a pontnál az Ady-kérdés megszűnik irodalmi kérdés lenni; ez már a magyarság életének és halálának kérdése és ha egyáltalában még súlyt vetünk arra, hogy Magyarország is rajta legyen Európa mapáján akkor ennek mindent alá kell rendelni, elsősorban az irodalmat is. Egy dolog egészen bizonyos; ha lámpással keressük, akkor sem találunk a földgolyón még egy népet, amely képes volna ünnepelni olyan költőt, aki úgy írt a hazájáról és nemzetéről, mint Ady írt Magyarországról és a magyarságról. A britek megtagadtak és földönfutóvá tettek Ady Endrénél nagyobb költőket (Byront és Wilde-ot), akik

nem is a hazájuk, csak a hazájukban divatos erkölcsi felfogás ellen támadtak. Magam nem értem meg ezt az angol-szász prüdériát, de miért panaszkodnak a „rövidlátó magyar sovinizmus“ ellen éppen azok az Ady-imádók, akik nálunk örökké a művelt Nyugat példájára hivatkoznak?

Ady tisztelőit — megengedem, némileg önkényesen — három osztályba lehet sorozni. Az elsőbe tartoznak azok, akiket tisztára csak esztétikai vonatkozások fűznek Ady költészetéhez. Ők azok, akik mélyen fájlalják, hogy ezt a kiváló tehetséget beteg idegei megakadályozták abban, hogy azzá legyen, aminek született: a nemzet költője. A második csoportba tartoznának azok, akik érzelmi közösségben élnek a költővel és éppen azt istenítik írásaiban, ami beteg. Ők azok, akik a saját degeneráltságuk költői igazolását és apoteozisát találják meg Ady könyveiben. Végül a harmadik csoportba tartoznak a magyarság külső és belső ellenségei, akik szövetséges erőket köszöntenek Ady öngyilkos ösztöneiben. Ezek közé tartoznak azok a magyar forradalmárok, akik sohasem olvasták Adyt, de mindenáron szobrot akartak neki állítani és azok a Goga Oktaviánok, akik most „a megjelenésükkel emelték az erdélyi Ady-ünnep fényét“.

Igazán együgyűség volna hinnünk, hogy Ady költészete, miként Orfeusz lantja, megszelidítette az oláhokat. Hiszen Nagy-Románia határai közé esik Arany János bölcsőjének és Petőfi sírjának helye is, de mi sohasem hallottunk arról, hogy a „román előkelőségek“ kifejezték volna kegyeletüket a két költőfejedelem emlékével szemben. Az Ady-kultuszt ők azért protezsálják, mert kíváncsiak tartják az Adyzmusz terjedését a nagyarság köreiben. Ha ma nem is tudják még a nagyrománok, ösztönszerűen mégis sejtik, hogy ők csak addig élnek biztonságban, amíg az Azóvi-tó és a Fertő-tó között lakó népek híg és erőtlen léként hullámoznak körülöttük. Amint valahol valami erőgócpon t jegecedik sziklává, a román színekkel parádézó gálya nem is az első vihar, hanem az első szellő szárnylebbentésekor gyászos és furea hajótörést fog szenvedni. Hiszen próbálta volna meg Ady és nem a magyarságról, de a rományságról írta volna, hogy a harcait csak léhán és gyáván kavarta —, vajjon Goguékban lett volna annyi esztétikai elfogulatlanság, hogy elmentek volna az Ady-emlékünnepre?

Az Adyt ünneplő erdélyi magyarok dolgába nem szólok

bele. Ők rendkívüli viszonyok közt élnek és bizonyára jobban tudják, mint tudjuk mi, az adott helyzetben hogyan kell viselkedniök. Mi csonkamagyarországiak azonban, ha Ady Endre nevét halljuk, nem ünneplő kedvet, hanem mélységes szomorúságot érzünk. És mulasztást követünk el, ha a fiaink kezébe adva Ady könyveit, nem figyelmeztetjük őket, hogy azok egy beteg tehetség művei."

A Viág augusztus 5-i névtelen vezércikkírója „Ady”-cikkében védelmébe vette a költőt, állítván, hogy Ady valamennyi verse a hazáját szerető és nemzetét féltő költő műve:

„Ma, amikor bekövetkezett és elvégeztetett Magyarország fölött az, amiről Ady Endre versei beszélnek, hideglelős borzongással, az átvirrasztott éjszakák rekedtségével, a látomásoktól gyötört jós süket hangján, ma, amikor már ellenállhatatlan erővel zeng Ady Endre verseinek zenéje, és ma, amikor az események sora által fájdalmas bizonyossággá lett Ady Endre látónoki ereje: igazán csak egy érzéssel lehet olvasni és olvasni: újból elolvasni Ady Endrének a vasárnapi cikk által idézett verseit... Ez az érzés az áhitatos tisztelet, a félnék megrettenés a költői tehetségnek nagy és kiismerhetetlen misztériumával szemben. Ez a kivételes és csodálatos költői tehetség a víziók sorában tárta Ady Endre elé azt a végzetet, amely a magyar földre és a magyar népre várt.

Ady Endre talán valóban beteg volt, mint Herczeg Ferenc írja, de ha valakire olyan víziók és látomások nyomása nehezedik, mint Ady Endrére, akkor az nem járhatja könnyű és síma mosollyal az élet útjait. Ady Endre sírt és könyörgött, átkozódott és imádkozott, térdelt és falakat döngtetett, sutogott és rekedtre kiabálta magát a nagy figyelmeztetés örökösi ismétlésével. Mint régen a próféták, Ady Endre minden nap újból, minden nap új szóval hirdette a rettenetes víziókat, és a szörnyű látomásokat, hogy látókká tegye a vak szemeket és kivegye a taplót a süket fülekből. Mindhiába, a prófétai szavak nem találtak meghallgatásra és Magyarország ment tovább, ment tovább, egészen Trianonig.

Ady Endre valóban nem mondott bókokat azoknak a magyar tövedéseknek, amelyekből a trianoni békének kellett következnie. Ady Endre valóban nem dicsérte azokat a magyar botlásokat, amelyek nélkül nem lett volna szerb ultimátum, nem lett volna forradalom, nem lett volna bolsevizmus.

és nem lett volna Trianon. Ady Endre valóban nem azokat látta nagy magyaroknak, akik lépésről-lépésre vak következtességgel vitték az országot Trianon felé. Ady Endre valóban gyűlölte a tévedéseket, a botlásokat, a végzet útjának kalauzait, gyűlölte úgy, mint senki más, de ez a rettenetes gyűlölet minden szavával feltárta a forrást: a rettenetes szeretetet a magyar nép és a magyar föld iránt, a rettenetes rémületet, amelyet a látomások és víziók keltettek fel benne, a rettenetes harcot azért, hogy ne az következék, és egész másként következék, amint a víziók és a látomások hirdetik.“

Harmadiknak Rákosi Jenő mondta el véleményét — a Budapesti Hírlap augusztus 6-i számában — „Ady Endre körül“:

„Azt, hogy Ady Endréről valaki más véleményt vallhasson, mint amit hívei hirdetnek, Ady felekezete el nem tudja viselni és ma ráborítottak a vakmerőre egy csomó cikket, köztük olyat is, amely a tisztátalan személyeskedés dolgában túl megy az e mezőn eddig ismert minden határon. A vita tárgya nem Ady költészete, hanem magyarsága. Egyfelől az, hogy Ady versei közt nem található olyan, amelyből ki lehetne mutatni a magyarság szeretetét és féltését, hanem inkább gyűlöletét; másfelől az, hogy csak Ady a magyar, és kifakadásai és néha szinte brutális inzultusai a magyarság ellen, voltaképpen nem egyéb, mint fájának rajongó és fanatikus szeretete. Odáig fölrepülnek e merész cikkek nagy Ady-lendületükben, hogy Széchenyi István mellé állítják. Széchenyi is szidta a magyarjait, de ő reá hallgatott a nemzedéke. Adyra, aki pedig prófétája volt, aki elsőnek látott a jövőbe, mely azóta Trianon képében be is teljesedett, s melytől, ha rá hallgatnak, meg is mentette volna az országot: Adyra nem hallgatott a maga nemzedéke.

Ez az összetűzés veleje.

Ami már most Széchenyi István blaszfémikus belekeverését illeti ebbe a — nem tudom, örült vagy hóbortos dologba — arra nézve ennyit: Igenis, Széchenyi a nemzet haladó törekvéseinek élére állt. Az akkor még igen nagy elmaradottságban, fölöttébb primitív viszonyok közt élt nemzedéket csak ugyan korholta, gúnyolta, gáncsolta, de szerelmi vallomásai is voltak számára, és ami fő: írt, járt-kelt, dolgozott és áldozott érte; alapított intézményeket, hajózást, lánchidat, löver-

senyt, színházat, akadémiát, klubot, vízesabályozást. Mikor pedig látta a forradalmi mozgalmakat és a nemzet már nem őt követte, akkor ennek a mozgalomnak próbált útjába állani, s mert nem tudta feltartóztatni, végül megőrült hazafi gyötrelmeiben.

Ady Endre pályája nem ez. Ő a nagyváradi lelkes ifjak irodalmi csoportjából kiszakadt, Budapestre jött, itt azok táborához csatlakozott, akik nem a haladást, hanem a forradalmat készítették elő. Meg is érte ezt a forradalmat, sajnos, már halálos betegen, és röviddel halála előtt, mint annak idején megírták, kijelentette, hogy: „Ez nem az én forradalmam“.

Hogy mi lett volna az ő forradalma, azt sem ő meg nem mondta, sem verseiből is az ki nem olvasható, sem hívei, barátai, elvtársai nem mondják, mert azok itthon s a külföldön ma is azokat az eszméket hirdetik, amelyből az a forradalom lett, amely nem volt az ő forradalma.

Ady Endréről, én azt tartom, eddig alig olvastunk olyan munkát, amelytől magunk okosabbak lettünk volna s amelyből Ady valóját megismerhettük volna. Hogy milyen poéta, hogy milyen magyar: azt az idő fogja megmutatni. Hogy kiváló tehetségekkel jött el küldetésére, azt ma is mindenki tudja. De költői értékét, emberi erkölcsét, hazafiságát, irodalmi szereplését és — nem versei — hanem szereplése hatását: azt akkor fogják megismerni, ha jön nemzedék, amelyet többé nem izgat és nem oszt pártokra a mi korunk gondolatvilága. Ma még ítélni nehéz, ma értelmesebb a cívakodásnál és gorom báskodásnál a tényeket regisztrálni.

Ady Endre, a kezdő poéta, első küzdelmei után kiment Párizsba. Onnan még a Budapesti Hírlapba írt pár kedves tárcát. Nem Párizsról, hanem a Mátra vidékéről. Egyszer azután küldött egy verset, melyet különösnek, némileg érthetetlennek találtunk s nem adtunk ki. Ettől fogva nem írt többet. Ellenben hazajött, mint új ember, és kettőt hozott magával. Borzalmas pesszimizmusát, mert hogy Budapest nem Párizs, a magyar nemzet nem francia nemzet, a magyar litteratura nem francia litteratura. És másodikként hozta a francia dekadencia formáit, szellemét, világfelfogását és asszonyi hús kultuszát. És tehetsége erejével, a francia minták mellett is pregnancia egyéniségével és eredetiségével itthon nagy hatást tett, iskolát alapított és szakadást vitt az irodalomba. Hogy

mi volt a homlokesontja mögött, mi a szívében, mi a veséiben: erről ma beszélni tán nem illik, mert oda nem lát emberi szem és maga Ady nem élt elég sokáig arra, hogy ezt revelálja nekünk.

A valóság azonban az, hogy ő turáni cifraszűrét hánytorgatva, nemzete pusztulását hirdette, ha be nem hódol az ő Párizsból hozott világnézetének, — oda állott házi költőnek azokhoz, akik a forradalomra dolgoztak Magyarországon. Ami volt Károlyi Mihály, Kúnyi, Jászi Oszkár a politikában, az volt mint munkatársuk Ady Endre, Hatvany Lajos és egy csomó kisebbek az irodalomban. Együtt csinálták a forradalmat, talán csak Ady volt közöttük az egyetlen, aki hamarosan belátta, hogy ez nem az ő forradalma.

Azt hirdetni, hogy Ady prófétai szemmel látta a jövőndőt s poétai működésével ennek elhárítása végett akarta letéríteni nemzetét a végzetes útról: annyi, mint azt hirdetni, hogy a magyar nemzet üdve azon az úton van, amelyet Károlyi, Jászi, Kúnyi és társaik hirdettek, s melynek költője Ady, költészete az Ady-iskola volt.

Persze, ezek az urak és követőik azt mondhatják, hogy íme, hát nem ment tönkre a nemzet azon az úton?

Való, hogy tönkrement, de nem azon az úton. Mert az az út csak a forradalomig tartott. A magyar nemzet ezer éven át járta ezt az utat, melyre Szent István igazította. Érték súlyos katasztrófák ezalatt: tatár, török, osztrák. De ugyanazon az úton megmaradva, mindig talpraállt megint. Először a mostantani forradalom után tért le erről az útról át Károlyi, Kúnyi, Jászi és Ady útjára, a meredek széléről, ahová balsorsa sodorta, belevetvén magát az ismeretlen mélységbe, ahol most összeroncsolt tagokkal fekszik. Ha a háborúvesztés rettenetes pillanatában Adyék és Károlyiék magukbaszállnak, visszarettennek a forradalom felforgatásától, és a nemzet történeti útjára térnek, koronás királyuk köré csoportosulnak és összefogják a még megvolt erőket: ki meri mondani, hogy a trianoni kastélyban pecsételik meg sorsunkat?

Ady Endre poétai értéke összességében problematikus. Hatása az irodalomban s a közízlésben bomlasztó, a politikában vésszó. Az ítélet napján súlyos végtárgyaláson fog kelleni helyt állania és vallom, hogy az oláhoknak százszor több okuk van emlékéit ünnepelni, mint nekünk magyaroknak."

Írói törekvések a Délvidéken és a Felvidéken.

A rendelkezésünkre álló tér csekély volta miatt csak rövid vázlatban mutathatjuk be Péchy-Horváth Rezső két cikkének kivonatát.

1. Jugoszláviában voltaképpen nem beszélhetünk magyar irodalmi életről, mert az állami és társadalmi támogatás nélkül dolgozó magyar írók inkább csak kísérleteznek folyóirataik és lapjaik kiadásával. Kiadójuk nincs, közönségük nagyon csekély. Újvidéken és Nagybecskerekén egy-egy futurista ifjakkból álló társaság működik s Magyarkanizsán megjelenik egy katolikus folyóirat: a Vajdasági Kultúra. A sok új író között csak elvétve akad néhány régiebb, így Milkó Izidor és Somfai János. Szépirodalmi köteteket a következők adtak ki: Aszlányi Dezső (tanulmányok), Borsodi Lajos (novellák), Császár Géza (regény), Lovács Pál (versek), Páll Tamás (novellák), Péchy-Horváth Rezső (novellák), Szántó Róbert (versek), Végh Vilma (színmű).

2. A Szlovenszónak és Ruszinszónak nevezett Felvidéken erősebbek az irodalmi törekvések és érdeklődőbb az olvasóközönség, mint a Délvidéken. A novellaírók közül kimagaslik Rácz Pál, a lírikusok közül Mécs László. Értékes tehetségek: Sziklay Ferenc (színmű, regény), Nátolyáné Jaczkó Olga (elbeszélések), Tamás Mihály (elbeszélések), Simon Menyhért (versek). Mindezek a ruténföldön s a vele szomszédos megyékben élnek. A Kassától nyugatra eső megyékben: Toma István, Jankovich Marcell, Ölvédi László, Telek Sándor, Horváth Dani, Tichy Lajos, Darkó István, Egry Viktor, Földes Sándor, Márai Sándor, Szeredai Ember Károly, Urr Ida, Vozáry Dezső. A szlovenszkói és ruszinszkói magyar írók munkáinak egy része a Prágai Magyar Hírlapban jelenik meg, de számos önálló kötetet is adtak közre. Értékes almanach a pozsonyi Új Auróra.

Egyetemi előadások.

A legutóbbi félévben a budapesti Pázmány Péter-egyetem tanárai a következő előadásokat tartották a magyar irodalomtörténet és rokontárgyai köréből. — Négyesy László: Művészi alkotás. — U. az: Irodalom-esztétikai szeminárium. — Császár Elemér: A regény elmélete; a magyar regény Jósikáig. —

U. az: Költészetünk a XIX. század első negyedében. — U. az: A magyar kritika története. — U. az: Irodalomtörténeti gyakorlatok. — U. az: A XIX. század nagy magyar költői. — Horváth János: A magyar irodalom fejlődéstörténete 1772-től kezdve. — U. az: A középkori magyar verses irodalom. — U. az: Gyakorlati bevezetés az irodalomtörténeti tanulmányokba. — U. az: Szemináriumi gyakorlatok. — Szinnyi Ferenc: Kisfaludy Károly. — Kéky Lajos: A magyar színészet története. — Vargha Damján: Kódexeink szöveg- és műfaj-egységei. — U. az: Pázmány és a magyar Kempis-fordítás. — Zolnai Béla: Petőfi és a francia romanticizmus. — Gombocz Zoltán: XIV—XV. századi nyelv- emlékeink. — Zlinszky Aladár: Stilisztika. — U. az: Stilisztikai gyakorlatok. — U. az: A lírai műfajok. — U. az: Arany: Buda halála.

A szegedi egyetemen. — Dézsi Lajos: A magyar irodalom története. I. A kódexek kora. — U. az: Gyakorlatok a magyar irodalom történetéből. — Szádeczky K. Lajos: Történelmünk kútfői 1780—1848. — Erdélyi László: Forrásolvasás: Turóczy, Bonfini, Galeotti. — Hermann Antal: A kincs a néphitben.

A debreceni egyetemen. — Pap Károly: A katolikus viszsza-
szahatás kora. — U. az: Katona és Bánk Bánja. — U. az: Szemináriumi gyakorlatok a XVII. század irodalmából. — Zsigmond Ferenc: Jókai. — Rugonfalvi Kiss István: A magyar történelem kútfői az Anjou-korra.

A pécsi egyetemen. — Zolnai Gyula: Olvasmányok a magyar kódexirodalomból. — Birkás Géza: Francia hatások a magyar irodalomban. — Kastner Jenő: Olasz hatások a magyar irodalomban.

Új könyvek.

Verses kötetek.

A ma magyar költői. Szemelvények élő magyar költők lírai terméséből. Berlin, 1924. 74 l.

Balogh István: Koporsók szállnak. Budapest, 1924. 78 l.

Falu Tamás: A lélek mindenütt kihajt. Budapest, 1924. 62 l. Singer és Wolfner kiadása.

Farkas Gyula. Petőfi: Tündéralom. Bolond Istók. Berlin, 1924. 40 l.

Farkas Gyula: Vörösmarty az ember. Berlin, 1924. 52 l.

Hangay Sándor: Regösénekek Erdélyországból. Verses magyar mesedramák. Budapest, 1924. 168 l.

Harsányi Kálmán: Utolsó fölgylás. Budapest, 1924. 135 l. Stádium-kiadás.

Kozma Andor: Magyar symphoniák. Budapest, 1924. 172 l. Pallas-kiadás.

Palágyi Lajos: Czeczil könyve. Budapest, É. n. 128 l. Fővárosi Nyomda.

Radványi Sándor: Szabolesi virágok. Nyiregyháza. É. n. 64 l. Mercur-könyvnyomda.

Szegedi István: Gurul a szív. Verses regény. Budapest, 1924. 96 l. Pallas-kiadás.

Szombati-Szabó István: Lavinák éneke. Lugos, 1924. 70 l.

Szombati-Szabó István: Életem. Versek. Kolozsvár, 1923. 86 l.

Vidor Marcel: Őszi szerelem evangéliuma. Budapest, 1924. 78 l.

Walter Gyula: Izenet a világnak. Berlin, 1924. 70 l. A Studium bizománya.

Elbeszélő kötetek.

Csathó Kálmán: Földiekkel játszó égi tünemény. Budapest, 1924. 250 l. Singer és Wolfner kiadása.

Erdély lelke. Gyűjtemény élő erdélyi novellisták műveiből. Összeállította és előszóval ellátta Kristóf György. Berlin, 1924. 148 l. A Studium bizománya.

Földi Mihály: Mámorosak. Budapest, É. n. 406 l. Genius-kiadás.

Gyallay Domokos: Föld népe. Elbeszélések. Berlin, 1924. 82 l. A Studium bizománya.

Szindarabok.

Bodnár Gyula: A Korona. Budapest, 1924. 30 l. Karczag-nyomda.

Havass Rezső: Fényben. Három magyar-dalmát történeti kép. Színmű. Budapest, 1924. 100 l. A Magyar Adria Egyesület kiadása.

Fordítások.

Arcübasev: A végső ponton. Fordította: Havas András. Budapest, É. n. 582 l. Genius-kiadás.

Balzac: A homályos ügy. Fordította: Eber László. Budapest, É. n. 292 l. Genius-kiadás.

Benoit: Ferté kisasszony. Fordította: Komor András. Budapest, É. n. 224 l. Genius-kiadás.

Byron: Ifjú Harold zarándokútja. Fordította: Harsányi Zsolt. Budapest, 1924. 180 l. Genius-kiadás.

Calderon: Az élet álom. Fordította: Harsányi Kálmán. Budapest, 1924. 110 l. Stádium-kiadás.

Conrad: Az arany nyíl. Fordította: Szinnai Tivadar. Budapest, É. n. 318 l. Genius-kiadás.

Conrad: Félvér. Fordította: Kiss Dezső. Budapest, É. n. 210 l. Genius-kiadás.

Conscience: Flandria oroszánja. Fordította: Révay József. Budapest, É. n. 290 l. Genius-kiadás.

Dickens: Nagy várakozások. Fordították: Mikes Lajos és Telekes Béla. Budapest, Két kötet, 1924. 397 + 403. l. Genius-kiadás.

Dosztojevszkij: A féltékeny férj. Fordította: Trócsányi Zoltán. Budapest, É. n. 184 l. Genius-kiadás.

Géraldy: Szeretni. Fordította: Szini Gyula. Budapest, É. n. 176 l. Genius-kiadás.

Marryat: A bolygó hollandi. Fordította: Braun Soma. Budapest, É. n. 360 l. Genius-kiadás.

Ostwald: Bevezetés a kémiába. Fordította: Toborffy Zoltán. Budapest, 1924. 320 l. Pantheon-kiadás.

Régi japán költők. Fordította: Szombati-Szabó István. Versek. A Krisztus utáni 8., 9. és 10. század japán lírájából. Kolozsvár, 1923. 76. l.

Régner: A szerelem iskolája. Fordította: Benedek Marcell. Budapest, É. n. 287 l. Genius-kiadás.

Vigny: Cinqu-Mars összeesküvése. Fordította: Benedek Marcell. Budapest, 1924. 482 l. Genius-kiadás.

Wagner: A Nibelung gyűrűje. Fordította: Lányi Viktor. Budapest, 1924. 354 l. Genius-kiadás.

Wells: Az álom. Fordította: Kiss Dezső. Budapest, É. n. 330 l. Genius-kiadás.

Wilde: Tanulmányok. Fordította: Hevesi Sándor. Budapest, 1923. 210 l. Genius-kiadás.

Wilde: Toll, iron, mérég. Fordította: Bálint Lajos. Budapest, 1924. 174 l. Genius-kiadás.

Tudományos munkák.

A Kisfaludy-Társaság Évlapjai. Ötvenhatodik kötet. 1923-1924. Budapest, 1924. 216 l. A Kisfaludy-Társaság kiadása.

Alexander Bernát: Tanulmányok. Budapest, 1924. 240 l. Pantheon-kiadás.

Alszeghy Zsolt: Vörösmarty-breviárium. Budapest, 1924. 95 l. A Magyar Középiskolai Tanárok Nemzeti Szövetségének kiadása.

Aldásy Antal: Cimertan. Budapest, 1923. 70 l. A Magyar Történelmi Társulat kiadása.

Aldásy Antal: Fejérpataky László emlékezete. A M. Tud. Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. XVIII. kötet, 14. sz. Budapest, 1924. 23 l. A M. Tud. Akadémia kiadása.

Babura László: Szent Ambrus élete. Budapest, 1925. 154 l. Szent István Könyvek 26. szám.

Balanyi György: Assisi Szent Ferenc élete. Budapest, 1925. 174 l. Szent István Könyvek 31. szám.

Balogh Albin: Művelődés Magyarország földjén a magyar honfoglalás előtt. Budapest, 1925. 158 l. Szent István Könyvek 22. szám.

Borbély István: A magyar irodalom története. Cluj, Kolozsvár, 1924. 424 l. Minerva-kiadás.

Czakó Elemér: Az osztrák és az angol iskolázás. Budapest, 1924. 30 l. Magyar Tudományos Társulatok Sajtóvállalata.

Gulyás Pál: A könyvek és könyvtárak hajdan és most. Budapest, 1924. 76 l. A Zászlónk diákkönyvtára 97—100. sz.

György Lajos: A romániai magyar időszaki sajtó öt esztendeje. Kolozsvár, 1924. 22 l. Az Erdélyi Irodalmi Szemle kiadása.

György Lajos: Magyar elemek a világirodalomban. Kolozsvár, 1924. 48 l. Minerva-kiadás.

Horger Antal: Magyar szavak története. Budapest, 1924. 194 l. Kókai Lajos kiadása.

Huss Richard: A germánok és nevük. Debrecen, 1924. 110 l. A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványai. I. kötet, 3. szám.

Iványi Béla: Debrecen és a budai jog. Debrecen, 1924. 42 l. A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványai. I. kötet, 7. szám.

Kiss Albin: A magyar társadalomtan története. Budapest, 1925. 142 l. Szent István Könyvek 28. szám.

Kornis Gyula: Történetfilozófia. Budapest, 1924. 226 l. A Magyar Történelmi Társulat kiadása.

Kölcsey Sándor: Emlékbeszéd Gróf Tisza Istvánról. Debrecen, 1923. 14 l. A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványai. I. kötet, 3. szám.

Kun József: Gróf Tisza István és a tudomány. Debrecen, 1924. 16 l. A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványai. I. kötet, 10. szám.

Marcell Mihály: A katolikus nevelés szelleme. Budapest, 1925. 190 l. Szent István Könyvek 23. szám.

Marót Károly: Der Eid als Tat. Szeged, 1924. 56 l. A „M. Kir. Ferenc József Tud. Egyetem Barátainak Egyesülete” kiadása.

Márki Sándor: II. Rákóczi Ferenc élete. Budapest, 1925. 146 l. Szent István Könyvek 27. szám.

Melich János: A honfoglaláskori Magyarország. Budapest, 1925. 80 l. A M. Tud. Akadémia kiadása.

Mende Jenő: Elektron és atom. Budapest, E. n. 200 l. Dick Manó kiadása.

Mihalik Sándor: A rimaszombati ötvöscéh. Budapest, 1919. 96 lap.

Mitrovics Gyula: Az egység és sokféleség esztetikai elve az Ember Tragédiájában. Debrecen, 1924. 18 l. A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványai. I. kötet, 6. szám.

Molnár Kálmán: Magyar élet és magyar irodalom Przemyslben 1914—15-ben (A Tábori Újság). Eger, 1924. 32 l. Az Egri Gárdonyi Társaság kiadása.

Motz Atanáz: A német irodalom története. Budapest, 1925. 290 l. Szent István Könyvek. 24—25. szám.

Négyesy László: Kritika és irodalomtörténet. Pintér Jenő nagy irodalomtörténeti kézikönyvének értékelése. Budapest, 1924. 36 l. Studium-kiadás.

Geyza Némethy: Symbolae Exegeticae ad Persii Satiras. Budapest, 1924. 14 l. A M. T. Akadémia kiadása.

Pálffy Mórle: Inkey Béla emlékezete. A M. Tud. Akadémia

elhúnyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. XVIII. kötet, 16. szám. Budapest, 1924. 14 l. A M. Tud. Akadémia kiadása.

Preiszig Hugó: Tangl Ferenc emlékezete. A M. Tud. Akadémia elhúnyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. XVIII. kötet, 15. szám. Budapest, 1924. 14 l. A M. Tud. Akadémia kiadása.

Sik Sándor: Kölcsény Breviárium. Budapest, 1924. 110 l. A Magyar Középiskolai Tanárok Nemz. Szövetségének kiadása.

S. Szabó József: Műveltségi állapotok, főként az iskolázás Debrecenben a reformáció korában. Debrecen, 1924. 40 l. A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványai. I. kötet, 8. szám.

Szabó Zoltán: A növények életmódja. Budapest, 1925. 154 l. Szent István Könyvek 29. szám.

Szentpétery Imre: Chronologia. Budapest, 1923. 47 l. A Magyar Történelmi Társulat kiadása.

Szinnyei Ferenc: Kármán József és az Uránia névtelenjei. Budapest, 1924. 36 l. A M. Tud. Akadémia kiadása.

Szivós Béla: Csengey Gusztáv. Pécs, 1924. 20 l. A Miskolci Ag. Hitv. Ev. Jogakadémia szemináriumainak értekezése. I. sz.

Timár Kálmán: Prémontrei kódexek. Kalocsa, 1924. 80 l. Arpád R. T. könyvnyomdája.

Trostler József: Újabb irányok a német irodalomtörténeti kutatásban. Budapest, 1923. 32 l. Az Ethika kiadása.

Trócsányi Dezső: A modern gimnázium. Pápa, 1924. 32 l. Szerző kiadása.

Vucskits Jenő: A stílus alapkérdései, a magyar fogalmazástanítás tervezete. Eger, 1924. 40 l. Egri Nyomda R. T.

Walter János: Egyház és kultúra. Budapest, 1924. 172 l. Szerző kiadása.

Weszeliszky Gyula: A rádium és az atomelmélet. Budapest, 1925. 148 l. Szent István Könyvek 30. szám.

Zlinszky Aladár: Klasszicizmus és romantizmus. Budapest, 1924. 50 l. A Szent István Akadémia nyelv- és széptudományi osztályának felolvasásai. I. kötet, 5. szám. Stephaneum-nyomda.

Zsigmond Ferenc: Jókai. Budapest, 1924. 416 l. A M. Tud. Akadémia kiadása.

Egyéb könyvek.

Kálmán Géza: Miaka lle. Béke és harc a feketékkel. Egy német gyarmatról és védelmi harcáról. Budapest, 1923. 312 l. Pátria-kiadás.

Lószy Schmidt Ede: Könyvtárnoki beszámoló a magyar mérnök- és építészegylet könyvtárának 1923. évi állapotáról. Budapest, 1924. 12 l. Magyar Tudományos Társulatok Sajtóvállalata.

M. Tudományos Akadémiai Almanach MCMXXIV-re. Budapest, 1924. 80 l. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása.

Marencich Ottó: A szállodai és éttermi üzem kézikönyve. Budapest, 1924. 126 l. Korvin Testvérek kiadása.

Pethő Sándor: Andrásy és ellenfelei. Budapest, 1924. 30 l. Pallas-kiadás.

Ravasz László: *Két Beszéd. Tisza István és a magyar tragédia. Műalkotás és műélvezet.* Budapest, 1924. 56 l. Studium-kiadás.

Ravasz László: *Látások könyve. Beszédek. Elmélkedések.* Budapest, 1924. 322 l. Studium-kiadás.

Tóth Tihamér: *A művelt ifjú. Levelek Diákjaimhoz IV.* Budapest, E. n. 238 l. A szerző kiadása.

Kézirattár.

(Teljesen befejezett, de a nehéz viszonyok miatt nyomtatásban egyelőre ki nem adható irodalomtörténeti kéziratok jegyzéke.)

ALSZEGHY ZSOLT: *A líra fejlődése.* 100 lap. Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

ALSZEGHY ZSOLT: *A magyar irodalom történetének ismertetése.* Kézikönyvének előszavában a szerző így fogalmazta meg elveit: „Mióta a magyar irodalomtörténet tanítása elszakadt attól a hagyománytól, amely — mint Wallaszknál — az egész magyar kultúrtörténetet az irodalomtörténet címe alá foglalta, azóta állandóan küzd ez ellen a kapcsolat ellen. Egyre többen szólalnak fel az irodalomtörténetnek a politikai történettől való függetlenítése érdekében és gondos szemmel keresik a szempontokat, melyeknek alapján a magyar irodalom fejlődését adhatnák. A másik tünet, melyet az irodalomtörténet tanításánál észrevehetünk, a módszer változása. Immár nem szépen megfogalmazott szöveghez keres illusztrációt a szemelvényekben a tanár, hanem az olvasmány kapcsán történt megállapítások összefoglalását. Mivel azonban a tanuló vagy elszórt adatokat jegyez meg az iskolai megbeszélés alapján, vagy a tanár szavainak lejegyzésére kényszerül, nem tartom elégségesnek a túlságosan székszavú, jóformán csak adatokat nyújtó tankönyvet. Ez a könyv ezen a két nehézségen akar segíteni, de meg szeretne valósítani még egy törekvést. Noha a tanuló az iskolai tárgyalás kapcsán a megfigyelés és értékelés szempontjait megismerheti, már mások is jónak látták e szempontok elsajátításának a tankönyv feladatául való felvételét. A problémát úgy próbálták megoldani, hogy nevesebb esztétikumainkból szemelvényeket hoztak. Mivel azonban az ilyen szemelvényolvasás — külön megbeszélés tárgya lévén — lassította a munkát, tankönyvem a megszövegezésben igyekezett e törekvést megvalósítani. A megszövegezésben azon voltam, hogy semmivel se mondjak többet, mint ami kell, de mindent elmondjak, ami szükséges.” (250 nyomtatott lap.)

BADICS FERENC: *Gyöngyösi István összes költeményei.* III. kötet.

A végleges és teljes szövegkiadás befejező része, irodalomtörténeti és bibliográfiai jegyzetekkel s variáns lekciókkal. A M. T. Akadémia Régi Magyar Költők Tára című gyűjteménye számára.

BADICS FERENC: *Katona Bánk bán-jának történeti elemei a egyik főjelenetnek forrásai.* 29 lap. — Értékelés felolvasására kitűzve a M. T. Akadémia I. osztályának 1925. évi januári ülésére.

BAROS GYULA: *Gróf Festetics György a magyar irodalomban.* Kőrőlőből 8 nyomtatott ív. A Kisfaludy Társaság Festetics-pályázatán díjazással kitüntetett tanulmány.

BAROS GYULA: *Philemon és Baucis magyar földön*. Körülbelül 1 nyomtatott ív. — A Budapesti Philologiai Társaságban megtartott fölolvasás.

BAROS GYULA: *Adatok a Szép Ilonka tárgy történetéhez és hatáshoz*. Körülbelül 1 nyomtatott ív. — A Magyar Irodalomtörténeti Társaságban bemutatott dolgozat.

BAROS GYULA: *Jókai levelestárból*. Körülbelül 2 nyomtatott ív. — A nagy regényíróhoz írt, közéleti kiválóságoktól származó húsz levél.

BAN ALADAR: *A finn-ugor irodalom hatása a magyar irodalomra*. 12 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

BINDER JENŐ: *Csokonai Dorottya-jának tárgyról*. — A Magyar Irodalomtörténeti Társaság októberi ülésén bemutatott tanulmány.

BIRKAS GÉZA: *A francia irodalom hatása a magyar irodalomra*. 15 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

BUND KAROLY: *A magyar erdészeti irodalom története*. 24 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

CSASZAR ELEMÉR: *A német irodalom hatása a magyar irodalomra*. 43 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

CSASZAR ELEMÉR: *Bayer József emlékezete*. Körülbelül 3 nyomtatott ív. — Emlékezés a M. T. Akadémia 1925 februári ülésén.

CSASZAR ELEMÉR: *Arany János képzelete*. Körülbelül 2 nyomtatott ív.

DEKANY ISTVAN: *A magyar útleíró irodalom története*. 40 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

GALAMB SANDOR: *A magyar tárcairodalom története*. 18 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

GALAMB SANDOR: *A magyar színészet története*. 48 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

GULYAS JÓZSEF: *Csokonai-tanulmányok*. Több nyomtatott ív. — A következő témák megvilágítása: 1. Népi és folklorisztikai elemek Csokonai műveiben. 2. Csokonai drámáinak előadásairól. 3. Csokonai Georgikon-fordítása.

GULYAS JÓZSEF: *A magyar levéltudomány története*. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

HAJNÓCZY IVAN: *A magyar politikai irodalom története*. 20 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

HAJNÓCZY IVAN: *A Hajnóczy-család*. 130 lap. — Irodalomtörténeti tanulmány.

HAJNÓCZY IVAN: *Régi Magyar Költők Tára*. VII. kötet. Jegyzetek és mulató. 63 lap. Szilády Aron hátrahagyott kéziratának kiegészítése.

HARSANYI ISTVAN és GULYAS JÓZSEF: *Régi Magyar Könyvtárak*. Három kötet. — A M. T. Akadémia megbízásából sajtó alá készítették a tájékoztató bevezetésekkel és jegyzetekkel ellátták a következő című köteteket: 1. Dávidné szoltári című XVIII. századi kéziratos dalgyűjteményt, mely 195 dalt és számos dallamot tartalmaz. 2. Bárány Palocsa Horváth György költeményes holmiját. 3. Besenyei György Tarimenes Uta zása című regényét.

HELLEBRANT ARPAD: *A magyar bibliográfiák és repertoriumok jegyzéke*. 30 lap. — Magyarázatos egybeállítás a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

HODINKA ANTAL: *A magyarországi rutén irodalom történetének vázlata*. 10 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

HORVATH CYRILL: *A zsidó irodalom hatása a magyar irodalomra*. 74 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

KASTNER JENŐ: *Az olasz irodalom hatása a magyar irodalomra*. 34 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

KLEMM ANTAL: *A magyar nyelvtudományi irodalom története*. 70 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

LAVOTTA REZSŐ: *A magyar zeneművészeti irodalom története*. 33 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

MIKOLA SANDOR: *A magyarországi rend irodalom története*. 20 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

MITROVICS GYULA: *A magyar esztétikai irodalom története*. 170 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

MITROVICS GYULA: *Rendszerez esztétika*. Két kötet: 627 és 786 lap. — A befejező harmadik kötet anyaga is együtt van.

MITROVICS GYULA: *Gyulai-breritárium*. 80 lap. — Gyulai Pál esztétikája idézetekben bemutatva, bevezető méltatással.

MORVAY GYÖZÖ: *Az angol irodalom hatása a magyar irodalomra*. 120 lap. — A Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára készült tanulmány. Angol nyelven már rövid időn belül megjelenik.

MORVAY GYÖZÖ: *Az utánzás elméletének története*. Kisebb kötet. — Esztétikai tárgyalás.

PAP KAROLY: *Horvát István irodalomtörténete*. Körülbelül 10 nyomtatott ív.

PAP KAROLY: *Arany János esztétikai jegyzetei*. Körülbelül 10 nyomtatott ív.

PERÉNYI JÓZSEF: *Szigeti József élete és művei*. 400 lap. — Az érdemes színműíró pályájának részletes rajza.

PERÉNYI JÓZSEF: *Két népies színmű a XVIII. századból*. 90 lap. — Hagymási Imre piarista életrajza és két színművének betűhív másolata. (*Garaboncsás László*, eredeti komédia és *A nagyvarágyás hűnhődése*, Molière-utánzat.)

PINTER JENŐ: *Petőfi Sándor pesti diákévei*. 60 lap. — A költő két ismeretlen életévének megvilágítása.

PINTER JENŐ: *Id. Szinyei József emléke*. 20 lap. — A M. T. Akadémiában való fölolvasásra előkészítve.

PINTER JENŐ: *Vácz János emléke*. 20 lap. — Emlékbeszéd a M. T. Akadémiában való fölolvasásra.

PITROFF PÁL: *Esztétika*. Körülbelül 8 nyomtatott ív. — A harmonia fogalmának kifejtése alapján a gyakorlati kritika nézőpontjait szem előtt tartó eredményekhez jut.

PITROFF PÁL: *László Kálmán*. Körülbelül 1 nyomtatott ív. A költőt mint a modern lelki hullámzások kifejezőjét tárgyalja.

PITROFF PAL: *Rátkay László*. Körülbelül 2 nyomtatott ív. — A magyar népszínmű fejlődésébe beállítja Rátkay László működését.

SZASZ KAROLY: *A magyar dráma története*. 500 lap. — Dráma-irodalmunk fejlődésének rendszeres áttekintése és méltatása, a magyar dráma kialakulásától kezdve napjainkig. Fejezetei: I. A magyar dráma kialakulása. II. Kisfaludy Károly. III. Katona József. IV. Kisfaludy követői. V. A negyvenes évek drámáiról. VI. Szigligeti Ede. VII. A dráma a politikai elnyomatás időszakában. VIII. Az Ember Tragédiája. IX. A kiegyezés korában feltűnt drámaírók. X. Csiky Gergely. XI. A népszínmű Szigligeti után. XII. Az újabb magyar dráma.

SZIGETVARI IVAN: *Hibák és tévedések az irodalomtudomány művelésében*. 10 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

SZILADY ZOLTAN: *A magyar állattani irodalom története*. 144 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

SZINNYEI FERENC: *Novella- és regényirodalmunk a szabadságharcig*. Két kötet, 514 lap. — I. kötet: Bevezetés. A főváros és a szellemi élet a huszas és harmincas években. Zsebkönyveink, folyóirataink és hírlapjaink 1818—1835-ig. Az úttörők és követők. Történeti novelláink Jósika előtt és első történeti regényünk. Társadalmi novelláink Jósika előtt és első társadalmi regényünk. Francia és angol irány a társadalmi novellában és regényben. Zsebkönyveink, folyóirataink és hírlapjaink 1836—1848-ig. Bárá Jósika Miklós. Vajda Péter. Bárá Eötvös József: A karthausi. — II. kötet: A főváros és a szellemi élet a negyvenes években. Vig novelláink és életképeink. Bárá Eötvös József: A falu jegyzője. Társadalmi novelláink és regényeink. Történeti novelláink. Bárá Eötvös József és bárá Komény Zsigmond történeti regényei. Összefoglalás. (Az egyes írók munkáinak jegyzéke, minden 1848-ig megjelent novellájuk, regényük vagy elbeszélőgyűjteményük időrendben, megjelenésük helyének pontos feltüntetésével s a rájuk vonatkozó irodalom.)

SZINNYEI FERENC: *A regény és novella fejlődése*. 225 lap. — A Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára készült. Fejezetei: A regény és novella elmélete. A külföldi regény és novella az ókortól kezdve a XX. századig. A magyar regény és novella a XVIII. században. A XIX. században. A XX. században. Összefoglalás. Minden fejezet végén bibliográfia.

TOLNAI VILMOS: *A nyelvújítás*. Körülbelül 12 nyomtatott ív. — Tanulmány a Magyar Nyelvtudomány Kézikönyve számára. A nyelvtörténeti tárgyalás mellett a kérdésnek irodalomtörténeti és stílustörténeti fejtegetése is.

VISZOTA GYULA: *Gróf Széchenyi István naplói*. Első kötet, 65 nyomtatott ív. — A bevezetésen kívül tartalmazza az 1814—1819. évi főljegyzéseket pontosan a kéziratok alapján.

VISZOTA GYULA: *Gróf Széchenyi István naplói*. Második kötet, 50 nyomtatott ív. — A bevezetésen kívül tartalmazza az 1820—1827. évi főljegyzéseket az egyedül hiteles szövegek alapján.

ZOLNAI BELA: *Tanulmányok*. (Magyar jansenisták. 4 ív; II. Rákóczi Ferenc könyvtára, 2 ív; A précieux Mikes, 1 ív; A nyelv optikája, 1 ív.)

ZOLTVANY IRÉN: *Vallásos és nemzeti eszmék a magyar irodalomban.*

20 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

ZSIGMOND FERENC: *Az orosz irodalom hatása a magyar irodalomra.*

24 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

ZSIGMOND FERENC: *Jellemző alakok a magyar irodalomban.* 50 lap.

— Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

Készülő munkák.

(Irodalomtudósaink és irodalomtörténitíróink munkaprogramja s részben már kidolgozott kéziratai.)

ALSZEGHY ZSOLT. — Készülőben: 1. *A magyar líra története.* Kb. 20 ív terjedelemben. A líra fejlődésének menetét igyekszik megfigyelni. A szempontokról tájékoztat a XV. és XVI. század lírájának illető szembeállítására: „A kódexek énekkészlete általános, az egész szerzetesvilágra alkalmazható gondolatokat, az egész szerzetesség közös érzés- és képzetkörét szóltaltatja meg. Nincs igazi differenciálódása; ami van, az a persona allocuta, nem az allocutór különbözőséből ered... A XVI. század ebben változást hoz; megkezd a világi ajakról felhangzó dictamen és folytatja a világi élettel maradó protestáns prédikátor éneke... A megújuló líra megtalálta azt a formát, amely az egyén lelkét is ki tudja fejezni és mégis általános marad, amely minden bajban-vigasztalásban vigasz, mert a zsidó nép változatos sorsából fakad — és mégis közelférközik a hívő lelkéhez, mert az egyes ember ezt is egyes ember, a zsoltáros Dávid egyéni fájdalmának érzi. Kielégült az a szomjúság, amely az egyént a saját lelkének kifejezésére készítette, kielégült anélkül, hogy ez a kifejezés igazán egyéni lett volna...” — A könyv kapcsán több irodalomtörténeti problémát kell megoldani; a megoldás próbája a magyar verselés kezdetéről szóló fejtegetés összefoglalása tájékoztat: „Két alaptípust kell felvennünk: a zsoltáros éneklést és a himnikus recitativát. Amannál előbb a sorok között fejlődött ki valamelyes szabályosság, emennél a latin eredeti strófa szerkezete jutott lassan érvényre. Amikor pedig forrásuknak szorzáro rímelését is átveszik, a két forma összeolvad, megszületik az ütemes magyar versforma, amelyben a négyes rím uralkodik...” — 2. *Korunk költészete.* 30 ív. Az egyes írók feldolgozásának mikéntjéről a szerzőnek Vázlatok címen most megjelenő kötete nyújt tájékozást. Ebben a sajtó alatt levő kötetben öt lírikus és öt szépprózairó egyéniségét mutatja be a szerző.

BADICS FERENC. — Készülőben: 1. *Kisebbsé tanulmányok.* — 2. *Gyönyösi István életrajza.* — 3. *Endrődi Sándor Alete és működése.* Bevezetés a költő összes munkáinak kiadásához.

BAROS GYULA. — Jelenleg egy *Petőfi-breviárium* egybeállításán dolgozik. Emellett folytatja az irodalmi hatások jelenségeire vonatkozó anyaggyűjtőmánya kiegészítését és feldolgozását. (Mutatóba már megjelentek: *Arany, Petőfi és a ponyrai irodalom; Petőfi a szépirodalomban; Külföldi költők Petőfiről; Madách nyomai szépirodalmunkban; Egy költemény verses*

risszhangja.) Ugyancsak kiadásra várnak *Tompa Mikály életfilozófiája* s *Petőfi és Vörösmarty* című kéziratai.

CSASZAR ELEMÉR. — A Pallas irod. r. t. megbízásából az *Irodalom-tudomány* c. gyűjtemény tervrajzát készíti.

DEZSI LAJOS. — Teljesen elkészült Jókai Mór nagy életrajzával. Jelenleg gróf Apponyi Sándor régi magyar könyvtárakban gazdag könyvtárának tudományos katalógusán dolgozik.

GÁLAMB SANDOR. — Kiegyezés utáni költészetünk különböző ágainak formai fejlődésével foglalkozik, ezenkívül irodalomtörténet-elméleti és színezettörténeti tanulmányokat végez.

GULYAS JÓZSEF. — Kisebb értekezéseken dolgozik; így: A Perényiek a magyar irodalomban, Madách Imre drámái költeményének és a sárospataki főiskolának kapcsolata, Balogh István Árgirusának most megkerült kézirata, A felszabadító háború egyik verses emléke.

HAJNÓCZY IVAN. — Anyagot gyűjt a Régi Magyar Költők Tárának folytatásához.

MORVAY GYÖZÖ — Egy-egy kötetre való anyaggyűjteménye van Byron magyarországi hatásáról és Madách Imréről. Azonkívül előkészítette Pekár Károly munkáinak II. kiadását. (Pozitív esztétika, A filozófia története, A nemzeti szép.)

PERÉNYI JÓZSEF. — Készülőben: 1. *A magyar dráma története 1867-től napjainkig*. Két kötet. A teljes anyag összegyűjtve s nagyrészen földolgozva. — 2. *Ibsen hatása a modern drámairodalomra*. Készen van belőle: Ibsen hatása az újabb német drámaírókra.

PINTER JENŐ. — A legutóbbi évtizedek magyar irodalmának történetén dolgozik s régebbi munkáinak újabb kiadásait készíti sajtó alá.

SZASZ KAROLY. — 1. *Szindarabok és színészek* cím alatt most rendezi sajtó alá színházi kritikáinak válogatott gyűjteményét. — 2. *Emlékek* cím alatt összegyűjteni szándékozik elszórtan megjelent tárcáiból egy csomót, melyek közt sok irodalomtörténeti vonatkozású van. — 3. *Régi magyar színészek* cím alatt színezettörténeti anyagot gyűjt.

SZINNYEI FERENC. — Készülőben: *A regény*. Adalékok a regény elméletéhez világirodalmi és magyar irodalmi példákkal. Készen áll belőle: *A belső világ rajza* című fejezet. (A jellemrajz és lélekrajz elmélete és technikája.)

TOLNAI VILMOS. — Számos kisebb nyelvtörténeti adaléka és irodalomtörténeti cikke van készen.

VARDAI BÉLA. — Egy nagyobb elméleti esztétikai munkán dolgozik, azonkívül olaszból magyarra fordítja Giovanni Castellano-nak Benedetto Croco-ról írt művét.

VISZOTA GYULA. — Kiadásra előkészítette, körülbelül 50 nyomtatott ívre tehető terjedelemben, gróf Széchenyi Istvánnak Kossuth Lajos ellen írt munkáit.

ZOLNAI BÉLA. — Készülőben: 1. *Mikes Kelemen*. A 15 ívre tervezett monográfia anyaga együtt van. — 2. *Petőfi Sándor költeményeinek kritikai kiadása*. A jegyzetekkel kísért szövegkiadás befejezés előtt áll. — 3. *A romantikus Petőfi*. Tanulmány.

Elhúnytak.

BELLAAGH ALADAR (hevesi) nyug. középisk. tanár, szül. Pesten, 1853 júl. 8., megh. Budapesten 1924 márc. 10. Mint tanár Sümegen, Kőrmöcbányán, Trencsénben, majd ismét Kőrmöcbányán működött. Irodalomtörténeti és esztétikai cikkei az Egyetértésben, Figyelőben, Kelet Népeben, M. Allamban, M. Szemlében, Pesti Naplóban s néhány vidéki hírlapban jelentek meg. Kiadta a Jeles Írók Isk. Tárában Pázmány és Káldi válogatott egyházi beszédeit, Pázmány Kalauzának I. és II. könyvét, Faludi Ferenc Nemes úrfiját és Szent emberét, a Régi M. Könyvtárban Dugonics: Arany perecek c. regényét, a M. Könyvtárban Pázmány Kempis-fordítását és a Remekírók Képes Könyvtárában Pázmány válogatott munkáit.

BRODY MIKSA hírlapíró, szül. Nagyváradon 1875-ben, megh. Budapesten 1924 júniusában. Orvosnak készült, de utóbb hírlapíróvá lett. Hosszú ideig volt a Budapesti Napló, majd a Pesti Napló munkatársa. Fordított több színdarabot; társzerzője volt a következő operettek szövegkönyvének: Tilos a csók. (Pásztor Józseffel; Király Színház 1909.) Leányvásár (Martos Ferencsel; u. o. 1911.) Szólik a nagysága. (Ugyanazzal. Budapesti Színház 1913.) Szibill. (Ugyanazzal. Király Színház 1914.) Zeuzsi kisasszony. (Ugyanazzal. Vígszínház 1915.) stb. — Munkái: *Parasztesszia*. (Versek.) Budapest, 1900. — *A boszorkánytánc*. (Versek.) U. o. 1901. — *Clotho* (Elbeszélések.) U. o. 1913. — *Mozi vászon nélkül*. (Humoreszkek.) U. o. 1913. — *Kaleidoszkop*. U. o. 1913. — *Csak semmi háború!* U. o. é. n.

BRODY SANDOR hírlapíró, szül. Egerben 1863 júl., megh. Budapesten 1924 aug. 12. Egy ideig Kolozsvárt volt szerkesztő, azután Budapesten hírlapíróskodott. 1905-ben öngyilkossági kísérletet követett el. A kommün bukása után egy ideig Bécében élt. — Aktuális cikkeken kívül tárcákat, elbeszéléseket és regényeket írt a Magyarország és a Nagyvilágba (1882), a Fővárosi Lapokba (1883—), az Ország-Világba (1884—), a M. Szalonba (1887—), az Erdélyi Híradóba (1888/9), melynek szerkesztője is volt, A Hétbe (1891—), a M. Hírlapba (1891—), a M. Génuszba (1892—), a Pesti Naplóba (1892—), az Új Időkbe (1895—), Az Újságba (1905—) stb. Szerkesztette a Jövendő c. hetilapot (1903—5). — 1901 óta nagyobbarányú drámaírói munkásságot is kifejtett. Színrekerült darabjai: Hófehérke. Reg. színj. 3 felv. (Nemzeti Színház. 1901.) Király-idillek. 3 egyfelvonásos. (U. o. 1902.) A dada. Erkölcscarajz 3 felv. (Vígszínház, 1902.) A tanítónő. Falusi életkép 3 felv. (U. o. 1908.; németül Berlin, Deutsches Theater 1909.) A medikus. Életkép 3 felv. (U. o. 1911.) Királyok (= Király-idillek) 3 egyfelvonásos. (M. Színház 1913.) Timár Liza Életkép 3 felv. (Vígszínház 1914; németül Darmstadt 1915; hollandul Hága 1915.) Lyon Lea. Regényes színjáték 3 felv. (M. Színház 1915.) A szerető. Színmű 3 felv. (Nemzeti Színház 1917.) — Munkái: *Nyomor*. Elbeszélések. Budapest, 1884. — *Don Quixote kisasszony*. Regény. U. o. 1886. — *Faust orvos*. Regény. U. o. 1888. — *Emberék*. Elbeszélések. U. o. 1890. *Színészetr.* Elbeszélések. U. o. 1891. — *Regénytárgyak*. U. o. 1892. *A kételkedő asszony*. Regény. U. o. 1893. — *Apró regények*. U. o. 1893. — *Két szőke asszony*. Regény. U. o. 1893. — *Színészetr.* Regény. U. o. 1893. — *Hófehérke*. Regény. U. o. 1894. — *Rejtelmek*. Elbeszélések. U. o. 1894. *Fjáska*. U. o. 1895. — *As asszonyi szépség*. U. o. 1897. —

Tündér Ilona. U. o. 1898. — *As ezüst kecske*. U. o. 1898. — *A hercegisasszony és más elbeszélések*. U. o. 1898. — *Egy férfi vallomásai*. Elbeszélések. U. o. 1899. — *Dina*. U. o. 1900. — *Arva leányok*. U. o. 1901. — *Erzsébet dada és más cselédek*. U. o. 1901. — *Két feleség*. U. o. 1901. — *A dada*. Erkölcsrajz. U. o. [1902.] — *A nap lovagja*. Regény. U. o. 1902. — *Fehér könyv*. 12 köt. U. o. 1902. — *Egy rossz asszony természetrajza*. — U. o. 1904. — *Színésznök*. U. o. 1905. — *Királyfi és koldusleány*. U. o. 1907. — *Regényalakok*. U. o. 1907. — *Az automobil és egyéb elbeszélések*. U. o. 1908. — *A hercegisasszony és más elbeszélések*. U. o. 1908. — *A tanítónő*. Falusi életkép. U. o. 1908. — *A villamos Andornakiné*. U. o. 1909. — *Rembrandt-fejek*. U. o. 1910. — *Komédia*. U. o. 1911. — *A medikus*. U. o. 1911. — *Novella*. U. o. 1912. — *Húsevők*. U. o. 1913. — *Királyok*. U. o. 1913. — *Arnyékok*. U. o. 1914. — *Tímár Liza*. Erkölcsrajz. U. o. 1914. — *A szerető*. U. o. 1917. — *A náasz*. U. o. 1923. — *Elmélkedések*. U. o. é. n. — *Emberfejek*. U. o. é. n. — *A felboncolt szív*. U. o. é. n. — *Hőfehérke*. Színj. U. o. é. n. — *Imre herceg*. U. o. é. n. — *Király-idillek*. U. o. é. n. — *A kötődő*. U. o. é. n. — *Lárvák*. U. o. é. n. — *Lyra*. U. o. é. n.

KARPATI ENDRE (ifj.) hirlapíró, szül. Győrött 1890-ben, megh. u. o. 1924. júl. 27-én. 1913 óta a Dunántúli Hírlap h. szerkesztője volt. Munkái: *Karácsonyest*. Elbeszélés. Győr, 1907. — *Az ócska hegedű*. Ifj. regény. U. o. 1909. — *Aranyos porszemek*. Nagybánya. 1910. — *Az első karácsonyjéj*. Színmű. Győr, 1911. — *Csendes arcok*. Elbeszélések. U. o. 1913. — *Szegén napok futása*. Elbeszélés. U. o. 1914. — *A bölcső*. Színmű. U. o. 1914. — *Vigilia*. U. o. 1923.

KÖNYVES TÓTH KALMAN ref. lelkész, szül. Debrecenben 1837 aug. 31., megh. u. o. 1924 júl. 16. Theologiai tanulmányait szülővárosában, Utrechtben, Párizsban és Londonban végezte. Előbb Künszentmiklóson, utóbb Lacházán, 1883 óta pedig Debrecenben lelkészkedett. 1867 óta nagy irodalmi munkásságot fejtett ki a szépirodalom és a theologia terén. A Vasárnapi Ujságnak hosszú ideig állandó munkatársa volt. Ifjúsági művei közül a legnevezetesebbek az angol Smiles munkáinak átdolgozásai. — Munkái közül említhető: *Életem alkonyán*. Debrecen, 1905. — *Emlékl.* (Versék.) U. o. 1913.

LEHR ALBERT, a M. Tud. Akadémia tiszteleti tagja, szül. Sárszentlőrincen (Tolna vm.) 1844 ápr. 25., megh. Budapestén 1924. jún. 9. Tanulmányait Sopronban és Hallében végezte. 1873–89. a budapesti ág. ev. főgimnázium tanára volt. Főleg Arany János nyelvével foglalkozott, melynek legkitűnőbb ismerője volt. Főmunkája: Arany János: Toldijához írt tárgyi és nyelvi magyarázatai, mely 1882-ben jelent meg először a melynek 1886-i új kiadása elnyerte a M. T. Akadémia nagydíját. (Az iskolai kiadás 1880-ban jelent meg először; a Toldi Estéje iak. kiadása pedig 1905-ben.) — Műfordítása: *Goethe: Hermann és Dorottya*. Budapest, 1900.

LIPPICH ELEK (nagykoronghi és kulcsárfalvi) nyug. min. tan., szül. Künszentmártonban 1862 ápr. 2., megh. Meránban 1924 ápr. 11-én, 1913-ban vonult nyugalomba. Első költeménye 1878-ban jelent meg a Fővárosi Lapokban. Azóta számos verse és esztétikai cikke jelent meg a fővárosi és vidéki lapokban. Néhány verse németül is megjelent. — Szépirodalmi és irodalomtörténeti művei: *Egy élet tavaszából*. Költemények. Bpest, 1883. — *A magyar dráma gyermekkora*. U. o. 1884. *Költeményei, 1880–1902*. U. o. 1903.

(Nagy Sándor és Kriesch Aladár képeivel.) — Szerkesztette a Művészeti Könyvtár c. monográfiái-gyűjteményt. Alneve: *Kadocsa Elek*.

MARQUIS GÉZA kir. tan., nyug. Ksod. igazgató-helyettes, szül. Pesten 1866 márc. 20., megh. Budapesten, 1924. szept. 8. Számos tárcát, regényt és színdarabot fordított franciából és angolból. Fordításai 1896 óta a M. Hírlapban láttak napvilágot. Színműfordításai a Vígezházban adattak elő. Könyv alakban megjelentek: Musset: *Tizian fia*. Bpest, 1899. — Kipling: *Indiai történetek*. U. o. 1900. — *Angol elbeszélők tára*. U. o. 1900. — Hope: *Osra hercegnő szíve*. Makó, 1900. — Nodier: *Inez de las Sierras*. U. o. 1900. — Loti: *Tűnő képek*. Bpest 1901. — Daudet A.: *Elbeszélések és rajzok*. U. o. 1901. — Daudet A.: *Az utolsó leckeóra*. U. o. é. n. — *Francia elbeszélők tára*. IV. sor. U. o. é. n. — Maeterlinck M.: *A hivatalos vendég. A vakok*. U. o. é. n. — Marni Jean: *Akikről nem szól a krónika*. U. o. é. n. — Strindberg: *Kicsinyek és nagyok*. U. o. é. n.

NOGALL JANKA (özv. Szabó Endréné), a Petőfi-Társaság tagja, szül. Gyulán (Békés m.) 1861 okt. 13., megh. Budapesten 1924 nov. 7. Nagyváradon 1876-ban tanítónői oklevelet szerzett, de kizárólag az irodalomnak élt. 1880-ban ment férjhez Szabó Endréhez. Rendes munkatársa volt a Pesti Naplónak, majd a Pesti Hírlapnak és szerkesztője a Divat Szalonnak. Főleg ifjúsági regényeket írt. — Munkái: *Tizenkét hónap*. Regényes rajzok. Bpest, 1888. — *Igaz történetek*. U. o. 1891. — *Ledényálmok*. Elbeszélések. U. o. 1892. — *Birt és egyéb elbeszélések*. U. o. 1895. — *Derű*. Elbeszélések. U. o. 1895. — *Piros bóbítások és egyéb elbeszélések*. U. o. 1895. — *Pipiske*. Ifj. regény. U. o. 1895. — *Elbeszélések*. U. o. 1895. — *Vezeklés*. Regény. U. o. 1897. — *Bűnök*. Elbeszélések. U. o. 1899. — *Zsoltika naplója*. Ifj. regény. U. o. 1900. — *Mara és egyéb történetek*. U. o. (1900.) — *Szerelmes asszonyok*. Elbeszélések. U. o. 1905. — *A nagyobbik leány*. Regény. U. o. 1906. — *Boldog emberek*. Elbeszélések. U. o. 1906. — *Flirt*. Elbeszélések. U. o. [1917].

ORBOK LORAND színműíró, megh. Barcelonában 1924 júniusában, 40 éves korában. 1909-ben kezdett írogatni. A tündér c. 3 felvonásos vígjátékát 1914-ben mutatta be a Vígezház. A háború alatt Spanyolországba került mint hazai lapok tudósítója. Itt megnősült s több színművet adatott elő szép sikerrel, Lorenzo Azertis álnéven. E színdarabokat maga fordította le neje segítségével franciára s a francia fordításokból készült a spanyol szöveg.

PALAGYI MENYHÉRT gimnáziumi tanár, szül. Pakson (Tolna vm.) 1854 dec. 26., megh. Darmstadtban 1924 júniusában. Tagja volt a Petőfi-Társaságnak. Esztétikai, bölcséleti és társadalomtudományi cikkeken és könyveken kívül irodalomtörténeti műveket is írt. Utóbbiak: *Petőfi*. Bpest, 1889. — *Madách Imre élete és költészete*. U. o. 1900. . . 1896/7-ben szerkesztette a Jelenkor c. kritikai lapot.

SZABÓ ENDRE, a Petőfi-Társaság tagja, szül. Nagytoronyán (Zemplén m.) 1849 jún. 3., megh. Budapesten 1924 febr. 4. A jogot Sárospatakon végezte, majd 1874 végén a fővárosba került a hírlapírói pályára lépett. Már ekkor munkatársa lett az Őstökösnek, melynek később szerkesztője, 1882 óta pedig tulajdonosa volt. Főleg satírikus költeményeivel és oroszról való fordításai-
val aratott sikert. — Főbb munkái: *Három szatíra*. Sárospatak, 1872. — *Költeményei*. Bpest, 1876. — *Újabb költeményei*. U. o. 1880. — *A kardos menyegzője*. Regény. U. o. 1887. — *Hét asszonya*. Regény. U. o. 1887. —

A szusz. Regény. U. o. 1888. — *Girigárdi*. Humoreszkek, tréfák. U. o. 1888. — *Sírova vigadók*. Regény. U. o. 1889. — *Dalok*. 1875–91. U. o. 1892. — *Vezeklés*. U. o. 1898. — *Zápor*. Költemények. U. o. 1900. — *Derű-ború*. (Versek.) U. o. 1908. — *A fenomén*. Regény. U. o. 1910. — *A tulipán*. Regény. U. o. 1912. — *Villámlások*. Forradalmi versek. U. o. 1919. Fontosabb fordításai: Dosztojevszkij: *Bűn és bűnhődés*. U. o. 1888. — *Orosz költők*. U. o. 1892. — Csehov: *A párbaj*. U. o. 1896. — Tolsztoj Leó: *Népi beszédek*. U. o. 1899. — Tolsztoj Leó: *A sötétség országa*. U. o. 1901. — Dosztojevszkij: *Az ördögösök*. U. o. 1908. — Tolstoj Leó: *Vallomásaim*. U. o. 1910. — Dosztojevszkij: *A nagybácsi álma*. U. o. 1911. — Arcübasev: *Szanin*. U. o. 1909. — Dosztojevszkij: *A félkegyelmű*. U. o. 1910–11. — Zola: *A kegyelmes úr*. U. o. 1920. — Dosztojevszkij: *Megdézottak és megszorítottak*. U. o. 1920. — U. a. *Karamazov testvérek*. U. o. 1922. — U. a. Emlékiratok a holtak házából. U. o. (1923.) — U. a. *Golyadki úr hasonmása*. U. o. (1923.) — U. a. *A játékos naplója*. U. o. é. n. — Gogoly: *Megholt lelkek*. U. o. é. n. — Goncsarov: *Oblomov*. U. o. é. n. — Lermontov: *Korunk hőse*. U. o. é. n. — Turgenyev: *Füst, Ősi talaj. A nemesi félszek*. U. o. é. n.

SZILY KALMAN (nagy-szigeti), a M. Tud. Akadémia főkönyvtárosa, szül. Izsákon (Pest vm.) 1838 jún. 29., megh. Budapesten 1924 júl. 24. 1862–1884. műegyetemi tanár, 1889–1905. a M. Tud. Akadémia főtitkára, azontúl főkönyvtárosa volt. Újjászervezte a M. Kir. Természettud. Társulatot és megindította 1869-ben a Természettudományi Közönyt, amelynek óriási hatása volt a tudományos műnyelv helyes irányú kifejlődése terén. A nyelvészeti kérdések mindenkor érdekelték. 1904-ben ő hozta létre a Magyar Nyelv-tudományi Társaságot, melynek folyóiratát, a Magyar Nyelvet hosszú ideig szerkesztette. Több cikke jelent meg az Irodalomtörténeti Közleményekben (1901, 1899, 1901) is. — Irodalomtörténészeket is érdeklő munkái: *Ki volt Calepinus magyar tolmácsa?* Bpest, 1886. — *Adalékok a magyar nyelv és irodalom történetéhez*. U. o. 1898. — *A magyar nyelvújítás szótára*. U. o. 1902–1908, 2. köt.

VIRTER FERENC, kormányfőtanácsos az Uránia igazgatója, szül. Hódson 1875 febr. 19., megh. Budapesten 1914. márc. 6. — Hosszabb időt töltött az Északamerikai Egyesült-Államokban és mint haditengernagy részt vett az 1898-i spanyol-amerikai háborúban. Számos tárcája és novellája jelent meg A Hétben, a Budapesti Hirlapban, Magyarországon, Nemzetben, Pesti Naplóban, Új Időkben és Vasárnapi Ujságban. Szerkesztette a Századok Legendái c. folyóiratot. — Munkái: *Innen-onnan*. (Versek.) Bpest, 1894. — *Atlanti történetek*. U. o. 1901. — *Párisi elbeszélések*. U. o. 1905. Alneve: François de Rive.

ZATHURECZKY BERTA (Kelemen Lajosné) író és zeneszerző, szül. Homoródezentmártonban 1858-ban, megh. Erdőszentgyörgyön 1924 jan. — Tárcái a Magyarországon (1908–13) és számos vidéki lapban jelentek meg. Több nép- és műdal-kompozíciója is van és megzenésítette Bekács Gusztávné egy operettjét, amely azonban nem került színre. — Munkái: *Emlékezésünk régi alkalmak, régi szonettjeik*. U. o. 1913.

ZICHY GEZA (vásonkeői) gróf v. b. t. t., zeneszerző és költő, szül. Sztárán 1849 júl. 23., megh. Budapesten 1924 jan. 1891–94. a M. kir.

Operaház intendánsa volt. Lírai és elbeszélő költeményeket írt, továbbá mint Wagner zenedrámaínak lelkes utánzója, operáinak szövegkönyvét is maga költötte. Főbb szépirodalmi munkái: *Az álom regénye*. Pest, 1872. — *A boldogság útja*. U. o. 1875. — *A szerelem harca*. U. o. 1876. (Előadták a Nemzeti Színházban márc. 10.) — *Költemények*. U. o. 1877. — *A leányvári boszorkány*. Költői beszély. U. o. 1881. — *Alár*. Költői beszély. U. o. 1883. — *Újabb költeményei*. U. o. 1892. — *Alár*. Opera. U. o. 1896. — *Roland mester*. Opera. U. o. 1898. — *Nemo*. Opera. U. o. 1905. — *II. Rákóczi Ferenc*. Opera. U. o. 1909. — Emlékiratai: *Emlékeim*. U. o. 1912.

ELHÚNYTAK MÉG: GELEI JÓZSEF hírlapíró, szül. Sályban (Borsod m.)

1863 okt. 1., megh. Budapesten 1924 febr. 18. Munkatársa, majd h. szerkesztője volt a Nagyvárad Hírlapnak, azután Budapestre jött, ahol a Pesti Naplóba, Magyarországra, stb. dolgozott. — Tárcakötete: *Tövises közt*. Nagyvárad, 1892. — GÖTH ERNŐ hírlapíró, a Pester Lloyd színikritikusa, megh. Firenzében 1924 márciusában. — GÜLYAS JÓZSEF hírlapíró, megh. Gyulán 1924 márc. 8-án, 42 éves korában. Versei a Debrecenben (1900—5), és a *Bokréta* c. anthológiában. Cikkei a Budapesti Hírlapban (1907). — HOROVITZ GUSZTAV hírlapíró, megh. a Bécs—Budapesti hajón 1924. aug. 7., 40 éves korában. Előbb a Pesti Napló munkatársa volt, utóbb az Aradi Közlöny szerkesztője, majd az Aradi Hétfői Hírlap megalapítója. Legutóbb a Ma Este közgazdasági rovatát vezette. — KOSZTKA MIHALY (szedleci) hírlapíró, szül. Aradon 1873 dec. 15., megh. u. o. 1924-ben. Előbb az Alföld, majd az Aradi Közlöny munkatársa volt, utóbb szerkesztő Nagykárolyban, Egy ideig titkára volt a Kölcsey-egylet irod. szakosztályának. — Munkái: *Tragoediák*. Arad, 1894. — *Thurzán-familia*. Regény. (Hrabovszky Lajosnál.) U. o. 1896. — *Eladó szívek*. Regény. U. o. 1902. — LADANYI GYÖRGY hírlapíró, megh. Clevelandban 1924-ben 58 éves korában. Az ottani Szabadság munkatársa volt. — LATABAR KALMÁN nyug. színész, szül. Szabadkán 1851-ben, megh. Budapesten 1924 aug. 6. 1881—1912. a Nemzeti Színház tagja volt, azontúl az Orsz. Színműv. Főiskola titkára. — Novellákat és rajzokat írt a Fővárosi Lapokba (1901/2) s az Ország-Világba (1900.) — LAZAR BERTA (gyalakuti), grófnő, megh. Marosvásárhelyt 1924 márc. 14. Lefordította Coppée: *Henriette* c. beszélyét (Ellenzék, 1907.) — PARTOS BENCE hírlapíró, megh. Budapesten 1924 ápr. 25-én, 39 éves korában. Előbb a M. Hírlap (1907) munkatársa, utóbb a Pesti Hírlap (1913—) segédszerkesztője volt. — PEISNER IGNAC hírlapíró, a Neues Pester Journal szerkesztője, szül. Sebeskellemezen 1855 márc. 4., megh. Budapesten 1924 nov. 7. Főleg Budapest multjával foglalkozott népszerűítő modorban. — POGÁNY MIHALY hírlapíró, a Temesvári Hírlap szerkesztője, előbb a Győri Hírlap munkatársa, meghalt Temesvárt 1924-ben. — SASVARI ARMIN hírlapíró, szül. Tormáson (Baranya m.) 1853 dec. 14., megh. 1924 febr. Mint a Revue d'Orient et de Hongrie (1886—) szerkesztője a magyar szépirodalom francianyelvű ismertetésére is súlyt helyezett. Magyar szépirodalmi munkái fordítások: Theuriot: *Raymond*. Bpest, 1876. — Uchard: *Barbussu nagybátyám*. U. o. 1876. — Belot és Deton: *A rémes titok*. U. o. 1876. — Czernysevsky: *Mit tegyünk?* U. o. 1877. — Külföldi novellák. U. o. 1877. — Malot: *A világ szállodája*. U. o. 1877—78. — SZABADY JANKA novellista; megh. Lengyeltótiiban 1924 aug. 18. Elbeszélései az Ország-Világban és a Vasárnapi Ujságban. — SZAKAC

ANDOR színész, megh. Kolozsvárt 1924 márciusában, 59 éves korában. Cikkeket írt az Aradi Közlönybe (1892—1900.) — SZEKELY DAVID hírlapíró, megh. Budapesten 1924 június 8-án, 47 éves korában. — Munkája: *Magyar frók énekei a multban és jelenben*. Bpest, 1904. — SZEKELY LASZLO hírlapíró, a Magyar Jövő c. napilap munkatársa, megh. Miskolcon 1924. júliusában. Munkái: *Orgona*. Miskolc, 1921. — *Végasztalások éneke*. U. o. 1923. — SZOLLÓSI SANDOR hírlapíró, a „Szilágysomlyó“ főszerkesztője, megh. 1924 júl. — TOMA SZILARD hírlapíró, megh. Bodajkon 1924 aug., 66 éves korában. — TÓTH JÓZSEF szentszéki tanácsos, theol. tanár, szül. Déván 1869 aug. 17., megh. Szatmárt 1924. — Költeményeket is írt. Egy misztériuma: *Sz. Erzsébet kardcsónja*. Szatmár, 1907. G. P.

Hírek.

A Magyar Nemzeti Múzeum kiválóan sikerült *Kossuth-kiállítást* rendezett és tervbe vette a *Jókai-kiállítást* is.

A Petőfi-Társaság a *Jókai-centennáriumot* ugyanolyan nagyszabású módon fogja megülni, mint Petőfi Sándorét. Jókai emlékének országos megünneplésére Rákosi Jenő elnöksége alatt bizottság is alakult, amelyben Társaságunk elnöksége is helyet kapott. Társaságunk februári közgyűlésén szándékozik Jókainak áldozni.

A Szent István-Akadémia Harsányi Lajos indítványára elhatározta, hogy emléktáblával jelöli meg a jeles katolikus papírónak, *Domonkos Istvánnak* nyúlfausi parókiáját.

A M. T. Akadémia a szépirodalmi Nobel-díjra *Herczeg Ferencet* ajánlotta a svéd bizottságnak. Megjutalmazandó művéül az *Élet Kapuja* című regényét jelölte meg.

Ady Endre tisztelői Dóczy Jenő és Földessy Gyula szerkesztésében *Ady-Múzeum* című folyóiratot adnak ki, amely a személyes emlékek és esztétikai elemzések közlésével óhajtja terjeszteni Ady Endre kultuszát.

A Genius könyvkiadóvállalat, amely Csokonai és Balassa teljes kiadásával nagy hála kötelezte a magyar irodalomtörténetet, Dézsi Lajos sajtóalárendezésében a *Főrangú lírikusok* termését készül most közzétenni, hogy így Madách Gáspártól Barcsay Abrahámgig főrangú költőink nehezen hozzáférhető költői munkásságát ismeretessé tegye.

A Pallás-kiadóvállalat új kiadványai közt 1925 elején lát napvilágot 26 ívnyi terjedelemben Császár Eleonór műve: *A magyar kritika története*.

A Nemzeti Múzeum levéltára nagybecsű anyaghoz jutott *Szilágyi Sándor hagyatékában*. A gazdag kézirati kincset Rédey Tivadar most dolgozza föl a Magyar Könyvszemle részére.

A szombathelyi Faludi-Társaság *Faludi Ferenc* születésének 220 éves évfordulója alkalmával ünnepet rendezett. A jeles költő és prózaíró németújvári szülőházát és rohonci lakóházát ma már emléktábla díszíti.

Szarvason *Tessódi Sámuel* közigazgatási író történeti érdemű tevékenységének tiszteletére emléktáblát helyeztek el a tanítóképző-intézet épületében.

A debreceni Állami főreáliskolában megfeszítették és leleplezték *Fasskas Mihály* arcképét.

Mezőcsát községben, Borsod megyében, emléktáblával jelölték meg *Kiss József* szülőházát.

Sümegeen mozgalom indult meg, hogy *Kisfaludy Sándor* szülőházát rendezzék be ereklye-múzeumnak a költő emléktárgyaiból.

Szalkszentmártonban *Petőfi Sándor* lakószobáját eredeti berendezéséhez híven helyreállították.

Tanügyi körökben állítólag fölmerült az az ötlet, hogy az ifjúság buzditására emlékművet kellene emelni *Petőfi Sándornak*, mint tanulóifjúnak! (Az ötletet szerencsétlennek tartjuk. Megokolni talán nem kell, miért?)

Erdélyben nagy lelkesedéssel ünnepelték meg *Szabolcska Mihály* negyvenéves költői jubileumát. A temesvári Arany János-Társaság és az Erdélyi Irodalmi Társaság nagy ünnepet rendezett a költő tiszteletére.

Az amerikai magyarság Buffalo városában, az Egyesült Államokban, szobrot emel *Petőfi Sándornak*.

Argentínában megvolt az *első magyarnyelvű színielőadás*. Előadták — a népszerű pesti kabaré-számokat, azonkívül a Goldstein Számi című darabot!

A berlini Voggenreiter-könyvkereskedés kebelében megalakult a magyar osztály azzal a céllal, hogy az *elszakított területek* magyarságának ifjúsági irodalmat adjon. Az új kiadóvállalatnak nagy sikere volt mind cserkész-könyveivel, mind a felnőtteknek és ifjúságnak szóló szépirodalmi és ismeretterjesztő kiadványaival. Mivel a bennünket körülkaroló államok nem engedik be területükre a magyarországi könyveket, a berlini vállalat halát érdemlő munkát végez. A vállalat munkásságát Farkas Gyula ifjúsági író, Berlinben élő tanár-honfitársunk, irányítja.

Spanyolországban nagy sikerrel adják elő *Orbók Lóránd* színdarabjait. Molnár Ferenc Ördög-ét is előadták olaszból fordítva. A folyóiratokban több *Petőfi*-költemény jelent meg spanyol tanárok fordításában. Révész Andor gyűjteményt adott közre a modern magyar novellisták munkáiból. Ember Nándor a madridi egyetemen előadásokat tart a magyar irodalomból.

Gujnák Pál prágai egyetemi tanár nagyobb tanulmányt tett közzé cseh nyelven a magyar irodalomnak a *cseh és tót irodalomra* való hatásáról. Különösen meglepő Arany János erős hatása a cseh és tót költőkre. *Petőfi Sándor* hatása jóval kisebb.

Hirosi Mataso tokiói tanár japánra fordította *Petőfi Sándor* válogatott költeményeit a hozzáfogott Arany János Toldi-jának fordításához.

Kalocsa Kálmán fordításában esperanto nyelven megjelent az *Ember Tragédiája*. A Magyar Országos Esperanto-Egyesület adta ki. A Zichy Mihály rajzaival ékesített kiadásnak nagy sikere volt a külföldön. Ausztráliában, Mexikóban, Japánban számos példány kelt el.

A Hollandiában megjelenő Jaarlijsche Boekenschouw 1924. évi kötete az 1923—24. évi szépirodalmi termést ismertető tanulmányok között első helyen közli Alazeghy Zsolt áttekintését: Hongaarsche Literatuur címen. Ugyanez a kiadó Boekenzaal der geheele Wereld címen meginduló folyóiratában negyedévenként ad szemlét a magyar irodalmi életről.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium pártfogása alatt megalakult az *Országos Ifjúsági Irodalmi Tanács*, azzal a hivatással, hogy ellenőrizze az ifjúsági könyvtáraknak ezánt munkákat. A Tanács elnöke Klebelberg

Kunó, alelnöke: Bitter Illés, igazgatója: Gyomlay László, titkára: Horváth Kálmán.

Budapesten 1923-ban megalakult a *Gárdonyi Géza Irodalmi Társaság*. Tagjainak legnagyobb része tanár és tanító. Irányítói: Simon Lajos, Körösi Henrik, Havas István és Móra István. A Társaság egyrészt ápolja Gárdonyi Géza emlékét s elő akarja segíteni az eddig szerényen visszahúzódó írói tehetségek érvényesülését, másrészt kulturális összejövetellekkel és irodalmi művek kiadásával szolgálja a magyar irodalom ügyét. Kiadásában jelenik meg a Magyar Család című szépirodalmi folyóirat és a Képes Kis Lap című gyermek-újság.

Egerben is buzgón működik a hevesmegyei írókból álló *Gárdonyi Géza Társaság*. Eger városa mauzoleumot emel a halhatatlan regényíró sírja fölé.

A debreceni *Tisza István Tudományos Társaság* a nehéz viszonyok között is meglepően értékes munkát végez. A Társaságot 1921-ben alapították a debreceni egyetem tanárai. Elnökük: Pokoly József. főtítkárak: Tóth Lajos. Két szakosztálya közül az első a szellemi tudományokkal, a második a természettudományokkal foglalkozik. Bár sajtóságos — és éppen nem követeésre méltó —, hogy egy tudományos intézményt politikus nevére nevezzenek el, a Társaság működésében nincs politika, hanem inkább eredményes törekvés a tudományos publikálásra. A Láng Nándor elnöklete és Darkó Jenő titkársága alatt működő I. osztálynak eddigi kiadványai: Oláh Gábor: Petőfi Sándor, Zaigmond Ferenc: Mikszáth írói egyénisége mint kortörténeti dokumentum, Kölcsény Sándor: Emlékezés gróf Tisza István felett, Huss Richárd: A germánok és nevük, Leffler Béla: Az újabb svéd líráról, Mitrovics Gyula: Az egység és sokféleség esztétikai elve az Ember Tragédiájában, Iványi Béla: Debrecen és a budai jog, S. Szabó József: Műveltségi állapotok, főként az iskolázás Debrecenben a reformáció korában, Tankó Béla: Kant Immanuel születésének 200. évfordulójára, Barabási Kun József: Gróf Tisza István és a tudomány.

Társasági ügyek.

Jegyzőkönyv a Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak 1924. október hó 4-én tartott felolvasó üléséről. — Elnök: Négycsy László. Az ülés megnyitása után meleg szavakkal emlékezik meg a Társaság kiválóan érdemes választmányi tagjának: Badics Ferencnek 70. születése napjáról. Indítványára a Társaság egyhangú határozattal jegyzőkönyvi kivonat útján üdvözlí az érdemes tudóat. Ezután Binder Jenő tartott felolvasást Csokonai Vitéz Mihály Dorottýájáról.

Jegyzőkönyv a Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak 1924. december 6-án tartott felolvasó üléséről. — Elnök: Szász Károly. Megnyitván az ülést, örömmel jelenti a Társaságnak, hogy Szigetvári Iván vál. tag a Társaság céljaira egymillió koronát adományozott. Indítványozza, hogy a nemcs adományt jegyzőkönyvileg örökítsük meg és köszönjük meg. A Társaság egyhangú örömmel vesz tudomást az adományról s magáévá teszi az elnök javaslatát. — Felolvasások: Tolnai Vilmos: Mért szünt meg Kármán József Úránál? Barcs Gyula: A Szép Ilonka tárgyi történetéhez és hatáshoz,

Jegyzőkönyv a Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak 1924 december 6-án tartott választmányi üléséről. — Elnök: Szász Károly. Az ülésen Badics Ferenc emelkedett szavakkal köszöni meg a Társaságnak 70. születési napja alkalmából kifejezett jókívánatát. — Alszeghy Zsolt titkár felolvassa a Jókai-emlékünnepet rendező bizottság átiratát, melyben az a Társaságot felkéri, hogy a maga hatáskörében gondoskodjék Jókai-emlékünnap tartásáról. A választmány úgy határoz, hogy az elnökség intézkedni fog az ünnepnek a maga módján való megrendezéséről. — Alszeghy Zsolt titkár bejelenti a következő adományokat: Szigetvári Iván egymillió K, gróf Festetich Kristóf 300.000 K, Varga Bálint 30.000 K. Tud. Társ. Szövetsége egymillió K, Friedrich Endre 15.000 K, Biró Imre 10.000 K, Szomolányi József 10.000 K, Négyesy László 60.000 K, Alszeghy Erzsébet 10.000 K, Győr város 10.000 K, Vargha Damján hollandi 20.000 K, Horger Antal 180.000 K, Werner Adolf 200.000 K, Szász Károly 20.000 K, Kieparti János 80.000 K, Badics Ferenc 100.000 K. — Alapító tagsági díjukat kiegészítették: Békefi Remig 10.000 K, Horváth János 100.000 K, Baranyai Zoltán 100.000 K, Zlinszky Aladár 10.000 K, Zoltvány Irén 20.000 K, Óvári Ferenc 10.000 K, Vargha Gyula 20.000 K, Vargha Zoltán 10.000 K, Baros Gyula 10.000 K. Pintér Jenő 80.000 K, báró Radvánszky Kálmán 30.000 K, Baumgartner Alajos 40.000 K, Morvay Győző 50.000 K, Alszeghy Zsolt 43.782 K, Vargha Damján 10.000 K, gr. Festetich Kristóf 100.000 K, Halász László 100.000 K, Murarik Antal 100.000 K, Viszota Gyula 10.000 K-val. Államsegély: 2,640.000 K. Elnök indítványára a választmány hálás köszönettel adózik a nemes adakozóknak. — Agner Lajos pénztáros jelenti, hogy a pénztári állomány a következő: Bevétel: 13,053.899 K. Kiadás: 8,039.677 K. Maradvány: 5,014.222 K. — Szigetvári Iván indítványozza, hogy a Társaság az 1925. év folyamán kisebb íróknak is ünnepelje meg születésük 100. évfordulóját. A választmány az elnökségre bízta az indítvány megvalósítását. — Pintér Jenő szerkesztő bejelenti, hogy a Társaság folyóirata ezentúl négyszer fog megjelenni egyben a pénztári és kiadási ügyek jelentékeny része átmege a Tud. Sajtóvállalat kezelésébe. A választmány a szerkesztőnek a Társaság újjáalakítása ügyében kifejtett fáradozását elismeréssel veszi tudomásul.

Kérelem tagjainkhoz, előfizetőinkhez és olvasóinkhoz.

Abban a reményben, hogy régi barátaink mellénk állanak, folyóiratunkat újjáalakítottuk s évenként legalább négyszer adjuk közre. Ha tagjaink, előfizetőink és olvasóink idejében beküldik évi díjukat és — a folyóiratnak ismerőseik körében való terjesztésével — új előfizetőket szereznek, az Irodalomtörténet ismét fölvirágozik.

A további tájékoztatás megtalálható a füzet borítékának 2-ik lapján.

Societas Historiae Hungaricae Litterariae.

Societas Historiae Hungaricae Litterariae anno 1911. ad excolendam historiam rei litterariae Hungaricae coaluit. Praeses societatis: Ladislaus Négyesy. Vicepraesides: Ludovicus Dézai, Julius Viszota, Carolus Szász, Irenaeus Zoltvány. Ab epistulis: Zoltanus Alszeghy. Moderator ephemeridis societatis: Eugenius Pintér. Actuarius: Fridericus Brisita. Arcarius: Ludovicus Agner.

Ungarische Gesellschaft für Literaturgeschichte.

Die Ungarische Gesellschaft für Literaturgeschichte wurde im Jahre 1911 zur Pflege der ungarischen Literaturgeschichte gegründet. Vorsitzender: Ladislaus Négyesy, Stellenvertretende Vorsitzende: Ludwig Dézai, Julius Viszota, Karl Szász, Irenaeus Zoltvány. Sekretär: Zoltán Alszeghy. Herausgeber der Zeitschrift der Gesellschaft: Eugen Pintér. Schriftführer: Friedrich Brisita. Kassenerwalter: Ludwig Agner.

Historia Litterarum.

Commentarii Societatis Historiae Hungaricae Litterariae.

Moderator: Eugenius Pintér, sodalis Academiae Scientiarum Hungaricae.

Fasciculus XIV. 1925.

Argumentum:

Brevis conspectus librorum anno 1924. editorum. — Conspectus ephemeridum. — Breves notitiae. — Archivum manuseriptorum. — Scriptores emortui. — Libri novi. — Acta Societatis Historiae Hungaricae Litterariae.

Litteraturgeschichte.

Zeitschrift der Ungarischen Gesellschaft für Literaturgeschichte.

Herausgegeben von Eugen Pintér, Mitglied der Ung. Akademie der Wissenschaften. XIV. Jahrgang. 1925.

Inhalt:

Zusammenfassende Übersicht der im Jahre 1924 erschienenen Bücher. — Zeitschriftenrundschau. — Kurze Notizen. — Die Manuscripte unserer Mitglieder. — Verstorbene Schriftsteller. — Neue Bücher. — Nachrichten der Ungarischen Gesellschaft für Literaturgeschichte.

A Tudományos Társulatok és Intézmények Országos Szövetsége.

A Szövetség célja: az országban fennálló tudományos társulatok és intézmények anyagi érdekeinek gondozása.

Elnök: gróf Klebelsberg Kuno. Ügyvezető alelnök: Czakó Elemér. Titkár: Magyary Zoltán. Intézőbizottság: Czakó Elemér, Csánki Dezső, Gorka Sándor, Hóman Bálint, gróf Klebelsberg Kuno, Kornis Gyula, Magyary Zoltán.

A Szövetség tagjait alkotó tudományos társaságok kiadványai közül az Irodalomtörténet folyóiraton kívül irodalomtudományi vonatkozásúak:

A Szent István Akadémia Értesítője és Felolvasásai. VIII, Szentkirályi-utca 28. — Egyetemes Philologiai Közlöny. VI, Felsőerdősor 1. — Közművelődés. VIII, Múzeum-körút 6. — Magyar Könyvszemle. VIII, Múzeum-körút 14. — Magyar Nyelv. VIII, Baross-utca 77. — Minerva. I, Tigris-utca 5. — Napkelet. I, Döbrentei-utca 12. — Népélet. VI, Iparcsarnok. — Protestáns Szemle. IX, Ráday-utca 28. — Századok. I, Országos Levéltár.

IRODALOMTÖRTÉNET.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság negyedévi folyóirat. Számon tartja a magyar irodalom és irodalomtörténet fejlődésének minden jelentősebb mozzanatát. Szerkeszti: Pintér Jenő. Megrendelhető évi negyvenezer koronáért — iskolák, könyvtárak és társaskörök számára évi nyolcvanezer koronáért — a M. Tud. Társulatok Sajtóvállalatánál: Budapest, VIII, Múzeum-körút 6.

A folyóirat pontos küldésére számot tartó tagok és előfizetők legkésőbb január 30-ig küldjék be az évi összeget a M. Tud. Társulatok Sajtóvállalatához.

ÉLET.

Szópirodalmi képes folyóirat. Megjelenik kéthetenként. Költeményeket, műfordításokat, novellákat, regényeket, irodalomelméleti, művészeti, kritikai, filozófiai és művelődéstörténeti cikkeket közöl. Szerkeszti: Alszeghy Zsolt. Megrendelhető félévre hetvenezer koronáért: Budapest, I, Horthy Miklós-út 15/c.

KÖZMŰVELŐDÉS.

A magyar műveltséget szervező és terjesztő folyóirat. Tárgyköre: a művelődés és tudomány minden intézményének és jelenségének ismertetése, könyvek és folyóiratok szemléje. Szerkeszti: Czakó Elemér. Megrendelhető évi tíz aranykoronáért: Budapest, VIII, Múzeum-körút 6.

MAGYAR NYELV.

A Magyar Nyelvtudományi Társaságnak a művelt közönséget is érdeklő folyóirata. Tájékoztatót nyújt minden nyelvi kérdésben. Szerkesztik: Gombocz Zoltán és Melich János. A Társaság tagjai számára évi két aranykorona, előfizetőknek három aranykorona: Budapest, V, Akadémia-utca 2.

SZÁZADOK.

A Magyar Történelmi Társulat folyóirata. Tárgyköre: a magyar történettudomány eredményeinek ismertetése. Szerkeszti: Domanovszky Sándor. Megrendelhető évi százezer koronáért a Társulat titkári hivatalában: Budapest, I, Országos Levéltár. A Társulat tagjai a folyóiratot hatvanezer korona évi tagdíjuk fejében, a társulati kiadványokat pedig kedvezményes áron kapják.

IRODALOMTÖRTÉNET.

A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG
FOLYÓIRATA.

SZERKESZTI

PINTÉR JENŐ.

29 25 1925

TIZENNEGYEDIK ÉVFOLYAM.

KIADJA A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG
BUDAPEST, 1925.

TARTALOM.

Pitroff Pál: Rátkay László.....	105
Összefoglaló könyvszemle.....	114
Folyóiratok szemléje	132
Figyelő-cikkek.....	146
Elhunytak.....	159
Hírek.....	160
Kézirattár.....	164
Új könyvek.....	166
Társasági ügyek	168

Tagjainkhoz és előfizetőinkhez.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság több helyről kap jelentékeny anyagi segítséget, de még így is nagy összegeket költ folyóiratára. Azért is folyóiratunkat csak azoknak küldjük meg, akik fizetési kötelezettségüket pontosan teljesítik.

A folyóiratot negyvenezer korona évi összegért minden érdeklődő megrendelheti. Iskolák, könyvtárak és társaskörök számára az évi előfizetési összeg nyolcvanezer korona.

A jelzett összegek a Magyar Irodalomtörténeti Társaság pénztárosának, Oberle Józsefnek (Budapest I, Attila-utca 1.) vagy a Királyi Magyar Egyetemi Nyomdának küldendők be (Budapest, VIII, Múzeum-körút 6.). A pénz beküldésére postai utalvány és postai befizetőlap egyaránt használható.

A társasági ügyeket Alszeghy Zsolt titkár intézi (Budapest, II, Mária-tér 3.). Az ismertetésre szánt könyvek Pintér Jenő szerkesztő címére küldendők (Budapest, I, Attila-utca 1.).

A folyóirat évenként négyszer jelenik meg a beható tájékozást nyújt a magyar irodalom és irodalomtörténet haladásának minden fontosabb mozzanatáról. Egyes füzetek külön is kaphatók a Studium-könyvkereskedésben (Múzeum-körút 21.).

TANULMÁNYOK.

Rátkay László.

Írta: PITROFF PÁL.

Elote. — Rátkay László 1853 október 11-én született Gönyűn, Győr megyében. Középiskoláit a győri és esztergomi bencés főgimnáziumban végezte, a VI. osztályt a pozsony kir. kat. főgimnáziumban, ahol Szarvas Gábor tanította. A jogot a győri jogakadémián tanulta. Joggyakorlatot Budapesten szerzett. 1877-ben ügyvédi vizsgálatot tett a Dunaföldváron telepedett le. 1880-ban feleségül vette Ráth Arankát. 1896-tól kezdve négy cikluson keresztül országgyűlési képviselő volt. A pinchehelyi kerületet képviselte. 1904-ben a Petőfi-Társaság tiszteleti tagjául választotta. 1904–1910. a függetlenségi párt hivatalos lapjának, a Budapestnek, főmunkatársa volt. Azután vissza vonult Dunaföldvára, ahol ma is él.

Munkái. — *1. toborzda.* Népszínmű 3 felv. A Népszínház pályázatán díjazást nyert. 1880 nov. 19. került először színre. A rendezői példány a Fővárosi Könyvtárban van, ahová a Népszínház kéziratát 1924 őszén szállították át. — *2. Felhő Kldri.* Népszínmű 3 felv. A Népszínház 1884. évre hirdetett pályázatán 100 arany pályadíjat nyert. Zenéjét Erkel Elek szerezte, de az „Azért csillag, hogy ragyogjon“ c. népdalnak zenéje is a szerzőtől való. A darab 1886 ápr. 10. került először színre a Népszínházban. Kiadva: Népszh. Műsora. 16. sz. Utóbb még két kiadása. — *3. Bárszony uram.* Népszínmű 3 felv. Először 1887 febr. 26. került színre. A darabot csak egyszer játszották, mert a napilapok bírálatai miatt a szerző visszavonta. Sűgőpéldánya a Fővárosi Könyvtárban. — *4. Pünkösdi királydag.* Népszínmű 3 felv. Először 1888 márc. 9. játszották. Sűgőpéldánya a Fővárosi Könyvtárban. — *5. Arralányhaj.* Népszínmű 3 felv. Zenéjét Erkel Elek szerezte. Először 1891 febr. 7. került színre. Kiadva: Népszh. Műsora. 22. sz. Utóbb még két kiadása. — *6. Csillaghullás.* Népszínmű 3 felv. Először 1893 dec. 18. játszották. Rendezői példány a Fővárosi Könyvtárban. — *7. Kéziratban: A kenyér, Szökött menyecske és a Hózanai pap* című darabok, valamint a *Petőfiről* szóló. — Vezércikkek, tárcák, versek a Budapest, Egyetértés és Budapesti Hírlap c. napilapokban.

Irodalom. — Tolnamegyei Lapok 1877-től. — Napi kritikák darabjainak előadásakor a budapesti lapokban. — Debreceni Ellenőr. 1899. évf., 303. l. Ország Világ. 1896. évf. Arckép. 1897. évf. Kéziratasonmák. — Függetlenségi Album. 1897., 13. l. Arckép. — Pallua Nagy Lexikon. XIV. köt., 416. l. Vasárnapi Ujság. 1902. évf., 11. sz. Országgyűlési Almanach. 1905., 369. l.

A népszínmű, a népies drámának ez az eredeti magyar alakulása, lelkiiségünkkel közelebbi viszonyban van, mint nemzetközi műfajtársai. Szigligeti Ede a legmagyarabb lelkű közönséget igyekezett kielégíteni, amikor népszínműveit megírta és előadatta a Nemzeti Színházban.

A népies dráma elterjedését a reform-kor politikai mozgalmával szokták összefüggésbe hozni. Pedig e kornak alig köszönhet többet, mint hogy a nagyvárosok „előkelő” színpadaira is feleresztették. Amint ott volt, némiképp megkomolyodott, súlyosabb veretűvé lett. Szigeti József és Tóth Ede kezében elérte virágját. A most ötven éve alapított Népszínház régebbi vágyak kényszere alatt született meg. A főváros akkor még természetesen fejlődött, kénytelen volt helyet biztosítani a vidéki magyar talajból táplálkozó színműírásnak. Rákosi Jenő és Evva Lajos teljesen átéreztek ennek a „műintézetnek” jelentőségét. Sajnos azonban, a főváros már a kilenevenes évek elején is egyre kevesebb gyökérszálával kapaszkodik az anyaföldbe s ezt megérzi a színház vezetősége, mely végeredményben mégis csak közönségéhez alkalmazkodik. Ahogy a Nemzeti Színházat az opera-láz, úgy a Népszínházat az operett-járvány törte le. Ahogy a Nemzetinél régebben Schodelné operapártja idézte elő a züllést, a Népszínháznál is az énekes színésznők pártja indította meg a bukást. A színésznő van a darabért és nem a darab a színésznőért! Blaha Lujza igen nagy érdemeket szerzett, de amint csupán saját személyére szabott darabokat játszott, megpecsételte színháza sorsát, mert az már nem nevelt. Pedig maga az új stílusú népszínmű a most ötvenéves *Falurosszával* kitünő programjelző volt és hatását majdnem husz esztendeig éreztette.

Ennek az iskolának egyik legtehetségesebb tanítványa Rátkay László, akinek *Felhő Klári* című darabja, főképen a természetes ízlésű vidéken, máig is tartja a versenyt Tóth Ede útmutató remekével.

Rátkay Lászlónak is az a sikere titka, ami elődelé, Szigeti József és Tóth Edeé: a nép közvetlen ismerete, költői lelkülete, meggyőződéses fajszeretete és csendes humora, mely a dévajság határát is érinti. Mind a népben élő, százados tulajdonságok.

Rátkay László az északi Dunántúl lelkét kapta útravalóul. Gyermekkorában ismeri meg a lassan hömpölygő Duna mentének parasztjait, halászeit, falusi mesterembereit. Később mint

dunaföldvári ügyvéd ugyanezekkel az emberekkel bibelődik. Esztergomi és győri diákkorában szívesen jár színházba, pesti ügyvédjelölt korában pedig a Nemzeti Színház állandó látogatója. Erős színpadi érzéke van, bár a színi hatás titkait sohasem tanulja meg, amit szöveggönyvei tanúsítanak, amelyek tele vannak a rendező törléseivel, néhol utólag kért javításokkal. A dráma lényegével azonban mindig tisztában van. Az első felvonásban (darabjai háromfelvonásosak) pompásan megköti a drámai eseménysorozatot, következetesen oldozza-bogozza és végül, néha meglepően, de megnyugtatóan bontja ki. Majd minden jelenete tudatosan elhelyezett, majdnem mindenik a jellemekből adódik és mindent megokol. Főalakjai a kevésbé sikerült alkotásaiban is pontosan megfestettek és sohasem felesleges még az énekük sem, ami bizony a népszínműíróknál állandó, sőt többnyire komikus hiba. Rátkay László tanult fő, aki kéziratban Bánk bánról s Madách Luciferéről érdekes eredeti értékeket őriz. Jellemző rá, hogy az elsőben csaknem perenyi pontossággal végigkíséri Bánkot egyes jelenetein; Lucifer alakját pedig teljesen szétbontja s annak alapján veti össze Goethe Mephistophelesével. Lírájában sokszor emelkedik a szimbólum magaslataíig, de az ő szimbolikája nem túlfűtött, nem bonyolult, mint ahogy emberei és érzései is mindig teljes napfényben ragyognak. Nála minden közvetlen, derült, őszinte. A költészetből nem csinál tanulmányt — mestere: Petőfi és a nép. A kilencvenes évek lírájában is előkelő hely fog neki jutni. Folyóiratokban és napilapokban megjelent versei közül, bár műfajai változatosak, elsősorban tiszta élményei, érzelmes dalai ragadnak el. Költeményeiből kötetet máig sem állított össze, jóllehet népszerűsége idején erre felszólítást kapott. Egyéniségében van valami csudálatos szemérmesség. Életképei, tréfás jellemzése, szellemes gnómái — legnagyobbbrészt kiadatlanok — egy nagyszívű, puritán és mosolygó böles képét tükröztetik. Aki így látta és fogta fel a világot, az természetesen jól és a nemzet szíve szerint jellemezhetette alakjait. Hogy költői nyelve, mely belső ritmusában mindig tökéletes, külsőben nem áll magasabbban kortársai verseinél, azt nem róhatja fel bűnéül az irodalomtörténet, mely korokat és abban bizonyos eredményeket együtt vizsgál.

Fajszereitől minden alakja biznyságot tesz: a bűnűkre bűnözéssel, kibékítő jóakarattal tekint. Humorában kedves

válnak mind. Megvan benne a nagy írók lebilineselő ereje, ami abból fakad, hogy alakjaival együtt érez. Ez teszi tragikus sorsú szereplőit testvéreinkké: a katharsist egyszerű tárgykörében mindig teljes kiengesztelődés kíséri. Az ilyesmit nem elég eltanulni nagy íróktól: ez benső nagy átélésekből, érzelmekből adódik; ezen a ponton fedi egymást a költőben a drámaszövő és a lírikus.

A *Felhő Klári* alapjában néptragédia. Hőse nem is a címben szereplő fiatal asszony, hanem Fátyol Ferkó, akit szíve nemesebb része felesége felé hajt, bár lelkét már megmérgezte az érzéki szerelem. Violáné, a szép, fiatal, mulatós, ingerlő menyecske magához húzza. Pedig Ferkó szereti hitvestársát, Klárit. Dözsölései után mindig esömört érez, mindig visszavágyik élete párjához. Tragikuma tulajdonképpen ebben van. A jó asszony nélkül nem tud élni, az érzéki asszonytól pedig nem tud elszakadni. Ebben a molnárlegényben hatalmas érzések küszködnek, amelyek megölik. És milyen kereken bonyolódik sorsa: Az árva Klári Aba András anyjánál nő virágszállá. Aba András magának szánja, a leány is szereti, de — árvaságában — csak titkon és tisztelettel. Mikor elébe kerül a szép Ferkó — mit tehet mást? —, elhatározza, hogy hozzámegy és hű hitvese lesz. András boldogtalan, mert azt hiszi, hogy a leány egész szívével Ferkóé s nemes lendülettel vagyona felét javára iratja. Violáné azonban, akit Ferkó régebben szeretett, az érzéki mámorral visszaesábítja a fiatal férjet. Szörnyű Klári kiábrándulása, de mikor András előtt oly hőiesen eltitkolja ura bűnét, a tisztességes érzésű Ferkó még jobban megszereti. Most már szakít Violánéval, Klári és András azonban megtalálták egymást s hiába megy a férj asszonyáért. Amikor megtudja, hogy ez Andrást szereti, rálő Klárra és ugyanavval a fegyverrel oltja ki saját életét. Akik régen is szerették egymást, de titkolták érzelmeiket, e fölött a holttest fölött egymásnak nyújthatják kezüket. A megoldás mesteri. A tragédia tulajdonképpen jól végződik, mert az egymásnak való pár összekerül. És a hangulatot semmi sem rontja.

A mellékalakok csoportja is jó jellemző erőre vall. Csak Vendel szabómester uram, a tudákos „kecake”, aki ravsaskodik, hogy látók fiával gazdag leányt vetessen el és két szék között a pad alá körül, egyénivé faragott pompás fajkép. Málta társas Tenger uram, az erőlyes molnár céhmeater, aki lenézi a „kecskét”, kigúnyolja, míg maga a gazdasszonya papucsa alatt nyög.

Már az első jelenetük is sikerült, amikor András kérésére felbecsülik annak vagyonát:

Csik: ...megvagyunk. (Az iratot Andrásnak adja.) Dicsértessék a Jézus szent neve.

András: Nem felejtettek ki semmit?

Csik: Nem ugyan. Fel van írva ebben minden az utolsó gombig.

Tenger: Gombig? Mért nem mondja kend az utolsó tűig?... gyűszűig... cérnaszálíg! vagy mi az istencsodájáig?!

Csik: Talán nem tetszik az „kitétel“?

Tenger (dohogva): ...„Gombig“ azt mondja, mintha minden ember kecske volna, mint kigyelmed.

András: Bátyám! Ne tüzeljen.

Tenger: Jól van no! Légyen hát gombig, rőfig, ollóig, rézkapocsig — mit bánom én.

A „minekutánna“, „annakutánna“ kifejezésekkel megszerkesztett „becsülevél“-re ez a megjegyzése: A ragyogó csillagát! nem remek dolmány ez, hogy úgy kicsifrázza. Megbecsültünk mindent, aztán punktum...

Csik: Szent „hübele-baláza“ könyörülj rajta! Az tudja kigyelmed, ez is lisztes zsák? Beköti, vállára kapja — aztán punktum? No nézd.

Igy évődnek zamatosan.

A humoros kedves jelenetek egymásba fonódnak ebben a darabban. Felejtethetetlen például András és Katica jelenete, amikor András kitudja, hogy a leány Csik Istókot vagy Tenger Bálintot szereti-e. — Az író eszközei a legegyszerűbbek, de minden szavának súlya, zamata, derűje van.

Igaz, hogy Violáné sokban emlékeztet a *Falu rossza* Finum Rózsijára, de inkább csak a helyzeteivel. Nem mindig szerencsés a beállítás, mint ahogy Finum Rózsáé sem az. A jellemüket már nem lehet összevetni. Rózsai a falusi bukott lány, Violáné egy szerelem rabja. — A két Battyány és a két Felhő-lány között a párhuzamba állítás csak erőszakosan tudna egyező vonásokat kihozni. Sőt Rátkay darabjában mindegyik élesebben van egyénítve, az összevetés ezek javára dőlne el. Göndör Sándor és Fátyol Ferkó jellemében egészen más — sorsa is. — A külsőségekben sincs egyezés, — aki pedig Rátkaynál a részleteket töviről-hegyire áttanulmányozza, a hangulatban, beállításokban, a jellemekben, a szólásokban, a nyelvben, a kedélyes humorban olyan ízt érez meg, amely nemcsak a fajt, de a vidéket is mutatja. A „Falu rossza“ borsodi, a „Felhő Klári“ dunántúli levegőt lehel. Az természetesen nem tagadható, hogy a nyolcvanas évek népszínművének Tóth Ede adott alapstílust és ez Rátkay akkori művein megérzik.

Többi darabjában is eredeti tehetségét adja, de akad közöttük olyan, melyek beállításain megérzik az operett felé lendülés. Bolondos figurái nem egészen megfigyelésből táplálkoznak. Mókáik kedvesek ugyan, mégsem függnék össze szervesen a jól megformált drámai anyaggal. Ez *Arvalányhaj* című másik nagyobb sikerű népszínművéből is kitetszik. Az „Arvalányhaj“ a szőke Keve Rózsa, akinek nénijét akarta elvenni Bán uram edes fia, de mert megtudta, hogy az más szeretője volt, öngyil-

kos lett. Az öreg magához vette unokaöccsét, Imrét, akinek vagyonát szánta és távoli rokonát, Józsefet. Az utóbbi el akart venni egy özvegyet, Imre ellenezte, „mert ő is vett a csókjából”. József beestelen hazugnak mondta ezért, mire Imre arcul ütötte őt. Az öreg Bán kiutasította házából. A dacos fiú nem alázkodott meg előtte, hanem felesapott katonának. Jánbor Vince öreg tanító és felesége, akik Bánnál élnek, Keve Rúzsit szeretnék magukhoz venni s igyekeznek vele az öregot kibékíteni. Ez éppen Imrét várja szeretettel, mert Józseffel hazahivatta. A gyűlölködő József azonban gorombán írt neki, mire Imre is dacosan felel: az öregnek. A levél úgy felizgatja Bánt, hogy kitagadja Imrét s gutaütés éri. Halála előtt Márton még meghozza neki a hírt, mily szeretettel szolt róla öccse, erre, mert a végrendelet a jegyzőnél van, Józseffel fogadtatja meg becsületszóra, hogy az eltépi az okmányt. Közben Rúzsiba beleszeret József; a lány, bár egyre várja Imrét, nem utasítja el egészen. Vince is biztatja hozzá, mert reméli, hogy akkor József, aki az igazságot bevallotta az öregnek, nem használja fel a végrendeletet a törvényes örökös ellen. Mikor azonban Imre kissé kapatosan cigánykisérettel hazaérkezik és megöleli Rúzsát, József „csendet parancsol”, mint „a ház ura”. Itt tudódik ki, hogy „ki van tagadva” és hogy Rúzszi Józsefnek mátkája. Imre megsérti a lányt: „ismerem a ... fajtáját. Ezeknek férj mellett szerető is kell.” A megsértett lány világgá akar menni, de József is, Imre is felajánlják neki szerelmüket. Ha Imre lemondana a lányról, József nem érvényesítené a végrendeletet, de így megteszi. Rúzszi habozik, kit válasszon, de mikor Vince elárulja József „beestelenségét”, Imrének, akihez a szíve jobban vonzza, meghosszút. József meg akarja ölni Imrét, de kiveszik kezéből a fegyvert. Végül széttépi ugyan a végrendeletet, de nem békül meg s öngyilkosságot sejtetve távozik.

A mese izgalmas. Leszámítva azt, hogy Bán uram nem tudja, mit írt nevében József, minden pontosan indokolt. Imre és József alakja mesterien igaz, Vince bácsi azonban már torzított, a két Pörge-gyerek operettszerű.

Egyrészt ez az új stílus totto lehetetlenné Rátkay természetes drámaírói fejlődését. *A toborzástól* (1880) utolsó előadott darabját, a *Csillaghullásig* (1893) a belső dráma mag minden darabjában klttűnő, a részletek kidolgozása, a főjellemelek fej-

lesztése, az indokolások, a szerkezet, a komoly színszerűség egyre tökéletesedik nála.

A *toborzás* a szabadságharc alatt játszik. — Füzfa Sándor elcsábítja Virág Borsát, aki bátyjával, Lacival együtt Sándor atyja gyámságára maradt. Borea megöli magát bánatában, Laci pedig felesap szegénylegénynek. A gazdag Galambos lánya, Agnes, Laciba szerelmes, de végül is Füzfa Sándorhoz megy feleségül. A lakodalom napján beállít Laci, Agnest kihívja, le kijön Sándor is, akivel összekap, megsebesíti és elmenekül. Később toborzók érkeznek a faluba, Laci ugyanakkor kegyelemre megadja magát a Füzfa, a bíró, mert érzi vele szemben való bűnösségét, nem bántja, felcsaphat huszárnak. A felgyógyult Sándor, aki Agnesnek nem tud hinni s bánatában, szerelmében iszik, szintén beáll katonának. A 3. felvonásban Laci és Sándor versenyeznek bátorságban. Sándornak hull a vére, Laci szeretettel örzy megvessését neki Borsáért is. A haza elveszett, Sándor meghal... Laci elnyeri jutalmát. — Rátkay ez első darabjának már a lélekrajz is erős oldala. A két vetélytársat, akikkel több alakban találkozunk később, az önző, de hibáit érző módos gazdát, az ábrándos, gyenge falusi lányt, a tudálékos müléksemélyt (itt Boros kocsmáros), a tréfaüző legényeket, mind jól látta és festette meg. Csak a szerkesztése egyenetlen.

Bársony uram (1887) tárgya szintén jól elgondolt, de pártpolitikai okokkal motivál s ez a nagyközönség szempontjából rontja hatását. Bársony Judit és Csaba Sándor tanító szeretik egymást, de a gazdagságában gőgös apa elutasítja a fiút. Közben Bársonyt vagyoni veszteség éri, a felesége sem nyeri meg egy biztosnak tartott örökségét. Fizetnie kellene több adósságot, így a Rozmaring-fiúnak is, akinek a vagyonát addig, míg az meg nem jön, használhatta. Mikor ez megérkezik, potom pénzen elad egy szőlőt, mely a bizonytalan örökségbe tartozik; 3000 forintot kap érte. Felesége azonban összevész Bársony néjével s mikor az a saját vagyonát hánytorgatja, a szőlőért kapott pénzt odadobja neki. A nagy pénzzavarban Bodoki, feleség rokona, aki az örökséget nyerte, hajlandó annak felét átadni, ha Bársony írásban adja, hogy a kormány pártjára áll. Nagy lelki tusák közt megteszi, a levelet Ferire bízva, aki Juditot óhajtja elnyerni s ezt a levelet tartogatja revolverről. Közben Bársonyt jelölik függetlenségi programmal, de vissza kell utasítania, ráborul a zászlóra, Feritől kéri a levelet, ez azonban csak Juditért hajlandó odaadni. Mikor a leány megtudja, miről van szó, lemond Sándorról. Közben a szőlőből kiteszik annak vevőjét, de Bársony néje visszajön a 3000 forinttal, Bodoki megkönyörül Juditért, Ferire sikkasztás bizonyul, a leány Sándoré lehet, a szőlőt a fiatalok fogják lassankint Bodokinak meghazudolni, Illés zsidó Bársony vagyonáért kifizeti annak egyéb tartozásait. Bársony tehát vagyona árán megmentette „porba hullt becsületét”, nem árulta el a zászlót. — A darab komor, sok mély hűrt pendít meg, de motivuma igen közel esett és Feri alakja sem sikerült, tehát nem lehetett elég sikere.

A *Pünkösdi királdog* (1888) némi Csiky Gergely-hatást mutat. Hattyú falusi asztalos és Illat fővárosi írnok egy papnagybátyjuk után 80.000 forint örökséget várnak. Mert nem biztos, hogy melyik család örökli, Illat két ikerbával Hattyúékhoz rándul, ott ő is, fia is rettentően nagyoznak.

úgy okoskodva, ha Hattyúék találnak örökölni, a leányukat elveszi egyik fiú s így szerzik meg a vagyont; ha pedig ők örökölnék, odább állnak. Az örökség Hattyúéké lesz, folyik a verseny Katica kezéért, aki azonban Gál Imrét szereti. Hattyúné nagyzó, Postre megy lakni, urát beugratja, hogy az „Első magyar asztalos nagyipar r.-t.” részvényeit vegye meg, ahol „igazgató” lehet. A vállalat azonban megbukik, a pénz elúszik, még a falusi házukat is el kell adnia. Ezt Imre veszi meg. Hattyú uram nem meri megvallani, hogy a házat eladta, visszamegy falujába. Itt kitudódik minden, Katica távozni akar családjával. Befejezés: *Imre*: Hova mégy? *Katica*: Engedjen. *Imre*: Elhagysz örökre? Menj. De búcsúzóul súj meg egyet: szeretet-ső? *Katica*: Szeretlek! (Függöny.) — Ez a mese maga beszél a kompozícióról, a jellemzésről. Az Illat-család léha felfogása, az Illat-fiúk fejtetőre állított, szeles bolondságai, Hattyúné nagyravágyása kitűnő bohózáti tárgy. A jellemek sikerültek, mindegyik a maga helyén áll, a cselekvény gyorsan perog.

Az Illat-fiúk testvére, de a darabbal nem oly mélyen összefüggő alakja Tündér Sándor, gazdasági gyakornok, az alapjában gyámoltalan falusi szoknyavadász. Nem is nagyon illik a *Csillaghullás* (1893) nehéz veretű tárgyába. — Büki Imre szereti Máriát, aki elszédül. De Bükiné nagy örökséghez jut s nem engedi, hogy fia elvegye. Imrében nincs lelki mélység, a leánynak csak testére vágyik, Mária kiábrándul belőle és megszereti a hű, derék Alkony Jóska. A leány érzi, hogy a multját meg kellene neki vallani, de házassága alatt is mindig későbbre halasztja. Közben Imre kibérli azt a birtokot, amelyiken Jóska szolgál, éjjelre elküldi a férjet és Máriához megy. Az úton Borcsa, Imre szeretője elárulja Jóskának felesége titkát, erre az visszafordul s ott találja vetélytársát. A férj és feleség között megható jelenet, az aszony hűségéről és igaz szerelméről így szól: „El is dobhatod.” (Függöny.)

Rátkay drámaírói működése az 1890-es években még nem zárul le. A színháznak és a kor ízlésének tett engedményeit maga is érezte. Nem azért vonult vissza, mert nem volt tere, vagy mert néha a sikere nem volt teljes, hanem mert nem szeretett engedményt tenni a színháznak és főképen, mert lefoglalta a politika s ügyvédi gyakorlata. Mikor a politikából kiábrándulva elvonul, szabad idejében több vígjáték- és drámatárggyal foglalkozik. Egyiket-másikat ki is dolgozta, de érzi, hogy a közönségnek más kell. Legutoljára Petőfi születésének századik évfordulója alkalmával Petőfi-darabot írt. Elkészült vele. De méltó dolog feljegyezni, hogyan oldotta meg a kérdést. Az előjáték igen költői. Szín: virágos kert a mennyországban. Középen rózsafa, felső ágán kinyílt piros rózsák. Trónszéken ül a költészet királynője, mellette a Történet nagy könyvvel. Az angyal jelenti, hogy az égi fán kiesattanóban a lángész rózsája. És ezért versengenek különböző nemzetek őrangyalai. A magyar regös fellépésére, aki minden harcot és kínt vállal, a költészet

királynője a szín szélére megy és ledobja a rózsát a végtelenbe: „Vidd le, hulló csillag, szép Magyarországba.“ Tárgya: 1. Kis-körös. 2. A zágrábi kórházban. 3. Koltón. 4. Március 15. 5. Alig virradt, máris alkonyul. (Hareba indul.) 6. Segesvár. Halála. (Az égi virágot az angyal visszaviszi az égbe.)

•

Rátkay László színműírói képét nem nehéz megformálni. Erodeti tehetséggel jött, a Népszínház dajkálta és részben az is törte le. A századvég sok, napi értékű színműterméséből munkái kiemelkednek, mert alkotásainak lényeges elemei értékesek, alakjai nagyrésze élő. Kora és olvasmányai mély nyomot hagytak rajta, sokat tanult, de azt átszűrte magán. Tóth Edénél és Csiky Gergelynél kisebb emberek nem befolyásolták, ami maga is világosan mutatja, hogy tehetségben közel járt hozzájuk. A politika és a megélhetés gondja benne is egy nagyobb nemzeti értékünket devalválta.

— • —

•

ÖSSZEFOGLALÓ KÖNYVSZEMLE.

A legutóbbi év legjelentősebb irodalomtörténeti munkái.

Borbély István, a kolozsvári unitárius kollégium tanára, a művelt közönség számára 27 ívnyi terjedelemben megírta *A magyar irodalom történetét a legrégibb időktől 1825-ig*. Nemcsak abból a szempontból jelentős ez a munka, hogy az elszakított részek ebből ismerhetik meg nemzetünk irodalmának múltját, elismerést érdemel tudományos értékénél fogva is. Erdélyi termőföldjét nem is jelzi más, mint az a gondos figyelem, amellyel Borbély regisztrálja az erdélyi földrész szülötteinek részvételét a magyarság egységes szellemi munkájában. A könyv értékét elsősorban az adja meg, hogy sehol sem a régi megállapításokat ismételi, hanem minden ítéletet és jellemzést — egyezék az bár a régi, ismert megfogalmazással — a saját vizsgálódása, latolgatása alapján mond ki. Nem hajhássza az új értékelést, de viszont mindennek utánajárt; ismeri az irodalomtörténet minden fontos hajtását, de ismeri az irodalom anyagát is és e kettőnek összeméréséből jön létre könyvének szövege. Teljes tudományos tájékozottságot érez az olvasó a kötet lapjairól. Megszövegezése is rokonszenves: rövid, pontos és világos. Megőrzi az arányokat; a jelentőséghez méri a terjedelmet, mégis érdekes, ítéleteinek szóbufoglalása változatos.

Figyelmet érdemel már az előszavában is az, amit egy-egy író alapos megismerésének feltételéül szab olvasója elé: „1. Legelőször is olvasson el az illető íróról egy rövid, általánosságban tájékoztató, lehetőleg tárgyilagos ismertetést (pl. Szinnyei: Magyar írók). 2. Olvassa el az író főműveit időrend szerint... 3. Ezután azon jelentősebb írókból olvasson, akiknek hatása a tanulmányozandó íróra kétségtelen... 4. Ha ezzel is megvan, akkor tanulmányozzon át az íróról való valamely részletes monográfiát... 5. Ezután olvassa és alaposan tanulmányozza végig az író összes műveit. 6. Ha ezzel is elkészült, írja le stu-

diuma tárgyáról az első fogalmazványt... 7. Befejezésül tanulmányozza végig Szinnyi, Pintér, Hellebrant stb. utasításai alapján az íróra vonatkozó teljes irodalmat. 8. Ha mindezzel elkészült, vegye revízió alá első fogalmazványát s írja meg munkáját végleges formában."

A tanulmányozás menetének ez a programja is jelzi, milyen tudatos és szorgalmas elmélyedéssel készült maga Borbély is erre az összefoglaló kötetére. Az irodalmi korszakok megállapításában lényeges újságot nem hoz: A *keresztény középkort* 1540-ig tolja ki; a fejtegetés során azonban maga is belátja, hogy a *reformáció kora* 1540 előtt kezdődik: annak az eseménynek, amelyet korhatárolónak vesz (az ország három részre szakadásának), irodalmunkban ilyen jelentősége nincsen. A politikai eseményeknek ez a korhatárral való kiemelése természetesen máskor sem válik be: az 1772-es évszámot és 1900-at más vonatkozás révén kell határköül felhasználnia. Azt hiszem, a politikai történetnek ezt az uralmát irodalmunk történetének korszakokra különítésében immár ajánlatos lenne lerázni és irodalmi dátumokat kellene kijelölni. Borbély azonban híven ehhez a felosztáshoz, az egyes korszakok művelődéstörténeti önállóságát ügyesen és világosan jelöli ki, — általában is el kell ismernünk könyvéről, hogy az irodalomtörténet segéddisziplínáinak adatait nemcsak felhasználja, hanem pontosan és teljes tájékozódással közli.

E segéddisziplinák közül egy itt kerül először — ilyen összefoglaló műben — igazi testvériségbe a fődisziplinával: a képzőművészetek története. Magát a problémát az irodalomtörténetet tanító magyar tanárvilág eddig is ismerte; Beöthy Zsolt is ismételve utalt rá, Oláh Gábor pedig Csokonai megértéséhez kitünően fel is használta. Borbély könyve a megújulás korának ismertetése kapcsán állapodik meg a problémánál és kísérelli meg a barokk, rokokó, empire és biedermeier stílkülönbségeit írói egyéniségek magyarázásához felhasználni. Úgy látszik azonban, a művészettörténetben való elmélyedésre nem volt elég alkalma, mert fejtegetései a stílusokra vonatkozóan nagyon másodkézből valók, épp azért felszínesek (bizony még Falkenak 1866-ban megjelent könyve: „Geschichte des modernen Geschmacks” is tájékoztatóbb); érdemül tehát inkább csak a gondolatot írhatjuk, mint annak megvalósítását. Két figyelmeztetést így is fűzünk ide: nem szabad elfelejteni,

hogy nem egyszerre hódít minden képzőművészeti ághban egy-egy új stílus, hanem itt-ott néha vakmerő előreszökések és máskor meglepő visszatérések adódnak, — másrészt az összevetésre gazdag anyagot nyújt a művészetek érdeklődési körének olyatén megfigyelése, mint amilyenre Riehl (*Culturstudien aus 3 Jahrhunderten*, 1859) adott klasszikus példát.

Borbély könyvének új fejezetei között még egyet kell kiemelnünk: a népköltészetéről szólót. A népköltészet irodalomtörténeti korszakokra való elkülönítésében Arany János felfedezése volt eddig az egyetlen érdemes próba, pedig azóta a népi termésnek gazdag kincseit hozta elő az irodalomtörténeti kutatás. Borbély ezt az új anyagot is számbaveszi, sőt a világirodalom népköltését is szemmel igyekszik tartani. Az énekkészlet korszakos elkülönítése azonban olyan részletstudium, amelyre ez az összefoglaló kötet nem vállalkozhatott: tagadhatatlan érdeme, hogy kísérletet tett az ősi virágének és a XVII—XVIII. századi népdal jellemző vonásainak a meghatározására. Ez az elkülönítés azonban nem szorítkozhatik a témára, — ezen a téren az elmélyedő kutatásra érdekes megállapítások várnak.

Külön fejezet szól „a középkori magyar verselés problémájáról“ is. Borbély nem viszi előbbre a kérdést, de érdeme, hogy nem állapodik meg Négyesy álláspontjánál, bár Arany-Horváth hipotézisét sem fogadja el; láthatólag Gábor elméletével ért leginkább egyet. A kérdésnél hangsúlyozandónak tartjuk, hogy a latin eredetinek előadásmódját (recitativ, éneklő) is figyelembe kell venni, másrészt nem szabad az ősgermán törvényeket, vagy Arany János korának verselméletét a kódexek kísérleteire ráhúzni!

Ujszerű felfogásának példázására Katona József bemutatását idézhetjük. A fejlődés szempontjából Katona jelentőségét így határozza meg: „Katona az ősi diésőség helyett az ősi nyomort látta meg a magyar múltban s e felfogásával rést ütött az eddig majdnem teljesen elkentmondás nélküli nemzeti romantikán.“ Magának Bánknak a lelkületét örültséggel magyarázza. Mind a kettő érdekes, eredeti, de nem éppen találó magyarázat. Ne felejtjük, hogy 1814-ről van szó — és Vörösmarty csak 1825-ben adja ki époszát; és ne felejtjük, hogy a léleknek vannak elborulásai, amelyek az örültség patológiai jegyelt nem mutatják.

Sajátos az is, hogy Mikest az 1711 előtti korba helyezi.

Megokolása csak ennyi: „Leveleiben a kuruc Erdélynek lelke dobban. A labanc világhoz nem volt neki semmi köze.” Nyilvánvaló, hogy a történeti egymásutánt ennyire felforgatni nem szabad, de Borbély szellemesen oldja meg a problémát: a kuruc-kori erdélyi udvarház diskuráló társaságának a hangját mutatja ki a levelekben.

Nagyon ügyes a protestáns kor bemutatása: itt látszik a legjobban, hogy pompás korismeret és anyagkészlet alapján írja le minden sorát. Különveszi Erasmus hatását — de Melichtől eltér, mert Sylvester tankönyvkísérleteit nem említi. Dévai Bíró Mátyás *Orthographiájának* olvasmányait imakönyvjellegűnek mondja, Sztárai Mihály térítő módszerének pedig a ki-
csúfolást tartja. Kár, hogy az erasmista dialógus hajtásai közé nem próbálta beállítani Sztárai csúfolódásait és hogy Bornemissza *Ördögi kísérteteinek* korjellemző fontosságáról sem szól. Annál teljesebb a kálvinista és unitárius írók jellemzése: Károli Gáspár fordításánál — teszem — megállapítja, hogy a protestáns biblíás stílus a XVII—XVIII. század magyar levél-
irodalmában éppúgy uralkodott, mint a XIX. század biblia-
utánzó szépprózájában. A szépirodalom XVI. századi terméséből legrészletesebben az Argirus-meséről szól és Balassáról. Balassát a középkori latin írók tanítványának mondja, de gondosan és szeretettel elemzi. A *Ponciánus históriája* mesetartalmát a fejlődés szempontjából jelentéktelenebbnek mondja a keretes műformáénál — nyilván némi egyoldalúsággal.

A XVII. század írói közül igen sikerülten mutatja be Pázmányt, Szenci Molnár Albertot, Zrínyit és Mikést. Helyes volt Tordai János beiktatása a zsoldárfordítók sorába és érdekes a szombatos irodalom tárgyalása. Meglepő, hogy a *Comédia Erdélyről* kiszorult az iskolai drámák közül (úgy látszik, protestáns szerzőtől eredő pasquilusnak tartja); a történeti verse-
lők közül is elhagyott néhány emlegetettet (Wathay); a jezsuita iskoladrámák között nem tesz a nyelv szempontjából különbsé-
get és nem okolja meg azt a szerencsés ötletét sem, amely az első *Comico-tragediát* a jezsuiták iskoladrámái közé teszi. Nagyon háttérbe szorítja az *Actio curiosát*, pedig másutt a tár-
sadalom osztály hű megszólaltatását ki szokta emelni. A löse-
meséskönyvről az „érthetatlenség” vádja túlságosan szigorú, és olyan apró elírások is kerülnek előnk, mint az Hosvai és Haller Nagy Sándorának közös forrásra való visszavezetése, de

ezeket itt regisztrálni feleslegesnek tartom. Nagyobb baj az, hogy néhol a megfogalmazás kissé pontatlan, mint Haller *Hármaskönyvé*nél is, amelynek két részét a járatlan olvasó eredetinek fogja gondolni. Az is megtörténik, hogy egy-egy könyv jelentőségének megállapításánál egy-két mozzanat megjelölése az író tollában maradt: mint például Mikes novellafordításainál a lovagi téma kiemelése. Sajnálhatjuk azt is, hogy néhol Borbély állásfoglalása — megokolás nélkül — a kevésbbé valószínű megállapításnál marad: így, teszem, Apáczai és Ramus Péter viszonyának a jelzésénél, vagy a Magyar Encyclopaedia tudományos értékének a kiemelésénél (vö. Kremmer Dezső: Apáczai Cseri János élete és munkássága, 1911.).

„A kifáradt nemzeti szellem pihénésének korát“ Szekfű Gyula könyvével (A magyar állam életrajza, 1923, 132. sk. lapok) szemben Borbély túlságosan sötét szemmel nézi; így esik meg az, hogy a szépirodalmát az előbbi korszakéval szemben minden téren visszaesettnek mondja, noha Ráday, Amadé és Faludy lírájáról teljes elismeréssel kell szólnia. Elmél a líránál amúgy is elmaradt a jelleg megokolása: a gáláns szellem kiemelése. Pedig a gáláns divat irodalmi sajátossága nemcsak a líra újdonságait magyarázza meg, hanem a széppróza tudománycsillagotató kedvtelését is (különösen Faludynál, de jórészt Mikes leveleiben is). A költőjellemezés sem elégíthet ki az ilyenféle mondatokban: Amadé „legszívesebben szerelmes volt“. Faludyra vonatkozólag is igaztalan az a megrovás, hogy a kor lelkét nem értette meg: a maga korába helyezvén őt, ezen nincs megütközni való. Mészáros *Kartigámját* Borbély túlságosan kiemeli: azt mondja, hogy az olvasóközönség meghódításában minden elődjét és kortársát felülmúlja, — mintha az elismerés melegében megfedkezne a regényfordítások soráról a *Magelondtól* kezdve. De hogy az ilyen mulasztás mennyire apró, azt éppen Mészáros regényéről írt fejezete, elsősorban a lírai beszövések kiemelése bizonyítja. Meglepő az is, hogy az epikában e kor termésénél a Cziráky-époszt, a Florindát (természetes, hogy a Kollárits-féle érdekes kísérleteket is) mellőzi. Az iskoladrámák fejtegetésénél is többször félreértésre ad alkalmat: például azt a hitet kelti, mintha Pállyának csak egy vígjátékáról tudnánk. Túlságosan szűkszavú e korszak összehasonlító nyelvtudományának a rövid rajza is: kétségtelen hogy az iránt, hogy Strahlemberg és Fischer magyarok voltak-e és magyarul

írtak-e. A nyelv jelzése máskor is elmaradt: igaz ugyan, hogy az idegen cím nekünk elég tájékoztató, de a közönség tapasztalatlanabb része, nem tudom, nem fogja-e Czvittinger munkáját magyarnak gondolni. Borbély könyvének ez a legkevésbé sikerült korszaka, de még itt is találunk néhány pompásan sikerült fejezetet (pl. Faludy prózájáról).

A legbővebb és a legjobban kidolgozott rész a „Megújnodás kora”. Van itt is elírás — mint pl. hogy az *Aurora* Kazinczy támogatásával indult meg és 1831-ben megszűnt —, de az ilyesmi ennyi adat füzérében még csak meg sem lephet. Négy irány szerint csoportosítja e kor íróit: franciás, latinos, magyaros és németes irány zászlója alá. Eltűnt az ú. n. egyeztetők csoportja, aminek csak örülhetünk. Csokonai, Kisfaludy Sándor és Katona a magyarosok csoportjába, Kisfaludy Károly a németesek közé került. A franciás irány hívei között Bessenyei Györgynek világirodalmi beállítása túlságosan rövid, pedig Eckhardt cikke e beállítás fontosságát bebizonyította; művei közül is éppen a *Bessenyei társasága* hiányzik. Annál sikerültebb Báróczy méltatása, Orczy Lőrinc jellemzése és Péczely József bemutatása. Az általános jellemzésnél kissé túlzottnak érezzük azt a megállapítást, hogy a franciás irány tette irodalmi ízlésünket szentimentálissá, — éppen Anyos pályájának rajzánál kell elismernünk a német költészetnek hatását ez irányban. A latinos irány bemutatása — egy évszámbeeli ellenmondást leszámítva — igazán mintaszerű. A magyarosok bemutatásánál már többször kihívja ellenmondásunkat. A *Himnyt* és a *Regéket* túlságosan határozottsággal kapcsolja a magyar romantizmusához. Dugonics és Barclay regénye között eselekvénybeii — nem formai — kapcsolatot lát. Gvadányi szatiráinál az Eipeldai mintát teljesen mellőzhetőnek érzi. A Robinzonádok között Gelei és Gyarmathy viszonyát nagyon enyhén ítéli meg, viszont azonban a *Rontó Pál* idekapcsolásával újra egy találó ötletet vet eléink (nem tudom, a *Susztler Lipti*-szerű fordításokat szándékosan mellőzte-e). Nagyon szép Csokonai bemutatása, de a cigány és zsidó típusát nem mernők Csokonai drámáinál kezdődőnek mondani. Kisfaludy Sándor verses regényének keletkezését az Angyal kiadásában közölt töredékek más menetűnek mutatják; a regénytöredék értékének kiemelése sem egészen világos. A németes poéták között Verseghy mentése amióta Császár Elemér a szerelem egész történetét felkutatta — nem igazságos;

regényeit sem szabad ma már eredetieknek mondani; az esztétikai elemzés azonban — különösen a verstani része — nagyon tanulságos. Baacsányit, a prózaíró, Köleseyvel szemben túlbecsüli, amit azután Köleseyről szólván öntudatlanul maga is helyesbít. Dayka elbírálása rideg, míg Kármáné nemcsak megértésre, de szeretetre is vall. Dícsérettel szólhatunk Kazinezy és Kölesey méltatásáról, leginkább jelentőségük általános megállapításáról; csak azt sajnáljuk, hogy a *Tübingai pályakérdés* és a *Nemzeti hagyományok* jelentőségére nem mutat rá. Kis János eredetiségét Gálos Rezső dolgozatai alaposan kétségbe vonták, verseit tehát nem szabad eredetieknek mondani. Döbrentei Gábor jelentőségének kiemelését éppen Erdély felől vártuk volna: úgy látszik, ez a nemes munkás nagyon is megérett arra, hogy valaki önálló tanulmányban, kellő utánjárás alapján foglalkozzék vele. Kisfaludy Károly bemutatása kissé fáradtnak érzik: innen van, hogy a *Tollagi Jónás* jelentőségét abban látja, hogy Gárdonyi utánozta (!) a Göre-históriákban, — hogy ilyen általános jellemzés csúszik ki a tolla alól: „Lírájának hangja részint merengő vagy éppen bánatos, részint derült vagy vidám"! Ha még arra figyelmeztetek, hogy a Verseghy-ellenes röpiratok szerzőségében Horváth István is részt kér, és elhagyom a keresztény középkorról írottakra vonatkozólag tollam alá kívánczoló megjegyzéseket — mert ezeket a korra vonatkozó felfogásunk eltérése diktálná —, azzal fejezhetem be áttekintésemet, hogy tudományszakunknak mindenképen díszére válik ez a szép kötet, hogy adatainak gondos összeválogatása, az egészen megéreződő megfontolt átgondolás, a szép jellemzések, érdekes beállítások, a következetes esztétikai állás foglalás, a tiszteletreméltó elfogulatlanság Borbély könyvét nemcsak a nagyközönség, hanem a tudomány művelői, különösen pedig a tudomány eredményeit megismerni kívánó egyetemi ifjúság kezében megbecsülendő, hasznos kézikönyvvé teszi. Öszinte örömmel köszöntjük és kívánunk erőt és kedvet a második kötet, az utolsó száz év irodalomtörténetének a megírásához!

•

A M. Tud. Akadémia kiadásában, mintegy a Jókai-ünnepések előhangjaként, már 1924-ben látott napvilágot Zsigmond Ferenc 26 íves Jókai-kötete. Ennek a munkának megjelenését érdeklődve várta a szakközönség, hiszen folyóiratunk és az

Irodalomtörténeti Közlemények lapjain már néhány értékes fejezetét megismertük. Zsigmond Ferencet meglepő világirodalmi olvasottsága tette hivatottá arra, hogy Jókai költészetének egységes képét megrajzolja; az az esztétikai ízlés, amely a külföldi regényírók alapos ismeretén épült fel, meg tudja jelölni Jókai értékét is. Ennek az értéknek a megjelölése eddig ingadozott: Gyulai Pál és Beöthy Zsolt neve reprezentálja azt a két szembenálló és mégis igazságos végletet, amellyel a magyar kritika Jókait értékelte. Nyilvánvaló, hogy a két véglet között a kettejük megállapításain épülő értékelés adja az igazságot; és ez természetes is, hiszen az essay egyes szempontjai után a kérdés az összefoglaló irodalomtörténeti tárgyalásra is megérett. Zsigmond Ferenc könyve ezt a feladatot tölti be; esakhogy benne a műélvező és műtész nem tud igazi összhangra vergődni, a dicséretes és megrovások nem simulnak össze. Egyhelyt ezt a diszharmóniát így vallja be: „Minket, mai meglelt korú olvasókat is valami kegyeletes megilletődés fog el, mikor revízió alá próbáljuk venni e regényre vonatkozó felejthetetlen gyermekkori emlékeinket s különbséget próbálunk tenni annak az olvasmánynak reális és fantasztikus elemei között, melyet persze mindenestől színtiszta valóságnak éreztünk és hittünk annak idején.” Az olvasó érzi, hogy a realizmus esztétikai elvei közt vergődik a romantikus mesemondóban önkéntelenül gyönyörködő kritikus. A regény értékelésében bizonyára vannak egységes esztétikai törvények; de az is kétségtelen, hogy romantikus mesét a realizmus szemüvegével értékelni nem szabad. Jókainál is hiányzik mindaz, amit a realista regény kiválóságának tartunk, — de éppen azért örökös ismétlődésbe keveredik a méltató, aki ezt a romantikus jelleget beismeri és mégis realista felfogást keres. Zsigmond Ferenc könyvének ez a kettősség a hibája.

Pedig el kell ismernünk, hogy Jókai lelkének a mélyére egy kritikus sem látott annyira, mint Zsigmond Ferenc, amikor egész költői természetét *örökké gyermeknek maradó lelkéből* magyarázza. „Jókai azért tudott egy egész nemzedéknek bálványa lenni, mert a világ jelenségeit ugyanolyan érzelmes naivitással tudta szemlélni, mint a csodákon esüggő, titkos erőiben hívő s bennük bízó gyermeki lélek” (115. l.). Innen van, hogy sok frásában főcéljává az emelkedik, hogy „az olvasókat minél nagyobb csodálkozásra készítse” (173. l.); ez magyarázza meg regényének

eposzi világnézetét, amelyet Zsigmond könyve mindig gondosan regisztrál; ebből érthető meg képzeletének kiapadhatatlan gazdagsága és eseményt s embert megjelenítő sajátos munkája; ez teszi sajátossá humorát, örökös, gyermeketeg, naiv játszókedvét.

Zsigmond Ferenc könyve előbb Jókai életét tekinti át, kiemelve abban a szabadságharc és a kiegyezés utáni idők jelentőségét, azét a két korszakét, amikor magát is a gyakorlati politika küzdőterén láthatta. Az első hosszú dicsőséget, a második a nimbusz elhalványodását, de viszont a legmagasabb helyről jövő elismerést hozott. Írói pályáját öt fejezetben kíséri végig: leg részletesebben a pálya kezdetét vizsgálja, hiszen egyéniségének jellemző vonásait itt kell megállapítani, e jellemző vonások kifejlődését itt lehet megmagyarázni. A francia romantikával való rokonság és Jókai lelkének e rokonságot megértető volta: ezek a könyvnek a leggondosabban, valósággal mintaszerűen megírt megállapításai. Zsigmond a francia romantikának olyan aprólékos figyelemmel válogatja össze a párhuzamra felhasználható téma- és stílmotívumait, olyan finom elemzéssel különíti el Jókai egyéniségét, hogy e fejezetét a magyar irodalomtörténetírás legszebb fejtegetéseivel egyértékűnek kell mondanunk. Teljesen találó a szabadságharc hatásának a megállapítása Jókai írói egyéniségére. „A szívárványos mult hősi jeleneteinek óhajtott kobzosa lenni, kivételes emberpéldányokban gyönyörködni, egész fajok és nemzetek diadalnámorát vagy nagyszerű fájdalmát szinte beteges mohósággal a maga szívében átérezni”, — és most az élet ilyen szívárványos korszak mesevilágába állította őt magát is. „A szabadságharc előtt Jókai romantikus volt divatból... a szabadságharc után romantikus maradt a nagyszerű élettapasztalatok hatása alatt, melyeket képzelete a hit kifogyhatatlan energiájává dolgozott át, a magyar nemzet nagyrahivatottságába vetett hit élő erejévé”. Az 1850—54 között lévő évek juttatják uralomra Jókait regényirodalmunkban. „Jókai éppoly született tehetség a szabadságharc utáni hazaflas, ábrándos mult-kultusz tolmácsolása terén, mint volt a század harmadik évtizedében Vörösmarty”. Zsigmondnak ilyenén megállapításai nem közbevetett mondatok, hanem az elemző összevetésnek és figyelmes megértetésnek hosszas fejtegetéseiből kiemelendő konkluziók. Az ilyenén elemzések közül dicsérettel kell említenünk a Jókáival való kapcsolat megállapítását, Tepeleni Ali világírodalmi arcképeit, a Vas Gerebennel való összemérést. Jókai írói népszerű

ségének fénykorát 1855—1875 közé helyezi Zsigmond. A nagy népszerűséget két körülménnyel magyarázza: „az egyik az, hogy Jókai írói tulajdonságai, még pedig erényei és hibái egyaránt, csodálatosan illettek a közhangulathoz . . . a második körülmény . . . az, hogy a szabadságharc utáni negyedszázad alatt egyetlen olyan új tehetség sem lépett föl szépprózánk terén, akit csak egy napon is lehetett volna említeni Jókaiival“. Azonban a *Magyar nábob* jelentősége és sikere ezt az 1855-ös új korszakot kissé erőszakkal mutatja. Itt a termés egyre nagyobb, az elemzések tehát egyre kurtulnak; nyilván a könyv terjedelme követelte ezt a rövidítést, de az is kétségtelen, hogy a kötet kárára vált ez a térszűkítés. Nem meglepő az, hogy a legértékesebbnek jelzett *Új földcsúrra* harmadfél oldal jut, míg a *Zsidó fiúról* szóló fejezet csaknem másfél oldalnyi volt! A terjedelem kedvéért szívesebben vettük volna amott az összevonást, — itt, ahol az esztétikai elemzéseknek sokkal több tere lenne, kétszeresen sajnáljuk. Még rövidebbre fogott a *Fin du siècle* — ahogy nem egész szerencsésen a 75 utáni éveket nevezi. Amit jellemző „fin du siècle“-vonásnak gondolnánk, az alapján véve eddig is megvolt Jókaiiban, — ami pedig változás, azt nem annyira a „század vége“, mint inkább Jókai öregkora magyarázza meg. A regényelemzések közül csak egynél melegszik föl: a *Sárga rózsáról* szólóban, — egyebütt a vázlatosság néha szinte fájó.

Önálló, szinte-különálló essayk gyanánt önálló, fejezetekül sorakoznak a 280 lapot kitevő pályaáttekintéshez világnézetének és motivációjának, regényhőseinek, humorának, előadóművészetének, a kritikához való viszonyának a kifejtései. A világnézetet esztétikai vonatkozásban tekint, ezért veszi egybe a költői motivációval. E fejezetek a pályaáttekintés kapcsán fölvetett megállapításoknak mindössze részletes, összefoglaló kifejtései. Mint külön essayk nagyon értékesek, de a kötetet eldarabolják. Az olvasó úgy érzi, mintha az előző fejtegetésektől függetlenül tervezte volna Zsigmond a kiadásukat. Megfigyelései azonban itt is élesek, találóak. Világnézetének elemelül a natv megszembélyesítő hajlamot, a tapasztalatli valóságot és a tisztázatlan hipotéziseket jelöli meg és ezekből ügyesen magyarázza meg mindazt a furesaságot, amín a realista szemléletű olvasó megakad. Alapvonása e világnézetnek az eszményi irány és az erkölcsi tisztaság, az utóbbit Zsigmond azzal bizonyítja, hogy házasság nélkül Jókai legtöbb művében nincs igazi szerelmi boldogság, hogy a társadalmi

erköles kódexének paragrafusaira nagyon ügyel. Érdekes bemutatás ez, de Jókai világnézetének bemutatásául mégis kissé szűknek érezzük: az ember lelki képe az író eljárásának megokolásába vész.

A kritika Jókai jellemzés módját feszegette a legridegebb szigorral, Péterfy a regényhősök családi vonására is utalt, — Zsigmond Ferenc mégis érdekesen mondja el mindazt a szép újtságot, amit ezeknek az alakoknak megfigyeléséből elődeinek megállapításához tehet. Az a realisztikus megjegyzés azonban, hogy „Jókai kísérleteket végez az emberi lélekkel“, túlságosan tudatosítja Jókai eljárását és így túllő a megértetés igazságán. A mesemondó csodálójából itt bizony nagyon erősen Gyulai tanítványa szól, és ha a jellemek megalkotásának egyirányúsága és fogyatékosága igaz is, a *mesehős* esztétikai hivatásának szempontja némi mentséget is adna arra a gyönyörködésre, amely ellen a saját lelkével is hadakozik itt az életíró.

Jókai humorának olyan állandó az emlegetése, hogy Zsigmondnak erről szóló fejezetét szűknek kell ítélnünk. Szép a meghatározása: ez a humor „olyan, mint az aranyfürdő; ragyogó zománcsal von be minden tárgyat, sőt gyakran örökéletre balzsamoz igénytelen, közönséges, halandó modelleket“. Mélységének méregetése azonban rossz mérőőnra akadt a pesszimizmusban. Általában a humor kiemelése a komikumból Jókainál nagyon erőszakolt és azon az oldalon sebzi meg az író, ahol a kritika a legegységesebben ismerte el. A világnézet egyénisége nagyfontosságú szempont, de elkülönítőnek azért kevés ez a megállapítás: „Jókai humora ennek az optimista idealizmusnak a játéka“. Sikerült részlet azonban Zsigmond fejtegetésében a néphumorral való összevetés és az a kritika, amelyet az anekdotákból fölépülő főhősökről vet papírra. Kár, hogy „az eszmék relativ voltának éreztetésén“ épülő komikum elemeit nem regisztrálja Jókai lelkében, pedig másutt (pl. az *Asszonyt kísér — Istent kísért* elemzésénél) egy-egy morzsáját elvetette.

Az önálló fejezetek között a legsikerültebb elődóművészetének az elemzése. Itt is az összehasonlító rész az erősebb: Vajda Péter, Vörösmarty (Osszlán), Byron, de különösen a Dumas stíljével való összevetés. A romantikus írói modor megállapításának olyan szép lapjai vannak e fejezetben, amilyent mindig büszke dicsékvesséssel idézhet a magyar irodalomtudomány. Jókai speciális kifejezési módjául a mesemondást jelöli meg. Beöthy Zsolt megállapítására építve szép fejtegetéselt. És, ami külön is érdeme

Zsigmond fejtegetéseinek, mélyreható szeme a fényoldalak mellett mindig meglátja az árnyékot is és igazságérzete nem riad vissza annak lejegyzésétől sem.

Szép és értékes könyv Zsigmond Ferenc könyve. A maga munkájával nem tekinti beváltottnak azt a kötelességet, amely Jókai értékével szemben a magyar irodalomtörténetírásra hárul, de a kritikának el kell ismernie, hogy e kötelesség beváltásában Zsigmond könyvének nagy érdeme van, hogy Jókai teljes értékléséhez és megértéséhez lényegesen közelebb vitte a magyar kritikát, hogy tudása, szorgalma, elmélyedése és körültekintése a Jókai-irodalomnak nem egy, Gyulaihoz, Péterfyhez, Riedlhez és Beöthy Zsolthoz méltó fejezetét hozta létre, — örömmel állapíthatjuk meg tehát, hogy Jókai születése évfordulójára az irodalomtörténet olyan könyvvel áldozott, amely méltó ahhoz a nagysághoz, akit az 1925. esztendőben az egész magyarság ünnepel.

•

Az 1924. esztendő Zsigmond Ferenc könyve mellett még egy kegyeletes életrajzt hozott: Beöthy Zsoltét Kéky Lajos tollából. A magam örömét, amely a tanítvány hálájából fakad ezzel a megértő, mindig buzdító, előadásaiiban és magánbeszélgetéseiben a tudomány és szépség megismerésére vezető mesteremmel szemben, aki Erzsébet-körüli lakásán néha órákon keresztül készséges volt a magamfajta apró ember irodalmi terveiről a maga mély-séges emberismeretével elbeszélgetni, — a magam örömét azon, hogy a magyar közönség ilyen szeretettel írott életrajzban ismerheti meg Beöthy Zsoltot, e helyen annak a köszönetnek kell felváltania, amellyel a Magyar Irodalomtörténeti Társaság fogadja elnökének gondos és teljes életrajzát. Kéky könyve a Társaságunkhoz való viszonyáról így ír: „Élénk részt vett 1911 őszén a Magyar Irodalomtörténeti Társaság megalapításában, melynek létesítésére egyébként ő már 1890-ben mozgalmat indított, de siker nélkül. Ő vezeti az előkészítő tanácskozásokat, első szavaival Toldy Ferenc szellemét idézve s a Társaság célját akként jelölve meg, hogy meg kell adni a magyar irodalomtörténetnek a szervezetben rejlő erőt, odafejleszteni, hogy művelése megfelelő legyen az egyetemes művelődésben és a magyar nemzeti közérzésben elfoglalt előkelő állásának. Nagy odaadással és szeretettel irányította a Társaság munkáját, míg az összeomlás után a Társaság belső életének bizonyos mozzanataitól is elkedvetlenítve, előrehaladott kora miatt le nem köszönt”. — Nem tudom, ennek az elkedvetle-

nedésnek milyen tüneteire emlékezik az életíró, de az én emlékezetemben felejthetetlen marad az a szeretetteljes beszélgetés, amellyel Társaságunkról megemlékezett, amikor titkárrá választásom után a Franklin-társulat elnöki szobájában felkerestem, és az a kijelentése, amelyet Galamb Sándor társam és előttem tett, amikor a Társaság talpraállítását szolgáló irodalmi matiné ügyében tisztelegtünk nála: „Amikor szükségesnek látják, énreám mindig számíthatnak!...”

Kéky Lajos könyve Beöthy Zsolt életének, munkáinak, egyéniségének ismeretén épül: ez adja meg teljességét, — szavait és ítéleteit a tanítvány megértése s szeretete diktálja: ez teszi meleggé. A magyarságnak nemes értékét látja benne: szépen és gondosan bogozza ki fejlődését, világítja meg nagyságát, rajzolja meg jelentőségét. A református magyarság lelkes, de elfogulatlan tagja, az egyetemes magyarság művelődésének harcosa, az egyetemes szépség szomjas esodálója: így formálódik ki Kéky munkájából Beöthy Zsolt arcképe. Szépírói pályája diákeveiben indul, 1864-ben már elbeszélés-kötettel lép fel. Jókai, Tolnai Lajos, Kemény Zsigmond, az idegenek közül Thakeray és Turgényev voltak a mesterei; a rajz műformájának a meghonosításában irodalomtörténeti a jelentősége, — de amint felismerte képzeletének szegényességét, amint kiábrándult a realizmusból, a tudományos irodalomhoz tért. „Tudományos írói pályája folytonos emelkedést mutat egészen *A széppróza történeléig*, innen kezdve a sok egyesületi és társadalmi teendő egyre jobban elvonja a munkamezőről” (82. l.). Beöthyt a kegyelet töltötte el az irodalom multja iránt, „hangoztatta, hogy ha revízióra is szorul Toldy után a magyar irodalomtörténet kritikai oldala, nem szabad túlzásba esni s a nemzeti lelkesedéssel szemben nemzetközi mértéket emlegetni”. Különösen két korszakkal szemben volt erős ez a kegyelele: „egyik a reformáció kora, melyről azt tanította, hogy kultúránkat a maga nemzeti egyetemesességében és jelentőségében ez alkotta meg. A másik irodalmunknak mult századi aranykora, melyről azt vallotta, hogy nemesak legteljesebb és legigazabb, hanem egyszersmind eleddig legművészebb revelációja a magyar költői géniusznak” (96. l.). Kéky bemutatása körültekintő; sajnos, a tudományos elkülönítésnek azt a munkáját ez a nagyközönségnek szánt kötet nem végezte el, amely Beöthy értékelésének a Toldytól és Gyulától független és jelentős különbséggel összeállította volna. A másik sajnálatos dolog Kéky könyvében a „kle-

rikális" támadások hangoztatása: a legbántóbb ez a Tanárvizsgáló Bizottság képesán, de felesleges és igaztalan egyebütt is. Beöthy pályája a katolikus világgal nem került összeütközésbe: nem adott erre sem Beöthy, sem a katolicizmus okot. Hogy mégis akadt ilyen szempontú támadó, az a támadó egyéni, rendesen megérdemelt élményére, nem a katolikus közfelfogásra vezethető vissza. Egy-egy pozíciónak elvesztését így magyarázni igaztalan: gondoljunk csak arra, milyen igaztalan volt a Kisfaludy-Társaság elnöki székéből Gyulai távozásának Beöthy elnökségével való, közszájon forgó magyarázata. A tanárok éléről való távozása sem a „vallásferkölesi alap" hangoztatásának bombájára vezethető vissza, mint Kéký hiszi: a Tanáregyesület életének megfigyelése az elnökválságoknak a tanársors természetes keserűségében jelölne meg a magyarázatát. Szerencsére Kéký könyve is csak egy-két mondatával zavarja meg szép és értékes tárgyalását; talán ha azok elmaradtak volna, bővebben szólhatott volna Beöthy Zsolt irodalomelméletéről. Kéký Lajos igazi avatottságát Beöthy pályájának megrajzolására éppen az irodalomelmélet és a tragikumelmélet bemutatása igazolja: az elméletek hiányát is látja, annak okát is megjelöli „a szakszerűen mélyebb filozófiai képzültség s az elvontabb spekulációra való hajlam és képesség" hiányában. Beöthy e munkái olyan időben keletkeztek, amikor az esztétika tudománya a legerősebb lendületben volt a külföldön, és így az az alap, amelyre a maga kiegészítő elméletrészét ő építette, hamarosan meghaladóttá vált. Ez a kára esztétikájának is. Kéký méltatásából azonban egy dolog hangoztatása elsikkad: azé a jelentőségé, amely az egyetemen jutott Beöthy előadásainak; ott e ma már meghaladótnak ítélfhető elméletek szemet nyitottak, látni tanftottak, mérhetetlen hasznót hajtottak. Kéký ezzel szemben gondos bírálataát adja az elméleteknek és azt emeli ki belőlük, ami maradandó beesű megállapítás vagy Beöthy eredeti megfigyelése. Alaposságát és körülfekintését dicsőret illeti meg.

A legszebb fejezet Beöthy utazásairól számol be a vázlatos úttjegyzetek alapján. A művészet rajongóját és a mindig lelkes magyart ezek az itt közölt jegyzettöredékek mutatják a legbővebben. Nemesak a látotról tájékoztatnak, hanem a szemlélfő, gyönyörködő Beöthy lelkéről is. Csak egy idézetet ragadok ki ennek igazolására, azt, amely Beöthynek Egyiptomhoz való

vonzódását magyarázza meg: „A múltat és az emberi erőt együtt érezni: ez a nagy históriai, monumentális benyomás sehol erősebben nem fejlődhetik ki, mint itt.“ Néhol a kis jegyzet nem is a látványt, képet, szobrot, épületet, hanem a saját gyönyörködését elemzi. Nem nyomtatásra készült jegyzetek ezek, éppen azért közvetlenek, őszinték, előre való meg-gondolástól függetlenek. Vannak problémái, amelyek vissza-visszatérnek, de rendszeren csak a gyönyörködés szól a soraiból. Hogy a szépnek milyen áhitatos kultusza élt benne, azt 1910 jan. 20-án így vallja be: „Két kapitellen fekszem a Phokas-oszlop lábánál. Fölöttem a Capitolium, a Tabularium, a Vespasian- és Saturnus-templomok. Elöttem a Septimius Severus diadalíve, meg a császárhostrum. A délutáni nap esodamód ragyog. A szürke márványtömegeket mind megnemesíti, megaranyozza, görögökké varázsolja — és olyan forró, akár nyáron. Lábamnál az Aemilianum hatalmas kőkoekái között buja, aranyzöld fű sarjad s fejemenél az árva fügefa bimbózni kezd. Milyen szép ravatal volna ez!“ — Kéky könyve csak kiszakított lapokat ad e jegyzetekből és bennünket mégis jobban megkap, mint Bayle, Taine, Goethe vagy Heine tudatossá csiszolt itáliai útleírása. Köszönettel tartozunk Kékynek, hogy a szépségnek ezt a tárházát megnyitotta nekünk.

Irodalmi vezérségének hitvallását ez az életrajz így foglalja össze: „A magyar irodalomnak legmagasztosabb hagyományát ünnepli a kultúra és magyarság elválhatatlan kapcsolatában. A magyar irodalom csak akkor teljesíti méltóképpen feladatát, ha készen fogadja a művelt világ szellemi mozgalmából a haladásnak minden tényezőjét; de mindazt, amit idegenből vesz, a magyarok ősi valójához idomítja“. Vezéribb programmot, méltóbb irányítást a magyar kritika sem előtte, sem utána nem adott.

Kéky Lajos könyve azonban nemcsak a bemutatott Beöthy Zsolt nagyságából nyeri jelentőségét: szép és tanulságos kép ez; amely Beöthy gyökeres ismeretéről és Kéky hatalmas tájékozottságáról tesz tanúságot; a magyar irodalomtörténetírásnak olyan terméke, amely megírásának szépségével, tartalmának gazdagságával a Kisfaludy-Társaság „Költők és írók“ vállalatának egyik legszebb kötete.

•

A kisebb tanulmányok során szólnunk kell Vargha Damján * dolgozatáról (*Kódexünk legendái és a Catalogus Sanctorum*), amelyben bővebben kifejti azt a kutatását, melyet kódexünk

forrásainak gyarapításáról 1914-ben megjelent jegyzéke (*Synopsis legendarum praedicationumque ex codicibus Hungaricis ratione habita Catalogi Sanctorum Petri de Natalibus composita*) csupán jelzett. Petrus de Natalibus gyűjteményét 16 kódexünkkel hozza kapcsolatba, megállapítva, hogy forrástanilag két kódexünkre hatott: a *Debreczeni*- és az *Érdy*-kódexre.

Timár Kálmán *Prémontrei kódexek* c. dolgozatában a huszita biblia problémáját teszi komoly vizsgálódás tárgyává. Két letagadhatatlan eredménye van: 1. megállapítja, hogy a prémontrei breviárium rokonsága szembetűnő a Lányi-, Apor-, Müncheneri- és Bécsi-kódex tartalmával, míg a Pozsonyi- és Döbrentei-kódexek prémontrei szelleme csak valószínű; 2. rámutat arra, hogy az úgynevezett huszita-biblia szellemében semmi sincs Husz tanításából (a pápaság intézménye, a szerzetesrendek megítélése), a szentírási részek megválogatásában sem szükséges Husz híveinek sorsából keresni magyarázatot. Meggyarapítja a forrásszerű párhuzamokat is, a Döbrentei-kódex zsoltárkönyvének legvégéről pedig a legrégibb magyar distichonként idézi e sorokat:

„Háromszor ötven psalmot Dávid szerzett,
vers kétezerhatszáz és hat“.

Szinnyei Ferenc a magyar novella történetének köréből két értékes részlettanulmányt tett közzé. *Kármán József és az Uránia névteleni* címen annak a vizsgálatnak az eredményét foglalja össze, amellyel az Uránia három kötetének anyagát nyelvük szempontjából vetette össze. A szókészlet és stílus alapján Kármán művének ítéli a Fanni hagyományai-t, a Bevezetés-t, A nemzet csinosodása-t, Egy új házasság levelei-t, A mód-t (bár ezt fordításnak gondolja), A fejjesztyén-t; a kisebb darabok közül viszont Abafi kiadását megszaporítja, de meg is apasztja néhányval. Azt a kérdést, amelyet Bodnár, majd Szabó Ferenc vetett fel, ezzel tisztázza, és pedig nem csupán a Szabó fölvetette belső, célzati közösség és a szónokiasság alapján, hanem a nyelvkészlet gondos elkülönítésével. (Azóta Tolnai Vilmosnak Társaságunkban tartott felolvasása világosságot derített arra a kérdésre is: *Miért szűnt meg Kármán Urániája*, — az okot Kármán Losonca költözésében és hirtelen halálában jelölve meg.)

A másik tanulmány tárgya: *Kemény Zsigmond munkás-*

sága a szabadságharcig. Első regényén (Izabella királyné és a remete) Scott, a francia romantika és Jósika hatását ítéli erősenek. Az „Élet és ábránd” keletkezésében Goethe „Wilhelm Meister”-jének, „Tasso”-jának, a német romantikának, de az író szerelmi élményének és politikai csulódásainak is jelentős szerepe volt; a részletekben van érték, de a kompozíciónak egységbefoglaló művészete hiányzik. A „Gyulai Pál” az e korban kedvelt Báthori-korba vezet; Fáy András „A két Bátor” le darabja kétségtelenül hatott is Kemény regényére. A regény lélekelemzésén Balzac hatása érezhető. Művészi értékelés szempontjából Szinyei a túlságos részletezést, egyes epizódok kiengését, a színdarabforma használatát, az elbeszélés szeszélyes ugrásait hibáztatja, míg a XVI. század gondolkozásmódjának, eszmévilágának megvilágításáról nagy elismeréssel szól.

Madách Imre és Az Ember Tragédiája címen tette közzé Várdai Béla a Szent István Akadémiában felolvasott tanulmányát. Madách pesszimizmusát költői pesszimizmusnak vallja: az „a vérző szívé, nincs benne semmi a gonoszból”. A végső fordulatnál sem vált erőshitű emberré. És ebben Madách éppen nem kirívó hangja korának. A költő megítélésének a filozófia területére való átjátszását azonban hibának tartja: „Az ember tragédiája” egészen különleges, mássul össze sem vethető költői remeke költészetünknek; benne a gondolat a legmegjelenőbb költészetté, igazi drámává lesz. Költői értékének greje az, hogy az egyetemes emberit egyéni jellemek akciójakép fejezi ki. Költőiségének lényeges része előadása is: erő, tömörség, szárnyaló páthosz, s általában világosság jellemzi. Nemzeti jellegéről Várdai azt ítéli, hogy a műnek inkább az ege, a felhőzete magyar, mint az alakjai. A század „jogfeladó egyezkedésének” bírálatát másutt adta.

Zlinszky Aladár a *Klasszicizmus és romantizmus* vizsgálatát tette tanulmányában feladatul maga elé. A két irány különbözősét világnézetük alapján fejtegeti. A klasszicizmust XIV. Lajos udvarára vezeti vissza, a szalónok irodalmára; ebből magyarázza tónusát, szerkezeti megkötöttségét, ünnepi stílusát, a természet háttérbeszorítását. A XVIII. század változásai hozták meg a romantizmust: átfarmálódott a társadalom, kialakult az értelmiségi középosztály. A romantika nem ismeri el a társadalom rendjét, a természethez közelebb álló alsóosztályok értékét hangoztatja, az ész helyett a szív veze-

tését sóvárogja, a társadalom helyett az egyént vizsgálja. Ezért a romantika hősei szentimentális lázadók, kedveltjei az elnyomottak, kivetettek, gyengék, szerencsétlenek, gyermekek; a szerelem problémái a leggyakoribb motivumai, különösen a társadalmi különbség miatt vergődő szerelemé. A természet-érzés igazi kifejlesztése is a romantika érdeme; Rousseau, Spinoza, Schelling bölcsesétének volt e téren nagy hatása. A romantika termeli ki a vallás és a nemzetiség irodalmi kultuszát.

Szemák István röviden összeállította *A magyar ifjúsági irodalom történetét*. Sajnos, nem rendszeres történeti áttekintést adott, és így szorgalma ellenére sem mondható e műfaj végleges történeti összefoglalásának. Az első időszakot 1755—1870-ig veszi fel; a régibb időre vonatkozóan nincs adata, sejtései pedig nagyon problematikusak (Salamon és Markalf!). Jellemző e részre, hogy Mikes „Törökországi leveleit” is az ifjúság olvasmányának tartja, sőt azt hiszi, hogy Balassa Bálint dalait, Zrinyi Miklós époszát is olvasták az 1755 előtti időben. Az ilyenfajta kijelentés megingatja a későbbi korszakokról adott megállapítások hitelét is. Általában az a tévedés rontja munkáját, hogy azt, ami ma — sokszor átdolgozásban! — ifjúsági olvasmány, a régmúltban is annak veszi. Összeállítása a XVIII. századból és a következőnek elejéről nagyon fogyatékos: Petrik becsületes átvizsgálója bőven gyarapíthatná az itt adott lajstromot. Bezerédy Amáliának könyvén kezdve érdemesebb az összeállítása, de értékelő tájékoztatást csak az újabakra vonatkozólag ad. Az irodalom története tehát e könyvnek nem sok hasznát veheti. A második időszak (1870—92) és az 1914-ig terjedő idő termését bővebben, rokonszenv szerint nyújtott vagy rövidített kivonatokkal tarkítva adja, ahogy azt könyvjegyzékeiből megszoktuk. Addig, míg a magyar ifjúsági irodalom történetét valaki teljes elmerüléssel megírja, tájékoztatónak az ifjúsági könyvtárak kezelői jó hasznát vehetik ennek a — sajnos túlságosan sok kitéréssel zavart — szeretettel készült lajstromnak is.

ALSZEGHY ZSOLT.

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE

(Folyóiratok és hírlapok irodalomtörténeti vonatkozású cikkel.
Munkatársak: *Alszeghy Zsolt, Baros Gyula, Brisits Frigyes,*
Gulyás Pál, Madzsar Imre, Pintér Jenő.)

I. Folyóiratok.

Akadémiai Értesítő. 1924. évf. 1—6. szám. — Négyesy László: *Beöthy Zsolt emlékezete.* Beöthy Zsolt a szépirodalmi realizmusnak egyik nemes úttörője volt nálunk regényeivel és novelláival. Irodalomtörténeti kézikönyvében a Toldy Ferenc után főleg Arany, Gyulai, Kemény, Salamon, Szász Károly munkássága nyomán kialakult felfogást ő értékesítette először és önállóan iskolai könyvben. Kisebb és nagyobb tanulmányaiban ítélete kevésbé sommás, olykor kevésbé plasztikus, mint Gyulaié, de lélektani elemzése behatóbb és szabatosabb, egyetemes irodalmi vonatkozásai sokkal messzebb ágazók. A nemzeti lelket tette az irodalomtörténet mozgató erejévé s határozottabban érvényesítette a folytonosság gondolatát. Az előadásművészetére nézve csak Kazinczy, Kölcsey, Gyulai azok, akiket elődeiül említhetünk. — A *Bizottsági Jelentésekből* kitűnik, hogy a nagyjutalmat Vargha Gyulának ítelték oda, a Marczibányi mellékjutalmat pedig Szaboleska Mihálynak; a Rákosi Jenő-jutalommal Papp Ferenc Br. Kemény Zsigmond című életrajzát, a „névtelen alapító” jutalmával Riedl Frigyes Petőfi Sándor c. posthumus művét, Budapest székesfőváros jutalmával Bartóky József Őszl esték c. elbeszéléskötetét, a Bródy-jutalommal Br. Wlassics Gyula Deák Ferenc c. munkáját tüntették ki. — Közli a füzet még a M. T. Akadémia új jutalomtételeit, továbbá Négyesy László búcsúbeszédét Békefi Remig temetésén és Kozma Andor gyászbeszédét Lehr Albert ravatalánál.

Budapesti Szemle. 1925. évf. 1. szám. — Gopcsa László: *Jókai négy felköszöntője.* Azoknak a kis beszédeknek közlése, melyeket Jókai 1885 febr. 1-én az Aranyember kolozsvári bemutatkozó előadása után a tiszteletére rendezett lakomán mondott

el. — Elek Oszkár: *A walesi bárdokról*. A tárgyat illető külföldi irodalom ismertetése után a magyar vonatkozású adatok kerülnek sorra. Ilyenek: Gaál József: A bajvívók; Arany J.: A walesi bárdok; Tóth Endre: Az ötszáz gaél dalmok; Mátrai Ernő: Bárd és trufator (tanulmány).

Egyenlőség. 1924. 45. szám. — *Jókai és a magyar zsidóság*. Jókai a zsidó-emancipáció egyik legelső kiküzdője volt úgy a parlamentben, mint a sajtóban s szerető bűvára a talmudnak és a rabbinisztikus literaturának. A hálás zsidóság 80%-ban jegyezte műveinek jubileumi díszkiadását s az ő soraiból kerültek ki legelső és legjobb fordítói és külföldi propagátorai.

48—49. szám. — *Jókai és a magyar zsidóság*. Anekdoták Jókai életéből, melyek a nagy író filoszemitizmusát bizonyítják.

Egyetemes Philologiai Közlöny. 1924. évf. 1—10. szám. — Tolnai Vilmos: *Arany és Madách „arany almai”*. Arany Örök zsidója ötödik versszakának és Madách Az Ember Tragédiája 1445. sorában is megtalálható szép, kifejező képe valószínűleg Byron közvetítésével került két költőnk stilisztikai készletébe. — Farkas Gyula: *Magyar irodalomtörténetírás Erdélyben*. Kristóf György, a kolozsvári román egyetemen a magyar irodalom tanára, Petőfi és Wesselényi c. tanulmányában a kor áramlatainak hatását kutatja két teljesen különböző és mégis sokban azonos magyar zseni lelkére. György Lajos egyik dolgozatában a világirodalom magyar elemeit teszi vizsgálat tárgyává, másik értekezésében pedig az erdélyi időszaki sajtóról szól. Érdekes adata, hogy Erdélyben a román megszállás előtt 87 magyar lap volt s ez a szám a legutóbbi időkben 330-ra növekedett. Borbély István az erdélyi magyarok számára megírta a magyar irodalom történetét 1825-ig. A mű a szerző irodalomtörténeti tájékozottságán kívül feltűnik azzal is, hogy széles világirodalmi háttere van. Borbély szerkeszti 1924 eleje óta az Erdélyi Irodalmi Szemlét is, mely az irodalomtörténeti kutatás mellett a kritikát is felöleli.

Erdélyi Irodalmi Szemle. 1924. évf. 9—10. szám. — Császárné Elenér: *Egy félér magyar szépirodalma*. A termés általános jellemzésén kívül ismertetett és bírálja Kozma Andor, Hangay Sándor, Kosztolányi Dezső, Földi Mihály, Erdős René, Surányi Miklós, Csathó Kálmán és még néhány regényíró legújabb munkáit. — Russ Károly: *Erdélyi modern költők*. Ligeti Ernő és

Hajnal László verseinek bírálata. Nem sok jót mond a dekadens kezdőkről. — Borbély István: *Kuthy Lajos*. Megemlékezés. — Jánossy Béla: *Drámai előadások a kolozsvári magyar színházban*. Zilahy Lajos és Molnár Ferenc darabjairól. — Csűry Bálint: *Régi magyar bejegyzések egy XVI. századbeli könyvben*. Nyelvtudósainkat érdeklő magyar mondatok a XVI. század derekáról. — U. az: *Petőfinek Egy telem Debrecenben című verséhez*. A cigányvonatkozás magyarázata. — Bitay Árpád: *Kemény Zsigmond egyik regényalakjáról*. Márton Adolf titkárt Gyulai Pál alakja után rajzolta a regényíró.

Fáklya. 1925. évf. 1. szám. — Kelemen Viktor és Újvári Sándor szépirodalmi folyóiratában Halmi Bódog a *Breviárium-láz*-ról ír. Szerinte a lángelmék munkáit nem szabad vakmerő kézzel kivonatolni és tarka idézetekkel csonkítani. Ez a félműveltség elősegítője. (Amiben a cikkírónak nincs igaza, mert a tudományos célú olvasó úgy sem fog megelégedni a kecses breviáriumokkal, hanem a teljes kiadásokat veszi elő. Viszont az érdeklődő közönség sohasem fog kibékülni a teljes kiadásokkal s inkább bele se néz az írókba. Teljes Berzsenyit ma csak a tanárok olvasnak, míg egy jó Berzsenyi-breviáriummal az ifjúságot is közel lehet hozni a halhatatlan költőhöz. Természetesen gondos összeállítást kell nyújtani, nem pedig laposan kiválogatott, unalmas munkát.)

Irodalomtörténeti Közlemények. 1924. évf. 3-4. szám. — Solymossy Sándor: *A Toldi-monda keletkezése* (II.). A tárgyra vonatkozó kutatásokból kiderül: 1. hogy Toldi-mondánk minden részlete XII. századi francia hőseinek epizódjainak visszhangja; 2. e francia hősmondák Toldira ruházását a nálunk alapított francia szerzetesrendek egyikének kell tulajdonítanunk; 3. fel kell tennünk, hogy a Toldi köré csoportosított monda-epizódokat még a XIV. század vége körül magyar énekekbe foglalták s ennek törmelékei jutottak Illosvai tudomására és a nép közé. Császár Elemér: *A negyvenes évek kritikai munkássága* (IV.). A Pesti Divatlap kritikai rovatának Henszelmann és Erdélyi egy pár bírálatán kívül legkiemelkedőbb jelenségei: 1. Vahot Imre Bánk bán bírálata, amely először hirdette nálunk frásban Katona művének nagy jelentőségét; 2. a Szépirodalmi Államnévén író Dobrossy István egyik Irodalmi levele, mely szerint Petőfi legnagyobb költőnk közül való; 3. Arany Toldi-

jának egy névtelentől származó első beható ismertetése. Badies Ferenc Bajzától kiadatlan forradalmi költeményeket, Gálos Rezső Kisfaludy Sándortól kiadatlan kéziratokat, Császár Elemér ismeretlen Tompa-verseket, Harsányi István a Balassi-irodalomhoz kapcsolódó adatokat közöl. — Timár Kálmán: *A Debreceni-kódex két példájáról* megállapítja, hogy Discipulus (= Herolt János) példatárából valók. — Gulyás József *Arany egyik verséhez* (Vén gulyás) közöl jegyzetet s a *Magyar Szép Mageloni-korát* illetőleg azt hiszi, hogy a XVI. századra tehető.

Katholikus Szemle. 1924. évf. 3. szám. — Szinnyei Ferenc: *Novella- és regényirodalmunk a szabadságharcig.* A harmincas évek Pestje az a keret, amelybe akkori irodalmunkat bele kell képzelnünk, Kevés az író, kicsiny az olvasóközönség. Az íráság nem jövedelmező foglalkozás, hanem hazaflas kötelesség. Első irodalmi esemény e korban az Aurora; benne indul meg Fáy kísérlete után a magyar mondairodalom. A víg novella német hatás alatt születik meg. Jeleseink: Kisfaludy, Fáy, Kovács Pál, Garay, Beöthy Zsigmond, Tóth Lőrinc, Csató Pál, Kuthy, Gaal. A történelmi novella az osztrák-német romantika és Kisfaludy Sándor Regéinek hatása alatt prózai regé-műfajjává fejlődik; jobbak Kisfaludy, Mailáth és Bártfay novellái. Lassan bontakozik ki a társadalmi komoly novella; a német almanach irodalom hatását mutatja. Az első társadalmi regényben (Béteky-ház) Wieland didaxisa, Goethe regényeinek laza szerkesztése és Lafontaine érzelgős humora uralkodik, józan gyakorlatiassággal és éles megfigyeléssel párosulva. Csató már francia minták után indul. Gaal regénye krónikaszerű. Bulwer hatása P. Horváth Lázár szalonregényén és Béreczy Károlyban érezhető, 1836-ban lép fel Jósika. — A negyvenes évekkel irodalmunk is nagyot fejlődött: 1836-ig egy regény és alig háromszáz novella, 1836-1848-ig több mint harminc regény és ezerhatszáz novella jelent meg. Feltűnnek: Vajda Péter (a német romantika, Voltaire és a külföld keletieskedő irodalmának hatása alatt), Föltvös, akinek „A falu jegyzője” akkori egész satirikus életképirodalmunknak tetőpontja, történeti regénye pedig a leggondosabb, szinte tudós tanulmánnyal megalapozott, de erős képzelettel és kiváló művészettel fölépített korrajz; Kemény Zsigmond, akinek „Gyulai Pál”-ja e korszaknak legnagyobb és legértékesebb műve; mellettük Munkácsy, Fogarasi és Frankenburg a Sterne

hatása alatt álló német humoros irányt képviseli; Vörösmarty az Amadeus Hoffmann-félét; Nagy Ignác a fővárosi életképet teremti meg, Gaal fölfedezi az Alföldet. Önállóbb tehetségek még: Bernát Gáspár, Lauka, Boros Mihály, Pákh Albert és Vas Gereben. A társadalmi novellában a német romantika hatott Kovács Pálra, Kölcseyre, Garayra, Császárra, Kunosra, Karaes Terézre, Kelmenfyre és Lakos Jánosra; a francia romantika hatását látjuk Nagy Ignác, Gaal és Kuthy írásain, Márk, Pálffy Albert, Degré Alajos és Jókai elbeszéléseiben. A történeti novellában Kuthy, Fáy, Vörösmarty és Gyulai a kiemelkedőbbek. Stílus terén is nagy a forrongás, de a fejlődés mégis szembe-tűnő.

4. szám. — Gopcsa László: *Gárdonyi Géza tanítói munkássága*. Gárdonyi Agárdpusztán született; tanítói pályáját Karádon kezdte meg 1881-ben; innen 1882-ben Devecserbe, 1884-ben Sárvárra, majd Dabronyba került (1885 aug. 5-ig működött itt). Tanítói munkáját „Az én falum”-ból ismerhetjük meg.

6. szám. — Prohászka Ottokár: *Az erkölcsi válság*. „Van nálunk is egy bestiális küromkodó s a Fölséggel szemben teljesen blazírt költő, Ady Endre, aki minden eszményt lehúzott és bemocskosított: Istent, a Szentháromságot, a Szentlelket, Krisztus Urunkat, Szűz Máriát, a hazát, a nemzetet, a nőt.”

7. szám. — Walter Gyula: *Bogisich Mihály emléke*. 1919 aug. 6-án hunyt el. Polgári családból származott; hangjára már gyermekkorában ráfordult a figyelem. Szerette az éneket és ez ösztönözte az egyházi ének és zene multjának a kutatására. Szomoron, majd Kürthön, 1868-tól Budán lelkészkedett és 1879-ben bocsájtotta közre „A keresztény egyház ősi zenéje” c. főművét. Ez nyitotta meg előtte a M. T. Akadémia kapuját. Nagy a jelentősége az ősi magyar egyházi ének felújításában is (Őseink buzgósa). 1898-ban az esztergomi főkapitánnyá lett.

Levéltári Közlemények. 1924. évf. 1–4. szám. — Mályusz Elemér: *Az Országos Levéltár Nádasdy-levéltárának magyar levelei*. Újabb 16 levél közlése, mind Nádasdy Tamáshoz intézve.

Ma Este. 1924. évf. 41. szám. — Rákosi Viktor filmje. Forgács Antal, a Glória filmgyár igazgatója, „Holnap kezdődik az élet” címmel filmre tette Rákosi Viktornak az utrechti diákokról szóló regényét.

39. szám. — Nádas Sándor: *By Ernest Vajda*. Riport Vajda Ernő nagy sikeréről, melyet Londonban aratott Fata Morgana

(Délbáb) című darabjával. — Szomaházy István: *Diskurálgatás Móricz Zsigmonddal a Vadkan próbái alkalmából*. Megtudjuk a cikkből, hogy Móricz nem iszik, nem dohányzik, nem kártyázik, hogy a színműíráshoz nagyobb kedvet érez, mint a regényíráshoz s már 18 éves korában írt egy drámát Sertorius címmel a Nemzeti Színház valamelyik pályázatára; hogy előzetes szcenárium készítése nélkül fog az íráshoz s hogy az írás annyira kifárasztja, hogy egy-egy nagyobb műve megírása után szanatóriumba vonul pihenni. Ha megvan hozzá a lelki diszpozíciója, akkor egy nyomtatott ívet ír naponta, pedig csak reggel 5-től délelőtt 10-ig szokott dolgozni. A Vadkant három évvel ezelőtt írta, amikor még naturalista volt, de ma már nem az.

48. sz. — *Vajda Ernő Amerikába megy, hogy megnézzze sikercit*. Vajda Bécsbe költözik, mert Budapesten baj van a lakáskérdéssel, no meg azért is, mert sokat kell tárgyalnia külföldiekkel: igazgatókkal, akik csak Bécsig jönnek el.

49. szám. — Tábori Kornél: *Jókai, a gavallér*. Apró adatok Vály Mária levelei és naplójegyzetei nyomán.

Magyar Írás. 1925. évf. 1. szám. — *Négy évi munka után*. Raith Tivadar szerkesztő beszámol szépirodalmi folyóiratának négyéves küzdelméről. „Az a nagy írói csoport, amelyiket a Nyugat dobott ki a fórumra, egy élet eredményes és termékeny munkája után hanyatlóban van. Amikor végleg kidől, kell, hogy kialakult fiatal generáció legyen itt, amely a helyére áll.” A szerkesztő köré lelkes baráti kör csoportosul.

Magyar Nyelv. 1924. évf. 9-10. szám. Vitéz Házi Jenő: *A soproni magyar-latín szójegyzéket egy fiatal magyar iskolamester írhatta 1375—1385. évek között*. Szóanyagának bősége (.. 217 szó) nem versenyezhet sem a Besztercei-, sem a Schlügli-szójegyzékkel, de koránál és eredetiségénél fogva nagy jelentőségű.

Múlt és Jövő. 1924. dec. Schlosz Lajos: *Kiss József édesanyjának jeltelen sírja*. Klein Dávidné Glatzer Emilia sírját a rimaszombati régi temetőben már 1910 táján impozáns sírkövel akarták megjelölni. A mozgalom élén Lőrinczy György, akkor gömörmegyei tanfelügyelő állott, de Kiss József letiltotta a gyűjtést, mivel maga akarta viselni a sírkő költségeit. A költő szándéka azonban csak szándék maradt s most Rimaszombat zsidó társadalma fáradozik azon, hogy a költő anyjának emléket megörökítsen.

1925. jan. — Cholnoky László: *Jókai*. Cikkíró szerint épp oly kevésbé igaz az, hogy Jókai „valami különös, szinte szokatlannul mély vonzódással vonzódott a zsidókhoz”, — mert „ilyen keresztény ember nincs”, — mint ahogy nem igaz, sőt egyenesen képtelenség az az állítás, hogy „Jókai titokban mélységes ellen-szenvet táplált magában a zsidósággal szemben és ezt az érzését csak opportunitásból takargatta”.

Napkelet. 1924. évf. 10. szám. — Bartoniek Emma: *A Magyar Nemzeti Múzeum Kossuth-kiállítása*. Az emlékkiállítás célja az volt, hogy a magyar múlt e nagy alakjának föllevenítésével az ő történeti szerepe iránt fölkeltsse az érdeklődést.

1925. évf. 1. szám. — Rédey Tivadar: *Surányi Miklós irodalmi tanulmányai*. Surányi gondolat kifejtésében nem mindig nyilatkozik meg a módszeres irodalomtudomány fegyelmezettsége, de az író szubjektív szentélyébe való bepillantás kárpótól a szigorúbb szakszerűségért. — Dézsi Lajos: *Gróf Apponyi Sándor*. A magyar könyvgyűjtők nesztora most fáradozik Hungarica c. nagybecsű bibliografiai műve harmadik és negyedik kötetének sajtó alá rendezésén.

2. szám. — Brisits Frigyes: *Vörösmarty hagyatékából*. „A merengőhöz” c. vers első fogalmazványának és Egressy Gábor „Emlékezés Vörösmartyra” című kéziratának közlése. — Horváth János: *Ady-múzeum*. Arany János halála óta több mint négy évtized járt el s Arany-múzeumot senki sem indított és még nincs kielégítő életrajzunk. Egy Arany-múzeum megindítása ma sem volna késő, sem fölösleges. Viszont az Ady-múzeum kérdése korai. — Baros Gyula: *Szindarab Csokonairól*. Halis István háromfelvonásos történeti vígjátékának ismertetése.

Népelet. Az Ethnographia 1923-tól kezdve ezzel a címmel jelenik meg. — 1-3. szám. — Tolnai Vilmos: *A magyar mythologia és írója*. Ipolyi Arnold báró Mednyánszky Alajos házában, mint nevelő, nyerte az első ösztönzést a néphagyomány tanulmányozására. Legnagyobb hatással Grimm Jakab volt rá, aki később bensőleg érdeklődött is Ipolyi munkássága iránt. A Kisfaludy-Társaság 1846-l eredménytelen pályatétele adta Ipolyinak a gondolatot nagy műve megírására, Toldy Ferenc nagy örömmel közölt belőle mutatványt az Új Magyar Múzeumban. Csengery Antal élesen megtámadta a művet, Danieltik János pedig nem éppen szerencsésen védelmezte. A nem várt támadás Ipolyt nagyon elkedvetlenített, de az csak mende

monda, hogy kivonta művét a forgalomból. Mai szemmel mitológiai rendszerének már csak történeti értéket tulajdoníthatunk, de elévülhetetlen érdeme, hogy akaratlanul is az összehasonlító folklórnak vetette meg nálunk az alapját. — Óváry Zoltán: *Rózsa és Ibolya. Arany János verses népmeséje*. Arany János a nép ajkáról vette költeménye tárgyát. Eddig nálunk a mesének húsz változatát ismerjük. Ezek közül bizonyára egy nagyszalontai változat volt Arany János forrása. Alig van nép, mely e mesét ne ismerné. Legrégibb talán egy szanszkrit változat.

4—6. szám. — Solymossy Sándor: *Molnár Anna balladája*. Az 1864-ben lejátszódott „Vadrózsaper” egyik tárgya a Molnár Annáról szóló népballada volt, amelyről Grozescu, Marienescu és más oláh írók azt állították, hogy egy oláh népénekből származott s Kriza János fordítása vagy legjobb esetben erdélyi népi átvétel. Azóta e népballadának számos más változata lett ismeretessé hazánk legkülönbözőbb vidékeiről. A nemzetközi mesekincs egyik darabjával van dolgunk, mely Európa-szerte el van terjedve és a „kékszakáll”-típushoz tartozik. Eppen az oláh „népének” keletkezett a magyarból, sőt valószínűleg Marienescu műfordítása illetőleg utánköltése, a magyar szöveg alapján. Egyidőben oláh írók seregestül költöttek és adtak ki népi termékek gyanánt ilyen balladákat.

Nyugat. 1924. évf. 23. sz. — Ignotus-szám. Schöppflin Aladár: *Ignotus sorsa*. „Az első egyike volt azok között, akik ki merték mondani, hogy a magyar politika legsürgősebb kérdése az általános választójog.... Ő vette észre először a magyar irodalomnak azt a szükségszerű elhajlását a régi romantikától, amelyet a magyar emberek élménytömegének megváltozása, az egész magyar élet átalakulása tett szükségyszerűvé.” — *Ignotus: A kritika lélektanához*. A kritika: „felebaráti öncsalás, erkölcsös önkielégítés, szent prófétaság, melynek szent volta abban fogant, hogy minden szentnek maga felé hajlik a keze”. Fenyő Miksa: *Ignotus*. „A Nyugat küzdelme sokáig szabadságharc volt. Szabadságharc tradíciók ellen, melyeknek értéke, jelentősége van a politikában, morálban, de a művészetben éppen csak hogy jelzik az akadályokat, melyeken a tehetség átveti magát.”

Dóczy Jenő: *Ignotus irodalomtörténeti szerepe és jelentősége*. Ignotus leginkább újságíró: verbeli individualista, tehát szűk körűen szélső liberalista. A multtal nem sokat törődik, a tra-

diciók ápolására nem gondol. Történelmi tekintet nélkülöző racionalizmusa és szabadságszomjazó individualizmusa tették az irodalmi forradalom vezérévé. — Földi Mhály: *Ignotus, — élet és eredmény*. Ignotus sorsa a költő sorsa, aki eltévedt e korban, mely politikájában és társadalmában nem tudja használni a költőt.

Pásztortűz. 1924. évf. 17. szám. — Bitay Árpád: *Termékenyítő lelkek*. A Báthory István erdélyi tejedelem által alapított kolozsvári katolikus gimnázium most ülte negyedfélszázados fordulóját. Jézustársasági és kegyesrendi tanárainak sorában sok híres férfiú működött, így: Szántó István, Sámbar Mátyás, Gyalogi János, Kunies Ferenc, Kaprinai István, Hell Miksa, Taksonyi János, Molnár János, Illei János, Baróti Szabó Dávid, Pállya István, Bolla Márton, Koppi Károly, Buezy Emil, Erdősi Imre, Vass József, Vajda Gyula, Erdélyi Károly, Lóky Béla, Perényi József, Biró Vencel. — Moldován Gergely: *A piaristák melegében*. A cikkíró 1867-ben érettségizett a kolozsvári katolikus gimnáziumban. Ekkor már román író volt. Fölveti azt az érdekes kérdést, hogy a magyar kultúra és iskola tizenhatesztendős hatása ellenére miért kezdte meg pályafutását mint román író; mi tartotta főnn benne a román nemzeti érzést, hogy a magyartól elsajátított tudományt faja javára értékesítse? Felelet: a nem magyarajkú tanulókat senki sem bántotta, élhettek szüleiktől örökölt érzéseik szerint, sőt külön önképzőkört is alakíthattak. „Közülünk, kik ott jártunk, egyik-másik annyi hálával tartozik a piarista atyáknak, amit semmi földi jóval viszonzni nem lehet.” György Lajos: *Gazdag életek*. A kolozsvári katolikus gimnázium híres tanulói: Pázmány Péter, Balásfi Tamás, Gyalogi János, Apor Péter, Mikes Kelemen, Buezy Emil, Jósika Miklós, Balázs Sándor, Petelei István, Torma Károly, Szamosi János, Farkas Lajos, Erődi Béla, Jánosi Béla, Kalmár Elek, Révai Károly és mások. Az iskola rendkívül hatott a románok szellemi fejlődésére is. Elcsodálkozik az ember, hogy milyen nagyhatású vezetőférfiak kerültek ki innen. Fájdalom, nem a mi javunkra dolgoztak, hanem a maguk nemzetéért.

18. szám. — Bitay Árpád: *Erdély nagyneve halottai*. Kolozsvárt nyugosznak: Heltai Gáspár, Szenczi Molnár Albert, Apáczai Csere János, Misztótfalusi Kis Miklós, Bölöni Farkas Sándor, Aranyosrákosi Székely Sándor, Jósika Miklós, Kriza János.

nos, Debreczeni Márton, Mikó Imre, Jakab Elek, Brassai Sámuel, E. Kovács Gyula. Gyulafehérváron, a fejedelmi és főpapi halattakon kívül, Geleji Katona István. A Maros völgyében Bod Péter, Baresai Ábrahám, Dávid Ferenc Nagyenyedén Pápai Páriz Ferenc. Marosvásárhelyt a Bolyaiak, Fogarasi Pap József, Szász Károly, Petelei István. Fogarason Rozsnyai Dávid. A székelyföldön Apor Péter, Cserei Mihály, Benkő József. „A Mezőség egy árnyas diófája alatt Kemény Zsigmondnak mások számára világító és saját magát felemésztő fáklyaként elégett porhüvelyé vegyül el az anyaföld titokzatos erőivel.”

20. szám. — Kiss Ernő: *Csokonai Vitéz Mihály*. Kegyeletes megemlékezés. — Az Erdélyi Irodalmi Társaság megkezdte felolvasó üléseit. Dózsa Endre elnöklése alatt székfoglaló előadásokat tartottak: Makkai Sándor novellista, Tavasz Sándor filozófus, Walter Gyula költő. — Elhunyt Mailand Oszkár egykori dévai főreáliskolai tanár, a csángó és román népköltészet termékeinek buzgó gyűjtője.

21. szám. Dézsi Lajos: *Emlékezés Szabó Károlyra*. Születésének századik évfordulójára. — Pataki Jenő: *Kolozsvári Jordán Tamás*. A XVI. századi orvostudományi író életéről és munkáiról. Kolozsvárt született, Brünmben halt meg s latin nyelven érdemes könyveket írt. — Walter Gyula ismerteti az erdélyi lírikusok legújabb köteteit s helyesen említi, hogy mennyire ellepte Erdélyt a líra. Nagyon sok a verselő, de kevés a költő. — Rass Károly is ismertet egy új lírikust.

22-23. szám. — Gondosan egybeállított karácsonyi füzet Prohászka Ottokár, Szaboleska Mihály, Vargha Gyula, Bartók József, Berde Mária, Krüzselyi Erzsébet, Reményik Sándor, Bodor Aladár, Komáromi János, Mész László és mások cikkeivel. Gulyás Károly: *Bolyai Farkas egyetlen művészi areképtanulmánya*. Az idősebbik Bolyai egykorú areképének rajzolójáról, Szabó János erdélyi festőművészről. Császár Elenér: *Realizmus és romantika*. Esztétikai párbeszéd. A téma megvilágítása könnyed formában. Jakab Géza: *Komáromi János*. Írói areképe a kiváló elbeszélőről. Komoly és értékes könyvismertetések a magyarországi és erdélyországi ujdonságokról.

1925. évf. 1. szám. Kristóf György: *Irodalmi életünk új esztendeje*. Az 1925. év a kegyelet éve. A Magyar Tudományos Akadémia megalapításának, a Zoltán Futása megjelenésének és

Jókai Mór születésének századik évfordulóján kívül erre az esztendőre esik Greguss Ágost, Léway József százéves, Gvadányi József kétszázéves, Apáczai Cseri János és Gyöngyösi István háromszázéves születési évfordulója. — Rass Károly: *Írók és évszámok*. Érdekes adatokkal mutat rá arra, hogy egyes írók milyen korán, mások milyen öreg korban alkottak művészi remekeket. Tizenkétéves kortól húszéves korig a kezdő kor, innen kilenevenéves korig a kiforrott alkotások kora. — Biró Vencel: *A magyar irodalom eszperantó nyelven*. Önerzettel állapíthatjuk meg, hogy az 1923. és 1924. évi eszperantó nemzetközi irodalmi versenyen egy-egy magyar író nyerte el a legnagyobb díjat. Azonkívül a magyar irodalom is bevonult fordításokban az eszperantó irodalomba. Elismert nevű fordító Kalocsay Kálmán budapesti orvos. Együttal híres eszperantó költő is, éppen úgy, mint Baghy Gyula. A világversenynek ők voltak a győztesei. Az erdélyiek között Engelmann Ferenc szerzett érdemeket magyar írók fordításával. — Walter Gyula: *Pálffyné Gulácsy Irén*. A népszerű erdélyi ironő eddigi munkásságának ismertetése. Színműíró, regényíró és novellista. Több pályadíjat nyert. A magyar faj szeretetével írja munkáit.

Protestáns Szemle. 1924. évf. 10. szám. — Révész Imre: *A magyarországi protestantizmus tudományos történetírása*. A címben írt tárggyal kapcsolatos hiányok ismertetése. Igen nagymértékben megkönnyítené — úgy mond — a megoldásra váró feladatok elvégzését, ha valamely egységes munkaszervezetet (pl. Egyháztörténelmi Társaságot) lehetne létesíteni a magyarországi protestantizmus történelmének tudományos művelésére.

Színházi Élet. 1924. 44. szám. — Az Ember Tragédiája eszperantóul. Madách remekművét Kalocsay Kálmán fordította le eszperantóra s a fordítást az egész világ eszperantó tagjai lelkesedve ismertették.

52. szám. — Tábori Kornél: *Jókai és a színészet*. Egy sereg anekdóta.

Szocializmus. 1925. évf. 2. szám. — Keleti Márton: *Jókai demokráciája*. Mi alkotja Jókai demokráciáját? A nyelv, a látás, a kis emberek társadalmi életének szerető föltárása. A magyar közönséget ő nevelte a liberalizmusra. Ne klesinyeljük ezt és ne feledjük, hogy annak idején mindez nagy lépés volt.

Új Idők. 1924. évf. 49. szám. Tábori Kornél: *Irodalmi kurio-*

zumok. Jókai és Gyulai ismeretlen levélváltása. (Helyesebben Jókai két levele: az egyik 1870-ből, melyben akadémiai székfoglalóját jelenti be s annak bizarr címét magyarázza; a másik 1893-ból, melyben megköszöni, hogy Gyulai a Zsidó Fiú kéziratát előkerestette az Akadémia levéltárából.)

II. Hírlapok.

A Nép. 1925. jan. 9. — *Rákosi Jenő tragikuma.* Vezércikk arról, hogy R. J. milyen elszigetelten szemléli a mai magyar világot, mely a régi liberális Magyarország romjain keletkezett. R. J. kiválóságát senki sem vonja kétségbe, de a magyar gondolatot ma már nem az ő eszközeivel akarjuk diadalra juttatni.

Az Ujság. 1925. jan. 4. — Markó Miklós: *A Falurossza 50 éves jubileumán.* A cikk fő forrása Gömörputnokon Tóth Ede nővérét, a 83 éves Fejes Lászlónét, egy ácsmester özvegyét. Tóth Terézia szerint Göndör Sándor az életben ácslegény volt. A népszínmű többi alakja is ott járt-kelt annak idején Gömörputnokon. Ma már elhunyt valamennyi, de emlékü ma is él a putnoki öreg emberek között.

Budapesti Hírlap. 1925. jan. 9. — Takáts Sándor: *Ilkay seu Jókay.* A Jókai-család az Ilka vagy Jóka nevű csallóközi szigettől kapta nevét. Innen származott át Komáromba. A XVI. századi Jókaiakról több érdekes adatot közöl a cikkíró. — Jan. 10. Berzeviczy Albert: *Az opera és a dal az ötvenes években.* Részlet egy nagyszabású történeti munkából. A magyar daljáték és dallamszerzés történetének feledésbe ment adatainak egybegyűjtése. — Jan. 28. Feleki Sándor: *Lenau magyarsága.* Tárcsa a kiváló német költő lírájának magyar motívumairól. — Jan. 31. Kozma Andor: *A teljes magyar Faust.* A kiváló költő elmondja műfordításának történetét. A kiadás érdeme Ranschburg Viktoré, a Pantheon vezérigazgatójé.

Magyarság. — *Világlexikon.* Rámutat a legújabb magyarnyelvű kézikönyvön kiadott irányzatosságára és felületességére. „Minden adatán és minden során a Jászi-féle forradalmi radikalizmus észjárása és célzata érzik. A műben is volt példa rá, hogy nagy enciklopédiák készültek meghatározott és célutatos világnézeti programmal. Az azonban egészen a ritkaságok közé tartozik, hogy egy egyetemenességre és tárgyilagosságra törekvő enciklopédia ilyen nyers adagokban találja fel a maga világnézeti készletét... Olyan világnézet levegőjét árasztja magából, amelyet a magyar társadalom óriási többsége idegennek tart és kiközösített magából. Alruhában és más cím alatt ugyanazokat a törekvéseket szolgálja, melyeket a Huszadik Század társasága annyi elszántasággal és lelkiismeretlenséggel propagált a magyar értelmiség körében. Rá kellett mutatnunk, hogy milyen árut próbálnak egy új kalózhorgó alatt ismét forgalomba csempészni.”

Népszava. 1925. jan. vasárnapi számok. Benedek Marcell: *Tájékoztató a világirodalomban.* Ismeretterjesztő tárcák az ókori, középkori és újkori világirodalom fejlődéséről.

8 Orsi Ujság. 1924. dec. 12. *Goga Oktárján.* A volt román kultusz-miniszter egyik legutóbbi nyilatkozatának ismertetése. Goga 1910-ben, amikor a szegedi államfogházban ült, megismerkedett Ady Endrével. Ady levelet

írt hozzá s ebben elítélte a magyar politikai uralom erőszakosságát és türelmetlenségét. E levél után baráti viszonyba kerültek. A Nyugat gárdája Goga tiszteletére egy budai koreszmában magyar-román baráti estét rendezett azzal a céllal, hogy a két nép vezérierői a sovinizmus kicsinyes szempontjai fölé emelkedve, összekötő kapcsolatot találjanak az általános kultúrfelfogásban. — 1924 dec. 25. Wallenburger Gusztáv: *Riedl Frigyes kritikai széljegyzetei egy Ady-könyvhöz*. A Vér És Arany egyik kötetébe Riedl Frigyes jegyzeteket írt. Néhány elismerő észrevétel mellett sok megrovás. — Récsai Ödön: *A film-cenzúra*. A filmek cenzúrahivatala négy év óta működik az Uránia Színház épületében. Első előadás előtt minden mozgóképet bemutatnak az ellenőrzőbizottságnak. Ha a kép sérti a társadalmi rendet, hazafiságot, erkölcsöt, jó ízlést, forgalombahozatalát vagy megtiltják, vagy kitörlik egyes részeit. Mint a külföldi filmellenőrző hivatalok, a miénk is sok zaklatásnak van kitéve a filmeket vásárló vállalkozók részéről. Olykor még a diplomácia is beleavatkozik az eltiltásokba s a belügyminisztérium is megváltoztathatja, föllebbezés esetén a cenzúra végzését. A bizottság négy év alatt 5800 filmet bírált felül s a filmeknek több mint kilenven százalékát engedte előadásra. — 1925 jan. 13. Szász Károly: *A magyar Faust*. Kozma Andor műfordításának elismerő bírálata. „Legyen utolsó szavunk is az öröme, a háláé, a hódolaté a kitűnő fordító iránt.” — Febr. 1. *Az Akadémia és az irodalmi társaságok nem hajlandók tagot delegálni a fővárosi közgyűlésbe*. Az új fővárosi törvény értelmében különböző testületek is küldenek városatyákat Budapest közgyűlésére. Megtörtént az az eset, hogy a M. T. Akadémia, Szent István-Akadémia, Kisfaludy-Társaság és Petőfi-Társaság a maguk összességében csak egy helyet kaptak a fővárosi közgyűlésen! Még nagyobb megdöbbenést keltett, hogy az akadémiai jelölésre hatósági biztost akar kiküldeni a belügyminiszter! Ez a meghántsás nagy levertséget keltett a tudományos körökben.

Pesti Napló. — 1925 febr. 1. Kárpáti Aurél: *Ady és a magyarság*. A cikkből meglepetéssel olvassuk, hogy az Ady-probléma gyökérszállai Széchenyi István eszmévilágából csúsznak! Széchenyi a nyugatot járt ember szemével nézte a magyarságot s elsőnek látta meg a végzetes ellentétet Magyarországon és Európa között; Ady Párizst járva szintén ráeszmélt a magyar lemaradásra s felfedezte a konfliktust, hogy nem lehetünk egyszerre magyarok és európaiak, pedig ez lenne számunkra az élet egyetlen lehetősége. Ady ott hordozta lelkében a végzetes ellentétet: nacionalizmusát és internacionalizmusát. Magyarsága és európaisága örök kibékíthetetlenység. Ez a dualizmus teszi tragikusá a költészetét. A kettősségből fakadó tragikum ott van minden versében is: leborul az Úr előtt, de mikor elképzeli, hogy találkozik vele, nem ismer rá. („Ki vagy te szép öreg úr?... Nem emlékezem.”) — Schöpflin Aladár: *A dráma válsága*: Világnézeti anarchiában élünk. Az irodalom klasszikus korniban az író mindig egy közvéleményt fejezett ki, ma az irodalom az egyéni vélemények káosza. Manapság lehetetlen egy nemzet irodalmát egy közös gondolkodás és közös ízlés nevezőjére hozni. Drámája nincs a mai kornak. Nem is akar drámát. Mert ha megkapná, meg kellene riadnia a saját lelki anarchijától.

Szózat. — 1924 dec. 4. Gondai Béla: *Emlékezés a magyar irodalomtörténet atyjára*. Beszélgetés Toldy Ferenc leányával, Kozmáné Toldy Jolánnal. 1924 dec. 25. Etésh: *Jókai és Erdély*. Az erdélyi vonatkozások egybevonjtása.

Jókai életéből és munkáiból. A világirodalomba a csodálatos erdélyi tájak rajzát Jókai vitte bele. — 1925 jan. 3. Balogh László: *Magyar írók élete a régi Pesten*. Jellemző adatok közlése Bártfay László kiadatlan naplója alapján. A napló időkörc: 1838—1848. — Jan. 30. Mariay Ödön: *A Nobel-díj magyar jelöltje*. Herczeg Ferencnek a M. T. Akadémia részéről történt jelölése az egész művelt magyarság kelles együttérzésével találkozik. Herczeg Ferenc küldetéses művész: egy nemzet vallja őt nagy írójának. „Az egész magyarság büszkén tekint a Nobel-díj magyar jelöltjére, aki művészi becsületességével, nagy hivatásának teljes átérzésével, ragyogó tehetségével az *igazi* magyar irodalmat reprezentálja, aki mindenképen méltó arra, hogy a stockholmi koszorúért egy ambiciózus, törhetetlen erejű nemzet nevében síkra szálljon.“ — Febr. 1. Gaál István: *Jókai és a geológia*. Jókai nagy kedvvel mélyedt a Föld történetének rejtőmeibe. Ásványtani, földtani és őslénytani ismeretekről tanuskodó munkái vannak (More patrio, Uti levelek, A Vaskapu). Novelláiban és regényeiben összekeveri ugyan az őslátatok alakjait a túlságosan szabad költői elképzeléssel szórja geológiai mesélgetését, de el kell ismerni, hogy mindig színes és gyönyörködtető (Oceánia, Egész az északi pólusig, Fekete gyémántok).

Világ. — 1925 jan. 18. Zsolt Béla: *Jókai és közei nyomán*. A cikkíró Komáromban számos új adatot tudott meg Jókairól. — Rab Gusztáv: *Timár Mihály nyomai a komáromi köreken*. Az előbbi cikk jó kiegészítése. Jókai népszerűségére jellemző, hogy a komáromi könyvtárból évenként húsz-ezer könyvet visznek ki kölcsön a ebből tízezer példány a Jókai-regényekre esik. — Febr. 1. *A megbízhatatlan rének*. Kik lennének ezek mások, mint a M. T. Akadémia tagjai? Helyes, ha a névtelen vezércikkíró tiltakozik az ellen, hogy a hatóság ellenőrzőbiztost küldjön arra az akadémiai ülésre, amelyen az akadémikusok kijelölik képviselőjüket a főváros közgyűlése számára; de ugyanakkor miért ront neki az Akadémiának? Miért állít nem igaz dolgokat csak-hogy lealacsonyíthassa az Akadémiát a szabadkőműves közvélemény előtt: „Az Akadémia alapszabályaiban ma is olvasható, hogy a testület tagjai a repülés problémájával és kör meggyőzésítésének képtelenségével nem foglalkozhatnak.“ (!)

FIGYELŐ.

Csengey Gusztáv.

A név, melyet e sorok fölé írtunk, jóformán csak két művében él: egy költeményben, amely a lengyel forradalom idején a Vasárnapi Ujságban jelent meg (*Fogoly lengyel*), és egy ifjúsági műben, amelyet az eperjesi Széchenyi-kör tett a mai ifjúság kezébe 1912-ben, a költő írói működésének ötvenedik évfordulóján. Pedig gazdag költői pálya van e név mögött. Szép és becses munka volt tehát az, amelyre Szívós Béla vállalkozott, amikor a miskolci ág. hitv. ev. jogakadémia szemináriumának értekezései között megrajzolta életének és irodalmi működésének képét.

1842-ben született Révkomáromban. Első olvasmányai mesék voltak, szerette Cervantes regényét, — első verse pedig Mucius Scaevoláról szólott. Deakkora hozta meg az első szerelmet és az első szerelmes verseket (Hófehérke-ciklus). Iskolai évei közül legerősebb hatással a nagykőrösiek voltak reá: ha nem is volt Arany Jánosnak tanítványa, de azok közül kerültek a barátai: Dömötör János, Baráth Ferenc, Nagy Gusztáv. A *Fogoly lengyel* ihlete is e környezetre vezethető vissza. A pesti teológián már humoros naptárt, majd gyermeklapot szerkeszt (*Gyermekbarát*), s ekkor írja legszebb ciklusát Ballagi Mór leányához, Jozefinhez. 1866-ban külföldi egyetemre megy (Jénában fordítja le a híres Bursch-nótát: *Ballag már a vén diák*), majd Aszódon tanárkodik. Szerelmi lírája gazdagon árad (Eszter; Templomos vitéz dalai; Edit). 1871-ben jelenik meg *Hullámok közt* című regénye, majd a *Mocsarak királya*; itt írja *Gavallérok*, *A másvilágon*, *Címer rabjai* regényeit, *Ida emléke* című dalciklusát, és itt kezd nagy költői elbeszélésének, a *Don Quijote*-nak tervével foglalkozni. „A mesében Máncsai Béla, a szegény nótárius fia, egy főrangú hölgyhöz akar felemelkedni. Hogy hozzá emelkedhessék, szerelme a politikára viszi s a szerelem és politika útvesztőjén tévelyegvén, nagy csatlódások után ki-

ábrándul, szakít a multtal, népnevelővé lesz. A korrupció borbélyja üti ki kezéből a fegyvert s attól kezdve mint névtelen munkás küzd eszméjéért, a független Magyarországért." Ez a lírai elbeszélés Csengey Gusztáv életének a költői visszaverődése. 1886 óta Eperjessen a jogakadémián tanított, 1919-ben a jogakadémiával együtt menekült Miskolcra. Verseinek gyűjteményes kiadása 1874-ben jelent meg, 1877-ben a Petőfi-Társaság tagjává választotta, vallásos költeményeit a Luther-Társaság, amelynek tiszteleti tagja, tette közzé. Szerelmi lírájában erősebb az epodó szerelem hangja, hazafias líráján a keserűség uralma az állandó, míg vallásos darabjaiból a megnyugvás melege árad. A három érzést eggyé olvasztja becsületes magyar szívében, amely a régi magyar erények rajongója, a tisztesség, honszereteté, Isten-hité. A kiegyezés korszakával ennek a magyar erénykultusznak a halódását siratja, ezért érzi a maga élet-harcát donquijoteizmusnak. Nemes magyar lélek, meleg, hangulatos dalok: ez az, ami Csengey Gusztáv helyét a magyar irodalomban kijelöli.

Vörösmarty Mihály könyvtára.

A rátóti kastólynak — a többi Vörösmarty-émlék mellett — egyik legnagyobb értéke Vörösmarty Mihály könyvtára. A könyvek ma is abban a szekrényben foglalnak helyet, amelyben valamikor Vörösmarty Mihály maga rendezte volt el őket. A könyvtár nemcsak kegyeletértékű kincs, hanem Vörösmarty lelki műveltségének, ihlet-életének sokszor tudományos forrásjelzője, avagy tájékoztató eligazítója s mint ilyen, megbecsülhetetlen irodalmi értéket jelent. Az alábbiakban felsoroljuk a magyarnyelvű könyveket.

Szent Biblia. Károli Gáspár. Kőszeg, 1850. — Bajza Összegyűjtött Munkái. I—II. kötet. Pest, 1851. — Berzeanyi Dániel Összes Művei. Döbrentei Gábor kiadása Budán, 1842. — Bethlen Imre: Második Rákóczi György ideje. Nagy Enyeden, 1829. — Emléke Gróf Bethlen Rosalia Ur Asszonynak. Nagy Enyeden, 1832. — Ellenőr. Politikai Zsebkönyv. Szerkesztő Bajza. Németországban, 1847. — Czuczor Gergely: Hunyadi János Viselt Dolgai. Engel és Fessleről. Budán, 1832. — Diószeghy Sámuel—Fazekas Mihály: Magyar Fűvész Könyv. Első Rész. Debrecenben, 1807. — Eötvös József: Budapesti Arvizek. Ötödik kötet. Pesten, 1841. — Eötvös József: Reform. Lipcse, 1846. — Bölöni Farkas Sándor: Utazás Észak Amerikában. Kolozsvár, 1834. — Fábian Gábor: Napoleon önéletírása, saját keze és diktálása után. Pesten, 1829. — Fáy András: Szépirodalmi összes munkái. Harmadik kötet. A Bélyek Háza. Tanegény. I. Pesten, 1844. — Gorove István: Nemzetiség. Pesten, 1842. — Gróf Gvadányi József: A Világnak Közönséges Históriaja. IV. kötet. Posenban, 1797. — Gróf Gvadányi József: Unalmas Órákban Vagyis A Téli

Hosszú Estvéken Való Időtöltés. Posenban, 1795. — Heltai Gáspár: Krónika a magyaroknak dolgairól. I. darab. IV. rész. — Kazinczy Eredeti Munkái. Második osztály. Levelek. I—II. kötet. Összeszedték: Bajza József és Schedel Ferencz. Budán, 1842. — Kisfaludy Sándor: Hunyady János. Historiai dráma. Budán, 1816. — Magyar nyelvtan. A középiskolák második osztálya számára. Budán, 1848. — Margitai János: Enekes könyv. Debreczen. 1736. — Páll Dienes: Vadásztudomány. Első kötet. Budán, 1829. — Ifj. Palugyay Imre: Megye-Rendszer Hajdan és Most. III. kötet. Pesten, 1847. — Horváth Cyrill: Tirus. Budán, 1834. — Horváth Mihály: A Magyarok Története. Harmadik szakasz. Pápán, 1844. — Horvát István: Magyarország Gyökeres Régi Nemzetiségeiről. Pesten, 1820. — Petőfi Összes Költeményei. Pest, 1847. — Révai Miklós: Elegyes versei. — Gróf Széchenyi István: Stadium. Lipcsében, 1833. — A Kelet Népe. Pesten, 1841. — Szontagh Gusztáv: Propylaeumok A Magyar Philosophiához. Budán, 1839. — Társalkodó. 1832. I. évi folyamata. Második fele. — Toldy Ferenc: A Magyar Nemzeti Irodalom Története. I—II. Pesten, 1851. — Virág Benedek: Poetai Munkák. Pesten, 1822. — Zrínyinek Minden Munkái. Kiadta Kazinczy Ferencz. Pesten, 1817.

Brisits Frigyes.

Jókai-émlékkönyvek.

Arról a kiapadhatatlan bőségről, amellyel képzelete a mesemotivumokat önti regényeiben, Jókai önéletírásában ezt írja: „Hogy tárgyaimból nem tudok kifogni, abban segítségemre van maga a közönség. Ami csak jellemző adat, ötlet fölmerül a napok történetében, azt nekem mindenünnen beküldi egy-egy ismeretlen jóbarát.” (Jókai Mór önmagáról. Franklin, 1904. 33. l.) A jóbarátok segítségét kiegészítette Jókai érdeklődése, amely maga is bőven gyűjtötte a kuriózus adatokat. Ezt az adatgyűjteményt a Nemzeti Múzeum Jókai-ereklyéi közt az a huszonhat jegyzőkönyveceke őrzi, amelyre most hívta fel a figyelmet. Az *Est Hármaskönyve*. Ennek közléséből Jókai fantáziájának kohóját oly érdekes világításban látjuk, hogy néhány ötletesomóját érdemesnek tartjuk ide iktatni. A VII-es számú noteszből ilyen témák kerülnek elő: „Életbiztosítás öngyilkossági spekulációval. — Hölgyek, akik leisszák magukat a férfiakkal versenyeznek. — Pajtás rászedi barátját költött levelekkel, mintha az imádott leány kérne tőle pénzt. — Részeg ember, aki egy pálinkával töltött marhabetet csavart a teste köré. — Apácaköntösben amolyan leányok. — Starness farmer öt kúnyát elragadja öt Hardy-fiú. Revans: Starness apó elragadja Hardy-fiúk özvegy anyját. — Férj 300 frt.-ot talál feleségénél; ez azt mondja: találta, színházban. Férjet szomszédjai elárulják talált pénz titkolásáért. Kerítőné bevallja pénz eredetét; férj kéri felesége szeretőjét, bizonyítson mellette. — Két zsebmetsző kölcsönösen kilopja egymás zsebéből a tárcát. — A csodaeorvos, igazi diplomája van, az nem jöveszkölmez; kiadja magát kuruzslónak, fényesen megél belőle. — Angol lord új házasságkorában elveszti szemévilágát egy vadászat alatt lövéstől. Húsz év múlva egy orvos visszaszadíja szemévilágát. Lord válogatott indit hüségösen ápoló felesége ellen, mert nem találja oly szépnek, mint régen. — Pártbujvívók, Golyóváltás után két fűrj elesik. Ezért elítéltnek vadászati kihágás miatt. — Meghítoztatja nagyapját, aki múzeumbeli csontváz. — Entreprise hivatalnok a vizsztatuzást tesz ingyen Florenzban, olasz főúr

koporsójával. Pisában beszentelik. De profundia ének." — A XII-es számából: „Sándor gróf fogad, hogy Bécsben lecsuktatja magát. Vendéglőbe mint drótosót letelepszik. Pompás ebédet rendel, végül ezressel fizet; rendőr beviszi... — Inség idején elindul a szegény ember Istent keresni." — A XVIII-as számából érdekes: „László Fülöp müncheni kis festő. Kitüntetik, skót lord leányával megismerkedik, hűs esztendő, megszeretik egymást, lord megtiltja közeledést. Szerelemből igyekszik nagy festővé lenni; angol királynét lefesti, nagy aranyérmeget elnyeri mindenütt, végre híres lesz, kedvesét hozzáadják, nyole esztendei hűségük után." — Ez a néhány kiragadott jegyzet is sejteti, milyen értelemben kell vennünk Jókai vallomását: „Hogy rendkívüli alakokat, szokatlan helyzeteket rajzolok: az nem teszi sem a tárgyat, sem az egyént lehetetlenné. Én azokkal együtt éltem, s ami exorbitans fantáziának látszik, az visszamemlékező tapasztalat többnyire." Megértjük azt is, miért dolgozott oly nagy kedvvel a *Jórá század regényén*, hiszen ebben az egész világ talajátvesztett fantáziáját szárnyalhatta túl. Az *Est Hármaskönyvének* jegyzetközlései több noteszből hoznak erre a regényre vonatkozó ötletesemőt. Ime az V-ös számából: „Csillagbefolyások az egészségre — sötétben látnak, színeket olvasnak — fejjel északnak feködni — vízmegérzők, rézmegérzők — villanyos birkózók, leányok — halál utáni akarat — kik meg tudnak halni mikor akarnak — alva dolgozók — testen keresztüllátók, jövőlátók, múltba látók — repülő asztal — szellemfotográfiák" stb. A X-es és XII-es számából is bőven idéz a szemelvényes áttekintés ide tartozót. Érdekes adatok lehetnek a jegyzetkönyvekben a közönség levélben írt kritikáiból; erre enged következtetni a közlésben ez a mondat: „Cynthia megőrülése ellen tiltakoznak az olvasók." Jellemző Jókai szemléletmódjára útijegyzeteinek sora. Nápolyban — tesszem — ezt írja be: „Vezuv tüze, kép naplementekor... Halottaskocsi mint omnibusz.

Kertek, pálmák, görbe utcák, bűz, szappan, cserző, rongy, piszok, szekérsor, kétkerekűk, gyümölcsök, cukros almák, felakasztott díszek, rossz utak, láva 3 m vastag..." Vajjon ezeknél az emlékeztetőszavaknál lehet-e jobban megvilágítani Jókai érdeklődésének a körét? Ámde a naplójegyzeteknek is oly bővsége kerül elénk, hogy Jókai teljes életrajzát el sem képzelhetjük a noteszek áttanulmányozása nélkül. Dícséret illeti Az *Est* idei Hármaskönyvének szerkesztőjét, hogy a napi érdekű, vagy teljesen érdektelen nyilatkozatok, a Jókai-ból bővséggel ismert szövegrészek mellett ilyen irodalomtörténeti érdekű fejezeteket is közbe tett (Jókai leveleiből, kiadatlan színműveiről).

A Pesti Hirlap 1925. évi nagy naptára is egész sor Jókai-cikket közöl. — Herczeg Ferenc: *Mese-Komárom*. Az arany ember helyi háttéréről. — Vértess József: *Jókai Mór*. Népszerű életrajzi vázlat. — Tábori Kornél: *Jókai-intimitások*. Új életrajzi adatok a kéziratok Jókai-hagyatékából több hasonmásal és kiadatlan verssel. — Kun Andor: *Jókai a Széchenyiben*. Életrajzi adalék. — Costo: *Szarak udvarbaja*. Jókai nyelvkéséről. — Vértess Gyula: *Jókai ártágya*. Életrajzi epizód. — Gárdonyi Géza: *Ceruzajegyzetek Jókairól*. Gárdonyi hagyatékából. — Rexa Dezső: *Laborfalvi Rozália kérelme*. Adalék Jókai nejeinek életrajzához.

A Kőrösi Henrik gondos szerkesztésében megjelent Jókai-emlékkönyv (Budapest, 1925, Légrady-kiadás) cikkei: Rákosi Jenő: *Előszó*. Herczeg Ferenc: *Mese-Komárom*. — Sziklay János: *Jókai Mór élete*. Sikabonyi Antal: *A gyermek Jókai*. — Móra István: *Jókai a szabadságharcban*. Gár-

donyi Albert: *Jókai és a főráros.* — Gyulai Ágost: *Jókai mesemondó művészete.* — Zsigmond Ferenc: *Jókai humora.* — Pintér Jenő: *Jókai, a drámaíró.* — Gaál Mózes: *Jókai, a nemzetnerelő.* — Révay Mór János: *Jókai hatásának titka.* — Tábori Kornél: *Jókai útja a külföldön.* — Havas István: *Prológus századik születése napjára.* — Ezenkívül számos Jókaival kapcsolatos szép irodalmi közlemény és képmelléklet.

A Felvidék magyar írói az 1925. évi *Új-Aurórát* Jókai emlékének szentelik. Ide tartozó cikkei: Pesthy Pál: *Jókai költészete mint nemzetfenntartó tényező.* — Szijj Ferenc: *Jókai családja.* — Madame Sans Gêne: *Levelezéddék.* — Alapy Gyula: *Jókai költői egyénisége.* — Bognár Cecil: *Jókai és regényhősei.*

Eger és az Egri Csillagok költője.

Gárdonyi Géza emlékének ápolására, az irodalomnak az ő útján való művelésére Egerben 1923-ban megalakult a Gárdonyi-Társaság. Alapszabályuk célul Heves vármegye íróinak egységes szervezetbe való tömörítését tűzi ki, és az első közgyűlés 36 rendes taggal alakult társasággá. Ma, Werner Adolf elnökelete alatt, 10 tiszteleti és 42 rendes tagot számlál. Munkájuk és irányuk tájékoztatására most adták ki első Evkönyvüket, amelynek tanulmányai közül néhány megérdemli, hogy a nagyközönség és az irodalomtörténet is tudomást szerezzen róla. Molnár Kálmán dr. *Magyar élet és magyar irodalom Przemyszlben 1914—15-ben* címen ismertetését adja annak a tábori újságnak, amely a cikkíró szerkesztésében jelent meg. Főleveníül előtűnik Gyóni Géza alakja; a cikkíró kiemeli még Kacs Kovács Tibor Béla verseit, ezeket a borongós, pesszimista alaphangulatú, nehéz részvétellel írott darabokat és Lovas Károlynak kötetbe is gyűjtött költeményeit. A szépirodalmon kívül napilapjellegű tájékoztatást is adott a 141 számnyi életet élő kis újság. — Vucskits Jenő *Az ember tragédiája magyarságot* vizsgálja; hangulatát a *Vén cipőnyél*vel véli rokonnak; megoldását épp ezért magyarnak érzi, mert „Madách Istenhez megtért zelózus Ádámot mint magyar művész sem rajzolhatott”. — Pap Irén a Gárdonyi műveiben levő női alakokat tekinti át, Kürti Menyhért pedig *Gárdonyi pedagógusát* jellemzi, két levélből indulva ki, amelyeket Gárdonyi fiának tanára ként kapott az apától; ezeknek alapján jellemzi a néptanítót, Gárdonyi falusi iskolájának a szellemét. — A vidéki irodalmi társaságnak ez a kiadványa a tudatos munkának szép záloga, de talán még hasznosabb lenne, ha Gárdonyi értékeléséhez szolgáltatna adatokat, közzétévéen például azokat a jegyzeteket, amelyeket műveinek keletkezéséről maga vetett papírra és azokat a leveleket, amelyekben magános emberek jóbirátok és tanácsot kértek — számára mondotta el esztétikai felfogását.

Világlexikon.

Egy betűrendes ismeretárnak, még ha csupán közikönyvszerű használatra van is szánva, tehát ha nem óhajt is részletes tájékozást nyújtani, igen fontos kelléke, hogy adatai a felölelt tárgykört tekintve tárgyilagossá, utalásai megbízhatók, felvilágosításai szabatosak legyenek. Kérdés, hogy

címben írt könyvnek a magyar irodalomtudományt illető rövid tájékoztatói megállják-e a helyüket?

Kezdjük mindjárt a munka címén. A laikus érdeklődő, aki fogalmait tisztázni akarja, hiába keresi a „világlexikon“ értelmezését. A „lexikon“ címszónál az enciklopédiához utasítják, de ott csak a lexikális enciklopédiáról kap magyarázatot, kíváncsisága tehát kielégítetlen marad. Ha aztán az olvasó továbbmegy s az irodalom, irodalomtörténet, tudomány, komédia vagy szatíra címszók alapján óhajtja ismereteit bővíteni, semmiféle fölvilágosítást nem talál. Ez annál meglepőbb, mert a Világlexikon munkatársainak szépszámú seregében egy pár olyan név is akad, melynek tulajdonosáról föltehető, hogy e fogalmakkal ismerős. Ugyanilyen hiányosság vehető észre a magyar irodalmi és tudományos élettel szorosan egybeforrt szereplők s közlönnyök említése körül. Alszeghy Zsolt (a Szent István-Akadémia tagja s az Élet szerkesztője), Bartóky József (a Kisfaludy-Társ. tagja), Bartoniek Géza (a báró Eötvös-kollégium igazgatója), Szentpétery Imre (budapesti egyetemi tanár), Varjú Elemér (a gyulafehérvári glosezák fölfedezője, a M. N. Múzeum régiségtárának igazgatója), Viszota Gyula (a M. T. Akadémia tagja) nevét éppoly hiába keresi az ember, mint a Budapesti Szemle, Élet, Magyarság, Nemzeti Ujság, Új Nemzedék megemlítését, holott ugyanakkor rokontárgyú, de kisebb fajsúlyú címszókrol kelletténél többet is mond a mű.

Afféle apró tévedésein, hogy Pap Károlyról, aki több mint tíz éve rendes tanára a debreceni egyetemnek, mint egyet. m. tanárról, Usaty Ferencről, aki már jóideje elköltözött az élők sorából, mint a Ferenc József-intézet kormányzójáról beszél — ezek után nem szabad megütközni. De azon joggal tennakadhat az olvasó, hogy a nevek és könyvszámok feltüntetésében pontatlanság mutatkozik. Például: A keszthelyi helikoni ünnep fölüjítóját, a még élő Festetics herceget Tassziló helyett Lászlónak nevezi, Sajó Sándor két szép költeményének (Magyarnak lenni; Magyar ének 1919-ben) címét, mint kötetet felírását említi.

Tudományos megbízhatóságára jellemző a palinodiáról szóló kis tájékoztató. Eszerint: „Palinódia a. m. „visszaénekleté“, azaz egy előbbi költemény tendenciájának visszavonása. A magy. irod.-ban I. Gyöngyösi István P.-ját.“ A szó értelmezője itt túlságosan ragaszkodik az elavult hagyományokhoz, mert ha nem így lenne, akármelyik nagyobb irodalomtörténetből megtudhatná, hogy az Arany-féle „föltevésnek“ éppen az ellenkezője igaz. A Palinódiával kérdésének és bizalmának megismétlést akarta jelezni a költő (t. i. Gyöngyösi), mert ha közben kuruc érzelmű volt is, Thököly Imre bukása után újra a király pártjához csatlakozott.

De nem csupán a tudományos követelményekre, hanem a gyakorlati szükségletre sincs mindig tekintettel a Világlexikon. A napjainkban annyira divatos breviáriumokról például igen furcsa fogalma lesz annak, aki előbb a lexikonból tájékozódva csak annyit tud meg, hogy „Breviárium órára osztott imádságnak könyv a r. kath. papság számára“; ami mellesleg mondvá stiláris szempontból sem valami jól hangzik. E tekintetben különben egybeült is akad egy-két széppl. Így mikor Vajda Péterről azt olvassuk, hogy „tanár, panteizt író, a természetről s szabadságról írt rapazodiáival, verseivel“; vagy a Váczy Jánosról szóló sorokban, hogy „az Akad.-nál kiadta Kuzinezy levelezését sok kötetben“. Ignotus nevénél sem egészen érthető, hogy mit jelent:

„...része volt ...mint publicistának a demokrata felszabadulás előkészítésében“. Mi az a „demokrata felszabadulás“?

Az olyanféle botlásokat, hogy Walkó Lajos „1921-ben miniszteri titkár a pénzügyminisztériumban, 1919. ugyanott államtitkár“ nem tesszük túlságosan szóvá, elvégre ezek lehetnek sajtóhibák, nem mellőzhető azonban említés nélkül a Török Bálint névvel kapcsolatos évszámok hibás feltüntetése. Tinódi derék pártfogója eszerint 1527—1618-ig, tehát 91 évig élt. Koraérett gyerek lehetett — gondolja magában a könyv laikus forgatója, mert „1541-ben Buda védelmében kitüntette magát, majd a török fogságába került, ahol meghalt“. Borzasztó, szörnyülködik majd tovább az említett olvasó, mikor ez adatot a halálozás évszámával egybeveti: 77 évi fogság! Ha azonban kissé óvatos és a Pallas-lexikonban is ellenőrzi az adatok helyességét, hamarosan rájön, hogy Török Bálint nem 1527-ben született, hanem ekkor csak adományt kapott I. Ferdinándtól a borogi és soproncai várra, 1618-ban pedig nem ő, hanem már fia, a pápai várkapitány halt meg.

Az egyes cikkek terjedelme s bizonyos adatok elhallgatása a tárgyilagosság szempontjából okozhat félreértést. Indokolhatatlan eljárás pl., hogy a magyar irodalom összefoglaló ismertetése (melyhez sok szó fér) Mikszáth és Gárdonyi mellett Herczeg Ferencről egészen megfeledkezik. Az is érthetetlen, hogy a Vörösmarty-Akadémiáról miért nem emlékezik meg a Világ-lexikon, holott a Galilei-kőről bőven szól. És Babits, Lengyel, Surányi (s a külföldiek közül Csehov és Gogoly) mit vétettek, hogy kevesebb sort kaptak, mint Zsolt Béla, akiről nagyon sokan csak most tudják majd meg, hogy „Mint lírikust raffínált formaművészet, rendkívüli dekoratív színesség és pesszimista életérzés jellemzik“.

Az olyan kicsiségeket, hogy előket halottaknak, halottakat élőnek mond a lexikon, föl se vesszük. A születési és halálozási évek elhibázása garadával özönlik elénk. (Apáczai Csere János, Jósika Miklós, Blücher, Cromwell, Comte, Moore, Swift, Tennyson stb.). Hogy Csehország egyik uralkodóháza a Sapkók (!), hogy az osztrákok 1848-ban a svéd király seregein győzelmet arattak — kicsiségek. Egyik erdélyi magyar író, Bitay Árpád, a kolozsvári Pásztortűzben egész gyűjteményt állított össze ezekből az alapossá gokból az erdélyi magyarság épülésére.

Nem akarunk igazságtalanok lenni a könyv hírlapíró-munkatársaival és tapasztalatlan kiadójával szemben s elismerjük, hogy a lexikonszerző munkával velejárnak a kisebb-nagyobb botlások, kíváncsi azonban, hogy a következő kiadásokban kevesebb politikai irányzatossággal és több gondossággal járjanak el.

Andor Pál.

Világirodalom Magyarországon.

Idegen könyvek minden kirakathban, Pesten és vidéken, állomásokon, trafikokban, újságelárúsító boltokban. Veszedelemesen olvasó, idegen könyvek. Eredeti nyelven s magyar fordításban. Mi ez? Mire való ez? Szükség követ kezénye-e, avagy csak az üzleti haszoné? Szomorú tény, hogy mind a kettő! S egyelőrn, úgy látszik, nem lehet rajta segíteni. Az ár előtört és terméke nyitott, aztán csak nőtt és posványt ulézett elő. Kóros betegségeket hozott, melyek új betegségeket termeltek.

A nyelvtanulás lanyhasága miatt nem panaszkodhatunk. Angolul és franciául tanul minden ötödik diák. Két-három nyelvet beszélni ma már nem nagy érdem. Ezt is a világháború s még inkább a háború elvesztése hozta magával. Foglyaink a legszomorúbb tanulmányutakat végezték. Az itthonmaradtakban pedig egyszerre égni kezdett a kozmopolita láz s a csonka talajon, melyen idegen hódítók eszmái dobogtak végig, egyszerre a megszállottság jövő félelme lopódzott a lelkekbe: az a félelem, hogy Magyarország — hiszen az első eset megtörtént már — talán országút lesz, átjáróhely mindazon nációk számára, melyeket a győztes államok mindenféle retorziók következtében nálunk felvonultatnak. Emlékszem, hogy amikor egy angol herceg magyar királykodása kísértett az emberek fantáziájában, a Berlitz-iskolákat egyszerre angolul tanuló egyének kezdték ostromolni, olyanok, akik érvényesülni akartak a politikában, kereskedelemben. Egyszerre csak urak lettek itt az idegen nyelvek! Ne gondoljuk, hogy csak a viszonyok szélkakasai, az élet tiszavirágai dőltek be ennek a lehetőségnek! Megalakult a Lafontaine-társaság, La Fontaine tiszteletére, s azóta ez a kis csoport csinos matinékat rendez még ma is. Miért lett ez a Társaság? Kiengesztelni a haragos gall szellemet? Ó, drágáim, a feldühödött gloárt semmiféle irodalmi bokrétaival nem békíthetjük ki s azt hiszem, éppen Franciaországon tudják legkevesebbé, hogy Budapesten már vannak Lafontaine-ék, holott Franciaországban nincsenek, nincs is rájuk semmi szükség.

Igen, egyszerre beütött az idegen nyelvek láza. De hát mért akkor az a rengeteg idegen könyv magyar fordításban? Ennek jórészt kiadóink üzleti lánysága az oka. Az idegen nyelvű könyvek jelentékenyen olcsóbbak, tehát olcsón szolgálják ki a vevőközönséget s elébe lapátolják a világirodalmat eredeti nyelven. Ez az egyik. Azoknak pedig, akik idegen nyelveket nem tudnak, vagy nem tudnak elég jól, halomszámra adják ugyanezeket a könyveket magyar fordításban. Még mindig nem rossz üzlet, mert itt tulajdonképpen csak a fordítót kell megfizetni s mivel fordító annyi van, mint a gomba, keveset fizetnek nekik. A fordítás joga régi íróknál semmi költséggel nem jár, mai írók műveit pedig már két évvel ezelőtt lefoglalták kiadóink, mikor az új fordítási kötelezettségek még nem voltak meg. Mikor ez a fordulópont annak idején fenyegetett, minden magyar kiadó negyven-ötven könyvet fordíttatott le egy-két hónap alatt, kutyafuttában, hogy a közeledő terminus előtt még a régi olcsó árak mellett dolgoztassanak. Ez a másik üzlet. A most szétáradó nagy idegen könyvhalmoz jórészt ennek a két év előtti nagy befektetésnek eredménye. Most már szó lehetne a harmadik és leggyengébb üzletről: a magyar könyvekről, melyek fehér hollóként búslakodnak nemcsa kiadóink kirakataiban. De ez nagyon rossz üzlet. Mert a magyar könyv drága, jobb szerzők sokat kérnek, többet, mint amennyiért a legnagyobb idegen költők fordítási jogát s a fordító munkáját megvehetnék. Most induló írókkal szemben pedig nem sok a bizalom.

Bekoronázza mindezt helyhezköltöttségünk ayavalyája. Egy nyugati utazás ma csak milliárdosoknak viruló lehetőség, az itthonrekedtek elnyűtt idegzetében pedig megindult a romantikus ábrándozás s a sohasem látott nyugati tájak felé s ez az ábránd az idegen irodalom mohó élvezetében tombolja ki magát. S még ha elismert nagyságok volnának a bálványok! De az idegen nyelvek jórészt újak. Felületesen értékelt, végletekre hajló idegen szellem nyug

talánit itten, csekély irodalmi múltú, zajos sikert ért s megint az ismeretlenségbe vésző írók csoportjai, melyek rohamos egymásutánban adják át egymásnak a helyet. Európa lázbeteg s a leverte államok kétszeresen azok. Beteg az irodalom s a leverte államokban még betegobb. Mert egy angol, egy franciá legalább a maga hőbortjait éli át ezekben az irodalmi újságokban, de mi csak a mások műsorát kapjuk s a közönség minden különösebb helyzetismeret nélkül vesz át mindent, jót, rosszat, csupán azért, mert benne az idegen láz. mert a nagyhangú reklámok félrevezetik s mert... fő a különösség, az idegen-ség, a távlatok, meglátások, perverzítások, miket ezek a könyvek az önállótlan, modern lelkekben nyitnak. Magyarország elvesztette területének kétharmadát, ez szomorú. De most nemzeti egyéniségének kétharmadát hullatja el és ez éppoly szomorú. Mi lesz ebből, meg nem foghatjuk, el nem képzelhetjük. Valami belülről jövő nagy ellenhatásnak kell beállania, hogy a magyar szellemi értékek a könyvpiacra is visszanyerjék idegenektől bitorolt helyüket.

—ő. —ő.

Magyarországi hírlapok a megszállott területeken.

Az Erdélyt, Felvidéket és Délvidéket megszálló hatalmak kirekesztették országgrészeikből a magyar könyveket, folyóiratokat és hírlapokat. Csak a magyargyalázó bécsi sajtó termékeit engedték át határaikon. Így akarták megakadályozni a magyar gondolkodás és érzésvilág egységes fejlődését. A nemzeti szellemű könyveket és lapokat olyan brutálisan üldözték, hogy csak a legritkább esetekben jutott át egy-egy könyv vagy újság az elszakított magyarsághoz. Ott azután ereklje gyanánt jártak ezek a könyvek és újságok kézről-kézre.

Most azonban a felvidéki cseh-tót minisztérium megengedte, hogy a Budapesten megjelenő Világ és Népszava minden akadály nélkül bejusson a Felvidékre, sőt hozzájárult ahhoz is, hogy ezeket a lapokat az után árusíthassák.

Az irodalmi jelenségek észlelői már régóta megjegyelhették, mennyire belenyomult írónk lelkébe a világnézeti harcok lángolása. Az eset kapcsán a Szózat és a Népszava eszmét cseréltek egymással. Minden megjegyzés nélkül közöljük ennek az eszmecserének legjellemzőbb pontjait a boldogabb utókor számára.

A Népszava és a Világ — úgymond a Szózat — meg fogja mérgezni a felvidéki magyarságot és csüggedést hint el mindenhol, ahová csak eljut. „A megszálló felvidéki cseh imperium, a Világ és a Népszava most kölcsönösen örvendenek egymásnak... A cseh hatalomnak nem kell félnie, hogy egyetlenegy magyar hang, egyetlenegy magyar szín, egyetlenegy magyar vonás találtaik ezekben az orgánumokban. E két sajtótermék nem egyéb, mint a nemzetközi zsidóság egyik szellemi fegyvereszköze, amellyel saját céljukat szolgálják mindenütt. Fájdalmas dolog, hogy a felvidéki elszakított magyarság ezeknek a sajtótermékeknek a szemlélésén keresztül konstruálhatja csak meg az itthon való dolgok képét... Ezeknek a sajtóorgánumoknak nem fontos semmi, csak az üzlet. Nincs a világnak egyetlen nemzete sem, amely ilyen pökhendi, kihívó, sajtóparazitizmust eltűr, csak a magyar. Nem tudjuk megérteni sem a kormány, sem a nemzetgyűlés gyengeségét, hogy

a cseh megszálló hatalomnak nyilvánvalóan tett és a jövőben is teendő permanens szolgálat után még eltűri, hogy ezek a sajtótermékek tovább is megjelenhessenek. Ha a magyarságot szolgálnák, akkor egész biztosan nem engednék be őket, így azonban a megszálló hatalom saját erősítésére beengedi — vagy hívja — a két ujságot. Azt jelenti a cseh megszálló területre való bevonulása ennek a két sajtóterméknek, hogy nincs lelki, világfelfogásbeli egyenetlenség a két lap és a cseh hatalom között, amely a magyar nyelvet kiüldözi az iskolából, amely a magyar lelküsimeretbe belefojtja a szót és amely a börtönöket teletölti szegény szerencsétlen magyar testvéreinkkel.“ (1925 január 31.)

„A fajvédő szemét — válaszolt a Népszava — az elszakított területek magyarságát félti lapunktól és a saját betűit szeretné helyett odajuttatni. A gyilkosok lapjának vagy túlságosan jó vagy túlságosan rossz véleménye van az elszakított területek magyarságáról. Vagy azt hiszi róla, hogy immúnis azzal a rothasztó és fertőző ragállyal szemben, amit a fajvédő szellem jelent az élet- és vagyónbiztonsággal szemben, vagy azt olyan mélyre süllyedtnek hiszi, hogy elmeorvoson és kriminológuson kívül akad közben más is, aki a fajvédő gyilkosok gondolatait elolvasásra valóknak tartja. A Földvidék magyar olvasói, akiknek kezébe ez a lap kerül, legfeljebb megtudják belőle, hogy itt nem mindenki megfertőzött és megfélemlített áldozata a fajvédőknek. Megtudják belőle, hogy itt van vélemény és van szó, amely a magyar nép többségének, a dolgozóknak nevében tiltakozik az élőködők és hitvány, honhazaffyas rablógyilkosok politikája és üzelméi ellen... Erős a meggyőződésünk, hogy a magyarsággal szemben ellenséges indulatú hatalmakat csupán a jóízű tartja vissza attól, hogy a fajvédő lapok plakátírozásával gyalázzák meg Magyarország erkölcsi integritását.“ (1925 február 1.)

Milyen gyöngéd enyelgés ehhez képest az 1790-es évek felvilágosult irodalmának minden megnyilatkozása.

A magyar nyelv és irodalom az új Középiskolai Tantervben.

Ne vegye zokon az olvasó, hogy egyszerű iskolás kérdésekről ejtünk néhány szót ezen a helyen, ahol rendszeren az irodalmi élet fontos eseményeiről olvasunk értékes beszámolókat. Mondandóim számára azért kértem itt helyet, mert egyéb sajkfolyóirataink meg is jelennek, nem is, és főképp azért, mert ami ebben a közlőnyben megjelenik, azt el is olvassák, mégpedig azok olvassák el, akiknek cikkemet szántam: a magyar nyelvet és irodalmat tanító tanárok.

Az új Tantervnek a magyar nyelv és irodalom stúdiumát tárgyaló részéről kívánok szólni, hogy akik nem láttak eddig, lássanak, akik nem lák maradtak eddig, szóljanak.

Az új Tanterv: 1. Elvett a II., III., IV. osztályból egy-egy órát. 2. Híven megőrizte a régi Tanterv szervei hibáit és hiányait. 3. Részleteiben súlyosan megtámadható anyagkiválogatással készült.

Ad 1. Hogy miért éppen a magyar nyelvi órák számát csökkentették,

nem keressük itt. Fájdalmas lemondással tudomásul vesszük. Mivel azonban a végzendő anyag nem csökkent, sőt szaporodott, bizonyára kapunk majd módszeres utasítást, hogyan lehet a III. osztályban a rendszeres magyar nyelvtant heti egy órában elvégezni, mert hiszen a másik óra olvasmány, a harmadik gyakorlat; a IV-ben pedig heti két órában (mert a harmadik ott is gyakorlat) a Toldit is, a stilisztikát is, meg a többi olvasmányt is.

Ad 2. Helyes elgondolással minden módon meg kellett volna szüntetni a régi Tanterv fonákságait. A rossz gerincet össze kellett volna törni, nem pedig toldozva-foltozva támogatni. Főképpen két kívánság hangzik már évtizedek óta. Az első: a grammatikai tanítás rövidebb legyen és szerkesztésszerűen egészüljön ki (fogalmazás, polgári ügyiratok, műfaji alapfogalmak); a IV. osztály pedig bizonyos elemi fokú irodalomtörténeti képsorozatot adjon! A tanulóknak legalább 25%-a abba hagyja a IV. után a középiskolát s a diák kikerül az iskolából anélkül, hogy irodalmunk multjáról halvány fogalma is lenne! A másik kívánság: csapjuk össze a stilisztikai és retorikai tanulmányok anyagát egy év anyagául! Valóságos bűn egy évet szánni az úgynevezett retorikai tanulmányokra. Most legalább három hónapon át a történetírás elméletével töltjük az időt. Ha legalább a szépprózai művek elméletét is a retorikai tanulmányok körébe utalnák!

Ad 3. Magyar történelmet eddig három osztályban tanítottunk, a III., IV. s VIII-ban. Most a III. és IV. osztály anyaga egy osztályba, a III-ba szorult, a IV-ben már világtörténelmet fogunk tanítani. Mi következik ebből? Csökkenni fog a magyar történelmi tudat és érzék. A régi Tanterv a két-éves alsó osztályi történelem-tanítást még azzal is támogatta, hogy a magyar olvasókönyvben történelmi olvasmányokat írt elő, még pedig rendszeres felosztással végigkísértette az egész történelem anyagát. A magyar olvasmányi anyag az I-ben az Árpádok korából, a II-ban a vegyesházi királyok a III-ban a Habsburgok korából merített. Az egy alsó osztályra szorított történelmi tanítást hogyan támogatja most már az új Tanterv? Az I. osztályba rendel olvasmányokat csak a vezérek korából, a II-ba a szent királyok korából, a III-ra nézve általános kereteket enged, de külön kiemeli — Szalay Lászlótól a tatárjárást!

Még a régi reáliskolai tanterv is megkívánta, hogy a III. osztály az egész Odüsszeát elolvassa prózai kivonatosan: ezentúl nemcsak a reáliskola, hanem a reálgimnázium anyagából is kimarad Homéros gyönyörű világa, mert sovány pótlék a VI-ban Hector és Andromaché epizódjának olvastatása. Az I-ben még csak olvastathatunk a „klasszikus mythos” köréből, de már a másodikban Solon és Lykurgos száraz törvényeit írja elő, a III-ban meg a görög-perzsa háborúkat, mintha nem volna elég ezek számára a megdöbbentő világtörténelem.

Ugyan miért emlegeti még mindig a Tanterv az I. osztály anyagául a *Párvareztett gerleket*, ezt a semmitmondó jajongást? Miért óhajtja az I. és II-ban olvastatni Tompa: *Etele hán kirdlyrd*, meg az *Ösödök c. verseit*, mikor még a VIII-ban is munkát adna megemésztésük. Vajjon jól gondolja-e, hogy a *Kerehdza* az I. osztályba való, Szász Károly *Salamonja* meg a II-ba? Megkezdvelik-e a költőzetet a II-osok, ha olvasnak Tompától a *Taraszd* meg a *Világládat*, amelyek eddig oly szerényen meghúzódtak Tompa ismeretlen versei között. Aztán micsoda pompás ötletnek látszik: olvastassunk

az I-ben Gárdonyi *A láthatatlan emberéből*, a II-ban Herczeg *Pogányok-jából*, a III-ban Gárdonyi *Isten rabjaiból*! Igen ám, de hát ugyan melyik e hosszú regényeknek az a részlete, amelyik mint kerek egész különálló és önálló és megérthető! Vagy hát miért kellett a tanító mesét a II. osztály anyagából a III-éba fölvinni, mikor eddig oly szépen előkészítettük vele a III-os Phaedrus olvasását! Vagy hát — minden tisztelet Baksaynak — de mégis annyira klasszikus író-e ő, hogy művei a kötelező olvasmányok közt szerepeljenek, és ha igen, akkor is a *Tifagomen*, *Tiptomen*! Vagy hát miért kell olvasatni az V-ben Deák: *Felirati beszédét* — 1925-ben!? Vagy hogyan kerül a VI. osztályba Eötvös: *Irodalmunk nemzeti irányáról* és Gyulai: *Vörösmarty életrajza* minden előzetes rendszeres irodalomtörténeti ismeret nélkül? Vagy a VI. osztály szörnyen bő poétikai anyagát miért kell megterhelni egész rakás esztétikai olvasmánnyal? Vagy miért kell ezentúl a VI-ban olvasatni Eötvös: *A falu jegyzőjét*. Kemény: *Zord időjét*, mikor e nehéz olvasmányokat még az érettebb nyolcadikos sem vette be szívesen! Vagy a VII. osztály számára miért nem szoríthatnók egyszer már dióhéjba az egész régi irodalmat, hogy haladhatnánk ebben az osztályban egészen Petőfiig! Akkor nem kellene elsietni az irodalmi tanítást, sőt még világirodalmi ismeretek közlésére is maradna idő! Vagy hát... stb. Félek, már unalmas leszek, pedig még bőven akadna böngészni való.

Aki nem látott, lásson, aki néma volt, szóljon. Az új Tanterv „Magyar nyelv és irodalom“ c. fejezetét sürgősen és a gyakorlat embereinek, a középiskolákban tanító tanároknak, meghallgatásával revideálni kell! rd.

Karácsonyi hírlapi számok.

Bár az ismertebb nevű magyar szépíróknak (költők, elbeszélők, drámaírók) csak egy része jelent meg az újságok karácsonyi hasábjain, neveik egybeállításra nem egészen érdektelen.

A Nép: Anka János, Kádár Lehel, Kiss Menyhért, Kocsis László, Krüger Aladár, Palasovszky Béla, Zsirkay János.

As Est: Heltai Jenő, Karinthy Frigyes, Kemény Simon, Szabó Lőrinc, Szomory Dezső, Tóth Árpád.

Az Újság: Erdős René, Kálnoki Izidor, Kóbor Tamás, Lenkei Henrik, Lewtján Sándor, Pünkösti Andor, Szép Ernő, Szöllősi Zsigmond, Vándor Iván.

Budapesti Hírlap: Bartók József, Forbát Sándor, Koroda Pál, Kozma Andor, Pekár Gyula, Sajó Sándor, Szathmáry István, Vargha Gyula.

Magyarország: Babits Mihály, Kárpáti Aurél, Krudy Gyula, Lakatos László, Lengyel Menyhért, Molnár Ferenc, Móricz Zsigmond, Nadányi Zoltán, Szilágyi Géza, Tóth Árpád.

Magyarország: Bodor Aladár, Förster Aurél, Harányi Kálmán, Hoitay Pál, Juhász Gyula, Komáromi János, Lampérth Géza, Mécs László, Miklós Jenő, Milotay István, Papp Jenő, Pálffy Gyula, Gulácsy Irén, Pethő Sándor.

Nemzeti Újság: Csathó Kálmán, Endrődi Béla, Gáspár Jenő, Harányi Lajos, Pekár Gyula, Rezek Román, Surányi Miklós, Szini Gyula, Voinovlev Géza, Zilahy Lajos.

Népszava: Farkas Antal, Révész Béla, Szakasits Árpád, Tuba Károly, Vanczák János, Várnai Zseni.

Pesti Hírlap: Bokor Malvin, Csermely Gyula, Dobosi Pécsi Mária, Falu Tamás, Horczeg Ferenc, Kosztolányi Dezső, Lampérth Géza, Lázár István, Péczoly József, Porzolt Kálmán, Sas Ede, Székula Jenő, Szemes Béla, Szini Gyula, Vértessy Gyula.

Pesti Napló: Babits Mihály, Erdélyi József, Harsányi Zsolt, Juhász Gyula, Kodolányi János, Laczkó Géza, Lakatos László, Molnár Ferenc.

Szózat: Bársony István, Bosin Endre, Fáy Ilona, Förster Aurél, Gyula diák, Igmándy Géza, Kádár Lehel, Mariay Ödön, Papp Viktor.

Új Nemzedék: Gáspár Jenő, Lendvai István, Pekár Gyula, Vértessy Gyula.

Világ: Biró Lajos, Ignótyus, Krudy Gyula, Móra Ferenc, Zsolt Béla.

Levél a szerkesztőhöz.

Igen Tisztelt Szerkesztő Úr!

A Napkelet egyik számában Rédey Tivadar cikket írt az *Ady-paszkrilusokról*. Két tanulmányról van ebben a cikkben szó: Zulawski Andoréról (*Irás Adyról*) és Kőszegi Lászlóéról (*Estétikai megtisztulásunk*). Szándékosan írtam Zulawskit előbbre, mert bár Rédey Zulawskit Kőszegi tanítványának nevezte ki, jó lesz nem felednünk, hogy Zulawski könyve egy hónappal megelőzte Kőszegiét. A tanítványi viszony itt csak költői elképzelés.

Van ebben a cikkben több költői elképzelés is. Alljunk csak meg a paszkvillus-elnevezésnél.

A paszkvillus gyalázó irat, mely valakinek a nyilvánosság előtt való meghurcolására van szánva; a pamflet személyeket támadó gúnyos rüpirat. Kérdezem: lehet-e paszkvillus és pamflet az, amit a legtisztább indítékú erkölcsi érzés a legrajongóbb hazaszeretetet vetett papirosra. Lehet-e paszkvillus és pamflet az olyan könyv, mely nem személyt akar gyalázni, hanem egy költő nyomtatásban megjelent munkáit vizsgálja a hazafiság és morál szempontjából.

Nem tudom minék gondoljam Rédeyt, irodalmi aranyközéputasnak-e vagy fölényes zsurnalisztának, bizonyos azonban, hogy meg kellett volna gondolnia, mit ír. Vagy ő is azok közé tartozik, akik doronggal mennek a más véleményűekre? Csak magasztalni szabad Adyt, megírni nem? Ime elérkeztünk az Ady-értékelés második nagy állomásához. A forradalmakig néma csend volt a komoly irodalomtörténeti kritika berkeiben, nyilatkozni senki sem mert, lapult mindenki mint nyúl a bokorban, egyedül Rákosi Jenő harcolt egymagára hagyva; most viszont, ha megszólal valaki, annak csak a dicőret hangjait szabad hallatnia, mert különben nem modern férfiú s nem elég finom impresionista megértő és megérző.

Lehet, hogy Zulawski és Kőszegi munkája pamflet, de csak abban az értelemben, ahogyan Shakespeare-ben olvasható. Ertelme: *panaszlevél*. Panaszlevél a magyar defetisták és dekadensek ellen. Kiváló tisztelettel;

Magyar írók élete és munkái.

Most, hogy Szinyei József ily című írói lexikonának több kötetre tervezett kiegészítő sorozatát megindítottam, azzal a kéréssel fordulok az Irodalomtörténet olvasóihoz, hogy életrajzukat és munkáiknak jegyzékét velem sürgősen közölni szíveskedjenek. Az életrajz főbb kellékei: Név; születés helye, éve, hónapja, napja; hol, mikor s minő tanulmányokat végzett; polgári pályájának mozzanati. Az irodalmi működésre vonatkozólag: mely hírlapokba és folyóiratokba dolgozott, a nagyobb cikkek felsorolásával; az önállóan megjelent értekezések és könyvek címei a hely és év feltüntetésével.

A vidéki középiskolák tanárait arra kérem, hogy a mű lehető teljessége érdekében szíveskedjenek a városukban élő és az ottani helyi lapokban működő írók életrajzeit beszerezni és beküldeni. Az így nyert életrajzok közlése kapcsán minden esetben felemlítem azon társam nevét, aki az adalékokat beküldte.

Mind az önéletrajzok, mind az életrajzi adalékok nevemre a M. Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők. *Gulyás Pál.*

Elhúnytak.

KÖVESI ALBERT volt színikazgató, szül. Kótajon (Szabolcs vm.) 1860-ban, megh. Budapesten 1924 december 21-én. Egyideig az óbudai Kisfaludy-Színház igazgatója volt, ahol a Sulamith c. zsidó operával, melynek szövegét ő dolgozta át, nagy sikere volt. Eredeti színművei: *Florinda kisasszony.* Operett 3 felv. (1890); *A diurnista.* Operett 3 felv. (1892); *A primadonna.* Énekes bohózat 3 felv. (1893); *Goldstein Számi.* Énekes bohózat (1894); *A vigécek.* Énekes bohózat (1896); *A diplomás kisasszonyok.* Énekes életkép 3 felv. (1897); *A talmi hercegnő.* Operett 3 felv. (Makai Emillel 1898); *Háromláb kapitány.* Énekes bohózat 3 felv. (Faragó Jenővel 1898); *A Singer gyár.* Énekes főv. életkép 3 felv. (1899); *A kút és a vadmacska.* Paródia. (Miklós Imrével, 1900); *Minna Vanna.* Bohózat. (1903); *A kaméliás férfi.* Bohózat. (1904); *Keserű mézesetek.* Vígj. (1908); *Nincsenek már gyerekek.* Bohózat. (1913); *Lipi.* Énekes bohózat 3 felv. (1916); *A gólem.* Daljáték 3 felv. (1907); *Tengerre magyar.* Revü 6 képben. (Szemes Bélával, 1917); *Jogot a nőknek!* Bohózat. (1918).

PURJESZ LAJOS hírlapíró, szül. Nagykáli-pusztán (Bihar m.) 1881 szeptember 4-én, megh. Budapesten 1925 január 7-én. Előbb az Egyetértés, azután a Független Magyarország belmunkatársa, majd 23 éves korában az Egyetértés felelős szerkesztője volt. Azután a szabadkőművesek napilapjához, a Világhoz került, melynek előbb felelős, utóbb (1921 óta) főszerkesztője volt. Szerkesztette az Új Világ c. ifjúsági lapot is és 1907–17. főtítkára volt a Budapesti Újságírók Egyesületének.

SENTIRMAI GIZELLA dr. phil., székesfőv. leánygimn. tanár (Friedrich József külügyi adjutánsadó felesége), megh. Budapesten, 1924 dec. 3-án. Novellákat írt az Életbe (1913–) és mint műfordító is működött. Munkája: *Lenau és a tragikum.* Budapest, 1916.

SZTURA SZILÁRD dr. ügyvéd, megh. Temesvárt 1925 januárjában 67 éves korában. Egyideig Budapesten, majd Temesvárt folytatott ügyvédi

gyakorlatot, ahol megalapította az Arany János-Társaságot, melynek haláláig ügyvezető alelnöke volt. Ő indította meg a Temesvári Hírlapot; több esztétikai cikket írt a Délmagyarországi Közlönybe és az Arany János-Társaság évkönyveibe. — Főműve: *Elmélkedések és tanulmányok*. Temesvár, 1907.

Elhunytak még: HAJDÚ ISTVAN dr. jur. ügyvéd, a Székelyföld szerkesztője, megh. Marosvásárhelyt 1924 december 29-én 38 éves korában. — KILÉNYI HUGÓ min. tan., szül. Pesten 1840 dec. 25., megh. Budapesten 1924 dec. Jeles műgyűjtő. 17 éves korában verse is jelent meg a M. Néplapban (Viola, néprege). — PESTHY JENŐ nyug. kir. tanfelügyelő, megh. Budapesten 1924 novemberében 47 éves korában. Felelős szerkesztője volt a Zala-megyei Újságnak. G. P.

Hírek.

Az Ehrenfeld-kódex. — A legrégibb magyar írott könyv, a bócsi Ehrenfeld-család birtokában levő Ehrenfeld-kódex, végre hazakerül külföldről. A nemzetgyűlés vette meg ezer angol fontért. A középkori magyar kultúrának ezt az emléket már régen meg kellett volna szerezni attól az Ehrenfeld Adolf-tól, aki annak idején mint kis diák az egyik felvidéki magyar gimnáziumból vitte el a kódexet. Az értékes nyelvenlék remélhetőleg megfelelőbb nevet kap.

Gvadányi. Lécay, Tóth Ede. — Borsod megye ebben az évben három borsodi író emléket fogja megünnepelni. Ötven esztendeje annak, hogy színre került a Falu Roseza; száz esztendeje annak, hogy megszületett Lécay József-kétszáz esztendeje annak, hogy megszületett a Falusi Nótárius szerzője. Putnok, Sajószentpéter és Rudabánya a három kiváló író születési helye. Szülőházaikat emléktáblával jelölik meg, a hála jeléül irodalmi üléseket tartanak, Gvadányi Józsefnek pedig szobrot emelnek.

Kisfaludy Sándor. — Kisfaludy Sándor levelhagyatékának gazdag gyűjteményét találta meg Fára József a zalamegyei levéltárban. A gyűjtemény legértékesebb darabjai a balatonfüredi színház felépítésének gondolatához fűződnek.

Katona József emléke. Kecskemét város tanácsa elhatározta, hogy a város legnagyobb szülöttének, Katona Józsefnek, ereklyéit összegyűjti a Városi Múzeumban. Vajha minden magyar város követné ezt a példát a maguk szülöttének emlékére!

A Bánk Bán forrása. — A M. T. Akadémia I. osztályának januári ülésén Budics Ferenc Bánk Bán történeti forrásairól szóló értekezését olvasta fel. A régi krónikák és oklevelek adataival bizonyította, hogy Katona József milyen tudatosan és erős történeti érzéssel választotta ki az ellenmondó adatok közül a legjobbakat, hogy hőseit minél jobban jellemezze és a korrajzot minél hűbbé tegye.

A holland Petőfi. Wallis A. C. holland író nő fordításában minap jelent meg az első holland Petőfi-kiadás. A könyvhöz Antal Géza református püspök, az író nő férje, írta az előszót. A kötetet a holland-magyar társaság támogatásával Harkemben adták ki.

Arany-kiadás. Arany János összes munkái évek óta eltűntek a könyv-írási forgalomból. A kiadási jogot Ráth Mórtól 1910 óta a Franklin Társulat

vette át a régi készletet árúsította. Csak most jutott sor önálló Aranykiadásra. Az új Arany öt albumszerű nagyságú kötetben jelent meg. Voinovich Géza, a kötetek sajtó alá rendezője, mindenütt kijavította a megromlott szövegeket és helyesebb időrendbe foglalta az eddigi anyagot. Ettől a kiadástól függetlenül készül Voinovich Gézának kritikai teljes Aranykiadása, mely a nagy költő minden sor írását tartalmazni fogja. Voinovich Géza írja Arany nagy életrajzát is. Ennek egy fejezetét székfoglalója gyanánt már bemutatta a Szent István Akadémia egyik ülésén.

Madách Erdélyben. — A bukaresti belügyminisztérium két évvel ezelőtt megtiltotta az Ember Tragédiájának előadását. A drámát a francia forradalmi jelenet miatt tiltották el a magyar színpadokról. Legutóbb azonban Jorgu Miklós egyetemi tanár megfordult Kolozsavárott a megütközve hallotta, hogy az erdélyi színészeknek még most sem szabad játszaniok Madách Imre remekét. Hazautazása után felhívta az esetre az illetékes tényezők figyelmét a belügyminisztérium visszavonta régebbi rendelkezését. Az esetből egy dolog mindenesetre kiviláglik: az, hogy Romániában az egyetemi tanároknak és tudósoknak megvan a kellő tekintélyük. A kormányzat meghallgatja szavukat.

Madách Mózes. — A Nemzeti Színház január havában előadta Madách Imre drámai költeményét, a Mózeset. A közönség és a sajtó kegyelettel fogadta az előadást, bár mindenki érezte, hogy a dráma nem való színpadra. Nem ez volt az első próbálkozás a Mózes előadására. E. Kovács Gyula 1880-ban már színpadra vitte Madách Imrének ezt a munkáját, de siker nélkül. A kolozsvári kritika annak idején nemcsak színszerfültennek találta a darabot, hanem meg is támadta az igazgatót vállalkozásáért.

Jókai emléke. — A Jókai-centennárium ünneplései egyre nagyobb arányokat öltenek. Nemcsak Budapesten, hanem a vidéken és a megszállott területeken is megújítják a nagy regényíró emlékét. Pest vármegye díszközgyűlést tartott Jókai Mór emlékezetére. A magyar posta emlékbélyegeket bocsátott forgalomba Jókai arcképével. Mozgalom indult meg abban az irányban is, hogy a főváros egyik nagyobb utcáját Jókairól nevezzék el. Egy kiküldött bizottság válaszára a Doh-utcaára esett, ami ellen Hercegg Ferenc, Pekár Gyula és Szász Károly fölemelték tiltakozó szavukat a napi sajtóban. Az ünneplők alácsobált is terveznek, melynek jelmezeit Jókai regényeinek alakjaitól kérnék kölcsön. Ellenben Jókai műveit ma is oly drágán árulják, hogy az ifjúság a halhatatlan írórt meg sem ismerheti eléggé.

Ady emléke. — Debrecenben az ottani fiatal írók az Angol Királynő-szálló kitermében leleplezték az Ady Endre emlékére állított emléktáblát. Együttal megalakult az Ady Endre-asztaltársaság. A leleplezési ünnepséggel kapcsolatos matinén Ady Lajos, Földes Gyula és Oláh Gábor tartottak felolvasásokat.

Kritika. Abból az alkalomból, hogy Molnár Ferenc diákregegyét, A Pál-utcai Fiukat, újból filmre alkalmazták, az egyik újság így emlékezik meg Molnár Ferenc könyvéről: „Az egyetlen magyar ifjúsági könyv, amely a magyar diákeletet megörökíti.” Ugyanez az újság mámorosan magasztalja az Altona című színdarabot, amelynek színhelye egy bordélyház. Egy másik újság ellenben így ír a magyar tudomány és közélet jeleseit maga köré gyűjtő Magyar Társadalomtudományi Társaságról: „Megalakult egy új Társadalom

tudományi Társaság, az igazi szociológusoknak, az igazi történetíróknak, az igazi nemzetgazdászoknak gondos és csaknem teljes kizárásával."

Széljegyzet. — Lengyel Menyhért új darabjáról, a Waterlói Csatáról sok mindent mondott a napi kritika. Irodalomtörténeti szempontból Kállay Miklósnak a Nemzeti Újságban tett megjegyzése érdekes, hogy: „egy ismert berlini oporettgyáros-cég már évekkel ezelőtt feldolgozta azzal a kis különbséggel, hogy ott nem a waterlói, hanem a lipcei csatáról készítenek film-felvételt”.

Apponyi Sándor könyvtára. — Dézsi Lajos szegedi egyetemi tanár Apponyi Sándor gróf lengyeli könyvtárában dolgozik. A magyar vonatkozású régi könyvekben gazdag gyűjtemény III. és IV. katalógus-kötetét rendezi sajtó alá. Újabb 1000 mű regisztrálódik e kötetben, köztük sok unikum is. A két kötet nemsokára elhagyja a sajtót.

Semsey Andor emléke. — A M. T. Akadémia felújította Semsey Andor emlékét. A nagy mecénás adományainak összige két és fél millió aranykoronára tehető. A Nemzeti Múzeum ásványgyűjteménye, a Földtani Intézet épülete és berendezése, az Egyetem ásványtani gyűjteménye és földrajzi intézete, a M. T. Akadémia és a Természettudományi Társulat több tudományos alapja különösen sokat köszön az elhunyt áldozatkészségének. Semsey Andor, amint Illosvay Lajos emlékbeszédéből kiviláglott, intézményeket és egyéneket egyforma bőkezűséggel támogatott. Ha a magyar urak között akadnának hozzá hasonló gondolkodásúak, nem kellene tudománymentő mozgalmak szervezésén törni fejünket, hogy koldus-voltunk mutogatásával fölkeltsük barátaink részvételét és ellenségeink kárörvendezését.

Szily Kálmán emléke. — A Magyar Nyelvtudományi Társaság ezidei közgyűlésén megújították a Társaság halhatatlan érdemű alapítójának és volt elnökének, Szily Kálmánnak emlékét. Gombocz Zoltán szép emlékbeszédben mutatott rá Szily Kálmán nyelvtudományi érdemeire. A legjobb értékezésnek szánt Szily-jutalmat a bíráló bizottság Tolnai Vilmosnak ítélte oda Halhatatlan Magyar Nyelv című tanulmányaért.

Új tudományos társaság. — A Magyar Társadalomtudományi Társaság 1925 január 25-én tartotta alakuló ülést a legkitünőbb magyar tudósok egyikének, Hornyánszky Gyulának elnöklete alatt. A fontos küldetést vállaló új alakulatba beleolvad az 1918 óta nem működő Magyar Társadalomtudományi Társaság és a Néprajzi Társaság Társadalomtudományi Szakosztálya.

Új folyóiratok. — Pécsen két új folyóirat indult meg. Az egyik, a Symposium, a filozófiai kultúra elmélyítésére, a tudományok „szellemtörténeti” értelmezésére és a tiszta költészet művelésére törekszik. Szerkesztője Nagyfalussy Jenő, főmunkatársai Várkonyi Hildebrand és Várkonyi Nándor. A megjelent első kötet Kőlcsey Ferenc szellemének ódái felidézésével indul meg és az idealizmus filozófiai rendszerének harcos vértjében áll ki a porondra; irodalom-művészeti felfogását Stephan George tolmácsolása jelzi. — A másik, az Új Írások, a legfiatalabb pécsi írók próbálkozásait nyújtja a közönségnek.

Pécs a tudományban. A pécsi egyetem tanári testülete elhatározta, hogy megalakítja az Erzsébet egyetemi Tudományos Szövetséget négy szakosztállyal. Az egyetemi tanárok Pécsen az egész Dunántúl szellemi központjává öhajítják tenni.

Stella. Megjelent az első magyar csillagászati évkönyv: a Stella

Csillagászati Egyesület Almanachja 1925-re. A gróf Klebelsberg Kunó miniszter elnöke alatt működő egyesület nagy eredménnyel dolgozott. Örömmel jegyezhetjük fel, hogy a budapesti svábhegyi állami csillagvizsgálóintézet felépült a további kiépítésére a főváros tanácsa százezer aranykoronát szavazott meg. Mivel a világ csillagászai 1928-ban Budapesten tartják kongresszusukat, szegénykezés nélkül mutathatjuk meg nekik az új intézményt. A gazdag tartalmú évkönyvbe a két szerkesztőn, Tass Antalón és Wodetzky Józsefen kívül, Klebelsberg Kunó, Rados Gusztáv, Kövesligethy Radó, Mahler Ede, Oltay Károly, Harkányi Béla, Steiner Lajos, Hajts Lajos és Pekár Dezső írtak értékes cikkeket.

Rákosi Jenő és a Budapesti Hírlap. — Eseménye volt a magyar újságírásnak, hogy Rákosi Jenő lemondott a Budapesti Hírlap szerkesztéséről. Negyvenhárom évig irányította ezt az újságot, még a legutóbbi hónapokban is újszólván napról-napra írta vezércikkeit és mégis otthagyta szerkesztői állását, mert ellenkezés támadt közte és a kiadó bizottság között. A közönségnek még az a része is szomorúan vette tudomásul ezt az elhatározást, mely nem a legjobb érzésekkel tekintett Rákosi Jenőre legújabb liberális politikája miatt. Végre is Rákosi Jenő neve fogalom Magyarországon és a Budapesti Hírlap érdemei a nemzeti öntudat kialakításában és a nemes újságírási hang megőrzésében elévülhetetlenek.

Rákosi-album. — A Soproni Frankenburg Irodalmi Kör, a Sopronmegyei Kör és a Soproni Benecse Diákszövetség kiadásában díszes kiállítású album jelent meg Rákosi Jenő tiszteletére. Főeleveníti a legnagyobb magyar újságíró pályájának érdemes mozzanatait és megörökíti az ötvenéves jubileuma alkalmából rendezett ünnepeket.

Az Akadémia új főkönyvtárnoka. — A M. T. Akadémia a Szily Kálmán halálával megüresedett főkönyvtárnoki állásra Ferenczi Zoltánt, az Egyetemi Könyvtár igazgatóját, választotta meg. Az új főkönyvtárnok nemcsak a magyar könyvtárügy terén fejtett ki érdemes működést, hanem beleírta nevét a magyar irodalomtörténetírás történetébe is.

Az írókért. — Körmendi Ekcs Lajos felvidéki képviselő kassai villáját az ottani Kazimczy Irodalmi Társaságnak ajándékozta. A villát a „szlovénzkői és ruszinszkői“, azaz a felvidéki magyar írók üdülő helyévé alakítják át.

Magyar színészek Erdélyben. — A kolozsvári magyar színház palotáját a románok minden felszerelésével együtt lefoglalták és a magyar pénzen felépített színházban megalapították az első romániai operaházat. A Janovics Jenő vezetése alatt álló magyar színészek egy másik kis színházi épületben ültöttek föl tanyájukat. Sok gyötrelmet állt ki az erdélyi magyar színészet, míg végre néhány hónap előtt a bukaresti szépművészeti minisztérium megengedte, hogy nyolc magyar színtársulat működhetik Erdély földjén. Ezeknek a társulatoknak sok bántalomban van részük. Orsova előjárósága pl. nem engedte a magyar előadások megtartását azon a címen, hogy az orsovai magyarság úgyis tud románul, tehát semmi szükség sincs a magyar színházra. Az aradi városi tanács tizenhat százalékos adót szed a szegény magyar színészekről az oláh színészeti fenntartására. Kolozsvárott viszonylag még elég türelemmel megy a színészek dolga. A legutóbbi évben 188 drámát, 42 operát és 200 operettet adtak elő. Volt Shakespeare-ciklus és munkás-ciklus is. Ot

román színművet is játszottak magyar fordításban. Az erdélyi drámaírók számára pályázatot tűzött ki a színház s erre a pályázatra több értékes munka érkezett be.

Magyar színészek Bukarestben. — A kolozsvári magyar színtársulat fényes sikerű előadást tartott Bukarestben. Az első estén Móricz Zsigmond egyik kis vígjátékát és Jorga Miklós egyik drámáját adták elő a magyar színészek. A román drámát Bitay Árpád fordította magyarra. A bukaresti előkelőségek tüntető előzékenységgel ünnepelték Janovics Jenőt és színtársulatát. Egy bukaresti vállalkozó még arra is vállalkozott, hogy a román fővárosban nyári színikört épít a kolozsvári társulatnak.

Magyar balladák Berlinben. — Gragger Róbert, a berlini egyetemi magyar tanára, az egyik berlini német klubban magyar ballada-estélyt rendezett. A hallgatóság előtt megvilágították a magyar ballada történetét s az előadás után egy szavaló hölgy a magyar balladák német fordításaiából egész sorozatot adott elő.

Napjaink könyvtermése. — Bár az elmúlt év nehéz esztendőt jelentett a hazai kiadóknak, mégis 1924-ben 1045 magyar könyv jelent meg Csonka-Magyarországon. A visszaesés a múlt esztendőhöz viszonyítva húsz százalékos. A tudományos munkák száma természetesen csekély a szépirodalmi munkákéhoz. Az 1045 könyv közül 348 a fordítások száma. Néhány könyvnek nagy eladási sikere volt. A Világlexikon 10.000 példányban kelt el. Az eredeti munkák közül Arany János, Ady Endre, Molnár Ferenc, Móricz Zsigmond, Szomory Dezső és Karinthy Frigyes könyveit, a fordítások közül Wela, Mereskovszkij, Hauptmann, Wilde, Shaw, Anatole France munkáit vásárolta szívesen a közönség. Egy-egy könyvet átlag 1500 példányban nyomtak a kiadók. Nem érdektelen, hogy az Egyesült-Államokban 60.000 példányban kelt el egy népszerű új kiadvány, míg Angliában és Franciaországban az 500.000-nyi példányszám sem ritkaság.

Magyar könyvek a könyvdrúsi forgalomban. — A most megjelent Altalános Magyar Könyvjegyzék egybeállította az élő magyar irodalom cimgyűjteményét, azaz azokat a magyarnyelvű könyveket, amelyek ma is forgalomban vannak és a könyvkiadónál kaphatók. A jegyzék 16.216 magyar könyvcímet sorol föl. Ebből 9280 osik a tudományos munkákra, 6936 a szépirodalmi könyvokra. A tudományos munkák közül történettudományi könyv 560, jogi könyv 409, mezőgazdasági könyv 380, filozófiai munka 165 van a magyar könyvpiacra. Az Arany Jánossal foglalkozó művek száma 17, viszont Ady Endréről, halála után hat esztendővel, már is 20 mű szől.

Kézirattár.

(A nehéz viszonyok miatt nyomtatásban egyelőre ki nem adható irodalomtörténeti kéziratok jegyzéke.)

BRISITS FRIGYES. Vörösmarty Mihály élettrajzát írja minden részletre kiterjedő tudományos monográfiában.

CSASZAR ERNŐ. Saját alá készítette Vas Gereben válogatott munkáit a regényíró élettrajzával és méltatásával.

FERENCZI ZOLTÁN. — Bevezetésekkel és magyarázatokkal ellátva sajtó alá rendezi Széchenyi István és Kossuth Lajos irodalmi harcának emlékeit.

GRAGGER ROBERT. — Kész munkái: A magyar elbeszélő irodalom a XVI. századig. Német fordításban bevezetésekkel és jegyzetekkel. — A szabadkőművesek és illuminátusok irodalmi működése Magyarországon a XVIII. században. — A felvilágosodás íróinak kapcsolata Berlinnel Mária Terézia korában. — A pietizmus Magyarországon. — A Magyarországra vonatkozó idegennyelvű irodalom bibliográfiája. — A Berlini Magyar Tudományos Intézet Kézirattárának jegyzéke. — Legközelebbi terve egy Reallexikon der Ungarischen Kultur, mely az egész magyar kultúrának egy tudományos lexikonba való feldolgozását fogja német nyelven 120 íven hozni. — A Berlini Magyar Tudományos Intézet körében számos újabb könyvkiadás és anyaggyűjtés a német levéltárakból.

GULYAS PÁL. — Nagy írói lexikonának, a Magyar Írók Élete és Munkáinak, füzeteit készíti sajtó alá.

HELLER FARKAS. — A Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára írt tanulmánya: A magyar közgazdasági, pénzügytani és statisztikai irodalom története.

HORVATH JÁNOS: A magyar irodalmi ízlés fejlődéséről szóló nagyobb terjedelmű munkáján dolgozik.

HUSZTI JÓZSEF. — A magyarországi latin irodalom történetéhez gyűjti az anyagot. — Kiadás előtt: Platonista törekvések Mátyás király udvarában. Az asztrológia története Mátyás király és a Jagellók udvarában. — Előkészületben: Janus Pannonius élete és munkái.

KEKY LAJOS. — Tanulmányai közül akadémiai székfoglaló gyanánt bemutatja Helyi színek a magyar költészetben című tanulmányát.

LÖSZ-SCHMIDT EDE. — A Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára írt tanulmánya: A magyar műszaki irodalom története.

MITROVICS GYULA. — A Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára írt tanulmánya: Az irodalom és irodalomtörténet érintkező pontjai az esztétikával, filozófiával és pedagógiával.

NEGYESY LÁSZLÓ. — Kéziratai: A magyar irodalom története. Egyetemes Irodalomtörténet, V. kötet. Kiszedve belőle az 1711. évig terjedő rész. — Zrínyi Miklós prózai munkáinak kritikai kiadása. A Kisfaludy-Társaság Nemzeti Könyvtára számára. — Jókai. Tanulmány a M. T. Akadémia 1925. évi közlésére. — Az Akadémia és a szépirodalom. Tanulmány a M. T. Akadémiának 100 éves fennállása alkalmából 1925. évi november havában tartandó ünnepi ülésre. — Gróf Festetics György és a magyar irodalom. Pályanyertes tanulmány. — A Keszthelyi Helikon története. A Kisfaludy-Társaság megbízásából. — Vargha Gyula költészete. Kritikai méltatás. — Az esztétika Pauler Ákos filozófiai rendszerében. Megbeszélés. — Magyar irodalomtörténeti cikkek a Révai Lexikon utolsó kötetében. — Kézülőben: A magyar verselés története. A magyar nyelvtudomány kézikönyvébe. — Thesaurus rhythmorum posuimus Hungaricæ ab antiquissimis monumentis usque ad annum 1900. Az anyag legnagyobb része összegyűjtve és rendezve. — Tudományos magyar versstan, Tudományos Poétika, Tudományos Stiliztika, Irodalomelmélet, Esztétika.

PAPP FERENC. — Gyulai Pál életrajzát írja minden részletre kiterjedő tudományos monografiában.

TORDAI ANYOS. — Tanulmányok az Ember Tragédiájáról, Petőfi érzésvilágáról, Gárdonyi emberi és írói egyéniségéről s a külföldnek dolgozó modern magyar drámaírókról. Tervbe vett munkái: A XVIII. század irodalma, Tárkányi Béla élete és költészete, Az irodalomtörténet kézikönyve középiskolák számára, A cseh, oláh és szerb irodalom összevetése s mi irodalmunkkal.

VARGHA DAMJAN. — A Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára írt tanulmánya: A középkor latin irodalom hatása a magyar irodalomra.

VOINOVICH GEZA. — Arany János összes munkái kritikai kiadásának előkészítésén kívül Arany János nagyszabású életrajzát írja.

ZLINSZKY ALADAR. — A Magyar Irodalom Kézikönyve számára írt tanulmányai: Külföldi eszmearamlatok és hatásuk a magyar irodalomra és A magyar ballada fejlődése. Azonkívül egy tudományos stilisztikán is dolgozik.

ZOLTVANY IREN. — A Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára írt tanulmánya: Vallásos és nemzeti eszmék a magyar irodalomban.

ZSIGMOND FERENC. — Dugonics András naturalizmusáról szóló tanulmányában rámutat arra, hogy Dugonics András úgy tekinthető, mint a magyar regényirodalmi naturalizmus öntudatlan előfutárja.

Új könyvek.

Verses kötetek.

Ady Endre: Vér és arany. 9. kiad. Bp. 1925. 180 l. Athenaeum.

Bárd Oszkár: Mi lesz velünk? Kolozsvár. 1924. 98 l.

Erdélyi költők. Szerk. Farkas Gyula. Berlin. 1924. 124 l.

Gyökössy Endre: A termő élet rímei. Bp. 1924. 94 l.

Kiss József: Utolsó versek. Bp. 1924. 109 l. Athenaeum.

Palágyi Lajos: Parittyá. Bp. 1925. 128 l.

Szigethy Lajos: Őszi virágok. Békéscsaba. E. n. 122 l.

Vietorisz József: Senki Pál. Bp. 1924. 84 l. Franklin.

Elbeszélő kötetek.

Bartók József: Szivárvány. Bp. E. n. 228 l. Franklin.

S. Bokor Malvin: Velencések. Bp. E. n. 164 l. Szent István.

Budaváry László: Az oszlányi tündér. Bp. 1924. 218 l.

Dobosi Pécsi Mária: Magyarok szimfóniája. Bp. 1924. 188 l. Legrády.

Fáy Ilona: Elbeszélések. Bp. 1924. 124 l. Stádium.

Förster Aurél: Anekdoták. I. Bp. 1925. 228 l. Stádium.

Komáromi János: Hé, kosárok! Bp. 1925. 182 l. Stádium.

Lampérth Géza: A gárda virága. Bp. 1925. 166 l. Pallas.

Lelek Nándor József: Tárogató mellett. Bp. 1924. 98 l.

Madame Sana Gene: Nőkületek? Rozsnyó. E. n. 244 l.

Radványi Kálmán: Hazafél. Bp. 1924. 112 l. Magyar Jövő.

Váry Rezső: A Rittmeister-család. Bp. 1925. 244 l. Studium.

Teveli Mihály: Leléréfény. Bp. 1925. 114 l. Pallas.

Szindarabok.

- Gajdács Pál: Gyöngyi Piroska. Tótkomlós. 1924. 126 l.
Gárdonyi Géza: Szentjánosbogárkák. Bp. 1924. 205 l. Légrády.

Tudományos munkák.

- A Gárdonyi-Társaság első évkönyve. Eger. 1924. 190 l.
Bárd Oszkár: Mi lesz velünk? Kolozsvár. 1924. 98 l.
Haraszi Emil: Két tanulmány. Bp. 1924. 102 l. Budapesti Hírlap kiadása.
Horváth Jenő: A modern világ története. Bp. 1925. 116. l. Centrum.
Horváth Jenő: Világtörténelem. I. Ókor. Bp. 1925. 240 l.
Kéký Lajos: Beöthy Zsolt. Bp. É. n. 256 l. Franklin.
Kristóf György: Az erdélyi magyar irodalom. Kolozsvár. 1924. 294 l.
Löffler Béla: Ungern i kultur och historia. Stockholm. 1924. 156 l.
Sikabonyi Antal: Jókai és Komárom. Bp. 1925. 32 l.
Steier Lajos: Görgey és Kossuth. Bp. 1924. 312 l. Genius.
Vayer Lajos: Latin stílusztika. Bp. 1925. 128 l. Kókai.
Várady Árpád: Lonovics József római küldetése. Bp. 1924. 278 l. Szent István.

Fordítások.

- Bergson: Idő és szabadság. Ford. Dienes Valéria. Bp. É. n. 200 l. Franklin.
Bordeaux: A fehér köntös. Ford. Petrich Béla. Bp. 1925. 214 l. Szent István.
Bourget: Allomásról-állomásra. Ford. Mátrai Rudolf. Bp. 1925. 310 l. U. o.
Bourget: Merengő szív. Ford. Kendeffy Katinka. Bp. 1925. 180 l. Szent István.
Carco: Kokain. Ford. Komor Zoltán. Bp. É. n. 162 l. Genius.
Carco: A hurok. Ford. Harsányi Zsolt. Bp. É. n. 136 l. Genius.
Coloma: Boy. Ford. Geröly Jolán. Bp. 1925. 232 l. Szent István.
Dickens: Nickleby Miklós. Ford. Hevesi Sándor. Bp. 1925. 232 l. U. o.
Dosztojevszkij: Fehér éjszakák. Ford. Trócsányi Zoltán. Bp. 146 l. Genius.
Goethe: Faust: Első rész. Ford. Kozma Andor. Bp. 1924. 158 l. Pantheon.
Goethe: Faust. Második rész. Ford. Kozma Andor. Bp. 1924. 232 l. Pantheon.
Mann: A varázshegy. Ford. Túróczi József. Bp. É. n. 592 l. Genius.
Orczy Emma: Adjátok meg. Ford. Pogány Kázmér. Bp. 1925. 288 l. U. o.
Vautel: Önagysága. Ford. Sztrokay Kálmán. Bp. É. n. 204 l. Genius.
Véber: Pompadour kalandja. Ford. Beöthy Lydia. Bp. É. n. 216 l. Genius.
Wilde: De profundis. Ford. Telekes Béla. Bp. 1924. 122 l. Genius.
Williamson: Az arany csönd. Ford. Fruchtl Ede. Bp. 1924. 296 l. Szent István.
Wisemann: Fabiola vagy a katakombák egyháza. Bp. 1924. 348 l. Szent István.

Egyéb könyvek.

- Ady Endre: Morituri. Kiadta: Reiter László. Bp. 1924. 15 l. Amicus.
Ady Endre párizsi noteszkönyve. Bp. 1924. 61 l. Amicus.
Ady-könyv. Gyűjtötte Reiter László. Bp. 1924. 128 l. Amicus.
Ady Endre: Levél az apámhoz. Bp. 1924. 15 l. Amicus.
Fesztay Árpádné: A tegnapi. Bp. 1924. 160 l. Légrády.
Hermann Győző: A kopenhágai jamboree. Bp. 1924. 120 l.
Jókai-émlékkönyv. Szerk. Körösi Henrik. Bp. 1925. 96 l. Légrády.

Kis magyarok verses könyve. Bp. 1925. 46 l. Magyar Nemzeti Szövetség.
 Kövesi Lajos: A magyar dolgozatírás titka. Bp. 1924. 56 l. Magyar Jövő.
 Kövesi Lajos: Hogyan kell szavalni? Bp. 1924. 68 l. Magyar Jövő.
 Pásztortűz-Almanach 1925. Szerk. György Lajos. Kolozsvár. 1925. 270 l.
 Sréter István: Összeomlás az alban arconalon. Bp. 1924. 88 l. Stádium.
 Siklaci István: Szülők Naptára 1925. Bp. 1925. 156 l.
 Gróf Teleki Pál és Karl János: Magyar földrajzi évkönyv. Bp. 1925. 184 l.
 Tóth Tihamér: A jellemes ifjú. Bp. É. n. 240 l.

Társasági ügyek.

Jegyzőkönyv a Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak 1925. évi január hó 10-én tartott választmányi üléséről. — Elnök: Négyesy László.

1. Alszechy Zsolt titkár indítványozza, hogy a választmány a közgyűlés elé azzal az ajánlattal lépjen, hogy Badics Ferencet kiváló érdemei elismerésül tiszteleti taggá válassza. Az indítvány egyhangú elfogadásra talált.

2. Pintér Jenő tiszteleti tagokul ajánlja: Négyesy Lászlót, Baros Gyulát és Horváth Jánost. Négyesy László most tölti be tanári működésének negyvenedik évét. Pályája a kiváló tudós és nemes férfiúé. Mindenkor ideális gondolkodás és gazdag eredményű munkaképv. vezették működésében. Baros Gyula és Horváth János a társaság iránt kezdettől fogva tanúsított odaadó munkásságukkal méltók a Társaság elismerésére. Az indítványt örömmel vette magáévá a választmány.

3. A szerkesztő jelenti, hogy mindent megtett a folyóirat terjesztése érdekében. 1924 december elején Társaságunk alapító tagjainak, rendes tagjainak és a folyóirat előfizetőinek összes száma 302 volt. Ehhez járult 100 ingyenes forgalmi példány a folyóiratról (tiszteletpéldány, ajándékpéldány, eserepéldány, továbbá az állami támogatás fejében elküldött példányok). Megjegyzendő, hogy tagjaink és előfizetőink közé csak azokat számítjuk, akik valóban fizettek a nem soroljuk a tagok és előfizetők sorába az úgynevezett hátralekövetőket. Ezeknek mi nem küldjük a folyóiratot. Ugyanezt az eljárást követjük az újonnan belépő tagoknál és előfizetőknél: ők is csak akkor tagjaink vagy előfizetőink, ha beküldik a folyóirat megrendelési összegét. Új tag és előfizető december eleje óta a mai napig jelentkezett: 314. Azaz jelenleg 616 tényleg fizető alapító és rendes tagunk és előfizetőnk van.* Természetesen a folyóiratot sokkal többen olvassák, mert egy-egy iskolában vagy nyilvános könyvtárban számos ember kezén megfordulnak füzetek. A 616 példányhoz hozzá kell számítanunk a nagyobb működési körre való tekintettel 200 forgalmi és 100 könyváruai példányt. Mivel pedig az 1925-ös évfolyam első füzetét 1200 példányban nyomtuk jelenleg ebből a füzetből még elegendő példány áll rendelkezésünkre. Ez szükséges is, mivel a taggyűjtés munkáját tovább folytatjuk. Az 1925-ös évfolyam első számáért vidékről is többen kifejezték örömlüket. Igaz, hogy ez a füzet nagy összegbe került: az irói tisz

* Azóta még 104 új tag és előfizető küldte be a Sajtóvállalathoz a folyóirat megrendelési összegét. Végző szám: 720. Azonkívül a forgalmi és könyváruai 300 példány.

teletdíjakkal együtt több mint 20 millió koronába. Mindazonáltal ezt az évet a meginduláshoz hasonló ütemben kell folytatnunk s ha következő füzetünk természetszerűleg kisebbek lesznek is, tartalmuk teljességének és frissességének nem szabad hanyatlást mutatni. — A szerkesztő még kiemeli, hogy az új tagok és előfizetők elsősorban a hazai középiskolák magyar nyelv és irodalom tanáraiból kerülnek ki. Tiszteletreméltó dolog és méltán munkára buzdító kulturális esemény, hogy az a középiskolai tanárság, amely megalapította és felvirágoztatta a Társaságot, a pusztulás éveit után ismét teljes erővel odasorakozott a folyóirat mellé. Ma, amikor könyveket nem vásárolhatunk s nélkülözniük kell a legszükségesebb tudományos szemléket is, nem közömbös, hogy az ifjúság nevelői és a magyar társadalom kiválóan értékes emberei egy központi folyóiratban megkapják mindazt, ami színvonalon tartja őket, sőt továbbfejleszti tudásukat. — Folyóiratunk közleményeit illetőleg: a régebbi magyar irodalommal foglalkozó cikkeket és a terjedelmesebb filológiai nyomozásokat az Irodalomtörténeti Közleményekhez és az Egyetemes Philológiai Közlönyhöz igazítjuk, hogy ilyen módon némi elhatárolást vigyünk irodalomtörténeti folyóirataink munkakörébe. Kéziratunk így is van bőven. Ezúttal csak olyan Figyelő-cikkeket látnánk szívesen, amelyek nemcsak a mai irodalmi és tudományos élet jellemző sajátosságainak megfigyelései, hanem az utókor szempontjából is tanulságosak. — Sok költségbe kerül Folyóirat-szemlének számára a hírlapok és a cserepéldányt nem adó hetilapok járatása is, de áldozatra kész magánemberek segítségével most már ezt a munkát is minden érdemes mozzanatra való figyelemmel végezzük.

4. Az elnök elismeréssel szól Pintér Jenő értékes szerkesztői működéséről. Megnyugvással látja, hogy a folyóirat felüli a megszállott területek irodalmi életének megnyilvánulását is. Ezáltal valóban az irodalmi obszervatórium hivatását töltjük be.

5. A pénztáros jelenti, hogy a Társaság jelenlegi pénzkészlete: 5,572.722 korona.

A választmányi ülést felolvasó ülés előzte meg. Tárgya volt: Gulyás József felolvasása: A török felszabadító háborúnak latinnyelvű ismeretlen verses krónikája.

Közülésünk.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság február 14-én tartotta 1925. évi közgyűlését. Erről bővebb tájékoztatást fog nyújtani folyóiratunk legközelebbi füzeté. A közgyűlés főbb tárgyai voltak: Viszota Gyula elnöki megnyitója, Perényi József Jókai-tanulmánya, Alszeghy Zsolt titkári jelentése, Badics Ferencnek és Négycsy Lászlónak tiszteleti taggá nyilvánítása és Oberle Józsefnek a Társaság pénztárosává való megválasztása.

Societatis Historiae Hungaricae Litterariae.

Societas Historiae Hungaricae Litterariae anno 1911. ad excolendam historiam rei litterariae Hungaricae coaluit. Praeses societatis: Ladislaus Négyesy. Vicepraesides Ludovicus Dézsi, Julius Viszota, Carolus Szász, Irenaeus Zoltvány. Ab epistulia: Zoltanus Alszeghy. Moderator ephemeridis societatis: Eugenius Pintér. Actuarius: Fridericus Brisita. Arcarius: Iosephus Oberle.

Ungarische Gesellschaft für Literaturgeschichte.

Die Ungarische Gesellschaft für Literaturgeschichte wurde im Jahre 1911 zur Pflege der ungarischen Literaturgeschichte gegründet. Vorsitzender: Ladislaus Négyesy, Stellvertretende Vorsitzende: Ludwig Dézsi, Julius Viszota, Karl Szász, Irenaeus Zoltvány. Sekretär: Zoltán Alszeghy. Herausgeber der Zeitschrift der Gesellschaft: Eugen Pintér. Schriftführer: Friedrich Brisita. Kassenverwalter: Josef Oberle.

Historia Litterarum.

Commentarii Societatis Historiae Hungaricae Litterariae.

Moderator: Eugenius Pintér, sodalis Academiae Scientiarum Hungaricae.

Fasciculus XIV. 1925.

Argumentum:

Paulus Pitroff: Dissertatio de Ladislao Rátkay, auctore Hungarico. — Brevis conspectus librorum anno 1924. editorum. — Conceptus ephemeridum. — Breves notiae. — Archivum manuscriptorum. — Scriptores emortui. — Miscellanea. — Libri novi. — Acta Societatis Historiae Hungaricae Litterariae.

Literaturgeschichte.

Zeitschrift der Ungarischen Gesellschaft für Literaturgeschichte.

Herausgegeben von Eugen Pintér, Mitglied der Ung. Akademie der Wissenschaften. XIV. Jahrgang. 1925.

Inhalt:

Paul Pitroff: Ladislaus Rátkay. Abhandlung über den bekannten Volksstückdichter der 1880-er Jahre. — Zusammenfassende Übersicht der im Jahre 1924 erschienenen Bücher. — Zeitschriftenrundschau. — Kurze Notizen. — Die Manuscripte unserer Mitglieder. — Verstorbene Schriftsteller. — Vermischtes. — Neue Bücher. — Nachrichten der Ungarischen Gesellschaft für Literaturgeschichte.

Előfizetőinkhez és olvasóinkhoz!

Legutóbbi füzetünk megjelenése óta régi tagjaink és előfizetőink mellé közel négyszáz új tag és előfizető sorakozott. Olvasóinknak melegen köszönjük, hogy a folyóirat terjesztésével megerősítették Társaságunkat.

Az itt-ott még elmaradt tagsági díjak, előfizetési összegek és adományok beküldését a hó végéig kérjük. Postai befizető lapot a füzethez melléeltünk. Postautalvány is használható.

Évi negyvenezer koronáért minden érdeklődő megrendelheti a folyóiratot. Iskolák, könyvtárak és társaskörök számára az évi előfizetés összege nyolcvanezer korona.

A folyóirat nyomdaköltségeire adakoztak: Baros Gyula 40.000, Pintér Jenő 100.000, báró Radvánszky Kálmán 40.000, Remenár Elek 60.000, Zoltvány Irén 40.000 koronát.

IRODALOMTÖRTÉNET.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság negyedévi folyóirata. Számon tartja a magyar irodalom és irodalomtörténet fejlődésének minden jelentősebb mozzanatát. Szerkeszti: Pintér Jenő. Megrendelhető a kiadóhivatalban: Budapest, I, Attila-utca 1 (Oberle József pénztáros) vagy az Egyetemi Nyomdában: Budapest, VIII, Múzeum-körút 6. Egy évfolyam ára negyvenezer korona. Iskolák, könyvtárak és társaskörök számára az évi előfizetés nyolcvanezer korona.

ÉLET.

Szépirodalmi képes folyóirat. Megjelenik kéthetenként. Költeményeket, műfordításokat, novellákat, regényeket, irodalomelméleti, művészeti, kritikai, filozófiai és művelődéstörténeti cikkeket közöl. Szerkeszti: Alszeghy Zsolt. Megrendelhető félévre hetvenezer koronáért: Budapest, I, Horthy Miklós-út 15/c.

KÖZMŰVELŐDÉS.

A magyar műveltséget szervező és terjesztő folyóirat. Tárgyköre: a művelődés és tudomány minden intézményének és jelenségének ismertetése, könyvek és folyóiratok szemléje. Szerkeszti: Czakó Elemér. Az 1924. évi 460 oldalas kötet ára az eredeti 62.000 K helyett 30.000 K. Megrendelhető: Budapest VIII, Múzeum-körút 6.

MAGYAR NYELV.

A Magyar Nyelvtudományi Társaságnak a művelt közönséget is érdeklő folyóirata. Tájékoztatót nyújt minden nyelvi kérdésben. Szerkesztik: Gombocz Zoltán és Melich János. A Társaság tagjai számára évi két aranykorona, előfizetőknek három aranykorona: Budapest, V, Akadémia-utca 2.

SZÁZADOK.

A Magyar Történelmi Társulat folyóirata. Tárgyköre: a magyar történettudomány eredményeinek ismertetése. Szerkeszti: Domanovszky Sándor. Megrendelhető évi százezer koronáért a Társulat titkári hivatalában: Budapest, I, Országos Levéltár. A Társulat tagjai a folyóiratot hatvanezer korona évi tagdíjuk fejében, a társulati kiadványokat pedig kedvezményes áron kapják.

IRODALOMTÖRTÉNET.

A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG
FOLYÓIRATA.

SZERKESZTI

PINTÉR JENŐ.

TIZENNEGYEDIK ÉVFOLYAM.

KIADJA A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG

BUDAPEST, 1925.

FOLYÓIRAT

1327/25

212

TARTALOM.

Baros Gyula: Gróf Gvadányi József és az utókor	171
Tolnai Vilmos: Miért szűnt meg Kármán József Uránija?.....	175
Összefoglaló könyvszemle	180
Bírálatok	198
Folyóiratok szemléje	206
Figyelő-cikkek	229
Elhunytak	241
Hírek	246
Új könyvek	262
Társasági ügyek	265

Tagjainkhoz és előfizetőinkhez.

Folyóiratunk a jövő évtől kezdve kéthavonként fog megjelenni. Ára egy évre 100.000 korona. A folyóiratot ezért az árért nemcsak tagjaink kapják meg, hanem megrendelheti minden érdeklődő is. Iskolák, könyvtárak és társaskörök számára az évi előfizetés 200.000 korona. Külföldi megrendelés egy évre 200.000 korona.

A jelzett összegek a Magyar Irodalomtörténeti Társaság pénztárosának, Oberle Józsefnek küldendők be postautalványon (Budapest, I., Attila-utca 1.), vagy a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 30.309. számú postatakarékpénztári csekkszámlájára fizetendők be.

Folyóiratunk 1926. évfolyamát csak azoknak küldhetjük meg, akik fizetési kötelezettségüket 1926 január haváig teljesítik.

A társasági ügyeket Alszeghy Zsolt titkár intézi (Budapest, II., Mária-tér 3.).

Az ismertetésre szánt könyvek és folyóiratok Pintér Jenő szerkesztő címére küldendők (Budapest, I., Attila-utca 1.).

A folyóirat beható tájékoztatást nyújt a magyar irodalom és irodalomtörténet haladásának minden fontosabb mozzanatáról. Egyes füzetek külön is kaphatók a Studium-könyvkereskedésben (Budapest, IV., Múzeum-körút 21.).

TANULMÁNYOK.

Gróf Gvadányi József és az utókor.

Írta: BAROS GYULA.

Az irodalmi halhatatlanság legbiztosabb fokmérője az idő. Minél tovább áll ellene valamely írói egyéniség vagy alkotás e mindent elkoptató tényezőnek, annál tartósabb szellemi erőforrást jelent. Az *Egy Falusi Nótáriusnak Budai Utazása* szerzőjének születése óta immár kétszáz év pergett le, érdemes tehát — az ilyenkor szokásos ünnepi megemlékezésen felül — kissé szemügyre venni, mily nyomok jelzik életművének további sorsát.

Ismert tény, hogy Gvadányi munkássága már a költő korában népszerű volt. Főművének folytatása *A Peleskei Nótárius Pokolba Menetele* egy ismeretlen szerzőtől még 1792-ben megjelent. Életében kiadott verses levelezése Csízi Istvánnal, Donits Andrással, Molnár Borbálával, Fábián Juliannával és egyéb műveinek elterjedtsége szintén nagy költői híre mellett szól. Ugyanígyen okból figyelemreméltóak jeles kortársainak, Virág Benedeknek és Baróti Szabó Dávidnak, verses üdvözlétei. Az utóbbi különösen lelkes bámulója lehetett, mert Költeményes Munkáji három kötetében vagy tíz utalást is találunk az egykori „Magyar Lovas Generális Úr“ tiszteletére. E nyomtatásban is megjelent dicsőítéseken kívül számos kéziratos vers lappanghat még a különböző levéltárakban. Ilyenre példa néhány Tisza István gróf geszti könyvtárának egyik Gvadányi-kötetében (Unalmas Órákban... Való Időtöltés. Pozsony 1795) a könyv egy hajdani tulajdonosának, Balla Antalnak 1795-ből való verse:

Ki légyen, azt kérded tőlem Gróf Gvadányi?
Apollót képzelnek Verses Maradványi!
Ki mint egy nagy vitéz, úgy ékes Poéta,
Olly tauda, mint Dávid volt király a Próféta.
Egek éltessétek e nagylelkű Múzsát
Rakjatok fejére koszorút és Rúzsát:
Hogy milly szeretettel nemzetéhez ége,
Emlékezetének ne lehessen vége.

Ez egykorú közérzést kifejező soroknak számos párjával találkozunk még a Magyar Kurir 1802. évfolyamában, mely a költő halálát sirató versekből szinte egy egész koszorúra valót közöl.

De míg a kortársak dicsőítő vagy gyászoló megemlékezésében bizonyára a személyi érdekeknek is részük volt, a későbbi adatok értékét növeli az a körülmény, hogy ezek létrejötténél irodalmibb indítékokat kell föltételeznünk. Az ily jelentőségű nyomok egyik nagy csoportjára Gragger Róbert mutatott rá Irodalomtörténeti Forrástanulmányok című becses tanulmányában, mely alapos utánjárással tájékoztat arról, hogyan él tovább a Gvadányitól teremtett Nótárius alakja Gaál József híres bohózatában, Tatár Péter öt folytatásra terjedő ponyvairodalmi átdolgozásaiban (ezek egyike Mikszáth új Zrinyiásának forrása), továbbá a Vas Gerebentől való apokrif levelekben (Napkelet. 1857), valamint azokban a címreminisztrenciákban, melyek egyes lapok, naptárak és sorozatok élén szerepeltek. Ugyaninnen tudjuk, hogy Gaálnak tárgyilag Gvadányira visszavihető darabja 1853-ban, Bécsben is színre került Mühlfeldi Megerle Teréz átdolgozásában. Szintén ide tartozik a — Graggertől említett — Tinódy Lajostól (= Toldy István) egy francia dráma felhasználásával írt s Erkel Ferentől megzenésített *Új Peleskeiek* című, öt felvonásos nagy népies bohózat, melyet először 1876-ban a budapesti Népszínház adott elő. A Graggertől nem idézett nyomok közül tárgyánál fogva említhető meg Szinnyi József Magyar Írók-jának az az adata, mely szerint először Görög István dolgozta át e témát színművé (előadták Pesten 1813-ban); Hegedűs Lajos színész (1818—1860) pedig „Sámson után magyar színpadra alkalmazta a *Három peleskei nótárius* című vigjátékot“. A Gvadányi-féle előadásbeli formával függ össze az *Egy nótárius az irodán kívül* (1891) című könyv, melynek szerzője — mintája után — e körülírással jelöli meg nevét: „Összeszedte itt-ott található üres óráiban nemzeti Zajtay Istvánnak egy unokája: Mihályi Imre“.

A kalandos életű Benyovszky Mór (1741—1783) történetét ismertető művek egy része hihetőleg annak köszönheti létét, hogy nálunk Gvadányinak róla és Rontó Pálról írt verses elbeszélése felhívta a figyelmet e tárgyra. A német földolgozások csak megerősítették a téma iránti érdeklődést. Kotzebue színműve két év, vel utóbb (1795) jelent meg, mint Gvadányi munkája, Jászai Láng Ádám (1772—1847) *Gróf Benyovszky* című magyar színjátékát

mely kéziratban maradt, 1834 január 2-án adták elő Budán. Öt évvel későbből való Szigligeti Ede Rontó Pál-ja. 1847-ben került színre a Nemzeti Színházban Köffinger Rudolf (1823—1856) operája *Benyovszky vagy a kamcsatkai száműzöttek*, melynek zenéjét Doppler Ferenc írta. Mühlbach Lujza német író nő 1865-ben regényt adott ki Benyovszkyról; ez a következő évben Bús Vitéz (= Matkovics Pál) fordításában magyarul is megjelent. Az eredeti Benyovszky-émlékiratok felhasználásával készült Jókai ismert átdolgozása s Radó Vilmos ifjúsági műve. Azonban bár mint látható, a Benyovszkyról szóló mű eléggé kedveltnek bizonyult, mégis egészen bizonyos, hogy Gvadányi népszerűsége a Peleskei Nótárius-on alapul. Petőfi is nagyon szerette ezt a munkát; s ezt nemcsak *A régi jó Gvadányi*-ről írt verse mutatja (erre írja válaszul Szemere Miklós: *A régi jó Gvadányi* Petőfihez c. episztoláját), hanem regényének, *A hóhér kötelé*-nek számos helye is, ahol a mű egyik alakjának, Hiripi Gáspárnak szinte szavazárása a Gvadányi név. E rokonszenv átragadt Petőfi kortársára s barátjára Kolmár József-re is, aki Epigrammák felírási kötetében közli *Gvadányi emlékezete* című négysoros versét, mely a költő halálának ötvenedik évfordulójára készült (1851 dec. 1). Szelestey László is emlégeti verseiben, Lisznyai Kálmán színtén megénekelte; Czigány Károlynak a Hon és Zala 1875. évf.-ban Jókai ötvenedik születésnapjára — *ad notam Gvadányi* — írt „Szerény üdvözlése” pedig más irányú érdekességén kívül tárgyunk szempontjából is jellemző adalék.

A további költői megemlékezések közül néhány 1887-ben, a Gvadányi-albumban jelent meg, melyet a szakolcai emléktábla leleplezésekor adtak ki. Ebben olvasható Sz. Kovács Sándor tíz nyolcsoros szakra terjedő ódája a *Gvadányi-ünnepen*; azután Szamoszegitől egy Gvadányi-ádoma verses feldolgozása *A tromf* címen; Gaál Mózes víg novellája *A badalai szép asszony* és Kadoosa Elek tizenhárom négysoros szakra oszló költeménye: *Gvadányi emlékezete*. A századforduló táján tette közzé Loránt Albert *It az éjszakában* című verskötetét, melynek első darabja egy fantasztikus történet keretében Gvadányit eleveníti meg. A föltámadt költőt a vers írója végigvezeti a fővároson. Megmutatja neki a képviselőház ülést, a Petőfi-szobrot, a Nemzeti Színházat, sőt egy kávéházba is elviszi. Gvadányi meghotránkozik a látottakon s a magyarságot pusztulásra érettnék látva búsan tér meg sírjába. Kicsúrója bízik a jobb jövőben, „a név-

telen nagyok“-ban, s azzal a kéréssel búcsúzik a szellemtől, hogy annak idején, ha szükségünk lesz rá, majd egy győzelmes harcon Gvadányi vezessen bennünket a biztos diadalra.

A költő szellemének e föltámasztása megismétlődött, mikor 1921-ben *Pöstyéni Fürödés* című pajkos művét újból kiadták s Mészöly Gedeon jóízű versben aposztrofálta a letűnt idők lantosát. Az új kiadásban közzétett munka s a hozzátartozó vers készítette Vargha Gyulát annak a kedves üdvözetnek megírására, mellyel Gvadányi megéneklőjét köszöntötte a kis kötet megküldésekor.

Nem egy derűs percet szereztek — végül — az olvasóknak, azok az archaizált stílusú alkalmi versek, melyek egyik napilapunk utóbbi évfolyamaiban (Magyarország 1922—1925) névtelenül jelentek meg, a Peleskei Nótárius álarcában s hangján téve nevetségessé bizonyos időszerű politikai és társadalmi jelenségeket.

Petőfi egyik *Úti levelé*-ben (1847, VIII. 17) ezt írja: „Csekétől Szatmárig érdektelen falukon visz keresztül az út. Neveik sem jutnak eszembe, noha már több ízben jártam erre. Csak kettőre emlékszem, Zajta az egyik, a másik Peleske. Valahányszor átjöttem e falukon, megemlékezem a peleskei nótárius, Nagy Zajtai Zajtay Istvánról és szerzőjéről, a régi jó Gvadányiról. Istenemre, sokért nem adnám, ha én írtam volna a Peleskei Nótáriust. Megvagyok elégedve, ha az én munkáim olyan sok jó órát szereznek másoknak, mint nekem szerzett már Gvadányi. És őt már nem olvassa, elfeledte a közönség... mint majd engemet el fog felejtetni“. A költő ezúttal — hála a Gondviselésnek — kétszeresen is csalódott: sem őt, sem kedvencét nem feledte el az utókor.

A felsorolt adatok bizonyossága szerint „az elaludtvérű magyarság“ egykori ébresztője testi elmulásával nem végleg mondott búcsút intésre szoruló honfitársainak. Szelleme időnként megjelenik közöttünk, hogy rácszemlősen bennünket nemzeti örökségünk, nyelvünk s tisztes hagyományaink megbecsülésére. A költő emlékét szülőföldjén (a borsodmegyei Rudabányán) megörökítő új szobor (1925) talán a nem éppen gyakori magunkra-csemlés egyik jele.

Miért szűnt meg Kármán József Urániája?

Írta: TOLNAI VILMOS.

„Két buzgó Hazafiak *Ifj. Kármán József és Pajor Gáspár* 1794-ben Pestenn *Uránia* név alatt kezdtetek, különösebben az Aszszonyi Nem' számára, fertály esztendőnként kiadni egy olly Folyó Munkát, melly minden megkivántató tökéletességgel felvén ruházva, beillett volna Európa' elsőbb Dámáinak tsinos kezeibe is, és mégis, ámbár a' nagyra törekvő Kiadók 289 Előfizetővel is megelégedtek volna, nem lehetett szerentséjek ezen kis számot is öszveszerezni, 's ezen anygali munka, két három Darabja után félben szakadott. Ugy tetszik, azért nem lett annak kívánt kelete, hogy Dámáink már ekkorra majdnem egészen idegenekké válván, nyelvünket nem igen értették, a' közép rendnek magyar ízlése pedig még nem volt annyira kifinomodva, hogy a' Gráziáknak igaz kellemeit, Urániában érezhette volna.“ Így ír az egykorú Pápay Sámuel Kármán József vállalatáról.¹

Részben erre támaszkodva, részben azonban Schédiusz Lajos, az *Uránia* egykori munkatársának értesítése alapján is Toldy Ferenc a Kármán József és Fanni emlékezetének szentelt előadásban,² mely aztán a Nemzeti Könyvtárban (1843) Kármán munkáinak előszavául szolgál, ezt mondja az *Urániáról*: „Három kötetig folyt a munka; tovább vinni a pártolás hiánya mellett nem engedé egy életemészti betegség...“ E mondat első felében kifejezett ok, a *pártolás hiánya*, azóta az irodalom történetében mint bebizonyított tény fordul elő. Minden életrajzban ezt olvaszuk: „Az *Urania* pártolás hiánya miatt szűnt meg a harmadik kötettel.“ Pedig vannak adatok, melyek amellet szólnak, hogy a folytatás nem e miatt maradt abba, hanem inkább azért, amit Toldy sejtet: *egy életemészti betegség* kitétel, és amit Abafi Lajos a Kármán-kiadáshoz csatolt életrajzban mint járulékos körülményt említ: Kármán atyjának, s röviddel utóbb saját magának halála.³

Ha az *Uránia* kötetéhez csatolt bevezetéseket, felhívásokat olvassuk, azt a meggyőződést merítjük belőlük, hogy Kármán mindenképpen el volt szánva legalább az első évfolyamot teljesen

¹ A' Magyar Literatura' Emérete. 1808. 412. lap.

² A Kínfaludy Társaság 1843 március 25-i ülésében; Schédiusz ott jelen volt.

³ Kármán Józsefről. LXVIII.

adni, s ha nem telik, amint már elején nem telt, az előfizetési pénzekből, pótolni a hiányt a magáéból s a Beleznay Miklósné társaságából került segítséggel. Hogy ez így volt, sőt hogy már az első kötet csak így jelenhetett meg, bizonyítja a *Bé-vezetés*: „Egy Hazafi, a' ki *titkossan* és Rejtekebe summás Adakozásával Lételét tsetsemő *Urániánknak* fel-tartotta, el-vonta magát Háládatosságunk elől.” Ebből némelyek azt olvassák ki, hogy az anyagi segítség szabadkőműves körből eredt. Egyelőre ezt sem bizonyítani, sem cáfolni nem lehet; de az kétségtelen, hogy nem az anyagiakon múlt a vállalat folytatása. Ezt Kármán több ízben nyomatékosan ki is jelenti.

A *Bé-vezetés* végén ezt írja: „Ezen Tzéllyaink' El-érésére minden Erőnket fel-áldozzuk. *Kevés Száma* Elő-fizetőinknek . . . nem rettentett-el Intézetünk' Folytatásától, és ámbár melly *nagy*, és terhes legyen-is Költségünk... bizonyossá tésszük, a' Közön-séget az eránt, hogy ha minden Reménységeink *ellen*, több Elő-fizetőink nem jönnének-is, és minden Segítség nélkül hagyatnánk-is, *magunk* Erejével az Esztendőt ki-visszük, és Jó-szándékunkat félbe nem szakasztjuk.”

Kármánék 1794 elején bocsátották ki előfizetési felhívásukat,^a de ennek, mint a *Bé-vezetés* imént idézett szavai mutatják, nem volt meg a várt eredménye. Úgy látszik, hogy a kibocsátók ismeretlen volta nem keltett elég bizalmat. Kazinczy 1794 május 11-én ezt írja Kis Jánosnak: „Az *Urania*' kiadóit nem ismerem. Úgy tartom, Kármán közöttök vagyon, és talán éppen Direktorok. Ez egy fiatal Pesti Prókátor. Nekem eránta nem írtak, és gyanítom hogy reá okok, jó okok volt. Az ide való Collectorok,^b Fő szolgabíró Darvas János Úr, sem tudja kik legyenek. Schédiusz Barátunk bizonyosan fogja tudni; ha nyughatatlan lettem volna eránta, tudnám én is eddig.” Kazinczy e nyilatkozatában úgy látszik egy kis sértett hiúság, valami féltékenység lappang, hogy tudta és megkérdezése nélkül indítottak útnak irodalmi vállalatot.

Igy az első kötet névjegyzéke szerint 103-an fizettek elő 107 példányra;^c a második kötet szerint még 19-en 39 példányra, összesen tehát 146 példány kelt el. Ha a neveket nézzük, feltűnő,

^a „A' Magyar Asszonyi Nemhez.” Magyar Hirmondó 1794. Toldalak a febr. 28-i számhoz (301–304.) 1.).

^b Collector: aki sziveségéből előfizetőket gyűjt egy műre. Az *Urania* elő fel vannak sorolva a M. Hirmondó idézett felhívásában, s az *Urania* rózsaszínű borítékán.

^c A 11. kötet 104-et említ.

hogy legtöbbje főúri s az előbbkelő nemességhez tartozó,⁷ valószínűleg azok, akik Kármán pártfogójának, br. Podmaniczky Mária, gr. Beleznay Miklósné házában megfordultak és köréhez tartoztak, úgy hogy igazoltnak látszik a második kötet kiadói szózatjának e helye: „...nem sokára igazságosabb lesz az a' Szemrevetés, hogy a' Középrend éppen 's *tellyességgel nem olvas*, mint az, hogy a' Főbb Rend *idegent olvas*“. Ugyanitt a kiadók újra ismétlik első fogadalmukat (melyből kis panasz is érzik): „ámhá eddig vólt Előfizetőink tsak egygy Részét térítik-meg súlyos Költségiünknek, erre nem ügyelvén, kész Szívvel a' Hazának áldozunk“. Az első kötet 1794 szeptemberében jelent meg (évszám jelzése nélkül). Kazinczy október 6-án már tudósítja Kis Jánost, hogy nincsen megelégedve vele.⁸ A második kötet, úgy látszik, kissé elkésve, talán december végén, 1794. évszámmal, mert a kiadók mentegetődznek: „Sok Akadályaink... elég Mentségiünk az eránt, hogy Kötetjeinket ezen Esztendő' Folytán nem olly pontossan, mint kívánnánk, adhatjuk Olvasóink' Kezeikbe“. A harmadik kötet sem készül el a maga idejére, 1795 februárius 1-ére, hanem később, április elejére (megint nincsen évjelzése). Egyidejűleg a Magyar Kurír 1795 ápr. 5-i számához külön, számozatlan lapú mellékletül egy új felhívás jelenik meg,⁹ a folyóirat tervrajzával s a megjelenendő cikkek tárgykörének kijelölésével, mely egyebek közt azt is mondja, hogy az első évfolyam utolsó, negyedik kötete már készülöben van: „a' *negyedik*, és az *első* Esztendőfolytának *utolsó* Darabja, már Munkában van... A' *Hazát illető Gyűjteményeink*,¹⁰ sok egygyütt 's közössen munkáló Jónkaróink, 's Társaink által már szépen összevgyűltök, és annak a már Munkában lévő utolsó Kötetben Probáját is fogjuk adni“. Panaszolják az előfizetők lanyhaságát, az elmaradt díjakat, az anyagi kárt, melyet ezáltal szenvedtek s mégis újra megismétlik már két ízben tett ígéretüket: „...ha szinte elsőben magokat jelentett Előfizetőinknél többen nem találattának is, még is saját Költségeinken ezen

⁷ Ismert nevek: Kazinczy Ferenc, Madách Sándor, Széchenyi Ferenc, Toloki József.

⁸ Kaz. Lev. II. 364.

⁹ Ez a kiadói felhívás négy levélen, kék papírral nyomva a harmadik kötet melléklete is volt, pl. az Erzsébet Nőiskola polg. tanárképző főiskolájának magyar irodalmi könyvtári példányában. A Nemz. Múz. példányában nincs meg. Egy új, teljes Kármán-kiadásba mind az első, mind a második felhívást föl kell venni, mert sok rokonságban vannak a Bevezetéssel s a Nemzet elismerésével.

¹⁰ Azaz: kéziratok.

Eszendőfolytát kivisszük — és valóban *nagyon* is megigazodott Igéretünk, mert azt valósággal saját Költségünkön *vittük és visszük*“. Ezért új módot gondolnak ki a következő, második évfolyamra: „mellyet hogy *ismét*, és valóban súlyos Károsításunkkal vigyünk, Igasságtalanság nélkül senki sem kívánhattya“. Számításuk szerint 289 előfizetőre van a folyóiratnak szüksége: „a' melly Szám ha be nem telne, letesszük Pennánkat sajnálkodva, és azt az érdemes Közönségnek Közűjság' Levelek által fogjuk *tudtára adni*“.¹¹ Az új évfolyam előfizetőinek gyűjtését s a példányok kézhezjuttatását nem bízzák többé „collector“-okra, hanem 1795 júniusától a postahivatalokra, ami minden tekintetben könnyebbség kiadóra és előfizetőre egyaránt. Az Aerariummal, azaz a postával már meg is egyeztek s minden intézkedés megtörtént, hogy minden akadálytalanul lebonyolítottassék. A külső kiállítás szebbtételére is megtörtént minden előkészület; Mansfeld, bécsi rézmetszővel szerződtek, több és csinosabb képmelléletek elkészítésére.

Mindent egybevetve bizonyosnak látszik, hogy nem a pártolás hiánya miatt akadt meg az Uránia, s nem jelent meg az első évfolyam negyedik kötete; csupán a második évfolyam megindítását tették függővé az előfizetők számától; az elsőre rászánták a maguk költségét s bizonyára a magát megnevezni nem akaró pártfogó, vagy pártfogók segítségét. Hiszen ha a negyedik kötetet nem akarták volna kiadni, akkor nem intéztek volna a harmadik kötet megjelenésekor új felhívást a közönséghez, melyben júniusra megígérik a folytatást. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy az Uránia megszűnését jelentő híradás nem jelent meg az akkori lapokban, sem a Hírmondóban, Kurirban, sem a Merkurban, holott ezt határozottan megígérték.

A megszűnés okát tehát másutt kell keresnünk, s ez nem lehet más, mint Kármán halála. Atyja április elsején hirtelen meghalt; fia kétségtelenül Losonca sietett, a temetésen valószínűleg már jelen nem lehetett, de még megfogalmazhatta édesanyja folyamodását gr. Ráday Gedeonhoz, elhunyt férje hátrálékos fizetésének folyósításáért. Kármán utolsó heteiről nem tudunk semmit, csak azt, hogy június 3-án elhunyt. Így az Uránia ügye, melyet a távolból intézni nem lehetett, s melyet úgy látszik nem bízott sem Schédluszra, sem Pajorra, megakadt; a készülődben

¹¹ Ebből a felhívásból veszi Papay Sámuel cikkem elején idézett adatalt.

lévő negyedik kötet sem került már Marmarossi Gottlieb Antal váci nyomdájába, mert a kéziratok, melyeket Kármán bizonynyal magánál tartott, elkallódtak, elvesztek.

Az Uránia első folyamának csonkaságát csak annak tulajdoníthatjuk, hogy Kármán a negyedik kötet szerkesztése közben Pestről eltávozott; visszatérését s az ügyek továbbvitelét pedig megakadályozta, sajnos korán bekövetkezett halála. Amíg újabb levéltári kutatások e körülményeket teljesen nem tisztázzák, ezt kell a nagyrahevátott irodalmi vállalat megszűnése okának tartanunk.¹²

¹² Az Uránia kiadóra nézve érdekes adat, hogy az Erzsébet-Nőiskola fentebb említett példányán, az *egyik* kötés felirata: „Uránia Kármán és Pajor által”.

ÖSSZEFOGLALÓ KÖNYVSZEMLE.

Jelentősebb szépirodalmi alkotások.

I. Költők.

Sajó Sándor kötetében (*Muzsikaszó*) egy régiveretű férfiú lelke tárul fel: férfias lélek, akinek vannak eszményei, nemes érzelmei; aki nem önmagában és önmagáért, hanem fájában és honfitársaiért él. Sajó Sándor a szívvel-lélekkel magyar poéták, a magyar keserűség és magyar büszkeség ihletett költői közül való. Amióta a nemzet testét feldarabolták, nem tudja elűzni szeme elől egy pillanatra sem az ősi föld vérező romjait. A magyar szívvel való együttérzés addig is jellemző sajátsága volt: de ami azelőtt bú volt, az ma kétségbeesés, ami azelőtt keserűség volt, az ma lángoló gyűlölet, ami azelőtt szeretet volt, az ma könnyező imádat a lantján. Muzsikaszavát ez az imádat ihleti, ez a szomorúság árnyalja. Önmagát is így jellemzi: „Vagyok ezerév viharos egéről ide öröklött felhődző ború: foszlány a multból, mindig magányos, mindig szomorú. Vagyok fajomnak roncsolt teteméből úton fetregő, vérező szívdarab, daccal vonagló: mennél tiportabb, annál magyarabb!...” Másutt ezt az önarcépet ezzel egészíti ki: „Nincs Magyarország! — Zúgva harsogom, vagyok vészkonkás onló partokon, vagyok tüzes vas, szeges ostor, fajom-káromló bús apostol.” Szomorúságát csak fájóbbá, keserűbbé teszi az a tudat, hogy evvel ma egyedül van. Néha kicsap a keserűsége: „En Istenem, ne engedd, hogy megutáljam a fajtámat”, — másutt leborul fájának lélekformálta szobra előtt azzal a vallomással. „hogy nincs más nép e kerek ég alatt, se nemesebb, se boldogtalnabb”. Az átok és áldás között hányódik a lelke. A kétség kínozza, hogy „a magyarnak nincs már hova lenni”.

„Mert ami itt van, új a nap alatt,
latendőbbentő látomány az éjben:
Egy csónka ország duhaj táncra kap
S tivornyát ül a vézes kriptamélyben;

Egy nemzet lelke őrzőjébe kábul;
Nincs bűnbánatja, nincs többé szemérme, —
S nekem látnom kell, sorsa magasából
Meggyalázottan hogy zuhan a mélybe...”

Ilyenkor összetörött kétségbeeséssel vágja falhoz a kupát és valami megdöbbenő öskuruc hangulatban rikoltja: „Húzzad cigány: nincs mennyország, sehol sincs már Magyarország! Ejhaj, ígyunk rája, úgyis elnyel a sír szája, gyáva népnek nincs hazája!...” Az olvasó megborzong a gyötrött szívnek ezen a vergődésén; mert úgy vonaglik fájdalmában, hogy a mi lelkünkre is reá fröccsen a vér, amelyet a kétségbeesés karmai fakasztottak. Sajó Sándor hazafias lírája ebben a kötetében a leghatalmasabb: keresetlen kitörésében döbbenetes erejű a fájdalma, szívet elállító a keserősége. A magyar történelem sokszor fakasztott már kétségbeesett jajkiáltást, de lírában az ilyen erőre ritkán emelkedett: ez már ott van az átok határán, de az átok szavát a féltő szeretet fölzokogó sírása nem engedi kifakadni. Ez a küzködő lelki tartalom a költő lelkét és lantját egyénivé, csodálatosan tiszteltreméltóvá teszi. Nem a porond szónoka, hanem az önmagának síró ember, nem az olvasóknak, hanem keserű önmagának mondja el, amit a szíve harcol: a hazafias líra páthoszából a vadonba bujdosó, bánatába elmerülő, megsebzett, megtiport magyar ember lázongása-jajongása lett, a lelkesítő dalok helyére a kebel vívódásának harcfozlányai kerültek. Már pedig ez a legigazibb líra és ha át tudja izzítani olvasója szívét, a legigazabb költészet is. Ezért jelent az új kötet emelkedést Sajó Sándor költői pályáján.

Más lelkivilág jut kifejezésre Mécs László verseskönyvében (*Rabszolgák énekelnek*). Ez a fiatal felvidéki poéta nem a nemzeti, hanem a szociális érzésnek a megszólaltatója. „En fölesaptam bárkás bús Noénak s kongatom a szeretet-harangot! Szennyes-áron, hófehér hajómon vitorlázom, pengetem a lantot és az ember meggyötört szívére szállnak, szállnak fehér veragalambok” — így jellemzi a saját költészetét. Mécs Lászlónak szomorúsága a szívtelesség járványát ábrázolja: kérő szóval kiált oda a ma emberének: „Vakságvert emberek, gyujtsátok meg a szívetek! Napot pótol ezernyi lámpás: s hajnallá gyúl az éjkeret! Lámpást lengessen minden ember s úgy nézze meg, ki szembe jő: száz arc-redő rejt kin-magot és mennyi kincs a könnyes szemben! Mert ő is testvér, szenvedő...” Embertársait az alázat szörköntösébe

szeretné öltöztetni, az ablakokba pedig szeretet-rozmaringot ültetni. Keserőséggel, szomorúságba enyhülő keserőséggel van tele a szíve: „Ma boldog az, ki néma s ki vaknak lenni bír! Nem látni: a haláltánc hogy maskaráz a földön, hogyan bohóz a Téboly: ez is már égi ír!” De ezt a keserőséget fájoan igazzá és meleggé teszi valami önvád: ő ismeri és hirdeti a szeretet evangéliumát, ismeri és vallja az alázat csodatevő erejét, magát azonban nem meri az ígélet-betöltő szentek sorába számítani. A pap dalol lantján, de nem a Harsányi Lajos lírájában megszokott öntudattal, hanem a szent Ferenc köntösébe fogódzó alázattal. Az élettől menekül a hithez, a hit mélységéhez, — nem az egyházhoz, az egyház mai hierarchiájához. Mécs ott látja az éhségtől üzött, lármás csöcselék sorában Lázárt, Magdolnát, a betlehemi pásztorok seregét s a számaron ülő piros ruhás örök királyt, — és fáj neki a megvetés, amely piszkos csöcselékek titulálja a jól-rakott asztalok papjainak és írástudóinak ajkán a Sors-verteknak csupátát. Nem első kötetének (*Hajnali harangszó. 1923*) nyomorballadája kísért itt újra: ma már minden perzselő tüzet melegengetővé szelídített benne a szeretet. Ebből a szelíd szeretetből mélységes megértés fakad: a lelke eljutott annak a szent-ferenci igazságnak megértéséhez, hogy ma, a kéjek és kínok orgiáiban is egy a szükséges: „Urunk lábához leülni (Nap, Hold szolgál zsámo-lyául) s míg a szem boldoggá ámul, két szemében elmerülni magad-megsemmisítőn. Megérezni, hogy szívéből hullottak ki a világok, naprendszerek... Ha így látod: örök fénnel lesz megáldott hulló-csillag-életed...” Az élet magát a költőt sem engedi ehhez a nyugodt, békés forráshoz: ma még nagyon érzi a televényt, amelyben lába gázol, és nagyon erősek, kedvesek a virágok, amelyekkel ifjúsága köti meg. De a hite e forrás felé hajtja: Péter hajóján látja a nagy hajók, az Állam, Fajiság, Egyenlőség zászlaját és tudja, hogy csak a „Krisztusvérrel festett vörös zászló fehér kereszttel” lehet a boldogság útjelzője. Vallása így magasul a szeretet vallásává, a mindenkit szeretők religiójává. Az ember szívének jószág- és szeretetkertjét tartja a legnagyobb emberi értéknek és noha tudja, hogy „Jézusnak volt a legnagyobb a kertje, s utána tán Asziaszi szent Ferencnek”, hirdeti azt is, hogy „de mindenkinek: gyilkosnak, fegyveresnek szívében áll egy elzárt kisló kert”. A vallás így és ebben az értelemben Mécsnél minden élménynek örökéletű klucsszekrénye: ő itt látja a ma piacán a harminoknak prédikáló szent Ferencet, a lelencet mosdató szent

Erzsébetet — és kutyák-kergette Lázárt! A vallás az ő lelkében izzó tűzű gyémánt, amely minden élményből kiolvasztja a szeretet aranyát.

A papnak ezt az emberszeretetét két jellemző motívum színezi: öngyöngösége és fajszeretete. Hogy szereti a magyar parasztot, aki a paradicsomból kivert Ádám makacsságával „tovább gyökérzik ugarban, trágyában, piszokból emeli életét a Napba s Krisztus-bimbót termel istenes vágyában!” Milyen fájó panasszal mondja Ady Endrének, aki „hitetlenségből, fájdalom-ból fekete máglyát dacolt az égre“, akinek máglyája mellől a törpe-tolvajok és törpe-gyújtogatók halált kiáltanak a magyarra, hogy „négy égi tájon szenvedés-ugarba vetvén ömlő könnyeink vetését“, mi hisszük most elszánásunk csodatevő erejének tudatában, hogy a bojtorjánról is szólót szedhetünk. Nem titkolja el azonban öngyöngöségét; katolikus pap ajkáról meglepő a valomása: „Kétségeknek vándorútján feketéllő titok-fákról könnyek hullnak fürtjeimre, ében gyöngy hull, permetez“. A szerzetes útját agglegények bánatkövel rakott útjának látja: „két oldalt a dermedt vágyak, vetélt célok, holt remények soha-nyíló akác-fákként állnak, állnak feketén... Ez az út a magányosság csönd- és halálvermes útja: idegenség országában *célok felé sose visz*...“ Ennek a papi sorsra rendeltetésnek a terhe felhőt fakaszt a lelkén; az Évák, Kleopatrák, Magdalénák és Veronikák elcsalni, eltépni akarják: de a költő ma még konokul megy a csillagok felé. Ez a konokság azonban csak az arcon hideg, belül küzdelmes viaskodás, amely a lanton is megszólal.

Költői stílusáról egyhelyt ezt írja: „...halálvemhes, zord, fantáziám előtt minden tárgy: gyötrő szimbolum s így nő fekete mitológiám“. Valóban, a szimbolumok és képek gazdagsága, frissesége, új, néha már groteszk szépsége jellemzi költészetét. Ez a gazdagság, ez a bőség árt is szépségének, szétveti kompozícióját. De mint az ár, amely medrére talált: ez a kötet művészi zártságban, önmérsékletben, tisztább szépségben felülmúlja a régít. — ám minden zártság, önmérséklet ellenére is üde maradt. Mintha nem is a kifejezés művészete szilárdult volna meg, hanem a lélek talált volna nyugodtabb medret, — azért oly mesterkéletlen, olyan közvetlen a lélek és kifejezés harmóniája. Nincs a mai magyarságnak „modern stílú“ poétája, akinek lelke ezt a modern stílust ennyire megkövetelné.

Sajátosan kiűt ebből a modern magyar világból *Némethy*

Géza könyve (*Az ész tragédiája és egyéb versek*). Irodalmunknak Ungvárnémeti Tóth és Kazinczy óta nem volt ily őszintén görög szellemű lírikusa. Göröggé nemcsak bölcselmi világfelfogása teszi, hanem egész életszemlélete. Szívének uralkodó páthosza: a kemény bátorság, édes büszkeség. Ez a görög lelkiület e kötet révén kettős genezisben jut elénk. Az *Életemből* c. cyklus fejlődésének fokozataiban mutatja be: kolostori iskolába járt, maga is pap akart lenni; egyik ifjú tanítójának a görög világ iránt való lelkesedése átköltözik a szívébe, ráébreszti arra a kettősségre, amely Krisztus és a pogány Kelet összeegyeztethetetlen kultuszával a szerzetestanárban disharmoniát teremt; a tanító keserű önvallomása és biztatása az antik világ felidézőinek sorába hajtja. A német tudomány és Itália csodái célhoz vezették; büszkén vallja: „értem a varázst s a holt leányzó, a hervadhatatlan, keblemben ért dicső feltámadást“. Ennek a feltámadásnak az értelemben vívott harcait tárja fel *Az ész tragédiája*. Az örök ember éli itt végig az emberi gondolkodás fejlődésének korszakait; áttekintésében azonban fenségesebb szemet óhajt, azért az értelem istenének szemüvegével nézi a vízből és földből gyúrt, parányi istenésszel megihletett mikrokozmosz történetét. Az ókori kelet a deszpotizmus jármába törte a szellemet; a klasszikus világ felismerte az Észet istenül és megalkotta a — költőnk szerint — legdicsőbb vallást, ahol „a legfőbb cél: ismerni a világot és szent rendjébe illeszkedve bé, az éltet élni természet szerint: amaz jelenti a dicső Tudást, emez meg a Virtust, a jót s erényt; s teremt e kettő összhangzása bölcsét, ki, mint a gömb, formák legszebbike, olyan bevégzett, oly tökéletes“. „A legfőbb jó önéki tiszta Erkölcs, a legfőbb rossz a bűn, erkölcsi rút; világon néki minden más közömbös, nem jó, nem rossz, de adiaphoron...“ „A boldogságn független szabadság, sziklája néki ez autarkia.“ Ellensége e boldogságnak csak egy van: a szenvedély. Mark Aurélnak ez a világa a római nép örületében szertefoszlott. A végmaradványt a középkor szentelte meg, de a páthosz ebben is megzavarta a békét a kereszteshaddal és az inquisitlóval. A renaissance meghozta az újjászületést, de a virtus fogalmát meghamisította. „Virtus néki a bűnök bűne, a fékevesztett önző szenvedély.“ A reformációt a nemes megróttázkodás szülte, de a praedestinatióval rémet ültetett a hívő szívére. Az antireformáció viszont „a túll üdvöt a földi üdv gyilkává tolt fel“. A pap helyett a bölcsét állította az emberiség élére a felvilágosodás; törvénné vált az emberszeretet.

béke malasztjává a türelem. A jámbor álmodók halálával „a böles helyébe jött a demagóg, király helyébe jött a csöcselék“, amely az Ész oltárára hitvány hetérát ültet bálványul. A legújabb kor a józan, materiális élet kora; „a cél, hogy boldoguljon itt e földön“. A cél azonban a páthosz rabjává teszi a föld két dús-talentomú népét, kitör a világháború és megjön a béke: „védtelenné tenni mindörökre szörnyű feltételek bilincsivel“ az eltiportakat. A sok csalódás, kijózanodás után nagy ekpyrosist kíván az Ész, hogy fertőzött teste a nagy tűzben pusztuljon el.

Az ész tragédiája keserű költemény. Mark Aurél figyelmeztetése: „Különösen jó volna reám nézve, megfigyelni a Hatalom ama sok változását a multban és e változásokban a jövőt kutatni“, szomorú rezignációba vitte a költőt. Az egyes korok kivetítésében, az egyes világáramlatok kifaragásában a művész erejét érezzük, de az ekpyrosis végében nem tudunk megnyugodni. Mark Aurél is realizálta az Ész uralmát: megkötötte a Nagy k példájában az erkölcsöt, — Némethy Ész-istene azért érzi kudarcnak az ember megteremtését, mert csak az értelemre építi világrendjét. Az Ész vallása nem e világra való; de nem ekpyrosiskívánást kell levonni e konstatacióból, hanem a szív és ész összehangbahozatalát egy magasztos vallás életszabályozó tanrendszerében. Ily értékemben érzi maga a költő is továbbfejlődőnek a görög eszményt a kereszténységben. Amde ettől a motívumtól eltekintve, el kell ismernünk, hogy Némethy műve a mélyebb magyar bölcseleti költemények közül való; világos előadásában, művészi elképzeltetésében van az értéke.

Ami e két költeményt köríti, az a „*eras amet, qui nunquam-amavit, quique amavit, eras amet*“ gondolatának hangoztatása és megvalósítása. A saját szerelmi élményeinek megjelenítésében a kilenvenes évek stíljén, kedves őszinteséggel, megkapó humorral mondja el emlékeit, amelyeket ócska pergament olvasásában kifáradva, az élet verőfényén gyűjtött. Derűs, regényekkel teli világ bontakozik ki meleg cyklusaiban.

Juhász Gyula új kötetében (*Testamentum*) is van egy szonett, amely Marcus Aureliusról szól, — az ő Marcus Aureliusában azonban nem a filológus elképzelése, hanem a költő hangulatának a szoborvázlata; azt mondhatnók: a rezignáció szobra, aki „úgy látta, hogy káprázat semmisége a tett, a vágy — s az álom balga, dőre“. Juhász költészetében mindig uralkodó volt a melancholia, de ilyen lemondó erejűvé csak ebben a kötetében erősödött. Mi

ennek az oka? — A jelenkor romlottsága keseríti el a költőt. Úgy látja, hogy ma az az értelem: „csak okosan, csak adni, venni, ölni, törvényesen, míg az idő lejár“; ma az embert „gond, ital, nő, robot és a seft“ tartja igában; ma mindent ellep „a sok kiáltó és sok törtető, ki mind hiszi, hogy Úr és Isten Ő“. Ma a magyar ég is szomorúan felhős:

„De jaj, hol van ma ama hét vezér, De vérát a serlegbe önti és
Hol egy is, egy csak, nki nem beszél, A néppel együtt győzni, veszni kész.
És hol a nép, amelytől fél Nyugatot?
A szeri pusztán kósza eb ugat...“

Az eszme zászlaját saját hívei tépik ronggyá, — „az igazság bukik vele és arra jó, hogy számadáskor bunkó legyen törött nyele“. Keserűen látja, hogy „nem szebb jövőendő forr a mustban, csak fejfájós mámor“. Új kötetének tartalmát ez a fájdalom teszi: „Ez a könny ég a szememben, ez a bú él énekemben, ez a láz öl lassan engem, ez a kín rág a szívemben“. Hogy felhőjén mégis átvillog néha a napfény, azt a szívében lévő szeretetnek és emlékeknek köszöni. A szeretet nem tudja vesztettnak hinni a haza sorsát, bízik a jövőjében, a visszasóhajtott magyar őserőben. A modern magyar poéták között a legmagyarabb szívű Juhász; nem szégyenli, hogy Párizst nem látta, nem szenved a idegen-ség kultuszát; büszkén vallja: „Magyar vagyok. Szegény költője árva derék fajtámnak s ez ma több nekem, mint világhír és világ-szeretlem“. Az ő lelkének a magyar pusztá a szerelmese, az ő fája a bólogató ákác és a jegenye, az ő vize a némán ballagó Tisza, az ő óhajtott közönsége a magyar világ. „Mások világgá zengő zongoráját én nem irigylem. A magad cigányát lásd bennem, ó magyar, ki neked élek.“ Nem született harcos magyarnak: Botond bárdja és Kossuth tolla nem illik a kezébe, — de van neki is egy magyar lelket hódító fegyvere: a magyar föld hangulata. Annak a rónaságnak, amely a Tiszát övezi, lelkét és szépségét ma Juhász Gyula látja és dalolja a legszebben. Magyar tájképél, magyar areképel a gazdag lélek hangulataiból veszik színeiket: olyanok, mint Paál László alkotásai; nemcsak a téma, hanem a tónus is a legnagyobb magyar tájképfestőjével rokon. Ahogy Paál tájképein megérezzük az ihlető érzés pillanatnyi árnyalatát, Juhász Gyulánál is szemünkbe tűnik az. Ime egy tájképe: „Alkonyodik. Aranyos köd száll a földre. Szól a páásztor méla tülke. A lugashan oly sötét lesz a borostyán és az égen szende búsan indul a hold kék mezőkre. A napverte ablakokban a mus-

kátli újra éled és a kertben harmatot sír a verbéna. A csöcsörgő fecske mind ereszre röppen. És a nap szelíd halállal elköszön a barna tájtól. Esteledik. Most az élet mélyebb s tágabb a világ is...“ Nem olyan ez, mintha Paál László képét írná le előttünk maga a művész, mielőtt az esethez nyúl? De Juhász tájképeinek líraiságát az átszűrődő hangulaton kívül a saját személyének megjelenítése is elősegíti. Ez a megjelenés nem nyomja el a külső tárgyat, a képet magát, a helyzetiséget, csak átmelegíti, lírává teszi. És nincs E. Geiger (*Beiträge zu einer Aesthetik der Lyrik*, 1905) hangulati tájképelemzésének egy kategóriája sem, amelyre Juhász kötetiből szép példát nem idézhetnénk. Csak a legsikerültebbek egyikére figyelmeztetek, a *Szakálszárító* c. rajzra, amelyben a költő szemének szögelhajlása az öreg gazda lelkének világát mélyíti el.

Világfelfogását az emlékek mámore símitja nyugvásra. A perc mulandósága nem tudja elszomorítani, mert „a tűnt perc méze boldogít tovább“. A hangulatnak, nem a kínzó gondolatnak a költője, a lét problémái közül tehát csak az érzési vonatkozásúak vetődnek fel benne. *Credo*-ja csodának érzi azt, hogy él, csodának a feléje mosolygó örökkévalóságot, csodának a lemenő napokban a születő napok visszfényének reszketését. A temető neki víg és gyönyörű, mert ott minden halott koszorús. Nem fájhat neki a mulandóság, hiszen tudja, hogy a múlt a jelen megtermékenyítője, és nem félhet a haláltól, mikor földre pihentetett szíve ég és föld között angyali üzenetként érzi a jövőendő életet. Ha jön az élet tele, szelíd szomorúsággal hajtja fejét örök párnájára, mint az ősszel lehulló levelek. Világfelfogását ez a szelíd szomorúság jellemzi: álma omladékan, magánya dombján búsan, de megnyugodva áll. Költeményeinek zenéje, csendesen dudolgotó muzsikája ezt a szelíd szomorúságot úgy hordozza, mint a csendesvizű tó a halódó hattyút; ez az összhang a lélek és forma között a művészi szépség Juhász Gyula költészetében.

Bodor Aladár, akinek most harmadik verseskötete hagyta el a sajtót (*Töredelem*), egyéniségét talán legjobban a halál problémájával szemben domborítja ki. *Úti leveleiben* — Petőfi óta a legüdébb úti emlékezősekben — 1906-ban ezt írta: „Én, míg a földön élhetek, a halál utáni öröklétre nem kíváncszom; ám keressék fel a papok, akik kínálják. Mit ér nekem, ha ott nem lesz eszem és magyar gondolat, amit vele gyönyörrel fölfogjak, ha nem lesz szemem és a Tisza, amit szerető érzéssel elnézgessek.

fülem s a Cserebogár, amin vele elkeseregjek, ajkam és leány, kit vele csókoljak, — ha még az emlékezetemben se vihetek a földről oda semmit!...” Költeményeiben is ez a lélek nyilatkozik meg, ha nem is ezzel a humoros célzattól túlzott szembeállításal. *A nyár fordulása*, *Holdkelte* a magyar természet szépségeinek nemcsak látását, de csodálatra keltő megmutatását is odaiktatják Bodor költészetének érdemei közé: a színek gazdag bősége, a hangulati mozzanatok észrevétlen aláhúzása, a kép realitásának könnyed megőrzése, szavainak, ritmusának, sőt művészi kompozíciójának dallamos ereje e két verset költői-tájképeink legsikerültebbjei közé emelik. Uralkodóbb azonban költészetén a magyar gondolat; egy helyt Lehel vezér kürtjének, „ős tűzimádó nagszerű dallam megcsorbult, meghasadt kürtjének” mondja magát. Nemzeti problémákból fakadó verseinek alapszínét az ősforrás, az ősi jellem megbecsülése adja. Járt ő is Párizsban, de a Szajnából fölszálló köd a Tisza-vidék délibábos erejét lobbantgatja benne. Az Erős János átkát érzi ő is a magyarságon: „rabszolgajegy szemünk közé égetve”. Ma, a világháború után, Lázár ősi szegényének, a gyászmagyarok egyikének vallja magát és jóslásra nyílik az ajka, az új, jobb, hívőbb, égőbb magyar eljövetelenek jóslására. Az eljövendő Messiást idézi és fájó méltatlankodásában ellöki magától a hálátlan Nyugat minden civilizációbilincseit; bosszúra tüzeli megtiport véreit. A keserűség tüzel benne, — nem csoda, hogy néha a vers művészetét is fölégelve. A művészi megnyilatkozásban is van eredetisége: elsősorban emlékeinek versleszüremlése (*Kolozsvár*), másrészt a magyar mondai motívumok gazdag lírai felhasználása (*Attila szeme*, *Isten kardja*), néha pedig a népballadai stílusnak magáraöltése (*Hess darázs*, *Hajnali ködben*). Virágénekei is megkapnak a megszólaló lélek egyéniségével és a megszólalás eredetiségével. Első gyűjteményében (*Versek 1906*) szerelmi dalainak az a hangja volt a legmelegebb, amely önkéntelenül Tóth Kálmán dalstílusára emlékeztetett (*Kísértet*, *Jobb lett volna*). Második kötete (*Zdtonyon 1910*) már izóbb érzést, lüktetőbb szerelmet szólaltat meg, jellemzőbbet a magyar férfi lelkületére (*Én vagyok a minden*); egyre jobban érzi az olvasó e két sor igazságát: „Benn fészkel bennem az életisten, az én szégyenlett vadállatom”. Mostani virágénekei az ősi virágének játzságát, színes pompáját, ringató dal-lamát hozzák, de ezért nem válnak játékká, csuált eszesbecsökké. A népi lélek megszólalásának szépségklncse ezekben a dalokban

a legteljesebb (*Május, Alvó hegedű*). — Az a ciklus, amely új kötetének címét adta, az Istennel való beszélgetésből és a saját magával való számvetésből fonja a dalokat. Legnehezebb a haza sorsának keserű szívvel való megértése; — érzi a olvasó, hogyan szövődik „könnyből, vágyból, bús örületből, bűnből, lázból“ egyre sűrűbbre az Isten-megismerés lehetősége előtt a saisi fátyol. A saját lelkébe vetett tekintet végigfut az emlék-jegyzéseken és szomorkás megtérést szűr le a multból. Egyik önvallomása is figyelmeztet arra, hogy a tettek felé vonja költőnket a mindenség mágnese, — hangulatát e tettek álomban-maradása magyarázza meg. Ez a hangulat megkapja a mi lelkünket is, de inkább a feltárás őszinteségével, mint a stílből eredő melegséggel: valami (a versekből ki nem hüvelyezhető) ok stíljét élesebbé, keményebbé teszi, mint volt a *Zátonyon* kötetében, és mint a művészi sikerhez szükséges lenne. Talán ezzel az okkal függ össze az is, hogy inkább az értelem, mint az érzés szava hallik e verseiből, ami néha hidegen hat. A „*vihar előtt*“ szuggesztivebb volt lelkének napsütése, mint ma, a magyar sors vihara után.

II. Elbeszélők.

Pekár Gyula regényírását így jellemzi Császár Elemér (A magyar regény története 327. l.): „gazdag képzeletével megjelenítette nemzetünk életének és a klasszikus ókornak egy-egy hősie vállalkozását és széleskörű, mélyreható tanulmányok alapján színes képeket festett a kor viszonyairól“. Ennek a jellemzésnek pompás kiegészítéséül kínálkozik Pekár legújabb kötete: *Lord Burlington arcképe*. Az író gazdag képzeletét érdeklődésének iránya teszi egyénivé: Pekárt nem a nagy nemzeti problémák érdeklik elsősorban, hanem az emberek jellemző vagy mulatságos kalandjai; az ő regényforrásai nem a tudós emlékiratok, hanem a pletykákban és mendemondákban gazdag naplók, levelezések, „joyeux devis“-félék. Az ilyenféle források pedig rendszeren az intim kalandokban bővelkednek, szerelmi cselszövények elbeszélésében változatosak, a meglepő bonyodalmak bűvészi bogozásával tűnnek ki, — éppúgy, mint Pekár Gyula írásai. Íme, új kötetében a címet adó regény azt meséli el, hogyan játszotta Garrick a hatalmas Burlington szerepét a festő Reynoldszal ezután pedig Burlington nevével szemben, — a második novellánk címe: A hercegné titka, — a harmadiké: A befalazott ablak! A téma rendszeren könnyes, vagy legalább is történeti indiszkréció,

mint például az a problémája, hogy a világszép Maria-Adelaide hercegné megcsalta-e az urát? Az ilyen kérdések mindig érdeklik a felületes, az átlag olvasót: és ezért olyan állandó Pekár Gyula kedveltsége. Igaz, hogy ez még nem művészi érdem, de két szempontból mégis jelentős: igazolja az író széleskörű, nálunk páratlan olvasottságát, másrészt pedig témáinak kifogyhatatlan változatosságát. Művészete a könnyed, szellemes előadással támogatja a téma hatását. Az előadás Maupassantra valló szellemessége Pekárnak legbecselesebb művészeti érdeme; nemcsak az elbeszélés hangjának tónusában érzi ezt az olvasó, hanem a korok és emberek hirtelen odavetett karikaturájában is. Ime Bompard professzor tyúkom-tubicámnak titulált életpárja, „kire inkább a sárkányom, hárpíám jelző illet, a csalódásig kofának nézett ki; holdvilágképe volt neki is, de az ő holdja haragos, kövérsége csupa pesszimizmus s mélyen ülő malacszemeiből a legharciasabb gyanakvás áradt...” Vele szemben idéznem kellene a Burgundi hercegné portréját vagy mellette a luzsáni tant bemutatását, — nem mély, nem emléken-maradó képek ezek, de kifejezők, gálánsak és mulatságosak. Néha egy kis szatirikus vágás frissíti előadását, mint a francia tudósok merev parcellázási rendszerének hánytorgatása Budapesten szemben; mindig van a megszólaltatásaiban egyéni és furcsa íz, amit szívesen húz alá idegen szavak közbekeverésével; a mese mindig frissen fakad az ajkán, mintha önmaga is gyönyörködnék az összeformálódásában. Mesei jól sikerült pletykák: nem az igazságukat, valószínűségüket méri le az olvasó, hanem azon mulat, hogy milyen találóak, ötletesek. Nagyon jól támogatja írásainak ezt az érdekességét gazdag tapasztalata, világlátottsága. Úti emlékezéseinek az a színes sora, amelyet *Északon és délen* címen bocsátott közre, a természet, művészet és élet jellemző vonásainak és szépségeinek nagyszerű megfigyelőjéről és kitűnő fölismerőjéről tanuskodik; ez a világlátottság a színeknek páratlan gazdagságán kívül még egyet biztosít írásainak: a hang melegségét. Új kötetében is innen ered a párizsi tudós világnak az a pompás rajzsorozata, amelyet Henry Constant környezetéből élénk rögtönöz, egyrészt a Café d'Harcourt terraszáról, másrészt a Müntz-szalónból. Az ilyenfajta emlék-képek egy-egy hangsúlyozott vonással kitűnően jellemzőek és a millővel együtt a mesét is valószínűbbé teszik. Végül mesemondó hangjának is ki kell emelnünk egy jelentős érdemét:

árnyalata nemcsak érezteti a mesélő tréfás kedélyét, hanem az ügyes zenei kíséret erejével az olvasóra is reakényszeríti azt. Pekár Gyula könyveit ezért szereti a közönség.

Nemcsak értékben, lelkiségben is mások *Gárdonyi Géza* írásai. Lelkületét jól megvilágítja az a néhány adat, amelyet szerelméről Fesztyné jegyzett le *A tegnap* lapjain. Fesztyné két szerelméről emlékezik meg; a művésznő úgy ítél, hogy Gárdonyi „az elsőnél gyáva volt, a másodiknál vak”. Ez az ítélet nagyon felszínes; az vitte tévedésbe, hogy a férfileleknek a szerelemben csak egy attitűdjét tudja elképzelni. Gárdonyi lelke a szerelmet egészen sajátosan érezte és fogta fel. A hagyatékából most megjelent regénykötetek közül a *Te, Berkenye* ezt a Fesztyné könyvében leplezett lelket teljesen más világításban mutatja. Az érzés finomságnak olyan fokát látjuk hősében, Berkenye Pistában, amilyent csak Gárdonyiban találunk meg. Boldogtalan szerelemnek története ez, de boldogtalanságának nem a külső körülmények — a családok helyzeti különbsége — a főoka, több háramlik belőle Berkenye Pista természetére. Valami ősparaszti gőg, amely a finomság kultuszával vegyül: ez az alapja a hős lelkületének. Gárdonyi a saját lelkét ültette át hősébe, — innen az igazsága —, képzeletével csupán melegehangú mesét költött hozzá, azt is a szíve mélyéből. Nincs is Gárdonyi könyvei között regény, amely Gárdonyi szívét ilyen őszintén és sokoldalúan tárná fel. Minden alakjában van valami az íróból: még amikor az öreg Phylep Albert furesa könyvének töredékeit olvassuk is, az egri remetét halljuk, amint a magyar nyelvnek a német nyelv felett való előnyeit fejtegeti. Önmagának ezt a művészete prizmáján szétosztott színeképét a történeti multba helyezi, de ez a mult nem Gárdonyi történeti regényeinek szokásos, aprólékos történeti millője, hanem könnyed, mesében feloldott történetiség. Hátra hagyott kötete tehát a történeti regénynek új stíljét próbálta meg; az eddigi stíl — ahogyan azt szóban tett felvilágosítására hivatkozva a XIX. század irodalmáról írt könyvemben kifejtettem —, a történelem emberi igazságának a problémájából indul ki: itt a regény nem problémán épül, hanem a szív történetén; ha nem is olyan teljes a mult képe, ha nem is olyan pontos és aprólékos, de meleg és igaz. A mesemondó Gárdonyinak épp ezért egyik legszebb regénye. — Szerelem történetéről mond mesét a másik két kötet is, de hőseit már kívülről veszi, nem önmagából. A magyar paraszt alakja körül szövődik a mese. Az „*Aggy-Isten*.”

Biri“ egy Amerikát-járt legény története, *A kürt* egy kisvárosi toronyőr. Amaz a magyar legénynek merőben egyéni képét dolgozza ki, pedig a felületes szemlélő hétköznapiinak gondolná esemény-problémáját: hogyan válik a gyűlöletből szerelem? A lelki fejlődést eseményes bemutatásban nyújtó regényművészetnek pompás értéke ez a kötet: mindvégig mese és mindvégig lelki formálódás. Hősét két oldalról is divatba hozta a magyar szépirodalom: Amerikában való megváltozását is, háborúban való formálódását is. Gárdonyi ezeket a vonásokat sem mellőzi, de jellemző művészetének legszebb lapjait akkor írja meg, amikor Kelesse Palit legnagyobb haragosa, Mács Lukács megmentőjévé teszi. A lélek apró árnyalatainak ugyanaz az ismerője rajzolja meg ezt a Palit, aki a Jancsi Frátert és Zétát halhatatlannította; most azonban a jelenben maradt, a saját világából festeget. Van ebben a Kelesse Paliban és Mács Biriben sok vonás, amelyet már Gárdonyi novelláiból ismerünk; de érdemes a *Falábú embert* összevetni vele, hogy lássa az ember, milyen hatalmas emelkedést jelent ez a mű Gárdonyi regényírásában. Ott a magyar ember pompás egyénisége hódította meg az olvasót, itt a regénynek egész magyar világot megelevenítő meséje. A népi életnek utánózhatatlan képei kerülnek eléünk: csak a gyónást, a kocsmai jelenetet, a bíróval való beszélgetést említem — a háborús magyar világ változatos hangulatai kelnek életre —, de a lényeg a tisztalelkű magyar legény szerelmének története. A naturalizmus hályogosai a paraszt szerelmének ekkora erejében bizonyára kételkednek: de Gárdonyi hőse csak ilyen lehetett, különben sem ez az álom, sem ezek az emlékek föl nem kereshették volna az amerikai szérűben. A mesekompozíció szerves egysége így teremti meg az alak igazságát. — Háborús világunkban játszódik le *A kürt* is, de a témája más: Gárdonyi eddigi írásai közül a *Dávidkáné*-ra emlékeztet. Miliője a kisváros iparosvilága; hőse egy, iskolázása következtében az anyja világából kiszakadó leány. A cselekvénye nem sok, de két szembekerülő férfiszereplője, a toronyőr és a szabó, kitűnően megfaragott szobor. Ebben a regényben is a szerelem vonzó ereje irányítja a cselekvényt, attól kapja az életerőt a kis Zsuzska kisasszony. Ha művészi értéke nem is éri el a másik kettőét, néhány pompásan megrajzolt alak és jelenet ebben is Gárdonyi kezére vall. Nagy örömmel adunk hírt e három kötetről: íme, Gárdonyi irodalmi hagyatékában

olyan kincsek is akadnak, amelyek a magyar irodalom elhomályosulhatlan értékei közé sorozhatók.

Mikor utolsó izben engedte meg a sors, hogy az egri remetével beszélgethessek, éppen Kukún Géza festőművész erős realitású képei közül közöltünk néhányat az *Élet*-ben; Gárdonyi a képek kapcsán elmondotta, hogy az ő művészi felfogása az élet durva ábrázolását nem tartja helyesnek. Regényeiben és elbeszéléseiben a szennynek nem is jut hely: az élet untig eleget tár az ember elé, az ő ítélete szerint nem lehet a művésznak hivatása ezt a szennyet művészi alkotásokban gyarapítani. Merőben szembehelyezkedik ezzel Móricz Zsigmond művészete: vajjon csak azért, mivel a mai könyvvásárló közönségnek ez a csemegéje, vagy következetes programm alapján? — de nála az élet szennyének túlságosan bő tér jut. Móricz látása sokkalta sötétebb, életfelfogása sokkalta sivárabb, reménytelenebb, mint Gárdonyié. Móricznak legelsősorban az emberi gyengeség, az emberi szenvedély fékevesztett vadsága, a levetkőzött állatember tűnik a szemébe: a parasztban és az úrban az összenvedély perzselő tüze érdekli. Esztétikai elvvé az szilárdul benne, hogy az ember igazi lelke a szenvedély perceiben a legőszintébb, hogy minden emberben tombol valami szenvedély, akár érzéki szerelem, akár földéhség, akár önzés, akár ártásrahajlás annak a neve — mindazt, ami ezen kívül van, felöltött, idegen, kényelmetlen ruhának veszi. Innen van, hogy új regénye, amelyet pedig idillnek nevez, éppoly sivár, vigasztalan hangulatot hagy az olvasóban, mint a *Sárarany* és *Az isten háta mögött*. Pedig ez a *Pillangó* meglepően derűs Móricz írásai között. Elsősorban a testiség durvasága hiányzik belőle, másrészt a fonódó szerelem költészetének jut benne sok kedves szín. *A harmatos rózsza* óta ilyen tisztán Móricz egyszer sem írta meg a szerelem ébredését, pedig itt is a paraszti népről van szó, arról a népről, amelyet a durva indulatok rabjának festett annyi írásában. Zzuzsika és Jóska szerelmének a megérése azért korántsem idealizált: olyan, mint a mezei virágcsokor, csak a kóró hiányzik belőle. Az idill műfaji megjelölése erre valóban reáillik: maga a pillangófogás jelene úgy marad meg az olvasó emlékezetében, mint valami ragyogó Csók István-kép. Egyszerű, igaz, látszik a könyv első felén, hogy elemeit úgy szedte magába az író, mint Csók István szokta parasztképeln. Még a ragyogó napfény is megvan Móricz írásában. A kötődésnek, békülésnek, húzódásnak és átengedésnek híven, de könnyedén megörökített jelenetei fonód-

nak itt össze. A debreceni szegény ember élete már borút hoz az idill fölé: Móríc itt is az eredeti alakok és eredeti jelenetek sorával szolgál (a hazatérő katonára, ennek feleségére, a Maróti lányra és a Maróti-vacsorára gondolok), de a való komorsága lép elénk a mérnökék otthonában; amit Zsuzska innen visz magával élettapasztalatul, az megzavarja az élet minden idill-lehetőségét. Móríc gondosan szövi a mesét és ha az alapszint egyszerre ötötébbre fogta, annak is a meséje igazsága az oka. A két szerelmes természete összekülönbözésre visz; ez a mindent megvalló Jóska és ez a szerelemre szomjas Zsuzska nehezen formálja összeillővé a lelkületét. A szegény ház ellenszenve a szegény vő vagy meny iránt az idegenség csíráját hamar nekinöveszti, hiába! — „tele van bajjal az élet és azt mind az a pénz csinálja“. A regény művészi problémája az volt, hogy e kettős akadály ellenére hogyan juthatott diadalra az idill napfénye az erőltetés és valószínűtlenség veszedelme nélkül. A szerelem ereje erre magában Móríc írásaiban máskor nem elég; itt is fölveti a legény: „Zsuzsikám, mibőlölünk nem lesz egy pár soha, hacsak te nem akarod megtenni velem, hogy szeress és akkor, ha gyerekünk lesz, semmiféle isten és anya el nem választhat.“ Ez a Zsuzsa azonban nem Móríc megszokott leányai közül való: erre a beszédre arcul vágja a legényt és ott hagyja. Azért mégsem lesz másnak a felesége: ezt a szerelmet nem tudja leküzdeni. Előbb bosszúra gondol, végre is egy keserves, panaszos eikoltással vonja viseza a már máshoz esküdt legényt. A leány maszka-szereplése groteszk gondolat, ha meg is van e szokás Debrecenben, itt felesleges, fonák, de a regény azért döccenő nélkül jut a megbékülő véghez. A hosszadalmas elidőzések is hiányzanak a regényből, és ha realitását eddigi hívei nem is fogják eléggé nyersnek találni, mesterkéletlen művészetével Móríc Zsigmond becsesebb kötetei közé kell számítanunk.

III. Színműírók.

A kötetben is megjelent drámák sorából kettő érdemel különösebb figyelmet, Surányi Miklós és Bibó Lajos darabja. Surányi a magyar renaissancénak abba a színes világába mélyedt el témáért, amelyet *A nápolyi asszony*-ról írt kétkötetes regényében már egyszer feldolgozott. A humanista tudákossgunk varázslatban bízó babonáját teszi drámájának alapjává, azt a hitet, hogy a Mercuriustól kleroszakolt quintessencia egy embert hallhatatlanná tud tenni. A varázsszer megszerzője

Galeotti, a halhatatlanság reménye pedig Mátyás királyra mosolyog. A halhatatlanságot azonban mindenki megkívánja, a quintessenciának el kell folynia, mielőtt Mátyás kezébe kerül: ennek a bonyodalomnak története a dráma. Surányi írói művészete e bonyodalom valószínűségét, a korban és emberekben szembe-tűnő lehetőségét és a bonyodalom érdekességét biztosította. A kor lelkét hősei pompásan emelik elénk: maga Galeotti, annak komikus famulusa, az udvar tudósai és hölgyei, a magyar testőrkapitány — mind egy-egy jellemző árnyalatot adnak a korból, gondolkozásukkal, viselkedésükkel, itt megjelenő életepizódjokkal. A halhatatlanságért küzdők között azonban két alak a fontos, akik nemcsak a halhatatlanságért, hanem Mátyás királyért is küzdenek: Beatrice és Genovéva. A színjáték, *A halhatatlan ember*, lényegesen símitott e két hölgy regénybeli képmásán: egyszerűsítette, s ezzel világosabbá tette őket. Beatrice itt már nem az Apokalypsis-beli Titok: érthetővé teszi a magtalan asszony féltékeny küzdelme. Néha áttör ugyan ezen az asszonyiságon az uralkodni akaró asszony önzése (— „De Európa halhatatlan ura én magam akarok lenni!“ — mondja Galeotti-nak), de a halhatatlanságot mégis odaajándékozná Mátyásnak, hogy ezzel örökre magához láncolja. Genovéva is egységesebb faragású itt: a királyi trón fénye vonzza, ezért a fényért hajlandó még szerelmét is feláldozni, de attól való féltelme, hogy a királyné elteheti lábától, vagy hogy az öregség félretolhatja Mátyás elől, a mámortól segítve, az esszencia felhajtására készíti. A két asszony küzdelme érdekfeszítő dráma: Surányi sikerét ebben eltagadni nem lehet. Ez a siker pedig nemcsak az alakábrázolásban, hanem a kor megjelenítésben is nem-közönséges művészetről tanuskodik. Nehezebb probléma a dráma szimbolikus végakkordja; az nyilvánvaló, hogy az esszencia csodás erejében ma senkisé is hisz: a halhatatlanságot az meg nem tudta volna szerezni Mátyás királynak sem. Surányi tehát Genovévának, az örök női titoknak nyújtja italul, és a varázserő csodáját az örök-Éva megmaradására korlátozza. Azonban két zavaró momentumot nem sikerült eltávolítania: a közönség a máglya tüzének elalvéása után nem hiszi el, hogy Genovéva ma is élhet, — viszont az örök Éva eddigi életének fázisait maga Galeotti jelöli meg Helénában, Cleopatrában, Genovévában. Megoldatlan marad tehát a kérdés: mi is voltaképen Galeotti csodaszerének a hatása? A színpadon a színész játszhatja úgy Galeotti szerepét, hogy a közönség e

csodaszer csalását átlásza, de a dráma szövegéből azt kell kiolvasnunk, hogy Galeotti ezt az esszenciát maga is csodaerejűnek hitte. Ez nem a szférák zenéje, amely gépre jár — vagy ez is ilyen kóbor humanisták csalása? — A drámának ez a válaszolatlan hagyott kérdése korántsem emeli érdekességét; a szépprózában az ilyen meghagyott probléma talán néha lenyűgözi a közönséget, — a drámában az egész hatást megdönti. Hiába itt a nyelv költészete, — a valóság erdejében szétrobban a fantasmagória és csak füstöt, ködöt hagy maga után.

Bibó Lajos drámájának (*A juss*) előszavában annak a hangsúlyozása lep meg, hogy itt „az alakok nem az irodalom és a kabaré kölcsönként figurái, nem költött hősök tehát és nem a verejtékes írói néphumor, szörnyszülöttei, hanem a föld gyermekei“. A naturalizmus stíljének népdramáját nem Bibó teremtette meg, az ilyen fajta bejelentés — bármennyire jogos írói önérzetből fakad is — fonák. Azt azonban el kell ismernünk, hogy a leegyszerűsített népleleknek Márton Ferenc ecsetjéhez méltó, hatalmas egyénét örökíti meg hősében, Ernecben. Hogy a magyar paraszt életét ma csak „az a két ösztönös érzés határozza meg, amely a lét alapeleme és feltétele: a táplálkozás szüksége és a szaporodás kényszere“ — így írja az előszó —, ezt alapos túlzásnak ítéljük és eleve lehetetlennek tartjuk a magyar népdramának erre a két motívumra való korlátozását. A művész rendesen túloz, ha theoretizál — ez történt meg Bibóval is. A darab értékét a hibás elmélet nem rontja meg: ebben az egyéni sorsban a dráma igaznak érezteti Ernecnek ezt a lelki összetételét. A darab első két felvonásán át a föld vonzóereje az erősebb: a szerelem alig is parázslík. Az anya földrésznének a gyermekekhez kerülendő darabjairól van szó; az apa együtti akarja tartani, a vő követeli. A fojtott küzdelem föl-fölszakadó szófoszlányai a megfigyelés és rekonstruálás mesteri szövegezései, — de ami az életben ilyen fojtottan vontatott, az a színpadon az unalmasság határán álló lassúság. A dráma esztétikusainak a túlságos naturalizmus hűségére tett megjegyzései nagyon igazak: a drámában az élet komprimáltabb ábrázolására van szükség. A szereplő személyekben megvan a fojtott izgalom, de a közönségbe ezt semmi exozicció sem ülteti bele; és nincs a gyilkosságig semmi esemény, amely a játszót és nézőt összehangba hozná. Az első felvonás végén elhangzik ugyan Ernec ajkáról a nagy szó: „Bűstelen embör az, aki a tulajdon gyerekeit is möglopja“ — de a második

felvonás csak a 15. jelenetnél lendít a csomón. Igaz, hogy közben a törvény is igazat adott Ernecek, — igaz, hogy most már a másik leány is kívánná anyja örökségét, de a dráma kerekén inkább csak a hitvesi szerelem hoz fordulást: az a jelenet, amelyben Ernecek megtudja felesége betegeskedését; erősebben azonban a tengelyt ez sem tüzesíti át. A szikra attól pattan ki, hogy az öreg Nagy Kardos el akarja adni az egész földet és így nullázni ki a vejét. A szónál gyorsabb a tett: az összeszólalkozásnál a gyilkosság. A harmadik felvonás a két esztendei fogság után hozza haza Ernecek; csak a 11. jelenetben kerül elénk, de az előzőekben is megköti a közönség érdeklődését a várakozó otthoniak izgalma. Ezt az izgalmat a párját-vesztett férfi szenvedélyes keserősége a dráma végén sírásba-törő fájdalomra simítja el. Elgondolásában, témájának természetes tagolásában, kemény végzetszerűségében Bibó darabja mesteri alkotás; alakjainak egyéni szoborsorozata a vésőkezelés művészi sikeréről tanuskodik: de a túlságos életmásolás, a szónak és mozdulatnak a vontatottsága magát a drámát is vontatottá, nehézkessé teszi. A drámában mégis csak cselekvény kell, — ahol az nem pörög, ott a művészet kereké döcög. Aki azonban első színművében ilyen drámai témát és ilyen felépítésben tudott megírni, aki a magyar néplelet és annak megnyilatkozása módját így ismeri, mint Bibó Lajos e darabjában, attól az igazi magyar drámának pompázó értékeit remélhetjük.

Alszeghy Zsolt.

BÍRÁLATOK.

Gyökössy Endre: A termő élet rimei. Budapest, 1924.

Gyökössy Endre immár nyolcadik önálló verseskönyvét tette közzé. Eddigi köteteiből lelkes magyar embernek ismerjük, aki a formának is, kifejezésnek is ura, aki a maga szerelmét, családi érzését, de főként hazafias érzületét meleg szóval, megnyerő dallammal lopja az olvasó szívébe. Ez az új köteté valamivel többet óhajt adni: egy kis művész-szemlét és gondolat-elmélyedést is. „Poéta-testvéreimnek” című ciklusa húsz magyar poétát szólít meg öt sorral meg-bővített szonett-formában, hogy egyéniségüknek és a költő hozzájuk fűződő személyes vonzalmának hangot adjanak. Gyökössy Endre tehetségének mértékét ez a próbálkozás a célon innen maradónak jelzi: az egész poétát nem tudja megragadóan kiformálni. Egyes vonásait a rokonszenv nagyító üve-gén át is jól látja, de a kötetcímek beolvasztására törekvő aprólékosság erő-szakoltta teszi a képet. Nem az embert, hanem műalkotásainak címét ismer-teti meg. Az ünneplés néha érthetetlen nagyítást diktál tolla alá. Bodor Ala-dár szerint az Ördög előtt is megállott és erősebb volt a rontó Halálnál; Kosztolányi Dezsőnek most már kenyér és bor az éneke és szívének szívével fűt; Sik Sándornak, a papnak, csak az a hibája, hogy nem csókolhat asz-szonyt és vérén nem süvít át a borzongó szerelem, stb. A költői mélység hiányzik „Ember, ördög” című ciklusából is: a szellem palotáját nem tudja meghódítani. Kár, hogy az érzés egyszerű lakából annyira törekszik amaz felé. Meleget és gyönyörködtetést azok a versei adnak, amelyek kedélyének hangulatfoszlányaiból formálódnak különböző alakulatú felhők: ilyenkor a dallam zavartalanul és kedvesen viszi az olvasót. Igaza van abban, amit egyik dala mond: „Üvegteső udvarnál szebb a szép kert.” Az egyszerű da-lok kertjében Gyökössy Endre virágjainak megvan az értékük és kedveltsé-gük: ezeket a virágokat mi is szívesen köszöntjük az új kötetben. (L.)

Wlassics Tibor: Mesél a lelkem. Budapest, 1925.

Báró Wlassics Tibor vonzó címlappal tette közzé harmadik verseskötetét (*Mesél a lelkem.*) Nem hétköznapi irodalmi olvasottság, erős magyar érzés, buzgó daloskedv érzik belőle. De mindez még nem igazi költészet. A ver-selő inkább műélvezőnek, mint költőnek látszik. A verse könnyen folyik a tollából, de „látunk-várunk, fogadkozással-szabadkozással”-féle rímekben! Nyelve könnyed próza: nincs semmi eszköze a líra hangulati erejének kibon-tására. Szerencsére a patetikus hang ritka a kötetben és így az élmények egyszerű föltárása mégis kellemes olvasmány marad. Ha magasabb frói cé-lokról lemond és a hangulat dallamos megdololása marad az egyedüli célja, ha ebben a dalolásban a líra zenéjét jobban elcsajátítja: könyveinek lesz sikere a költői eszarkozást kereső olvasóközönség sorában. (L.)

Radványi Sándor: Szabolesi virágok. Nyíregyháza. E. n.

Radványi Sándor harmadik versfüzete Pintér Jenő előszavával jelent meg. Az előszó a vidék poétájának törekvő igyekezetét emeli ki. Ezek a *Szabolesi virágok* azonban korántsem olyan értelemben vidéki versek, mint a tájnyelvi verselők poemái: a poeta a Nyírségben él s annak alakjai ihletik költői próbálkozására. Versei bizony ma még nagyobbára csak próbálkozások: nincs bennök kellő műgond, komoly feladat-felismerés. Radványi Sándor elég jól rimel, van ritmus is dalaiban, de hangja és verse nem egyszer rögtönzészerű. Ma még nem tud igazi gyönyörűséget nyújtani. Önmagáról vallja: „Bennem Keletnek fénye összetört; Nyugotnak álma új utat mutat”, — ámde ez az álomút még nem nyílt meg előtte. (L.)

Boross Sándor: Árvaság. Budapest, 1924.

Boross Sándor nagy várakozást keltve kopogtatott annak idején a magyar Pantheon kapuján, de a szigorúbb kritika nem tárt kaput neki. *Árvaság* című új kötete lehiggadtabb, bár még mindig nem végleges kiforrottságú. Boross Sándor rokonszenves magyar ember, csak az a kár, hogy nagyon is nagy költőnek képzelet magát. Úgy képzelet, hogy ő az „Ember-Ararát”, a „természet, ősz-egészség, ősz-becsület, Föld-óriás bérc-fia: hős”. Ezt azonban versei alapján nem tudja elhitetni. Az ősz-egészség nála nyersesség, amely a rút tövisbokorból (aminek magát mondja) az ígért halhatatlan vadrózsaszálat nem engedi kifejlődni. Nem tagadjuk, megkap erős hazafias érzése, de csak részben, a költői megnyilatkozás révén. Nagymondásai bántóak, — egy kisse nem ártana meghajtania „árboc-fejét”. Az olvasónak idegenkedését azaz próbálja megmagyarázni, hogy a parfümös új költészet izlésrontó hatását vádolja; pedig mi tudunk gyönyörködni a friss széna illatában is, ha az csakugyan illatos fű. Kétségtelen, hogy Boross Sándor fejlődött, csak itt volna már az ideje, hogy leveesse titánkodását. (L.)

Kocsis László: Aranyampolna. Dombóvár, 1925.

Kocsis László a Dunántúl szorgalmas írógárdájának tagja. *Aranyampolna* című új kötete immár a negyedik verseskönyve. Líráján a magyar pap dala szól, két érzést variálva: a szerzetes lelkiségét és a magyar föld szeretetét. Az előbbire a régi olasz franciskánus poéták stílusát alkalmazza és mivel lelkületének a naiv egyszerűség köntösét tudja adni, néha meg is kap. De a naivaigot a forma túlságos pongyolaságában, a kompozíció lazaságában, a csilingelő, de sokszor kezdetleges rimelés dajkazenéjében érezteti. Ezért erős önkritikára, egy kis művészeti önmagával-törődésre kell figyelmeztetnünk. Dalai úgy folynak, mint a formáját széttörte olvasztott érc: az olvasó valami zártságot, valamj mértékbe szorítást kívánna. A legtöbb versnek semmit sem árt, ha az ember akár a felét elhagyja. Dunántúli verseiben több a művészi mérséklés, több tehát a szépség is. Kár, hogy a kezdetleges vagy kényszeredett rimelés ezeket is nem egyszer lerontja. Az őszinte kritikus a négy kötet után is csak a további fejlődés szépségeit remélheti. (L.)

Bácsföldi: Az élet strófái. Budapest, 1925.

Bácsföldi név alá rejtőzve adja elénk egy poeta *Az élet strófáit*. Húsz esztendő termését nyújtja azzal az öntudatos ajánlással, hogy „írta, mert a belső kényszer hatalmasabb volt a külsőnél; írta, mert ezzel használni vélte a köznök”. A versek közzétételével „barátai, jóismerősei, tisztelői óhaját váltja valóra”, mivel azonban mi ezen óhajtók egyikének csoportjába sem

tartozunk, másról, mint csalódásról nem számolhatunk be. A műkedvelő poéta tipikus verseit találtuk a kötetben. Nem más ez, csak rimes próza, amely mögött egy rokonszenves magyar embert, de nem költőt ismer meg az olvasó. Baráti körben, fehér asztal mellett az ismerősök ünnepelehetik, de a kritika nem fedezhet fel benne értéket. (L.)

Győry Kálmán: Örök harc. Budapest, 1925.

Győry Kálmán egyszeriben két verskötettel lép elénk. (*Örök harc. Tűz a siratagban.*) Az első kötet verselésben való könnyed természetességet, hajlékony és gazdag nyelvkészséget tár elénk s ezen keresztül egy derék magyar ifjú szívének vergődése szól. Van benne valami bibliás íz, ami egész sajátos hangot ad, anélkül, hogy bármikor is erőltetett lenne. Érzik benne némi hajlandóság a kontemplációra. Ebből a kontemplációból született a második kötet. A sivatagba menekülés gondolata — amint az előszóban Alszeghy Zsolt írja — nem új, de itt a nemzeti érzés ihlető melege eredetivé teszi. Mégis sajnáljuk, hogy ilyen elnyúló ciklust adott: ez az ismétlődő hang zátonyra viszi, néha mesterkeltté teszi, pedig az őszinte érzés-ihlet eltagadhatatlan benne. Reméljük, hogy az igazi életbe beállva, az élet valódiabb és erőteljesebb hangját fogja megtalálni. (L.)

Darás Gábor és Rissányi József: Két életből. Újpest, 1925.

Darás Gábor és Rissányi József együttes kötete a *Két életből* címet viseli. Gyököcsy Endre írt hozzá előszót: van is valami hasonlóság a három poéta között, csak hogy Darás és Rissányi még nem találtak igazi stíljükre. Darás sóhajaiban van hangulat, de a forma nem áll teljesen hatalmában; úgy érzi az ember, hogy nem a hangulathból születik a vers, hanem a hangulathoz próbál egy verset formálni a poéta. Ez a formáltság még a stíluson is érezhető: csak ez magyarázhatja, hogy ez arc „sárbolt-szabású szemgödreiben Kossuth-ereklyék drága táborát és egy ezredét” lát! Nincs a kifejezés Rissányinak sem hatalmában: színező szavait, képeit kézen veszi, nem tudja magáévá tenni. Nála — hogy az arc látásánál maradjon a példa — „az olasz-ég szemnek fakult derűjét tört villám vágja!” (L.)

Tamás Ernő: Idegen istenek. Budapest, 1925.

Ady Endrének Párisból intézett dévényi betörése olyan verselő hatást zúdított a magyar költészet berkeibe, mely a régi költői hagyományokat tartalmi és formai szempontból teljesen félrelökte. Ez a verselő sereg a nemzeti költői iskola versalkotó tényezőivel — a strofászerkezettel és a rimmal — mit sem törődve a annak fejlődési lehetőségeit figyelembe nem véve, meghonosította a szabad verselést.

Ebből a körből való Tamás Ernő is, a „bílincs-rontó bátor”, akinek semmi a „köztáblák tíz parancsa... a nyomában írott vén rendelkezések, melyek milliókat igában tartanak.” Szidják bár őt a „zsoldos szolgál-lelkok”, ő mégis a faragott képeknek, az idegen istennek áldoz. Ez az idegen isten: a szép. (Ugyan nem értjük, hogy miért idegen isten a szép, hiszen mint ősi művészi alap nagyon is régi ismerős!)

A költő új tartalommal és új formával óhajtja magára vonni a figyelmet. Ha azonban keményen arcába nézünk az új embernek, mikor a meghajszoltaknak énekel, vagy mikor a hajnali misék iges papnőjét látja új hajnalok felpirosulásába meredett nagy szemével, vagy mikor az otromba s megcsúszott és a nyakát törí és düglöten terül el a nagy féreg, akkor látjuk,

hogy az új emberben az Oroszországból jól ismert világmegváltó entellektüel arca sötétlik felénk.

A „világvajúdás“ bombasztjain kívül a szerelem is megszólal a füzetben. A modern mulatók szerelme ez. A „vérbuggyanás“ dalnoka a testet dicsőíti csupán s még a kéz és láb körméről is van mondanivalója. Ereinek lüktető riadalma boldog örületbe zuhantja. Az első csók-ölelés éig ragyogó extázisát könyörgi és rendeli öröknek. Asszonya vére ha árad, a férfi testével-vérével áldozik meg.

Nem hagyhatjuk szó nélkül azt az istenkáromlásszámba menő profanizációt, mellyel a katolikus vallás legszentebb dolgairól nyilatkozik. Költőknél ugyan nem kell teológiát keresni, de a nő pompás fehér testét a misék fényében felragyogó ostya fehérségével összehasonlítani: otromba vallásgyalázás vagy legalább is durva tudatlanság. Úgy látszik a költői szabadosság határa szabad-verselő költőknél lényegesen kitágult, verssoraikkal együtt.

A rímeknek és a régi versformáknak nyoma sincs a versfüzet ütemeiben. A legrövidebb sor egy ütemes, a leghosszab tizenhárom ütemes. A sorok ütemeinek száma ezen határon belül minden szabályozás nélkül változik. Könnyű mesterség, kár hogy annyira untató.

Nem foglalkoztunk volna a füzettel annyit, ha szelleme, tárgyköre, stílusa, vezetése nem volna tipikus jelenség. De ma a zeneietlen strófafagyártás s a nagyfüstű, de zavaros égésű lírai erőlködések korát éljük s erre rá kellett mutatnunk.

(H.)

Vidor Marcel: Muzsikál az élet. Budapest, 1925.

Könnyű tárgyrajzok, hangulatképek, az élet, a mindennapiság változatos színű tarka-barka palettájáról. A költemény címében megvan a motívum, melyre a költői megokolás következik. Olyan kérdés-felelet formájú költemények ezek. A motívum felhangzik és legott a variálásnak enged helyet, hogy újra felbukjék, mintegy tartó tengelyéül a versszerkezetnek. A motívumok nem ömlenek gazdagon, de annál színesebbek a variációk. Csupa zene, csupa dallam, csupa trilla, valósággal muzsikáló élet. Vidor Marcel, korábbi kötetekben, még megtartja a régi költői formákat: a verssort, verszakot, rímet, itt azonban már búcsút mond a versornak, versszaknak; csak a csilintgő rímet alkalmazza a dallamosság fokozására. Ezzel azután ügyesen is bánik, olyannyira, hogy már szinte a ritmus vezeti, nem a tartalom. A mondat-formából is a tömondatot kedveli. Szinte töredékes a beszéde. Legyen szabad ennek kapcsán néhány megjegyzést tennünk modern líránkról. Mai költészetünk a stílust a költői érzékoltetésnek szinte egyetlen eszközévé avatta. Széttörte a ritmus, a rím, a versszerkezet korlátját és szabadon csapong, mint a pici testű, nagy szárnyú színpompás pillangó, mely az első gyöngye érintésre elveszti hímorát s alig marad belőle más, mint a vergődő test. A stílusnak és zenének együtt kell haladnia a versben, mert bármelyik előnyrejtése csak tisztavirágot terem, ha még oly színes költői kéz ápolgatja is azt.

(H.)

Kiss Dezső: Hazám. Budapest, 1925.

Ebből a verskötetből a gúszakötött Magyarország jajeszavát halljuk. Kár, hogy a költő nem képes nemes gondolatait fenséges szárnyalással megazdaltatni. De ha hiányoznak az erők, dicsérendő az akarat. Ha nem küldetés énekes is a szerző, a maga baráti körének kedves emléket adott.

(H.)

Thirring Gusztávné Waisbecker Irén: Dalok és mesék. Budapest, 1925.

E gyűjtemény első részét a hazájáért és családjáért aggódó nő és anya írta. A második rész az évszakok képeiben végig halad a tavasztól, a fiatal leányka ábrándozó költeményeitől, a fiatal asszony boldog emlékeitől egészen a letompított fényű őszi és a halál gondolatával megismerkedő téli életszakig. Az utolsó rész ismerteti a szerző propaganda-munkásságát, amelyből a költemények jórésze is fakadt.

Ezekben a dalokban és mesékben annyi az őszinteség és természetesség, hogy hatásukat nem tévesztik el. Van azonkívül bennük még valami: mély tűző hazafiság és igazi keresztény vallásosság. A feltámadásunkba vetett hitet élénk erővel szólaltatja meg. Egyik formája ez a könyv a magyar irre-denta kátekának. Ebből a célból már tót nyelven is megjelent. Fordításban némelyik darabja a külföldre is került. (Kőrösparti.)

Váry Rezső: A Rittmeister-család. Budapest, 1925.

Váry Rezső jó elbeszélő. Ezt a regényét a nemes magyar tendencia teszi vonzóvá. Benne — fölöslegesen Lajtavár neve alá van rejtve, de minden apró-lékos részletével megismertette — Sopron magyarságának és németiségének össze-ütközését, majd összeolvadását rajzolja egy képzelet-formálta történet kereté-ben. A magyar tendencia rokonszenvesen emeli ki a magyarság harcosait és álcázza le a nagy-német agitátorokat; a mese is végig érdekos; — művészeti szempontból a sok vezércikk-eszöveget sajnáljuk benne. Jobb lett volna ezt a mese önkéntelen tanúságaként megszüvegezetlenül hagyni. Dícsérhetjük támá-jának ügyes kiválasztását, friss típusrajzoló erejét és soproni emlékeinek ele-ven megrajzolását. Történetének érzelmi vonzóereje is megérdemli, hogy fel-hívjuk regényére a figyelmet. (L.)

Erdős Renée: Teano Ameryll egyszerű élete. I. A hárfás. Budapest, 1925.

A mai főváros sajátos — sokszor nem rokonszenves — felvilágosult leánytípusát Erdős Renée nagyon jól ismeri. A kép, amelyet a legbecesebbnek látszóról, Teano Ameryllről, rajzol, erkölcsi szempontból bizony nem vigasztaló. A regény művészete szempontjából azonban az a kérdés, hű-e a kép? Az író nő sokkal avatottabb művész, minthogy a hűség belső és külső motivumait el-hanyagolná. Meséje is mindvégig érdekos, csak a felfogása üt ki a megszokott magyar úri felfogásból. Úgy látszik, Erdős Renée is úgy osztályozza az asszo-nyokat, mint egyik szereplője: „Az első csoportba sorozom azokat a nőket, akik a nagy szerelmekért születtek. A második csoportba azokat, akik fel-aprózódhatnak kis szerelmek között. A harmadik csoport az úgynevezett tragikus szerelmek csoportja.” Az ő szemében, „az asszonyok nem is asszonyok, ameny-nyiben valóban csak anyák és feleségek.” Hősnője, a házarmazásánál fogva nagy szerelmekre determinált Ryll, ezt az úri emberek szemében nem rokonszenves egyéniséget még azzal tetézi, hogy egy tisztességes, becsületes, derék ember összeomlásának válik okává. Ennél az író nő felfogása egy még visszataszítóbb elvet dekratál: hogy a férfi a házasság előtti szerelmi kiadás nélkül képtelen a házasságra. Íme a regény légköre: ami ezen felül művészi lehet, az művészi a regényben. (L.)

Komáromi János: Hé, kozákok. Budapest, 1925.

Komáromi Jánost az eredeti, sőt groteszk emberhez vonzó érdeklődés

most egy új típus megrajzolására csalta el: egy érdekes paraszttársaságot rajzol, amely a virtuskodásban éli ki erejét. Ennek a társaságnak a hatósággal való összeütközései szövődnek e könyvben regénnyé. A regénymese kevés a kötetben, a groteszk-alakok mulatságos volta is hiányzik, de az eredeti helyzetek, megszólalások, küzdelmek és lelkületek rajzában a régi pompás erő jelentkezik. Kár, hogy a regénnyé-símítást az élmény-élmékek élessége megakasztotta. (L.)

Bartóky József: Szivárvány. Budapest, E. n.

Van az idősebb ember írásaiban valami, amit az ifjabb író hatásából mindig nélkülöznünk kell: igazi élettapasztalat. Egészen más szemmel nézi az ilyen író az embert, a szenvedélyt, a tettet, — józan megértéssel, humoros mosollyal, kedves biztatással. Bartóky József írásainak is ez a tónusa, ez a bája. Nem a fantáziája nagy, nem témája gazdag, nem az ötletekben eredeti, — csak sokat látott és sokat megélt. Különösen az élet kapuja körül lépkedőket érti: a gyermeket és az öreget. Meleg szívvel mond róluk meséket, jókat, ártatlanokat, tisztákat, amilyeneknek az embereket szereti. Nem bonyodalmasak a történetei, rendesen vázlateszerűek csupán; nem is az érdekesség szempontjából bogozgatja őket, hanem úgy mondja el, ahogy azokat az életből elleve a szívével újraálmodta. Épp azért a művészi vagy egyéb tendenciát szolgáló elbeszélések el is maradnak az egyszerű élményelmondások mögött: a közvetlenség vonzóereje hiányzik amazokból. A hang melege azonban ilyenkor sem hiányzik meséjéből, csak a talaja idegenebb, keményebb. A ma magyar elbeszélői között a nemeslelkű magyar úr szíve az ő írásaiból érzik ki legjobban. (L.)

Bodnár Gyula: Mikes. Budapest, 1925.

Két kép Mikes Kelemen törökországi életéből. Az első kép 1718 július havában Bujükdérén, Bonnac francia követ házában, a második 1761 októberében Rodostóban történik. Mikes megszereti Bonnac leányát, Irénét, de a kényelemben nevelt leány nem hajlandó vele megosztani szomorú sorsát. E szerelem emléke állandóan tovább él Mikes lelkében. Halálos ágyán is Iréne képét látja lázalmában. Szerelmesének megbocsátva hünyja le fáradt szemét.

A rímes, hatos jambusokban írt drámai kép kedves egyszerűségében és Isten akaratán megnyugodó lemondásában mutatja be a Törökországi Levelek szerzőjének alakját. Iréne iránt támadt szerelmét szükségesnek tartja a drámaíró jegyzetben magyarázni és azzal megokolni, hogy „Mikesnek Zsuzsihoz fűződő érzelme nem lehetett életre kiható, komoly szerelem, olyan, melynek feláldozása növelte volna Mikes lemondó életének, csalódásának terhét.” Egyet azonban elfelejt a szerző, azt, hogy Mikes történeti alak, már pedig a történeti igazság a drámában nem tűr meg lényegbe vágó módosítást. Kőszeghy Zsuzsit, Mikes, amit szintén leveleiből tudunk, szerette és nőül is akarta venni. Ezzel a ténnyel hogyan egyeztethető össze Iréne iránt való szerelme, ami nem valószínű. Kiseb valószínűtlen az a beállítás is, hogy Mikes Irénével éppen akkor szerelmeskedik, mikor a követnél a bujdosók életére örökre kiható megbeszélések folynak a békekötést illetően. Ha ezen a megbeszéléseken Jávorka kurucvezérek ott van két nemes apród, éppen Mikes, a fejedelem belső kamarása, vajjon ne tudná ő szerelménél többre tartani a bujdosók sorsát?

A dráma kisebb személyeinek jellemzésében sok a találó vonás. Különösen sikerült Luis fontoskodó és Zaid hűségese rajza. Az egész műben érezzük

Mikes közvetlen lelkét, amit olyan szerencsésen szólaltat meg a szerző leveleinek kifejezőesséivel. A könyv kiállítása az első kép színterének akvarelljével csak növeli a mű kedvességét. (H.)

Baros Gyula: Jókai és Arany. Budapest, 1925.

Az adatokban gazdag értekezés Jókai és Arany összeköttetését világítja meg. Az összeköttetés Arany és Jókai között 1847-ben kezdődött és tartott egészen 1880-ig, amikor Jókai a Petőfi-Társaság nevében egy küldöttség élén előszóval üdvözölte a Toldi Szerelme íróját. A közölt adatokból kitűnik, hogy barátságuk története nem egyszerű ismerősi viszony históriája, hanem egy értékes lelkiségnek egy másikra négy évtizednél tovább észrevétlenül gyakorolt befolyása. Arany szinte pályakezdése óta szemmel tartotta nagyrahivatott költőtársát s tanítványai számára Nagykőrösön tartott előadásaiiban már akkor szép jövőt jósol neki, mikor Toldy Ferenc iskolai irodalomtörténete még meg sem jelent. Levelezésének egyes helyeiből megállapítható, hogy észrevette művészete árnyoldalait, de a nyilvánosság előtt, mint szerkesztősége korából tudjuk, még Gyulaival szemben is enyhíteni iparkodott a kritika élességét. Jókai hálás is volt ezért s a Negyven év visszhangjában egyenesen kimondja, hogy sokat köszön ugyan Gyulainak, de még többet Aranyának és Keménynek, kik ha nem nyilvánosan is, de magánhasználatra szánt bírálaikban olykor „kegyetlenül” bántak vele s ezt nagyon jól tették. (H.)

Osváth Gedeon: Petőfi aszódi ifjúsága. Aszód, 1925.

Petőfi Sándor születésének százéves évfordulója nemcsak azt igazolta, hogy a nagy lírikus halhatatlan alkotásai ma is élő kincsei a nemzet nagy egyetemének, hanem azt is, hogy tüneményes életének mindmáig vannak felderítetlen, vagy kevésbé ismert részletei. A százéves évforduló alkalmából ez a könyv Petőfi aszódi tartózkodásának körülményeit tisztázza, egyben megrajzolja a költő első szerelmének, Cancriny Emiliának, érdekes alakját. A szerző ezen Petőfire vonatkozó irodalomtörténeti adat megvilágításán kívül, még sokkal messzebb célt is tűzött maga elé: meg akarja a középiskolai ifjúságnak gyökereztetni a Petőfi-kultuszt, melynek az aszódi év. Petőfi-reál-gimnázium lenne a középpontja, letéteményese és irányítója. Ez okból nemcsak emléktáblával jelöltette meg Petőfi deákori tartózkodásának helyét, hanem az intézet rajztermében ereklye-gyűjteményt állított egybe. A gyűjtemény gondozását és szaporítását a gimnázium fenntartó testülete és tanári kara buzgalommal folytatja, hogy „ébredtartsa a tanuló ifjúságban a Petőfi-emlékek tiszteletét s mint egykor majd a magyar tanuló ifjúság zárandokhelye, értékes tanulságot szolgáltatson eljövendő századok előtt a nemzeti lélek fejlődéséhez is”. Izmosodjék ez a nemes gondolat s legyen Petőfinak aere perennius emlékjele. (P.)

Bene Kálmán: Arany természetérzéke. Csurgó, 1925.

Ez a szerény kis elmefuttatás a nagyközönségnek készült. Nagy tárgyszeretettel mutatja be azt a viszonyt, melyben Arany János a természettel él. Megállapításai, hogy Arany János természetérzékében is epikus, hogy a legapróbb részletekig pontos megfigyelő és hogy a természeti képek alkalmazásában is mindig reális, nem újak. Mindezekre már Riedl Frigyes nagy Arany-tanulmánya is rámutatott. Melleleg szólva Arany Jánosnak a szerző által felsorolt állatai közül a pulyka, fűrj, vadkan, bivaly, macska, tehén kimaradtak,

feltűnő, hogy Toldi igazán művészi alkotású természeti képei, hasonlatai, meg-
személyesítései elkerülték a szerző figyelmét. (H.)

Budaváry László: Az oszlányi tündér. Budapest, 1924.

A regény meséje Róbert Károly uralkodása elején a felvidéken játszik. A királyhű két régi jóbarát, Szabotay András és Oszlányi Miklós, szomorúan szemléli a pártharcok dúlását és a királyi tekintély hanyatlását. Békességet szeretnének, jobb időket várnak. E helyett azonban súlyos megpróbáltatások azakadnak rájuk. Szabotay András kedelei várát Orczy Dénes, Csák Máté kegyetlen martalóca, éppen akkor rohanja meg és dúlja föl, mikor Szabotay Máriának, a szintén királyhű Kalárdy Bélával való esküvőjére készülnek. Oszlányi Katalin, az oszlányi vár gyönyörű tündére, csak nehéz küzdelmek után nyujthatta kezét Sellyei Domonkosnak, Csák Mátétól a királyhűségre tért derék vitéznek. A középkori mesét egyes elbeszélő készséggel adja elő a szerző, de a jellemzésben a lélektani rugókat még nem találja meg biztosan. Személyei készen lépnek a regénybe és minden jellembeli alakulás nélkül végzik el a nekik szánt feladatot. A nem lélektanilag fejlesztett jellemzés magyarázza az olvasónak azt az érzését, hogy a regény egyes hősei elhatározásukban ingadozók s a döntés percében nem tudják, mit csináljanak. Orczyné szörnyű halála, szinte rémregényeszerű. Elismerést érdemel a regénynek tiszta erkölcsi levegője, továbbá az a hazafias lendület, mely nemcsak áthatja, de valósággal fűti minden sorát. Stílusa szónokias, mondatai bőven ömlenek, főleg az érzelmes helyeken. (H.)

Nagyszalontai gyűjtés. Kodály Zoltán közreműködésével szerkesztette Szendrey Zsigmond. Budapest, 1924. 402 l. Athenaeum. (A Kisfaludy-Társaság Magyar Népköltési Gyűjtemények XIV. kötete. Szerk. Sebestyén Gyula.)

Fáradtságos gyűjtőtevékenységnek gazdag eredményét látjuk ebben a kötetben. Bár a munka oroszlánrészét a nagyszalontai diákok végezték, a szakszerű vezetés és egybeállítás szembeüt. Nem vettek fel oly darabokat, dalokat, meséket a gyűjteménybe, melyek lényegtelen szövegegtéréseket tartalmaznak. Az ottani nép lelkivilágára erősen jellemző a gyűjteménynek minden sora. Külön veszi a kötet a bethlehemes játékokat, balladákat, dalokat, meséket, mondákat s a végére helyesen csatolja a dallamok gyűjteményét. Számos jegyzet Sebestyén Gyula, Szendrey Zsigmond, Berze Nagy János és Kodály Zoltán tollából. E jegyzetekben gondos összehasonlításokat találunk a gyűjtemény darabjainak különféle változatairól s a témavándorlásokról. A változatos anyag bepillantást enged a magyar ritmusokat kutató problémájába is, úgyhogy nemcsak a néprajzzal foglalkozók, hanem a magyar ritmus kutatói is érdekes megfigyeléseket nyerhetnek. Más kérdés, hogy a gyűjtemény egyes balladáit hatottak-e Arany Jánosra. Az olyan népköltési forrást, minő a *Sdra asszony*, sehogysem szeretjük. (P.)

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE

(Folyóiratok és hírlapok irodalomtörténeti vonatkozású cikkei.

Munkatársak: *Alszeghy Zsolt, Baros Gyula, Brisits Frigyes, Gulyás Pál, Halász László, Madzsar Imre, Pintér Jenő.*)

I. Folyóiratok.

Akadémiai Értesítő. — 1924. évf. 7—12. szám. Berzeviczy Albert: *Id. Szily Kálmán.* Megemlékezés az elhunyt jeles tudós-ról. — *Bizottsági jelentések.* Ezekből kitűnik, hogy az 1923. évi Vojnits-jutalommal Harsányi Kálmán „Ellák” c. darabját koszorúzták meg. „A hún-hagyomány és monda kérdésének mai állása” c. pályátételre kitűzött Röck Szilárd-díjat Hóman Bálint nyerte el, az Akadémia nagydíját Vargha Gyulának, a Marczibányi-mellékjutalmat Szaboleska Mihálynak, a Szilágyi-jutalmat Berzeviczy Albertnek (Az abszolutizmus kora Magyarországon c. műve I. kötetéért), a Rákosi-díjat Papp Ferencnek (B. Kemény Zsigmondról írt művéért), a Névtelen alapító jutalmát Riedl Frigyes Petőfiről szóló hátrahagyott munkájának, a Sámuel-Kölber-díjat Palló Margitnak (Kökörcsin c. értekezéseért), a Nádasdy-díjat Vietorisz Józsefnek (Senki Pál c. pályaművéért), a Székesfőváros jutalmát Bartóky Józsefnek (Őszi esték c. kötetéért) ítelték oda. — Az I. o. választásainak eredménye: rendes tag lett Zolnai Gyula; új levelező tagok: Jakab Ödön, Jakubovich Emil, Kéky Lajos, Petrovics Elek; külső tag: Becker Fülöp Agost. — *Némethy Géza üdvözlő beszédei* a székfoglaló tagokhoz (Zlinszky Aladárhoz, Szász Károlyhoz, Volnovich Gézához, Schmidt Henrikhez, Thienemann Tivadarhoz, Zolnai Gyulához).

1925. évf. 1—5. sz. — Berzeviczy Albert: *Ünnepi beszéd* Pest vármegye Jókal-ünnepén. — Badics Ferenc: *Adalékok a Bánk-bán történelmi forrásaihoz és magyarázatához.* A szerző utalva az Irodalomtörténeti Közlemények 1910., 1912., 1913. évfolyamában olvasható Bánkban-tanulmányok tévedéseire kimutatja,

hogy különösen fontos hatással volt Katonára Kézai krónikájának „függeléke“ és II. Endrének egy 1222-ben kelt kettős oklevele; közvetlen forrása pedig valószínűleg Bonfini volt. — A *Bizottsági jelentések*-ből kitűnik, hogy az 1924. évi Vojnits-díjat Zilahy Lajos „Süt a nap“ c. darabjának ítelték oda. — *Jelentés az akadémiai választásokról*. Az 1925. évi nagygyűlésen megválasztottak az I. osztályba tiszteleti tagnak: Ravasz László; rendes tagnak: Horváth Gyula; levelező tagnak: gr. Zichy István és Zsigmond Ferenc.

Athenaeum. — 1925. évf. 4—6. sz. Magyary-Kossa Gyula: *Adatok a magyar génusz biológiájához*. Érdekes esetek és megállapítások nagy íróink életéből a címben írt tárgy kapcsán. (Pl. Arany J. azok közé az emberek közé tartozott, kiket újabban eidétikus-aknak neveznek a lélekbúvárok: kik rövid idei ránézéssel meglátják valamely tárgynak minden részletét, észreveszik egy életjelenségnek minden fázisát és hallucinatorius pontosságú, maradandó szubjektív optikai szemléleti képet nyernek róla.)

Budapesti Szemle. — 1925. évf. 2. sz. Berzeviczy Albert: *Színészet és zene az ötvenes években*. A címben jelzett két művészeti ág egykori állapotának s az irodalommal való kapcsolatának részletes ismertetése. — Elek Oszkár: *Jókai és az oroszok*. (I.) A szerző abból indul ki, hogy hazáján kívül a legsajátosabb szerepet a törökök és oroszok játsszák Jókai regényeiben meg novelláiban; majd bizonyos tárgyi csoportok szerint (I. Oroszok és magyarok, 1. A pánszlávizmus; 2. A szabadságharc; 3. Küzdelmek a jövőben. II. Orosz-török háborúk) sorra ismerteti az idetartozó munkákat.

3. sz. — Berzeviczy Albert: *Jókai*. E nagy író már azért sem mulhat el soha, mert költői birodalma oly óriási, hogy alig képzelhető oly érdeklődés, mely e birodalom határán kívül találná magát. Talán legnagyobb művész a táblabíró és reformkor életre-keltésében. — Takáts Sándor: *Jókai, a jó kertész*. Jókai nagyszerűen értékesítette regényeiben és elbeszéléseiben természetrajzi és kertészeti ismereteit. — Elek Oszkár: *Jókai és az oroszok*. (II.) Irodalmunkban egyetlen írónk sem foglalkozott annyit az oroszokkal, mint Jókai Mór. Az 1849-ben feltetsző orosz vész, a török-orosz háborúk dúlásai, a lengyel fölkelés eseményei élénk érdeklődésre serkentik, de az oroszok történetének régebbi korszakait a Oroszország belső viszonyait éppen ily lenyűgöző erővel ragadják meg. B. Kemény Zsigmondban és Kötövösben az orosz inkább a

politikust szólaltatta meg, művészi érdeklődésre nem ihlette őket.

4. sz. — Zelovich Kornél: *Széchenyi és a magyar közlekedés-ügy.* (I.) A címben írt kérdés történelmileg megalapozott és sokféle vonatkozásban igen érdekesen tárgyalta fejtegetése. (Az aldunai hajózó út; Az aldunai Széchenyi-út; A Széchenyi-Lánchíd.). — Dalmady Győző: *Emlékezések.* (Lapok a Kisfaludy-Társaság történetéből.) Irodalomtörténeti érdekességű följegyzések vonatkozással a szerző számos művének keletkezésére. — Voinovich Géza: *Dalmady Győző.* Dalos természet, életének minden eseményét versbe önti. A pillanatok költője. A szerelem mellett másik köre a hazafias érzés. Itt különösen akkor költői, mikor a magyar dicsőség képe igézi meg. Sok verse van a vármegye nemzeti szerepéről. Költeményei egész megalkotottságukban egyszerűek. Szerette verseit és szívesen vette volna, ha teljes gyűjteményüket a Kisfaludy-Társaság bocsátja közre. E vágya azonban nem teljesülhetett.

5. sz. — Zelovich Kornél: *Széchenyi és a magyar közlekedés-ügy.* (II. közl.) Széchenyi nemcsak gyakorlati értékű eszméket vetett fel a magyar közlekedésüggyel kapcsolatban, hanem országos pénzalapot is igyekezett teremteni nagy céljai megvalósítására. Önzetlenségét mutatja, hogy mikor a helytartótanács közlekedési osztályának vezetését rábízták, fizetést nem fogadott el. A szerző ezután részletesen ismertette a legnagyobb magyarnak a Tisza-szabályozás s a vasutak létesítése körüli fáradozását, közlekedési politikájának és alkotásainak értékét állapítja meg.

6. sz. — Pap Károly: *Arany széptani jegyzetei.* Arany János 1855-ben Szilágyi Sándor támogatásával — iskolai célra — egy 50—60 ívnyi Olvasókönyvet szerkesztett, amelynek anyagát irodalmunk jeles termékeiből válogatott szemelvények tették. A helytartótanács a könyvet nem engedélyezte. Valószínű, hogy e munka elméleti része s a szóban forgó „Széptani Jegyzetek” tartalmi anyaga ugyanaz. E Jegyzetek két részre oszlanak; u. m. egy bevezető esztétikaira s egy csaknem két akkora terjedelmű poétikaira. Utóbbi a cikkíró szerint hihetőleg eredeti, míg amannak forrását Arany nagy elméleti készségén kívül a korabeli magyar esztétikai irodalom eredményeiben kell keresnünk. „Jegyzetel” írásakor Arany főként három könyvre támaszkodik; ezek: 1. a körösi iskolába is bevezetett Mozart-féle Lesebuch harmadik kötete (1854), mely a költői és prózai előadás formált kiváló német esztétikusok műveiből vett szemelvényekben tárgyalta; 2. Greguss

Akos: Szépészet alapvonalai (1849); 3. Purgstaller József: A Szépészet vagy Aesthetica elemző módszer szerint.

Egyenlőség. — 1925. jan. 3. *Jókai és a magyar zsidóság.* Filoszemita idézet Jókai Kétszer kettő négy c. művéből, mely „a legszentebb, legtisztább apológia egy üldözött, megalázott nép becsületének rehabilitására”. — Jan. 24. kk. sz. Gábor Gyula: *Jókai és a zsidók.* Azt fejtegeti, hogy Jókai mennyire szerette a zsidókat. „A hibáikat nem szépítgette, de erényeiket sem engedte elhomályosítani”. Már az iskolában arra törekedett, hogy a zsidó diákokat kellően megbecsüljék. Később Kecskeméten zsidó gyermekeket tanított s itt alkalma nyílt megismerni a zsidó családi élet bensőségét. Első számottevő irodalmi dolgozata, a *Zsidó Fiú* c. dráma, ugyanazt a célt követte, amelyet Shakespeare tűzött maga elé a *Velencei Kalmárban*: megmutatni „mivé sülyesztí az üldözötteket az igazságtalan elnyomatás”. Egyetlen regénye, melynek zsidó a tulajdonképeni hőse, a halála előtti esztendőben megjelent *Mi Lengyelünk.* Ebben a hithűséget mint a legnemesebb erényt állítja elénk. — Febr. 21. Bánóczy József: *Jókairól.* Szerzőnek az I. M. I. T. Jókai ünnepélyén tartott elnöki megnyitója. — Febr. 28. *Jókai Mór és a komáromi zsidó pap.* Jókai és Schnitzer Ármin barátságáról. — Márc. 14. Baracs Marcel: *Jókai Mórról.* Az O. M. I. K. E.-ben tartott emlékbeszéd. Szerző örömmel állapítja meg, hogy senki sem akad, aki azt merné mondani, hogy Jókai, ha ma élne, revízió alá venné a zsidóságról vallott szabadelvű nézeteit s büszkén utal arra, hogy az első írott munkája a *Zsidó Fiú* volt, utolsó átélt regénye pedig a zsidó asszony.

Egyetemes Philologiai Közlöny. — 1925. évf. 1—6. sz. Binder Jenő: *Csokonai Dorotya-jának tárgya.* Kétségtelennek látszik, hogy Csokonai találkozott valahol és valamikor a Carneval-Quaresima olasz contrassoi-nak egyikével vagy másikkal, a legnagyobb valószínűség szerint G. C. Croce-nak idetartozó műveivel. Minthogy pedig itt Carneval és a vén szűz groteszk háborúsága különösen megfelel a vén nők iránt táplált összefüggő hajlamának, Quaresimát s vele együtt az egész akciót egy merész szökkenéssel megfosztva egyházi jellegétől, ezt a két alakot helyezte furcsa vitézi versezetének középpontjába, tudatosan nagyolva el karneval rajzát. Zolnai Béla: *Magyarország a francia irodalomban.* Könyvészeti adatok.

Erdélyi Irodalmi Szemle. — 1925. évf. 1—2. sz. Borbély István: *Gróf Széchenyi István.* A magyar nemzeti közművelődés és

társadalmi átalakulás lelkes apostolának pályájáról az 1825-ik év eseményeinek centennáriuma alkalmából. — Császár Elemér: *Három hónap magyar szépirodalma*. Az 1924. év utolsó három hónapjának irodalmi terméséről szóló beszámoló. Ismerteti Kozma Andor Faust-fordítását; Erdélyi József, Krüzselyi Erzsébet és Vietórisz József verses köteteit; Fáy Ilona, Karinthy Frigyes novellás köteteit; Ráskay Ferenc, Harsányi Zsolt, Kodolányi János, Komáromi János és Berde Mária regényeit; Földes Imre, Szederkényi Anna, Móric Zsigmond, Fodor László, Molnár Ferenc, Thury Lajos, Vitéz Miklós, Nyári Andor, Csathó Kálmán, Szenes Béla, Drégely Gábor, Liptai Imre és Lengyel Menyhért drámáit. — Bíró Vencel: *Szabó Károly mint történetíró*. Szabó Károly történetíró munkásságának vonzó rajza születésének századik évfordulójára. — —rb—: *Új hangok az erdélyi magyar lírában*. Három új erdélyi költő: Kövér Erzsébet, Molnár Sándor és Bárd Oszkár bemutatása.

— 3. sz. — Balázs András: *Jókai*. Emelkedett hangú megemlékezés Jókai Mórról. — Borbély István: *Egy magyar nábob*. A kolozsvári Magyar Színházban 1925 febr. 28-án tartott ifjúsági előadás bevezető beszéde. — Karl Béla: *1919-től 1924-ig Romániában magyar nyelven megjelent román nyelvtanok, szótárak és iratminta-gyűjtemények*. Hatvankét könyv ismertetése.

4. sz. — Kristóf György: *Kriza János*. Kegyeletes megemlékezés. — Borbély István: *Balogh Endre*. A költő temetése alkalmával mondott gyászbeszéd. — Kuncz Aladár: *A valuta*. A népies tárgyú színdarabok mai problémáiról s P. Gulácsy Irénnek a címben közölt pályanyertes színdarabjáról. — Csüry Bálint: *Centennáris Jókai-irodalom Erdélyben*. A Jókai-centennárium alkalmából megjelent Jókai cikkek címének és lelohelyeinek közlése. — Nagy Sándor: *Arany Toldi-jának egy szerkezeti saját-sága*. A költemény szabályos ketté tagolódásának és a tagokon belül az egyes események magasabb fokban való megismétlődésének fejtegetése és egybeállítása. — Bitay Árpád: *Virág Benedek és a román irodalomtörténet*. Adatközlés Virág Benedeknek és a latinos vagy erdélyi iskola tagjainak: Micu-Klein Sámuel, Sinkai György és Malor Péter gör. kat. szerzeteseknek érintkezéséről. — György Lajos: *Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája*. 115 eredeti verskötet és 9 fordítás címének, megjelenési helyének és idejének közlése.

Élet. — 1925. évf. 2. sz. Alszegehy Zsolt: *Herczeg Ferenc*. I. Herczeg írásaiból egy forrongó, átalakulóban levő társadalom képét ismerjük meg. Jellemzően tükröződik ezekben a társadalom minden osztálya, de a formálódás irányát legszemléletesebben hősnőinek lelkiségéből láthatjuk.

3. sz. — Alszegehy Zsolt: *Herczeg Ferenc*. II. A jelen társadalmának képét a múlté egészíti ki. (Pogányok, Bizánc.) Történelmi regényeiben is az ember érdekli, nem a történeti külsőségek, hanem az ember lelkisége. Van azonban mindig valami kapcsolódás a történeti témák és az író jelene között. Hatását elősegíti az a változatosság, amellyel az életet apró jellegzetességeiben ábrázolja. Mesetémában gazdag; expozíciója művészi leköltője az olvasó érdeklődésének. Színmű-termésének nagyobb része elbeszélő műveiből formálódott át; igazi érték itt a Bizánc.

4. sz. — Vucskits Jenő: *Jókai stílusa*. Jókai az első szépprózaírónk, akinek előadása mögött egész embert érezhetünk. Az ő stílusa csak mesél. Világnézetének talán a bravúrok szépségébe vetett hit a centralis gondolata és ebből fakad az írónak az a mélységes öröme, amely aranyos színnel vonja be minden mondanivalóját. Hatásának egyik titka, hogy a problémák korában az ő meséje törli le a verejtéket. — Erődi-Harrach Béla: *Jókai és a Hon*. 1875-ben a Hon szerkesztősége közös fényképpel ünnepelte meg Jókai ötvenedik évét; a kép alakjai közül csak Erődi-Harrach Béla van életben; ő mutatja be itt a képet és Jókai szerkesztőségének életét. — Pataky József: *Jókainé Laborfalvy Róza*. Fejlődését már Vörösmarty kritikáiból is megállapíthatjuk. A nyugodt fenség ábrázolásában volt elsőrangú.

5. sz. — Vas Tamás: *Irodalompolitika*. A közönség, a kiadó és az író közös, nemes munkája hozhat csak létre jó irodalmat. — Dénes Gizella: *Tarczai György*. Harmincesztendő irodalmi mult után érthetetlenül hallgat. A magyar katolikus író eszményét Cypriánban látja, a jövő irodalmában pedig a szociális érdeklődés túlsúlyát várja. — Alszegehy Zsolt: *Kiss József utolsó versei*. Az agg Kiss József félreszoríttatásáról panaszkodott. A mellőztetés okai: büszke, öntudatos zsidósága, amely a keresztény közönséget mindig elidegenítette tőle és ismételve hangoztatott magyarsága, amellyel a forradalmi ifjak táborából elmaradt. A mellőztetés fájdalmát önérzetes fejedelmi póz hangsúlyozásával enyhíti.

7. sz. — Pitroff Pál: *Rátkay László*. Ellenzéki politikus volt, de I. Ferenc Józsefet nagyra becsülte. Gyermekemlékeiből Szarvas Gábor alakja él a legfrissebben a lelkében. Színműírói pályáját Rákosi Jenő elismerése lelkesítette. Az ő népszínműve erős drámai összeütközéssel és lélektani következetességgel igyekezett a műfaj megnemesítésén. A kritikától megundorodott: íróasztalának dolgozik.

8. sz. — Vas Tamás: *Harsányi Lajos*. Modern szimbólikus költő, a látomások dalosa. Gazdag szépségekben tájképi költészete, a Fertő és Hanság képei. Hagia Sophia-jában a líra felavatottja. Kifejezésének szépségét különösen a jelzők és szóképek plasztikussága biztosítja. — Alszeghy Zsolt: *Palágyi Lajos*. Endrődi. Abrányi és Bartók stílusának korszakába tartozik. Ez magyarázza meg régebbi kötetében a verses elbeszélések divatját, dalainak témakörét, formáját és hangját. Innen az idegen motívumok bősége is. Ezzel összhangzatos nemzeti érzése: egyszerű szeretet a magyar nyelv és a magyar múlt iránt. Erős az egyéni értékének tudata, de csak ritkán bántó. Legnagyobb sikere: Vajda János barátságának megnyerése volt. Vajda hatása érezhető ötlet-epigrammáin. Öszintébb és melegebb a fiát sirató zsidó-versekben.

9. sz. — Pitroff Pál: *Sajó Sándor*. A nemzet napszámosa, fajának rajongója, büszke sorsok álmodója. Meleg a lírája: belül lüktető vér, kívül őszinte könny.

10. sz. — Brisits Frigyes: *Mécs László*. Az életérzésnek valami önmagát kereső, de ugyanakkor korlátlan s fegyelmezetlen lendülete és állandó nyugtalansága hullámszik, reszket rajta. Formailag túlzó és bizarr. — Tordai Anyos: *Lerél Pályi Edéről*. Lírájának a Magyarok Nagyasszonyához írott verse maradandó értéke.

12. sz. — Dénes Gizella: *Sziklay János ötven éve*. Dunántúli ember, a dunántúli halmok és a Balaton költője. Gazdasági tisztviselőnek készült, de újságíró lett. Tagja volt a Pesti Napló Jókai-korabeli gárdájának. hosszú időn át az Alkotmány szerkesztőségének. Regényeit nemes erkölcsi felfogás jellemzi. Szent Lászlóról szóló époszával most készült el, amikor írói pályájának ötvenesztendő állomásához jutott.

Fogorvosi Szemle. — 16. évf. 1—3. sz. Salamon Henrik: *Petőfi koponyája és rendellenes fogzatának meghatározása*. Az írásos följegyzésekből és Petőfi Sándornak fennmaradt arcképeiből megállapítja, hogy Petőfinak rendellenes fogzata volt, mert

kicsiny állsontjai voltak, szájpadrása kissé keskeny és magas volt, bal felső szemfoga erősen kiállt a sorból, jobb felső szemfoga szintén, de jóval kevésbbé. Összes alsó, elülső fogai erősen összetorlódtak. — XVIII. évf. 3 sz. Körmöczy Zoltán: *Jókai Mór születésének századik évfordulójára*. Lelkeshangú megemlékezés Jókairól.

Izr. Tanügyi Értesítő. — 1925. évf. 4–5. sz. Schichtancz Ármin: *Ünnepi megnyitó*. Az Orsz. Izr. Tanítóegyesület Jókai Mór centennáris ünnepélye alkalmából. — Szegő Arnold: *Jókai és az ifjúság*. Jókai az ifjúság írója, mert ő 80 éves korában is az maradt, aki a pápai kollégiumban volt: egy kék szemű, álmodozó nagygyerek.

Katholikus Szemle. — 1925. évf. 4. sz. Brisits Frigyes: *Széllné Vörösmarty Ilona emlékezései*. Vörösmarty Mihály leányának emlékezései 1854-től 1876-ig, Deák Ferencnek, az embernek, színes, jellemző adatokkal való megvilágítása.

Képes Mozivilág. — 1925 március 15. Zilahy Lajos: *Csilagokról*. A szerző művének alapgondolatát, nyilatkozata szerint, régen magában hordta, de londoni tartózkodása alatt formálódott benne ki teljesen. A Hyde Park közelében lakott, itt kapta meg az az ellentét, mely a parkban napról-napra nagy közönség előtt tartott vallási szónoklatok s a rácsen túl megnyilvánuló modern élet zaja közt megnyilvánult. Így lett a darab tengelye az a kérdés, vajjon mi teszi boldogabbá az emberiséget: a hit-e, vagy a racionalizmus? — Márc. 22. *A Juss*. Bibó Lajos nyilatkozata. Eszerint két év előtt írta darabját, mely „harc a földért”.

Külügyi Szemle. — 1925. évf. 1–3. sz. Morvay Győző: *The influence of the English literature in Hungary*. (Az angol irodalom hatása Magyarországra.) Mindazon nyomok egybeállítása, melyeket az angol irodalom és gondolkodás a magyar irodalmon és szellemi életen hagyott. Szent Margiton, Skótszág királynéján kezdve, akinek atyja Szent István udvarán talált menedéket, végig kíséri az irodalmi hatást századok szerint egészen Oscar Wilde és Bernard Shaw-ig.

Ma Este. — 1925. évf. 3. sz. P. S.: *Herczeg és Lengyel darabjai kerülnek előnek színre Pirandello színházában*. Pirandello Rómában színházat nyit a legmodernebb szerzők bemutatására. Ezek között Herczeg Ferenc: Tilla és Lengyel Menyhért: Antónia c. darabjával szerepel. — 5. sz. *Magyar szerzők olasz hősnői*. Az olasz vándorszínész-társulatok java része női vezeté-

alatt áll. E vezetők, akik rendszerint a társulat starjai, igen kedvelik a hatásos magyar darabokat. Így bemutatták Biró Lajos Rabló Lovag-ját, Biró Lajos és Lengyel Menyhért Cárnő-jét és Molnár Ferenc Farsang-ját, Herczeg Ferenc Sirokko-ját és Arany Borjú-ját. Szép sikere volt Herczeg Ferenc Kék Rókájá-nak és Molnár Ferenc Égi és Földi Szerelem-ének is. Molnár Ferenc azonban legnagyobb sikerét a Liliom-nak köszönheti, melyet egyszerre két színtársulat játszott.

Magyar Család. — 1925. évf. 1. sz. Tóth Kálmán: *Gárdonyi professzora Petőfi eredetiségéről*. Répássy Jánosnak, Gárdonyi Géza egykori tanárának, Ribizke álnéven írt régi cikkét közli, melyben Petőfi Sándor Faluvégén kurta koresma című költeményéről az van írva, hogy ez a vers német forrás nyomán készült. (A valóság az, hogy éppen fordítva történt a dolog.) — 2. sz. Cserépvári Lajos: *Jókai Pápán*. 1841-iki diákévének ismertetése, mikor Pápán együtt tanult Petőfi Sándorral. — 3. sz. Klobusiczky Kálmán: *Gárdonyi külföldön*. Gárdonyi törökországi, franciaországi, olaszországi, ausztriai, bajorországi és svájci utazásainak ismertetése. — Köveskúti Jenő: *Irodalmi középpontok*. Budapest mint irodalmi középpont nemcsak a nemzeti javak kincstára volt, de egyuttal az idegen csempészáruk lerakodója és a nemzetietlen hatások kiömlesztője. Ezért szükséges, hogy az egészséges vidék visszaszorítsa a pesti káros hatásokat. Ezért szükséges a vidéki irodalmi középpontok. — 4. sz. Köveskúti Jenő: *Jókai és a kritika*. Jókait egész pályáján erősen támadták, még pedig előkelő helyekről. A kritika támadásai nem ártottak neki, nem bénították meg munkakedvét, sőt fokozták erejét. — 5. sz. S. L.: *Kőrösi Henrik*. Irodalmi munkásságának méltatása 40 éves írói jubileuma alkalmából. — Havas István: *Elfelejtett költők*. Darmay Viktor, család névén Viczmándy Viktor, pályájának ismertetése és felújítása. — Köveskúti Jenő: *Jókai emlékezete*. A Jókai ellen intézett kritikai támadások igazságtalanságainak igazolása.

Magyar Ifjúsági Vöröskereszt. — 1925. évf. 1—2. szám. Lőrinczy György: *A százszentelős Jókai*. A kiváló regényíró megeghangú magasztalása.

Magyar Jövő. (Miskolc.) — 1925. évf. ápr. *Jókai tardonai papjának a fia elmondja, hogy élt Jókai Tardonán*. Életrajzi adatok Rácz István elbeszélése alapján a következő tárgymegjelöléssel: 1. Hogyan jött Jókai Tardonára. 2. Jókai sakkozni tanul. 3. Jókai vadászni megy.

Magyar Nyelv. — 1925. évf. 1—4. sz. Jakubovich Emil: *Adalékok legrégibb nyelvemlékes okleveleink és krónikáink tróinak személyéhez.* Az értekezés számos érdekes eredményén kívül figyelemreméltó az a megállapítás, hogy a Bécsi Képes Krónika szerzője valószínűleg „Kálsi Szomajon (Zomoy) fia Mihály fia Márkus“ volt, akinek életére 1336-tól 1358-ig vannak adataink.

5—6. sz. — Gombocz Zoltán: *Szily Kálmán mint nyelvész.* Szily Kálmán egész nyelvtudományi munkásságában pozitívista felfogása tükröződik; a szótörténet és a nyelvújítás története volt igazi terrena. Nálunk ő az első, aki, noha minden szimpátiája Kazinczy és Széchenyi korához fűzi, a nyelvújítással szemben tudatosan nem normális, hanem történelmi álláspontra helyezkedik. E történelmi álláspont folyománya, hogy a nyelvújítás szót a szokottnál tágabb értelemben használja. — Tolnai Vilmos: *Jókai és a magyar nyelv.* (I.) Jókai íróművészete lényegében naturalista művészet. Ezért J-t nem lehet oly értelemben nyelvművésznek mondanunk, mint Vörösmartyt, Aranyt. Jókai gyűjti a népnyelv kincseit, de a tájszó hitelessége iránt nincs érzéke. Gazdagságban fölülmulja a magyar szókincs nábobját. Aranyt is; hozzávető becslés szerint szavainak számát huszezerre tehetjük. E szóbőség lelki oka Jókainak nagy fogékonyságából és sokoldolú érdeklődéséből magyarázható. Sajátságos, hogy Jókai, aki valóságos tárháza a „magyarság virágainak“, egyszersmind az idegenszerűségeknek is gazdag példatára. Már pályája kezdetén felismerte az osztály- és csoportnyelvekben rejlő jellemző erőt. — Losonezi István: *A Lobkowitz-kódex olvasásához.* A Lobkowitz-kódex írója úgy látszik olyan nyelvjárást beszélt, melyben az *ly* és *j* változás már elég magas fokon volt. — Jakubovich Emil: *A legrégibb magyar missilis levél* Mátyás király uralkodásának utolsó éveiből való. A Kisvárdai Várday-család írásai közt maradt fenn. Dátálatlan, de tartalma alapján kora megállapítható. Kisvárdai Miklósnak írja fiútestvére Aladár, Visegrádról. — Szendrey Zsigmond: *Jókai tájszavai.* Adatközlés. — *Jelentés a Szily-jutalomról.* A M. Nyelvtudományi Társaság az 1924. évi Szily-jutalommal Tolnai Vilmosnak Halhatatlan magyar nyelv c. dolgozatát tüntette ki.

Magyar-Zsidó Szemle. — 1925. évf. 2. sz. Heller Bernát: *A biblia a költő Zrínyi Miklós műveiben.* A terjedelmes tanulmány szerint Zrínyi művei nemcsak tartalmukban, hanem előadásukban is mutatják a bibliaismeret nyomait. A költő a bib-

liai történelemből példákat, gyakorlati tanulmányokat, a zsol-tárokból számos szemléltető stíluselemen fölül áhítatot, a böl-cseség irodalmából eszméket merített. Rendesen nem szószerint idéz. Néha összevonja a hosszabb részleteket, néha átalakítja a Szentírás szavait. Érdekes, hogy Zrinyi stílusának bibliaszerű-ségét fölhasználhatjuk azoknak a bizonyítékoknak erősítésére, amelyek eldöntik, hogy a Siralmas Panasz nem Zrinyitől való.

Minerva. — III. évf. 6—10. sz. Huszti József: *Platonista törekvések Mátyás király udvarában.* (I.) A magyarországi platonizmus az olaszországi platonista mozgalmak visszatükröződése. Trapezuntius könyve és Leonardo Bruni Platon-fordításai Mátyás könyvtárában s az első magyarországi Platon-nyomtatvány azt mutatják, hogy a mélyebbre ható érdeklődés számára a talaj már a renaissance-platonizmus első korszakában elő volt nálunk készítve. Janus Pannonius is behatóan foglalkozott platonista tanulmányokkal, főleg Plotinosszal, föl-tehető, hogy kereste az érintkezést Firenzében e tanulmányok akkor már elismert fejével, Ficinus-szal. Bandidi az összekötő-kapocs, kinek személyén át Ficinus eszméi Janus Pannonius halála után Magyarország felé az utat újra megtalálták.

Mult és Jövő. — 1925 április. Kiss József *utolsó versei.* A költő ily című kötetének ismertetése. Az ismertető kifogásolja, hogy a kötetből több olyan verset kihagytak, mely a legvilágosabban tárja föl a költő zsidóságát. A fajvédők úgysem fogják fajmagyar költőnek elismerni Kiss Józsefet, a zsidóság előtt pedig minek elhomályosítani akár csak egy árnyalattal is Kiss József zsidó voltát.

Napkelet. — 1925. évf. 3. sz. Gróf Klebelsberg Kunó: *Jókai emlékezete.* A nemzeti közmegebecsülés több melegőre van szükség, ha azt akarjuk, hogy teljesen kifejlődjenek tehetséges emberek. A Jókainak és más nagyjainknak nyújtott ünnepi temetés az életben elszenvedett igazságtalanságokért nem ad kárpótlást a halottnak, sem föloldozást a nemzetnek. A magyar históriának különös hálát kell leróni a nagy magyar történeti regényíró iránt. Jókai a korhűséget nem dohos sírokból kiásott ruhafoszlányok és fegyverek pontos leírásában kereste, de bámulatos intuícióval megérezte a korok zamatát és történelmi levegőt tudott elővarázsolni. — Miskolczy Gyula: „*Forradalmár*” *Görgey?* Kossuth és Görgey elhídeglülésének eszlált lel-

kületük eltérő berendezése hordotta magában. Útjaik szétágaztak, mert Görgey nem volt forradalmár s a nemzetmentő akció az ő elgondolásában csak a nemzet nagy lelki szubordinációjának és győzelemre irányított akaratának valóságra váltásával lett volna kivihető. — Rédey Tivadar: *Kozma Andor*. Kozma viszonya mestereihez nem az epigoné, hanem a tanítványé, talán a tanítványi függés legszebb példája egész irodalmunkban. Lírai alaptermészetének Arannyal közös vonása a nemes zárkózottság. Legjellegzetesebb lírai indítékai is nem egyszer tárgyilagosan előadott vagy éppen látszólag távoli témákhoz kapcsolt alkotásokban jutnak erőteljes kifejezésre. Genreképeiben a satirikus vénájú Kozma inkább emberi részvétét juttatja szóhoz. Egyénisége valamennyire rokona a német Delev von Lillencronénak. Formai tökéletessége Kozmát mindig izgatta régebbi költői formák megújítására is. Új Faustfordításának legművészebb értéke az, hogy a részeket mindig az egésznek szelleméből sarjasztja, a helyi szín és íz mögött megéreztetni a szerves kompozíciót. — Tolnai Vilmos: *Jókai*. A nagy regényíróval kapcsolatos egyéni élményekre is hivatkozó cikk szerint Zsigmond Ferenc Jókai-monográfiája méltó bevezetés az ünnepi esztendő gazdagnak ígérkező szimfóniájához.

4. sz. — Tolnai Vilmos: *Nagyszalonta népköltészete*. A Kisfaludy-Társaság Népköltési gyűjteményének XIV. kötete Szendrey Zsigmond nagyszalontai adalékait tartalmazza. Legérdekesebbek benne a helyi mondák, melyek Arany műveinek forrási szempontjából figyelemre méltók. — Miskolczy Gyula: *Gróf Tisza István levelei 1914 júniustól dec. végéig*. Beesések akár történeti, akár emberi dokumentumok gyanánt értékeljük őket. — Tóth Béla: *Magyarbarát költői iskola 1860 táján a francia irodalomban*. Thiles Bernard és Achille Millien magyar vonatkozású műveinek ismertetése. — Rácz Lajos: *Gróf Teleki József naplójából*. A Voltaire-nél, d'Alembert-nél való látogatása s Diderot-ra való följegyzések közlése.

Nyugat. — 1925. évf. 2. sz. Schöpflin Aladár: *Az Ady-üzlet*. Bírósági döntést kellene provokálni, amely tilalmazza a költők műveinek az üzlet harmincadjára kerülését.

3—4. sz. — Ignotus: *Jókai*. Jókai epikai hitelének az az alapja, hogy ő maga hisz az alakjaiban, ilyeneknek látja őket.

Elhíttetését magyar földön az támogatja, hogy képzelődése tipikus magyar képzelődés. — Fenyő Miksa: *Ady tragédiája*. Révész Béla új könyvének ismertetése. (Közben ilyen értékelések: „az Emlékezés egy nyaréjszakára szinte hideglelősen gyönyörű, a Krónikás emlék 1918-ból ótestamentomi fenségben ragyogó költemény“ stb.). — Krúdy Gyula: *Ady Endre éjszakái*. Alcíme és tartalma: Kalandjaim a költővel girbe-gurba pádi-mentumokon. (Folytatódik az 5–6. sz.-ban.) — Szilágyi Géza: *Lirai impressziók Füst Milánról*. Füst Milán a Damjanich-utcai kereskedelmi iskolában tanított; tanítványai szerették, de a tanárkodás csak mellékfoglalkozása maradt. Az írásnak „önzetlen, önfeláldozó, megszállott, elvénült“ stb. fanatikusa. Verseiből a Végtet lépéseinek olykor fenséges, olykor aljas döngése hallatszik. Kevés magyar novellaíró mer oly pokolmélynyire lebukni az emberi lélek büntermő alvilágában. Forgács Rózsi színháza most felújította Boldogtalanok c. színművét.

5–6. sz. — Buday Dezső: *Jókai lelke*. Hősei között gyakori a presztizs-ember. Aktív hősei: a három vasgyáros, a kincskereső és a fiskális. A passzív-hősök között alig van említésre érdemes. Annál tökéletesebb az ingadozó jellem rajzolásában, az önmaga lelkét vetítvén ki ilyenkor. Kedvence darabja a dandy, a mindentudó szélhámos, a romantikus hős, öreg és fiatal arisztokraták, ügyvédek, diákok, katonák, mérnökök, de mindegyiket sajátos árnyalattal festi. A szerelem nem volt nála a maga-maga problémája, hanem körüle fonódott az epikus elem. Nem erotikus, de azért megtalálja mindenki magának benne a maga kis érzéki gyönyörűségét. A vallásokra vonatkozó lapokon meglátszik, hogy Jókai a 30-as évek liberálisabb gondolkodásában nőtt fel. Spectális álmodozása egy külön arisztokrata-szociálizmust teremtett. A természetet elképzelte, de nem volt rá ideje, hogy megnézzze.

8–9. sz. — Nagy Lajos: *Szabad-e, lehet-e ma írni a magyar írónak?* „Ma a magyar irodalompolitika elzárkózik az őszinte, bátor és igaz gondolat elől.“ Ezért lát a cikkíró nivósökkenést a mai irodalomban a tíz év előttihez viszonyítva.

Pásztortűz. — 1925. évf. 2. sz. Valkó László: *Bartók József: Írói arckép*. — 3. sz. Kiss Ernő: *Bevezetés a magyarság szellemi életének mindazon eseményeihez, melyeknek századik évfordulója nyílik meg ez évvel*. A romantizmus és a vele föllépett liberálisizmus irodalmi hatásáról. — 4. sz. Grandpierre Emil: *Jókai*. Emelkedett hangú emlékezés Jókairól. — Várady Aurél: *Találkozá-*

saim Jókaiival. Jókai tordai, torockói és kolozsvári útjának ismertetése. — S. Nagy László: *Szép leányok kertje*. A komáromi Weinmüller Franciska irodalmi szalonjának rajza, ahova Jókai is bejáratos volt. — Rass Károly: *Jókai a jövő irodalmában*. Fantáziája és mesemondó képessége az a két érték, mellyel megvásárolta halhatatlanságát s amely a jövőben is biztosítja számára az olvasók szeretetét. — Siklóssy László: *Jókai — a könyv*. Jókai művei első kiadásainak vonzó ismertetése. — Gyalui Farkas: *Jókai két művének forrása*. A Rab Ráby és Rákóczi fia c. regények forrásait közli. — Többen: *Apróságok Jókairól*. Jókai életének erdélyi vonatkozású részletei. — Kristóf György: *Jókai napjai Erdélyben*. Jókai 1853 május 5-től június 1-ig terjedő első erdélyi tartózkodásának ismertetése. Az erdélyi élmények jelentősége Jókai költészetében. — Csüry Bálint: *Jókai a világirodalomban*. Közli Jókai műveinek 1900-ig megjelent idegen nyelvű fordításait és fordítóit. — Bitay Árpád: *Jókai és a bukaresti magyarság*. Rövid ismertetése Jókainak a bukaresti magyarsághoz való viszonyáról. — Walter Gyula: *Új Auróra*. A Pozsonyban megjelenő szlovenszkói irodalmi almanach ismertetése. — 5. sz. Valkó László: *Zilahy Lajos*. Írói arckép. — Kristóf György: *Jókai napjai Erdélyben*. Pesttől Kolozsvárig megtett útjának leírása és Jókainé kolozsvári vendégszereplése. — 6. sz. György Lajos: *Balogh Endre*. Szép megemlékezés az elhunyt íróról. — Pálffy Márton: *Kriza János*. Méltatás halálának 50. évfordulójára. — Kristóf György: *Jókai napjai Erdélyben*. Jókainé kolozsvári vendégszereplése és a Kolozsvártól Kenyérmezőig tett út ismertetése. — 7. sz. Bartók György: *Erdély lelke irodalmában*. Az erdélyi lélek zord tömörségének, az erkölcsi törvény előtt való meghajlásának és az élet mélységeit járó komolyságának jellemzése. Az erdélyi lélek Kemény Zsigmond műveiben jutott legteljesebb kifejezésre. — Kristóf György: *Jókai napjai Erdélyben*. A székelyföldi út ismertetése. — 8. sz. Kiss Elek: *A konzervativizmus értéke*. A múltba tekintés fontossága a mai erdélyi magyar irodalomban. — Tavaszy Sándor: *Böhm Károly személyisége*. A kiváló filozófus egyéniségének méltatása filozófiai irányával kapcsolatban. — Kristóf György: *Jókai napjai Erdélyben*. Székelyföldi út ismertetésének folytatása. — Kristóf György: *Greguss Agost*. Megemlékezés születésének százéves évfordulója alkalmából — 9. sz. Debreczeni István: *Arany Juliska*. Meleghangú megemlékezés abból az alkalomból, hogy Arany Juliska

maradványait új sírba helyezték. — Kristóf György: *Jókai napjai Erdélyben*. Visszatérés Kolozsvárra, a dézsi kirándulás, búcsúvétel. Hazaérkezés Pestre. — Császár Elemér: *Írók és kiadók, közönség és kritika*. Cikk a magyar irodalomnak a süllyedésből való kimentése és a közönség nevelése érdekében.

Népelet. — 1924. évf. 7—12. füz. Solymossy Sándor: *Körműves Kelemenné*. A székely népballada tárgyban rokon balkáni megfelelőinek ismertetése, a közös monda megállapítása, vándorlásának története és a székely népballada viszonyának felderítése. — Szendrey Zsigmond: *Történeti népmondáink*. Az Attila-mondák, a székely mondák s a honfoglalás mondáinak forrásai. — Körösi Sándor: *A cinkotai kántor meséjének ősei*. A mese első feldolgozója Ibn Abdulhakam Krisztus után 871-ben. Ettől kezdve 561 adaton át a mi mesénk, mely az 511—15. helyen áll 5 adalékkal. — Gulyás József: *Népi és folklorisztikus elemek Csokonai műveiben*. Igazolja, hogy Csokonai nyelve népies. A költő nagyra becsülte a népies szavakat és gyakran fordult kifejezésért a nép nyelvéhez. Szerepelteti a nép nyelvében nagy szerepet játszó állatvilágot, ismeri a magyar öltözeteket. A magyar népelet két érdekes alakját, a zsidót és a cigányt, jól rajzolja. Felhasználja a népies szokásokat és mulatságokat, babonás szokásokat, átkozódásokat.

Protestáns Szemle. — 1925. évf. 2. sz. Ravasz László: *Jókai Mór*. Jókai iránt akkor leszünk igazak, ha őt nem máshoz, hanem önmagához mérjük. Ha nem azért gúncsoljuk, ami hiányzik belőle, hanem dicsérjük azt, amit két kézzel ad. Nem lehet állítani, hogy világnézetben biblikus volt. De tény az, hogy a katolicizmus imponáló erejét, százados költészetét szakadatlanul érezte. A kálvinista kollégium életének legkedvesebb irodalmi megrajzolását ő adta; a falusi református papi élet belső szépségeit és csodálatos hőies-ségét ő énekelte meg legelőször és mindez ideig legszebben. — Baros Gyula: *Jókai és Arany*. Arany összes műveiben 1847-től kezdve találkozunk oly adatokkal, melyek a későbbi nagy regény-íróról való véleményére s a vele való összeköttetésre jellemzők. A szabadságharc vége felé Jókai megfordult Szalontán s akkor a Toldi szerzőjével is töltött néhány emlékeztető perccet. Később Nagykovácsán is vendége volt egy ízben Arany-nak. Számos nyoma van annak, hogy a két író szerkesztői minőségében is támogatta egymást. Barátságuk története nem egyszerű pajtási viszony története, hanem egy értékes lelkiességnek egy másikon

négy évtizednél tovább észrevétlenül gyakorolt befolyása. — *Két Jókai-levél.* A Bpest, 1893 dec. 22. és dec. 24. keltezésű, Jókai önkritikáját illetőleg érdekes levelek közül az utóbbi fontos felvilágosítást tartalmaz az egyházi szempontból kifogásolt regényrészletek magyarázatára nézve. Általánosságban is figyelemre méltó a levél e két mondata: „Egész irodalmi működésemnek az volt az irányzata, az olvasókat az ideál felé vezetni s mi volna magasabb ideál, mint a vallás? Én azt kívánom, hogy mindenki a saját vallásában idvezüljön“.

3. sz. — Pukánszky Béla: *A magyarországi protestáns exulans irodalom a XVII. században.* A XVII. század hetvenes éveiben kezdődő protestáns üldözés folytán számos prot. pap és tanító menekült Németországba. A menekültek, miután elhelyezkedtek, tollat ragadtak az üldözöttek védelmére. Az így keletkezett németnyelvű exulans-irodalom nevezetesebb munkásai Klesch Dániel és Kristóf, Pilarik István, Günther András. Az exulansok nyomorúságait költői formában Nowach Márton szóltatja meg először röpiratába toldva verses fohászaiban. — Hetessy Kálmán: *Baksay Sándor naplójából.* Baksay a jeles költő és ref. pap 57 évig élt boldog házasságban hitvesével. Mikor ezt a halál elragadta, özvegyen maradt társa naplójegyzetek alakjában örökítette meg lesújtott lelke szomorúságát. Ezek a valóságot jelentő naplórészletek is bizonyítják mennyire tekinthető megbízhatónak az az ábrázolási mód, mellyel egyik-másik modern regényírónak a kálvinista papok családi életét megosúfolta.

4. sz. — Hartmann János: *Az újabb erdélyi líra.* Az újabb erdélyi költők jelesebbjei nem programosan „nemzetiek“ s mégis izig-vérig magyarok. Közös jellemző vonásuk, hogy egyéniek. Aprily Lajos mélabús költeményeiben nem a szív napihíreit foglalja magába, hanem a lélek hangulatait. Modorában és hangjában van valami disztíngvált tartózkodás. Szép verse a Tetőn című, melyben az összeomlás utáni hangulatot festi. Nyelve árnyalatokban gazdagabb és szebb, mint a mi színtelen fővárosi nyelvünk. Költeményei, amint világnézetükben és érzelmeikben tiszták, úgy formailag is makulátlanok. — Reményik Sándor a hit és csüggedés, az önbizalom és skepszis változó hangú dalnoka. Verse nem magért van; a költő vigasztalni akar vele s szellemet idézni. Ez apostoli hivatáshoz hasonló felfogásnak az őszinteség és szárnyaló emelkedettség ad himnikus lendületet. Reményiket

etikai vonásai is a természethez vonják. Nem nyelv és forma-művész, mint Áprily, hanem stílművész, aki azonban nincs híjával a közvetlenségnek. — Olasz Lajos pesszimizmussal nézi az életet. Ereje a festésben van. Különösen az éjtszakát színezi gyöngéden. Képzeleteinek a festői vonása okozza, hogy versei jó része hangulatkép. Verskötete formailag csupa szabad versből áll. — Szombati Szabó István légköre komor, nyomasztó, de hangulatai inkább irodalmi hatásokban, mint világnézetben gyökereznek. — Tompa László kiforrott tehetség; jellemző tulajdonsága az erő. A lélek tehetetlenségét, gyötrelmeit, az élet bajait zendíti meg költői módon. — Walter Gyula költészete fiatalos örömtől és egészségtől pereg. Tehetsége szép reményekre jogosít.

5. sz. — Bodor Aladár: *A mai erdélyi nőírók*. R. Berde Mária a szerelem életének apró életjelenségei megfigyelésében és öntudatosításában fölülmúlja férfi író-társait. „Haláltánc” c. regényében ad magáról legkiterjedtebb képet. Moralitása tiszta, szigorú; a koncepció biztonságában és az előterjesztés előkelő könnyedségében egyik nőírónk se múlja felül. Lírája nincs még kötetbe összegyűjtve, pedig megérdemelné. — Nagy Emma az erdélyieknek Szentimrei Jenő mellett legmodernebb lírikusa. A hivatáshoz való törhetetlen és alázatos hűség, a sorsvállalás komolysága jellemzi legmélyebben líráját. Világnézete a legmodernebb, a diadalmas jövőé. Stílusa a legsajátabb. — Pálffy Gyula Irén költészetének arca a szegedi Tömörkényre emlékeztet. Prózaí epikája eddigelé leszélesobb beteljesedését, „Förgeteg” c. regényében érte el. Jelesek drámái is, főleg „Napáldozat” c. darabja, mely három új paraszttípust mutat be.

6. sz. — Ravasz László: *Az erdélyi lélek*. Erdélyben a nemzeti érzés élesebb, fájóbb és öntudatosabb. Erdély lelkének lényeges vonása az is, hogy e földön több a történelmi emlék és öntudatosabb a történelmi folytonosság érzése, mint otthonunk Magyarországon. Erdélynek ez az erős történetisége látszik irodalmában is, az epikának, a történetírásnak e földjén.

Színházi Élet. — 1925. évf. 8. sz. Erődi Jenő: *Száz Jókatadat*. Időrendi egybeállítás hónapok szerint.

Új Idők. — 1925. évf. 1. sz. Herczeg Ferenc: *Jókat Mór*. Mesemondó mohósága olympusi szarkaként keringet az élet fölött és ha odalenn valami fényesett látott, arra lecsapott, azt fölkapta és fölvitte felhőfénykébe... Költészete egy egész magyar világ. Ha valami új özönvíz elnyelné Magyarországot, Jókat Magyar-

országa még évszázadokon át folytatná magányos bárkaéletét a világ feje fölött."

4. sz. — Rákosi Jenő: *Költészet és kritika*. Állásfoglalás azok ellen, akik azt vallják, hogy némely poéta tökéletesebbet alkotna, ha gondosabban bánik tollával. „A poéta olyan, mint a madár. Mindig a maga melódiáját fütyüli... Fütyüli a maga módjára, a maga tempójában, a maga kedvtelése szerint." Szerinte, „ha Jókai lassabban és több önkritikával írt volna, fele annyi munkája (s ki tudja nem a legjobb-e) megíratlan marad, a másik fele pedig művésziességében talán nyert volna, de veszít őszinteségéből, közvetlenségéből, varázsából és abból a titokzatos erőből és hatásból, melyet a rendkívüli ember gyakorol alkotásaival az átlag-emberre".

Uránia. — 1925. évf. 4. sz. Lukács György: *Jókai emlékezete*. Jókai — noha elsősorban nemzeti író — munkáiban egyetemes emberi magaslatra emelkedik. Erkölcsei tisztaság, becsületre kényszerítő, ízlés és szemérmesség árad felénk regényeiből. Nagyságát eldönti egymagában az a tény, hogy írásai elemi erővel hatnak és ez a hatás nemzedékről nemzedékre állandóan átszáll. — Rexa Dezső: *Petőfi és Széchenyi*. Széchenyi és Petőfi személyi kapcsolata a nagy hullámverésben nem volt jelentékeny, de Széchenyire nézve nem volt közömbös. Különböző nagy érdekekért küzdöttek, de nem különböző szent meggyőződéssel, igazságuknak tudatával és azzal a hittel, hogy nem hiába teszik. — Szász Károly: *Tallozás a „Romemlékek”-ben*. Beöthy Zsolt kedves költője — a Romemlékek bizonyossága szerint — Vörösmarty és Arany voltak. Becses tanulmányai még a megboldogult jeles szerzőnek a Kazinczyról, Keményről, Madáchról, Szász Károlyról, Tisza Istvánról szólnak. Az új korcsirodalom veszedelmeit feltáró beszéde komoly intelem mindenkire, aki e haza sorsát a szívében viseli. — Ifj. Zolavszky Andor: *Az Ady-kérdéshez*. Mi volt az oka annak, hogy Adyban a keleti fajmagyar lélek egészen idegen szellemmel lépett sajnálatos mesallenciára? Felelet: a Szerelem és Pénz, Léda és a disznófejű Nagy Úr, továbbá a milieu, amelyben Ady élete kora ifjúságától lezajlott. A szerző ezután rámutat az Ady-kiadásoknak arra a hiányára, hogy nem jelölik meg némely vers fordítás voltát. Pl. az Új Versek-ben nincs megjelölve, hogy a „Paul-Verlaine álma” voltaképpen Verlaine Mon rêve familier c. versének fordítása. Valószínűleg így áll a dolog a Vér és Arany c. kötetben a „Halál rokoná”-val is, melyről már Gálos Rezső kimu-

tatta, hogy hihetőleg Dürmann Félix „Was ich liebe“ c. verse után készült. Az egymásmellett közölt magyar és német szöveg legalább erre enged következtetni. — Orbán István: *Az „Auróra-kör“* 1924 nyarán alakult. Elnöke Császár Elemér. Célja a fiatal magyar írók egyesítése a nemzeti eszme szolgálatában és a régi, nemes írói hagyományok ápolása. — Moesz Gusztáv: *A kertész-kedő Jókai*. Ha az ember Jókai kertészeti cikkei olvassa, azt a benyomást szerzi, mintha a költő el akarta volna hitetni az olvasóval, hogy ő sokkal inkább kertésznek, mint költőnek érzi magát. Feltűnő sok növényt ismerhetett, hiszen költői műveiben 600-nál több növényt említ! A ribiszkebokor adta neki azt a gondolatot, hogy megteremtette az „Üstökös“ c. élelaptopot. Szívesen szerepeltet kertészeket és botanikusokat regényben.

II. Hírlapok.

A Nép. — 1925. jan. 9. *Látogatás a Nobel-díj magyar jelöltjénél.* A Magyar Tudományos Akadémia az irodalmi Nobel-díjra Herczeg Ferencet ajánlotta. Most először történik meg, hogy az Akadémia ajánlást tett a nagy díjra. Herczeg Ferenc az újságíró kérdésére elmondotta, hogy mesemondó képességét már gyermekkorában észrevette. Munkái közül legtöbb előtanulmányt a Pogányokhoz és az Ocskay Brigadérosokhoz végzett. Darabjai közül a Kék Rókat bemutatták Milánóban és Rómában. Bizáncát is hamarosan színre hozzák. Svédországban is játszik színdarabjait. — Márc. 20. Farkas Sándor: *Gárdonyi Géza utolsó ráltóaláírása.* Feszty Árpádné Jókai Róza emlékirataiban levelek kapesán megemlékezik Gárdonyi Géza ifjúkori szerelméről. A költő fia Fesztyné előadását túlzottnak és kiszínezettnak tartja. Gárdonyi minden nőben a titokzatost látta, azért a közönségesnél sokkal mélyebben foglalkozott minden nővel. Nála minden nő tanulmányszámba ment azért, mert írásaiban mindig élő minta után dolgozott. Jegyzetei között nagyon sok különböző női jellemrajz van. Ezekből szokta kiválogatni mesealakjait. — Máj. 24. Jakab Ödön: *Tavaszkodj Erdélyben.* Költői hangú ismertetése a megindult és erős fejlődésben levő erdélyi magyar irodalomnak.

Az Est. — 1925 ápr. 12. Mikes Lajos: *Arany János első levele Petőfi Sándorhoz.* Szendrey Júlia levelesládájának kézirati darabjait közlés végett most ajánlották fel a Pesti Naplónak. Az irodalmi hagyaték a következőkből áll: 1. Szendrey Júlia teljes naplója, levelezése, versei és elbeszélései; 2. Petőfi Sándornak és Arany Jánosnak 32 oldalnyi ismeretlen kézirata. — Máj. 31. Mikes Lajos: *Szendrey Júlia naplója.* Az eredeti szöveg ismertetése.

Az Újság. — 1925 febr. 17. Arany Lipót: *Jókai Mór a műhelyben.* Vidám történetek Jókai Mórnak, a Nemzet főzerkesztőjének idejéből. — Febr. 22. Rónaky Kálmán: *Jókai első követti mandátuma.* Jókait először a siklóai körlet választotta követő 1861-ben. Első követi megbízó levelének kezlése. — Varannai Aurél: *A srábhgyi költő.* Jókai srábhgyi villájáról. A villa berendezése ma is olyan, mint Jókai életében volt. — *Jókai az órák barátja.* Szemvedélyesen gyűjtötte a régi órákat. Hagyatékában öt igen értékes

ismétlődőra maradt. — 1925 márc. 25. Arany Lipót: *Jókai Mór mint debatter és mint közbeszóló*. Jókai Mór képviselőházi beszédeiben fölüeny humorral vagdalt és valósággal nevetségessé tette ellenfeleit, így Istóczy Győzöt, az antiszemitizmus első terjesztőjét. A József-városban tartott programbeszédjében az ellenzékot főzte le, nagy derüt keltve. Közbeszólásait általában szelíd humor jellemzi. Haragos mindössze két ízben volt. — Nádor Jenő: *Szabolcska Mihály változatlanul bizakodik a magyarság jobb jövőjében*. Szabolcska Mihály, hogy Gárdonyi Gézáról szóló emlékeit kiadhassa, Budapesten járt, de könyvéhez nem kapott kiadót. Keserűséggel állapította meg, hogy az erdélyi magyar irodalomban két áramlat van: a tisztán magyar nemzeti és a Budapestről jól ismert nemzetközi. Az utóbbival sokan kacérkodnak a tájékozatlan erdélyiek közül.

Budapesti Hirlap. — 45. évf. 39. sz. Takáts Sándor: *Jókai, a jó kertész*. A kertészkedést már ifjúkorában megtanulta komáromi szigeti kertjében. A fákat szeretettel gondozta egész életén keresztül. Kertészeti ismereteit egyszerűen értékesítette regényeiben. — 48. sz. Szász Károly: *Tisza István levelei*. A M. T. Akadémia kiadásában megjelent levelek, táviratok, telefonüzenetek és előterjesztések ismertetése. — 56. sz. Szász Károly: *Kisebbség*. Emlékezés Ács Zsigmond laskói ref. lelkész, műfordító és költőre születése századik évfordulója alkalmából. — Lőrinczy György: *Jókai bölcsője*. Jókai „már a bölcsőjéből magával hozott mindent. A képeket, meséket, álmokat, a szavakkal együtt, amik rakoncátlan képzelete színes vízióinak és elméje merész villanásainak, gondolatainak megfeleltek”. — 45. sz. Takáts Sándor: *A komáromi sziget*. Emlékezés Jókai Móra és Beöthy Zsoltra, akinek a komáromi szigeten levő kertje az ott gyakran megfordult kiváló írók és tudósok révén valóságos irodalmi nevezetesség. — 62. sz. József Ferenc kir. herceg: *Jókai és a nagyapám*. Rajz néhai József királyi hercegnek és Jókainak érintkezéséről. Jókai többször megfordult Fiumében és Alcsuton. — 64. sz. Takáts Sándor: *Hárman valának együtt*. Emlékezés Mikszáth Kálmánra, aki a cikkíróval és Horánszky Lajossal szombatonként rendszeren együtt vacsorált. Sokszor hajnalig elbeszélgettek. Mikszáthnak több elbeszélése és regénye fogamzott meg itt. — 65. sz. Bárszky István: *Apróságok Jókairól*. Kedves élmények Jókai svábhegyi életéből. — 79. sz. Berzeviczy Albert: *Emlékezés Jókairól*. Néhány személyes emlék Jókai életéből. — 83. sz. Szász Károly: *Jókai és a politika*. Jókai politikai pályafutásának elevenhangú jellemzése. — Takáts Sándor: *Az elátkozott család*. Komáromi hiteles följegyzésekből igazolja, hogy Jókai ebben a regényében nemcsak a földrengés leírását, hanem az egyes személyeket is a történelmi valóságból vette. — 110. sz. Szász Károly: *A Bükk költőjéről*. Meleghangú bírálata Lőrinczy György Az álmódó Bükk című novelláskötetén. — 130. sz. Lőrinczy György: *Kenézy Csátár*. Megemlékezés a költő és elbeszélő vándorszínészről, utóbb nyitrai pénzügyigazgatóvá tiszttelőről, akinek Regények dióhéjban című novelláskönyve és Kalászkok című versekötete Aigner Lajos kiadásában jelent meg. — 125. sz. K. Kovács Gyula: *Pázmány Péter*. Pázmány Péter közjogi érdemeinek fejtegetése. — 132. sz. Szász Károly: *Sajó Sándor*. A Muzsikászó című versekötet vonzó ismertetése.

Magyarország. — 1925 febr. 26. B. S.: *A Jókai-család egyetlen férfiági leszármazottja a Jókai-család most élő tagjairól*. A családnak ma

két férfitagja van. Jókai nővére leányának a Nemzeti Múzeumban őrzött emlékiratait a végrendelkezés szerint csak 1934-ben lehet kiadni. — Ápr. 12. Mikes Lajos: *Arany János ismeretlen verse Petőfihez*. Hasonmásban közli Arany Jánosnak Barátomhoz című versét, melyet 1847 november elején Nagyszalontán Petőfiék látogatása után írt és a 11-én kelt leveléhez csatoltan juttatott el Petőfiékhez. A vers sok egyéb eddig ismeretlen irodalmi hagyatékkal együtt Szendrey Júlia levelesládájából került elő. — Máj. 31. Mikes Lajos: *Petőfi haragos apósa*. Szendrey Ignác egy ismeretlen levelének közlése és Júlia egyik elvesztett levelének részlete.

Magyarország. — 1925 márc. 18. Galantai Fekete Béla: *Arany János tanár úr hazamegy Nagykőrösre*. Nagykőrösön Arany János Társaság alakult az Arany-kultusz ápolására. A mozgalom lelke Benkő Imre nagykőrösi tanár. A cikkíró elmondja még Arany Jánosnak és a tanítása közben őt kihívóan bosszantó zsidó fiúnak esetét. — Jún. 14. K. A.: *Magyar centennárium Amerikában*. Xántus János magyar természettudós életének és működésének ismeretése abból az alkalmából, hogy a philadelphiai egyetem Xántus születésének századik évfordulóján ünnepélyt rendez.

Nemzeti Ujság. — 1925 ápr. 5. Keresztos György: *A csonka torony árnyékában*. Látogatás Arany János márványtáblás szülőházánál, a csonka toronyban levő Arany-emlékmúzeumban és Arany Juliska sírjánál, az öreg temetőben. — Mados György: *A bihari Artemisz és a költő álma*. Arany János Tóth Kálmánnal és Szigligeti Edével 1865 őszén részt vett egy nagyszalontai őszi rucavadászon. Itt két rucát lőtt s megnyerte a díjat: a bihari Artemisznak nevezett szobrocskát. — Ápr. 12. Szvatkó Pál: *A Felvidék tróli*. A Felvidéken az anyaországtól való elszakítás után három folyóirat indult meg: az Új Élet, a Tavasz és megindult a Tűz. Mind a három összeomlott. A hírlapok meg tudnak élni s könyvek is jelennek meg. Az irodalomnak fő erőssége a líra, melynek reprezentánsa Mécs László. Szlovenszókban mindenütt ismerik és becsülik nevét. A többi lírikus: Győri Dezső, Komlós Aladár, Ölvedi László, Szoredei Gruber Károly, Jankovich Marcel, Kersék János, Jaczkó Olga és Urr Ida. Elbeszélők: Sziklay Ferenc, Márgi Sándor, Simándy Pál. Pesti emigránsok: Antal Sándor, Kacér Illés, Ujvári Péter. A pozsonyi Toldy-kör és a kassai Kazinczy-Társaság az új Auróra irodalmi évkönyv kiadásával szép munkát végez. — Péchy-Horváth Rezső: *A délvidéki irodalom*. Ha nem is abban a tempóban, amellyel Erdély hívta életre a semmiből a maga izmos magyar irodalmát, de lassan és biztató mozdulatokkal kezd megazúlni a külön magyar irodalom. A moatoha viszonyok ellenére is gyarapszik a könyvtermés és hírlapírás. — Május 6. Lampérth Géza: *Találkozásom Jókai-ral és az ő sárga csikóival*. A cikkíró két ízben nyerte meg Pápán az ifjúsági képzőtárgyalatban Jókai által a legjobb novella írójának évenként adományozni szokott öt darab körmőci aranyat, amit a diákok sárga csikóknak neveztek. Jókai első pályadíjának emlékére minden évben pontosan megküldte Pápára az öt darab sárga csikót. A nyerteknek a nevét följegyezte s későbbi irodalmi működését figyelemmel kísérte. Május 14. Császár Elemér: *Bayer József, a tudós*. A nagyérdemű tudós jellemzése. - Június 16. Borzsenyi János: *Elfelejtett magyar költő*. Vachott Sándor, Bozay Pál, Boruth Elemér, Tóth

Endre, Vajda János és a szabadságharc utáni kisebb lírai költők, színészek, cigányprímások és dalszerzők működésének rövid ismertetése.

Népszava. — 1925 márc. 29. Migray József: *Frankel Leó és Jókai Mór.* Frankel Leót, az 1871-i párizsi kommun egyik vezetőjét, a budapesti törvényszék annak idején vizsgálati fogságba helyezte. Jókai Mór a Hon hasábjain a vizsgálat beszüntetése mellett szólalt fel. A magyarországi kommunistát szabadlábra is helyezték.

8 Órai Ujság. — 1925. évf. 7. sz. Szász Károly: *Erdélyi testvéreink.* Az 1925. esztendőre szóló Erdélyi Almanach meglehangú ismertetése. — 31. sz. Szász Károly: *Symposion az Aurórában.* Az irodalmi élet tekintélyei-ből 1919 nyarán alakult Budai Auróra-Társaság ünnepi lakomájának ismer-tetése Horánszky Lajosnak a Kisfaludy-Társaság tagjává való választása alkalmából. — Törs Tibor: *Látogatás Horpácson Mikszáth Kálmán özregyénél.* A 71 esztendőes Mikszáth Kálmánné nyilatkozata Móricz Zsigmondnak Mikszáth Kálmán elleni sértő kijelentésére. Móricz, amellet hogy durva és kegyetlen volt, nem is mondott igazat.

Pesti Hírlap. — 1925 jún. 14. Hoitsy Pál: *Greguss Agost.* G. A. pályájának rövid ismertetése születésének századik évfordulója alkalmából.

Pesti Napló. — 1925 márc. 8. Schöppflin Aladár: *Dalok a határon túlról.* Elszakított területeinken új magyar irodalom van alakulóban. Ez az irodalom nem szakadt ugyan el az egyetemes magyar irodalomtól, de mégis különálló fejlődést és különálló egyéniséget mutat. Vigyáznunk kell arra, hogy ez a regionális irodalom egységben maradjon a csonka haza irodalmával. — Apr. 12. Mikes Lajos: *Arany János ismeretlen verse a népről és a nép költőiről.* Hasonmásban közli Arany Jánosnak Petőfíhez írt ismeretlen sorait s Falusi Mulatság című versét, melynek végén kétsornyi gyorsírás van. Ezek a maradványok Szendrey Júlia levelesládájából kerültek elő. — Apr. 19. Tóth Árpád: *Arany tréfiás figyelemztetése Petőfi lakodalmára.* Az előbb említett gyorsírásos levélzáradék megfejtése. — Május 31. Mikes Lajos: *Jó éjt kívánok Neked édes Sándorom.* Szendrey Júlia naplója eddig nem ismert egyes részeinek közlése facsimilével. — Jún. 13. Balla Ignác: *Magyar trók színdarabjai Olaszországban.* Herczeg Ferenc, Molnár Ferenc és Lengyel Menyhért darabjainak sikeréről.

Szózat. — 1925 márc. 1. Galamb Sándor: *A magyar operett kezdete.* Az első magyar operett Bánya István színész és Allaga Géza karmester alkotása, A szerelmes bojtár, 1862 ápr. 21-én került színre Molnár György budai Népszínházában, ahol 1870-ig több eredeti és külföldi operettet is játszottak. Legnagyobb sikere Offenbach egyik operettjének volt. A közönség ugyan igen megbotráncozott a színészek kánkán-táncán, de azért a darab 103 előadást ért s még Deák Ferenc is megnézte. A budai Népszínház után Miklóssy Gyula István téri színházában, majd a Népszínházban folytatta az operett diadalmas pályafutását egészen a mai dekadenciáig. — Apr. 12. Galamb Sándor: *A magyar Demi-monde.* Ennek a francia társadalmi osztálynak megfelelőjét Csiky Gergely a Proletárok-ban vitte színpadra.

Világ. 1925 febr. 8. Halász Ernő: *Negyvenöt kiadatlan kötet maradt Gárdonyi Géza után.* Gárdonyi Géza kiadójával pörben állt s míg a pör el nem dőlt, aránylag kevés könyvet adott ki. Az ítéletet éppen halála napján

kézbesítették. Munkáinak nagyobb része tehát most kerül kiadásra. Azt akarta, hogy miként életében, halála után is évenként legföljebb egy-két kötet kerüljön kiadásra. — Febr. 22. Móra Ferenc: *Jókai szegedi látogatásai*. Viszaemlékezések Jókai 1848., 1849., 1856., 1879., 1883., 1885. és 1890. évi szegedi látogatásaira. — Márc. 6. Bognár Oszkár: *Meggyalázták Martinovics és társainak sírhelyét*. Az Új Szent János-kórház fala mellett vívó út és a villamos vasúti sín között levő szögletben nyugosznak Martinovics és társai. Sírjaikon ma hulladék- és téglatörmelék-rakások vannak. — Márc. 18. Tábori Kornél: *Jókai önvallomása*. Jókai Mór első képviselőházi beszédében, liberális fölfogásának megfelelően, az egyenlő politikai jogok törvénybeiktatását kívánta minden vallásfelekezetet illetően. Filoszemitizmusáról az 1869-i választások alkalmával a Teréz-város választói előtt tett érdekes vallomást. Ugyanezt a fölfogását tükrözi a bécsi titkos udvari levéltárban levő levele, amelyben az uralkodóház egyik tagjának kérésére az Istóczy-féle antiszemita-mozgalomról adott felvilágosítást. — Apr. 13. Fischer Árpád: *Ady Endre betegsége*. Láng Menyhért, Ady Endre kezelőorvosa, előadás keretében igazolta, hogy Adynak nem volt luesseel kapcsolatos paralysis progresszívája. Ady Endre démona az alkohol volt. Kiemeli azonban, hogy Ady alkoholmentesen írta érdemleges líráját. Tulajdonképen dementia alcoholicában halt meg. — Apr. 12. Szatmári Mór: *Csádvolszky Lajos*. A függetlenségi párt hivatalos lapjának, az Egyetértés megalapítójának, újságírói működéséről. Szenvedélylő vált gazdagodási vágya áldozatul kívánta minden vagyonát. Elhagyottan halt meg zugligeti villájában. — Apr. 19. Krudy Gyula: *A tegnapi kódoragja. Vidéki éjt-szakák loragja*. Bántó hatású emlegetése Ady Endre Debrecenből hozott szerelmi betegségének. (Mégis csak sok, amit manapság a senkire sem tartozó magánügyek foszogatásával művelnek!) — Máj. 10. Supka Géza: *A láthatatlan ember hagyatka*. Gárdonyi Géza hagyatékában, minthogy életének utolsó tíz évében már csak az íróasztala számára dolgozott, van hat regény, egy teljes életnapló, kritikai széljegyzetek és egy nyelvészeti munka. Hagyatékából érdekesen bontakozik ki életének eddig megfejthetetlennek látszó két problémája: a nő és vallásos fölfogása. A nővel szemben érzett mimozaszerű nyughatatlan-ságát szerencsétlen házaselele magyarázza, míg a világ rendeltetéséről és a kinyilatkoztatott vallásokról apránként kialakult szemléletét buddhista tanulmányai fejtik meg. A buddhizmus tanulmányozásában annyira ment, hogy még a tibeti nyelvet is megtanulta. Érdekes adatokat szolgáltatnak hátramaradt iratai politikai és szociális fölfogásáról a íróársairól alkotott véleményéről. — Júl. 6. Móra Ferenc: *Gárdonyi ismeretlen munkái*. Ifjúkori kevésbé ismert munkáinak címét és tartalmát közli. Ezek legnagyobb részét szegedi újságíró korában írta. Ezeket később kitagadta művei sorából. „Szeretném mind elégetni fiatalkori torz dolgaimat, mert azok nagy oltévelyedések voltak. Akkor a humorban láttam a legfőbb irodalmi kvalitást és írtam burleszk hiatóriákat. Aztán az ellenkező véglet ejtett meg, a nyers realizmus, és rémhiatóriákat írtam. Hála Istennek, végre sikerült megtalálni önmagamat a természet imádatában és az emberek szeretetében.”

FIGYELŐ.

Greguss Ágost.

— Négyesy László elnöki beszéde a Magyar Irodalomtörténeti Társaság Greguss-emlékülésén. —

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság mai ülésén százados megemlékezés történik a magyar szellemtörténet egy nevezetes hősről, *Greguss Ágostról*. Ősztünt és kötelességet érzek magamban, hogy néhány szóval és általánosságban, az érdemleges tanulmányinak elébe nem vágva, az elnöki székből hozzájáruljak az ünnepi tiszteletnyilvánításhoz.

Greguss Ágost 1849-től, *A szépszépség alapvonalainak közzétételétől*, 1882-ben történt haláláig, mely *Rendszeres széptanának* kialakítása közben érte, az első sorban küzdött és fáradozott irodalmunk gazdagítása és nemesítése, a magyar irodalmi eszméletességnek mind kritikai, mind történeti irányban való fejlesztése, a magyar közműveltség, közízlés, az esztétikai kultúra előmozdítása érdekében. Mint tudós, író, költő, műfordító, kritikus, szerkesztő, publicista, egyetemi tanár, akadémiai tag és a Kisfaludy-Társaság alelnöke. Sokkal szélesebb körű és gazdagabb munkásságot fejtett ki, mint amit a köztudat nyilvántart róla. Cikkei, beszédei, bírálatai, fordításai annak idején hatóerők voltak szellemi mozgalmainkban és beleolvadtak fejlődésiünkbe. Kétségtelen, hogy pályája elsősorban az ízlés és a szép kultúrának volt szentelve. Ezzel vált működése történeti jelentőségűvé, ezzel hatott irodalomtörténetírásunkra is. Két rendszeres széptana és tanulmányainak nagyrésze inkább az esztétika hazai elméletének s amellet az esztétikai gondolkodás és ízlés fejlődésének történetében foglal el jelentős helyet. De poétikai dolgozatai, *A balladáról* írt könyve, Arany fejtegetései, a Shakespeare pályája tele vannak irodalomelméleti és irodalomtörténeti vonatkozásokkal, szellemes és finom elemzésekkel, művészileg kidolgozott előadásban. Gondolkodása eluntabb irányú volt, mint pl. a Gyulaié s ítélete a gyakor-

lati kritika terén kevésbé biztos és termékeny, de nagy igazságatlanság, mikor fiatal korának egy-két erős kritikai tévedését hánytorgatják. Pályája a maga egészében föltétlenül nemes irányú, tiszta szándékú és tiszteletreméltó.

Tudott lelkesülni a zsenikért, de bensőséges odaadással az ízlésért rajongott. A szépség normáit követte, az ízlést tartotta szem előtt életében, műveiben, tanításában. Mennyire szerette a szépet! Mennyire bántotta az ízléstelenség! S milyen nevelő hatással volt ránk, tanítványaira, az az áhitatszerű melegség, mellyel a szép eszméjét és jelenségeit kereste, fölismerete és ünnepelte. Szellem, esz, választékosság, finomság áradt szavából, soraiból, lényéből családi körére, tanítványaira, az irodalmi életre és a közműveltségre.

A magyar irodalomtörténetírás nemcsak elméleti megállapításokért, hanem érzelmi ösztönző hatásokért is, az eszményiség hűséges és példás képviselőjéért is meleg hálával tartozik neki.

Ezzel a hálás tisztelettel újítva fel a száz évvel ezelőtt született és már több mint negyvenkét évvel elhunyt Mester emlékét, megnyitom az Irodalomtörténeti Társaság felolvasó ülését.

Herczeg Ferenc.

Herczeg Ferenc elmúlt hatvan esztendő, de nem lesz jubileuma. Nem lesz jubileuma a jubileumok, pohárköszöntők, névnapok és nagy temetések országában. Pártok hemizsegnek széles hazában, irodalmi és politikai pártok, hirtelen nőtt, megsokasodott pártok. Már a második esztendő évforduló az életünkben. Bankettek mindenütt, vendéglőkben, klubokban, állomási éttermekben, fenséges magánpaloták csillárai alatt s az ünnepeltség olesó babérkoszorúja zöldel fiatalultú nemzetmentők és irodalmi új istenlik homlokzatán, csak éppen Herczeg Ferencnek nem rendeznek jubileumot.

Vajjon miért nem? Mert nagy ember? S a mindennapi kis jubilánsok közt szomorú mementó volna az ő igazi ünnepeltsége? Vagy talán azért, mert az ő évei valóban jubiláns évek s mert csakugyan negyven esztendeje áll már a magyar toll szolgálatában? Jobb hát, ha őt már csak az irodalomtörténet halhatatlan csarnokába bocsátjuk?

Híre járja, hogy voltak, akik akarták ezt a jubileumot, de Herczeg Ferenc húzódozott. Bizonyára érdemteleneségről, csekély-

ségről meg effélékről beszélt, mint a legnagyobbak szokták ilyen alkalmakkor. S mi történt ezekután? A bölos rendezők elfogadták ezt a húzódást. Hiszen Herczeg Ferenc úgyis közkincs, az ő jubileuma úgyis ott ujjong a magyar lelkekben. Hát persze, hogy világos ez. Herczeg Ferenc állítólag még azt is mondta argumentum gyanánt, hogy ő bizony nem megy el a jubileumára, ha megcsinálják. Ez már aztán döntő érv lehetett derék honfitársainknak! Herczeg Ferenc nem megy el a saját jubileumára: ergó, akkor nem is kell Herczeg-jubileum. Ez napnál világosabb mindazoknak, akik a következtetések berkeiben járatosak.

Melegszívű honfitársaink, legyetek kissé tapintatlanabbak húzódozó irodalmi és tudományos nagyságainkkal szemben. Ne írjátok rovásukra, hogy nem hízelegnek a hatalomban ülő politikusoknak s a szintoly hatalmas liberális újságíróknak, vagy hogy nem teremtetek új sportrekordokat, amikor is kivonulna elébük fél-Budapest ünneplő mámorral. Ellenben vegyétek tudomásul, hogy Herczeg Ferenc közkincs s éppen ezért bizonyos tekintetben önmagával sem rendelkezik, kivált akkor nem, mikor országos irodalmi eseményről van szó. Ez a jubileum pedig az. Nem koccintások, tóasztok, jóllakások és egyéb testi-lelki gyönyörűségek szövedéke, hanem erkölcsi és szellemi esemény egy megcsonkított hazában, ahol igazi nagyságaink szövétnekét meg kell lobogtatnunk nevezetes évfordulók nehéz határköveinél. Helytelen volt tehát egyáltalában megkérdezni Herczeg Ferencet. Herczeg Ferencnek ehhez — magyarul mondva — semmi köze. A nemzet, ha van öntudata, Herczeg-jubileumot rendez, melyre Herczeg Ferenc polgári személye éppúgy hivatalos, mint más. Nem jön el Herczeg Ferenc erre a jubileumra? Az az ő dolga. Herczeg Ferenc szellemét ünneplik, az pedig ott lesz az ünnepen, akár elmegy oda Herczeg Ferenc, akár nem.

Ó, beata Hungaria, mely nem tartja el íróit, csak a mindent befejező végállomáson rendez nekik ünnepet s halottak napján a kegyelet olesó viaszgyertyáját gyújtja meg a kerepesi-femetőben! Ó, boldog ország, mely útveszi az író alkotásait a könyvkereskedések polcairól, de az író lakásán nem zörget be soha és nem ünnepel, hacsak valami politikai párt-esemény, vagy társadalmi érdek-mozgatta motívum nem mozog az ünnepély háttérében. Ó, boldog ország, mely mindenkor magára hagyta igazi tehetségeit s melynek mégis mindörökké csüggedetlen küzdő művészei és tudósai vannak!

Jókai-ünnepségek.

Jókai Mór születésének századik évfordulóját ország-világ fényes ünnepségekkel ünnepelte meg. Fővárosi és vidéki egyesületek, hivatalos fórumok, az ország majdnem minden intézménye és iskolája lerakta hódolata adóját a népszerű regényíró emlékezetébe.

A Kisfaludy-Társaság is ünnepi közgyűlésén hódolt Jókai emlékezetének. Az ülést Berzeviczy Albert beszéde nyitotta meg, majd Szász Károly főtítkár emlékezett meg azokról a mozgalmakról, melyek a Társaság történetében Jókai nevével kapcsolatosak. Ravasz László ref. püspök költői szárnyalású ünnepi előadást tartott, Sajó Sándor ünnepi ódáját adta elő. Fölvasta még Szász Károly Takáts Sándornak Jókairól szóló megemlékezését.

Budapest közönsége nevében a Jókai-szobornál Zilahi Kiss Jenő mondott emlékbeszédet. Rákosi Jenő, az országos Jókai-centennárium-bizottság elnöke, Jókai nemzetnevelő munkásságát méltatta. A Kerepesi-temetőben levő aínál ugyancsak Zilahi Kiss Jenő beszélt.

A Nyelvtudományi Társaság emlékülésén Tolnai Vilmos olvasta fel Jókai és a magyar nyelv című értekezését. Megállapította, hogy Jókai szókincse valamennyi magyar író között a leggazdagabb. Gazdagabb Arany Jánosénál, sőt vetekszik a külföld legnagyobb szóbőségű íróival, még Hugó Viktoréval is. Hozzávetőlegesen Jókai szókincse meghaladja a húszszert.

A keresztény-szocialisták Jókai-ünnepélyén Korpás Ferenc emlékezett meg Jókairól.

Miskolc város törvényhatósága díszes közgyűlésen méltatta Jókai emlékezetét és kimondotta, hogy Jókai szobrát ércből elkészítteti és felállíttatja, életnagyságú arcképét pedig a miskolci múzeum részére megfestteti.

A Magyar Történelmi Társulat ünnepi ülésén Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter a Jókai ellen elkövetett igazságtalanságokról és Jókainak a magyar történelemhez való viszonyáról szökött. Utána Rédey Tivadar Jókai és a történelem címmel tartott előadást. Megállapította, hogy Jókai témérdek forrásművet használt történelmi háttérű műveiben, de adatai kiválasztásában a kritikai szellem helyett inkább mesélő ösztöne vezette. Munkáiból mégis a történelmiség árad.

Szeged város törvényhatóságának díszközgyűlésén Móra Ferenc Jókai életének szegedi vonatkozásairól emlékezett meg. A világ részvétét Jókai keltette fel az árvízről sújtott Szeged iránt. Jellemző vonásként állapította meg Jókaiában az idealizmust, a humort, a nyelvművészetet, a beszélő művészetet és a fantáziát. Szerinte Jókai fedezte föl először a magyar irodalom számára a magyar vidéki várost és a polgári demokráciát.

A debreceni Jókai-ünnepélyen Kun Béla egyetemi tanár emlékbeszédében rámutatott arra, hogy Debrecen multja, a kollégium diákélete, a Hortobágy pusztai világa csodálatos eleveneséggel jelennek meg Jókai munkáiban. Debrecen és a Hortobágy iránt világszerte mutatkozó érdeklődés forrása nagyrészt Jókai költészetében keresendő.

Erdélyben Marosvásárhelyt tartották meg az első Jókai-ünnepet. Moller Károly ismertette Jókai jelentőségét a magyar irodalomban.

A nemzetgyűlés február 19-iki ülésén hódolt Jókai emlékezetének. Scitovszky Béla elnök indítványára kimondották, hogy az Ehrenfeld-kódexet Jókairól nevezve helyezik el a Nemzeti Múzeumba és hogy Jókai képviselőházi beszédeit kiadják. Az ülésen Klebelsberg Kuno és Pekár Gyula mondtak ünnepi beszédet.

Komáromban, Jókai szülővárosában, Jókai születése órájában, délután 4 órakor a város minden templomában megszólaltak a harangok. Az ünnepségen a cseh hatóságok is képviseltették magukat. A cseh államfő magyarul írt levélben üdvözölte az ünnepelő egyesületet. Hasonlóképpen magyarul írt levél érkezett a prágai szenátus és nemzetgyűlés elnökeitől. Részben levél, részben távirat útján üdvözölték a diszkygyűlést a prágai apostoli nuncius, Nagybritannia követe, azonkívül a lengyel, a németalföldi, a görög és a japán követség. (Történt azonban kegyelemsértés is a csehek részéről, mert a Pozsonyban megjelenő magyar újság ünnepi számát Mécs Lászlónak Fohász Jókaihoz című költeménye miatt elkobozták.)

Pozsonyban az ottani Toldy-kör bensőséges hangulatú emlékünnepelet tartott Jókai emlékére. A pozsonyi magyarságon kívül képviselve voltak a felvidéki városok is. Megjelentek a pozsonyi cseh hatóság képviselői is.

Kecskeméten a Petőfi-Társaság és Katona József-kör együttesen ünnepelte Jókait.

Az Országos Vadászati Védegylet a Gellért-szállóban rendezett Jókai-ünnepelet. Bárány István ünnepi beszédében Jókairól, mint a szertelenségek emberéről emlékezett meg, mely tulajdonságát a magyar fajtából örökölte. Szerinte az egész magyar nemzet történelme tele van szertelenségekkel.

Az állami pénzverő-hivatal Jókai-emlékérmeket készíttetett, a posta vezérigazgatósága pedig hivatalos postai értékjegyeket bocsátott ki a Jókai-centonárium alkalmából. A Petőfi-Társaság is készíttetett Jókai-emlékbélyegeket, amiket szeretett volna hivatalos postabélyeggé elfogadtatni, de ez nem sikerült. A kétféle emlékbélyeg némi zavart is okozott.

A Korvin Mátyás-Egyesület ünnepségén az olasz nemzet magyarországi képviselője a magyarsággal együtt ünnepelte Jókait. Berzeviczy Albert olasz nyelvű beszéde után Italo Siciliano tanár Jókairól mint íróról tartott olasz előadást. Jókai romanticizmusával foglalkozott.

A Petőfi-Társaság Jókai-ünnepeletén József Ferenc királyi herceg Jókainak József főherceg családjávali érintkezéséről, Császár Elemér Jókai irodalmi értékéről olvasott föl. Az ünnepi lakomán Bárány István mondta a felköszöntőt a Petőfi-serleggel.

A Pátria-klubban Tormay Cecil emlékezett meg a legnagyobb mese-mondóról.

A Magyar-Lengyel Egyesület ünnepélyén Nyáry Albert rámutatott arra a rajongó nagyrabecsülésre, mellyel Jókai a lengyel nemzet iránt viseltetett. Az idegen írók közül Jókai a lengyelek között egyike a legismertebbeknek és a legnépszerűbbeknek. Igen sok regénye van lefordítva lengyel nyelvre.

A Jókai-ünnepelek közül a legszebbek egyike volt a Tisza István Társaság ünnepi ünnepje. Berzeviczy Albert ünnepi megnyitója után Szász Károly Jókai és a politika címmel tartott előadást.

Kütföldön sikerült Jókai-ünnep volt a Kiskőrösi Petőfi Irodalmi Kör

ünnepe. Ferenczi Zoltán Jókait mint világhírű regényírórt méltatta, Lampérth Géza pedig Jókait életének utolsó éveiről olvasott fel emlékeket.

A Budapesti Ügyvédi Kamara Jókait-díszközgyűlésén Papp József rámutatott arra, hogy Jókait Mór mint magyar ügyvéd kezdette pályafutását s bár hamar szakított az ügyvédi pályával, az ügyvédek mégis magukénak vallják, mert irodalmi művei sok tekintetben valóságos apoteózisai ama magasztos eszméknek, melyeket az ügyvédség hivatásszerűen terjeszt. Utána Baracs Marcel mondotta el ünnepi emlékbeszédét. Az ügyvédi hivatás etikáját a valóságban élt nagy magyar ügyvédek kivül a Jókait-regényeknek bátor, becsületes és szegény fiskálisai nevelik az ügyvédekbe.

A Jókait-ünnepséggel kapcsolatosan az Erzsébet-körút 44. számú ház falán a ház tulajdonosa hatalmas vörösmárvány emléktáblát helyezett el. Jókait ugyanis 1899 november 1-től 1904 május 5-ig ebben a házban lakott és itt is halt meg.

A Magyar Tudományos Akadémia 1925. évi ünnepélyes közgyűlését teljesen Jókait emlékének szentelte. Berzeviczy Albert megemlékezése után Rákosi Jenő Jókait hibáiról tartott előadást. Négycsy László mélyreható ünnepi előadásban méltatta Jókait előadásának páratlan elevenségét, szemléletességét, nyelvének erejét, jellemzettségét, szólásbeli gazdagságát, magyarságát és zeneiségét.

Erdélyben a román kormány elhatározta, hogy Jókait költészetét meg fogja ismertetni a román közönséggel. Meg is bízta Kristóf György kolozsvári egyetemi tanárt, hogy Jókait életét és műveit ismertesse egy nyolcvés kötetben.

Berlinben a Magyar Egyesület készítette elő a Jókait-ünnepet. Stokholmban a Svéd Tudományos Akadémia közreműködésével tartották meg a Jókait-emlékünnepet. Milanóban Zambra Alajos egyetemi tanár tartott Jókaitról előadást. A Nuova Antologia című olasz irodalmi folyóirat Jókait ismertető cikket közölt.

A londoni Daily Herald hosszabb cikkben emlékezett meg Jókait irodalmi nagyságáról. A nagy szeretettel megírt cikk Jókait gazdag mesemondó készségét Dumaséhoz, humorát Dickenséhez hasonlítja.

Finnországban a Finn Irodalmi Társaság Jókait százéves születésnapja alkalmából ünnepi estélyt rendezett.

A román Adeverul című lap heti irodalmi mellékletének egy teljes oldalát szentelte Jókait emlékének, művészetének és világirodalmi jelentőségének. A cikket Bitay Árpád írta. Mutatványképen fordításban közölte Jókait A székelv adott szava című novelláját.

A holland lapok Antal Géza tollából közöltek Jókait életét, műveit és hatását ismertető cikkeket.

A római Istituto per l'Europa Orientale meghívására Rómában tartott Jókait-emlékünnepélyen Berzeviczy Albert mondott emlékbeszédet, jellemzve Jókait Mór életét és munkásságát. Szólt olasz vonatkozású műveiről, útirajzairól. Említette Garibaldit dicsőítő verseit is.

A Times a magyar kormány által kibocsátott Jókait-bélyegekkel kapcsolatosan néhány értékes sorban emlékezett meg a nagy magyar íróról.

Dorpatban az Észti Irodalmi Egyesület és az Akadémikus Irodalmi Kör rendezte a Jókait-emlékünnepet a dorpatj észti egyetem aulájában. Az ünnepi

beszédet az egyetem magyar lectora tartotta, jellemezve Jókait mint embert és művészt. Egy észt egyetemi hallgatónő Jókaitak magyarból fordított novelláját adta elő. Jókait már régóta ismerős az észt irodalomban anélkül, hogy tudták volna, hogy Jókait a rokon magyar nemzet szülötte. Eddigelő tizenöt Jókait-rogény és húsz kisebb-nagyobb elbeszélés mutatható ki észt fordításban.

A newyorki magyarok egyesülete a Central Opera House hatalmas színpadán mutatta be hódolatát Jókait emlékezetének. Az ünnepelőkhöz Coolidge elnök üdvözlő levelet intézett. Az ünnepi beszédet Takaró Géza ref. lelkész, a Kolumbia Egyetem magyar irodalom és történet tanára tartotta. A más nemzet érdemeit ritkán méltányoló angolok is — mondotta — a világ legnagyobb romantikusának nevezik Jókait. A beszéd után Grill Lola előadó-művésznő Jókait műveiből adott elő, majd a fölállítandó Jókait-szobor előtt Kemény György költeményét szavalta el.

Líránk fejlődése.

Az Irodalomtörténet 1919. évfolyamában *A magyar futuristák* című cikk ismertette a magyaryelvű futurista-kommunista líra néhány borzalmas példányát. Az úttörők — Bécs „emigráns magyar írói” — azóta sem javultak. Makacsul ragaszkodnak vezérüknek, Kassák Lajosnak, mottójához: „A szavak nem azért vannak, hogy tartalmat hurcoljanak, mint a zsákhordók.” Más szóval: föl kell szabadítani a szegény proletár-szavakat az értelmes mondat-burzsujok kizsákmányoló osztályuralma alól!

A Népszava egyik cikkírója a bolondok házába valónak nevezi a futuristák költészetét s tiltakozik az ellen, hogy ezt az eszelősséget elvtársi alapon a szocialista irodalom nyakába varrják. Egyben idézeteket közöl ebből a bolondgomba-termésből: Kassák verseiből. Mivel olvasóink nem jutnak hozzá, hogy ezt az idegen világot csak valamennyire is megismerjék, itt adjuk a jeles szövegeket:

1. halljuk az esztétikát kukorékoló jaguárokat a hajnalban, de nekünk már nem kell semmitől se tartanunk azeretett tűzoltóink fősorakoznak a tohuva-bohu folyó partjain
2. köpd ki magadból a langyos területeket az elszabadult lendületekre apellálok
3. 1920 december harmincegyet élünk a fejünk reménytelenül vonit combunkra nyomott pénztárcánkban ki tudná fölmérni jól táplált fájdalmunkat zsidók sárga feltja belöcsött a pápa teás findzásájába s most még nehezebb lesz nyelvünk alól kiszedni az enyvtablákat egyedül a rózsavíz vagy a levágott ökrök segíthetnének de ők mélyen alszanak az áruházak pénztárkönyveiben ó de mindez mit is jelent a mi érző keblünknek
4. a pártvezérek belénk fájnak mint valami rozsdás szögek mostanában sokszor gondolkodok rá legjobban lenne o-k-o s n-a-k lenni

- de te még mindig ott ülsz azon az átkozott edényen
és énekeled
takarjátok le a szemeimet meghalok a búbánattól
5. különben mit ér ha valaki le tudja nyelni a ventilátorokat
fizetett váltóórnek mindig akad más dolga és föl a logikával és a tyűkszemvágó bárdokkal
csak egy út van egyenes
és ez az úttalanság
6. A suszter füle mögé dugta a dikicsét s azt mondta
mára elég volt a krémes tésztából
a disznók pedig a hold szarvára akasztották rőfögésüket
7. a hidak fölött
ablakok vérzenek s Genovéva áll a sarkon
de tudom hogy nem tudom s ezért még tegnap
cipőtálpamra szereltem két szépernő féle költő fantáziáját
fájnak a wimmeliim s szimbólumoktól vagyok körülvéve röpülni hát röpülni
röpülni
röpülni
bianka bu lia báli
o bumm a házak tovább úsznak velem s a pékek fölmutatják a pirosra sült kenyereket
8. valóban nagyon boldogok vagyunk, hogy köztünk
van Mácza János a sápadt életöröm fuvarozó
Barta Sándor a fafejű relativista
Kudlák Lajos a megházasodott gépészmérnök
s még boldogabbak vagyunk még nagyon sokkal boldogabbak vagyunk
hogy Simon Jolán elsőrangú dadaista színésznő s torkából már néha
sikerül kihúzni a tragikus cérnaszálat,
9. Ó hogy is szónokolt egyszer jó öreganyám
ó hol is vagyok én hogy ti nem vagytok mellettem
a legbátrabbak nadrágszíján még abban a pillanatban összeszaladtak a lyukak o kiszela méla bávatag ó lapátoláso
s ó jaj a szobalányok most aranyesarkantyúkat csempészek az öregurak gerince alá
sírni kiáltani sikolytani
ki nyúlna át hozzám a barram-buci kert sörényén
semmi kétség ő nyugodtan ül a hangyabolyon
szabadítsátok ki a patkolókovácsokat az álhírlapírókat
és az örülteket

„Aki épezzü ember — írja a Népszava cikkirója: Gyugyovaszky Emil —, az elszörnyedten olvassa a fenti idézeteket... Magamban régen kialakult a következő ítélet: ha Kacsákék nem tudnak mást írni, akkor ezánálomra

méltó betegek; ha pedig tudnak, de tudatosan csinálják ezt a szörnyű irodalmat, akkor irodalmi szélhámosok. Az élet tankja semmivé gázolja őket. Mert a kelevények kifakadnak és a test meggyógyul."

A dadgó lírai téboly legújabb mozzanata ott van, hogy most már néhány jónevű költőnk is kezdi átkölcseőnzni ezt a stílust. Elfogytak a témák, nem árt némi botrány. Ussetek, csak beszéljetekek rólunk!

Alszeghy Zsolt titkári jelentése.

— A Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1925. évi közgyűlésén. —

Mai közgyűlésünk ünnepi programja abba a centennáris ünnepségbe illeszkedik, amellyel a magyar nemzet hódol a legnagyobb magyar mesemondó, Jókai Mór, emlékének. Társaságunk meghajtja emléke előtt annak a kritikai tudománynak a zászlaját, amelynek két legkimagaslóbb reprezentánsa, Gyulai Pál és Beöthy Zsolt, az ellentétes szempontú mérlegelés ellentétes és mégis igazságos ítéletét mondotta el Jókai működéséről. Mivel a komoly irodalmi kritikát hosszú időn át Gyulai Pál és folyóirata képviselte, valami nagy szeretettel Jókai sem a kritikáról, sem az irodalomtörténetről nem szólt. A kritika rangját egyik tréfás írásában így állapította meg: „Mi az a kritika? A költészetnek az inasa, aki annak a pelyhes dolmányát kikeféli és kiporolja, a pocskéket a köpenyegéből kitisztogatja, genialiter szétszórt papirosait kosárba hánnya s az általa lött vadakat feltranszchirozza... A műsák szobaleánya, aki szennyes ruháikat kimossa, lyukas harisnyáikat kipótolja s a mellett a kisasszonyait, hátuk mögött, mindig rágalmazza... Pincér a publikum háta mögött, ki az étlapról magyarázza, melyik ételfogás miből van összeállítva, melyik jó, melyik nem jó? s a szakácsnak referál róla, hogy mit mondtak a vendégek főztére... Porkoláb Apolló armádiájában, kihez a csínyt tett chargekat bűnhődni küldik; legfeljebb örmesteri ranggal... Kéményseprője a Helikonnak, ki az istenek oltárainak csak a füstjével foglalkozik...” A kritikai hajlamokat nem is a szív vagy az ész, hanem a máj és az epe rejti Jókai szerint. És ha az ötvenes években a Vasárnapi Ujság hozott is tőle kritikát, és — amint most hallottuk, volt is bíráló az Akadémiában — megtisztelőbbnek tartotta a csizmadia-, mint a kritikusi céhbe való tartozást. Gyulai Pálra egyébként nem epés kritikáért haragudott — legalább is egyik tréfás arcképében így vallja —, hanem azért, „hogy mikor ő olyan jó poéta lehetne, átsap kritikusnak”. Sőt még Greguss Ágost működésében is többre tartotta a költői részt a kritikainál. Pedig jól látta irodalmi életünknek azokat a ferdeágait, amelyek a kritikát szükségessé teszik. Hosszú életében neki, az ifjú írók örökös pártfogójának is meg kellett nyílnia az ifjú óriások beteges áóvárgását: „egyszerre naggyá lenni”. A keesű megállapítás ezt az ellentétet mondja a tolla alá: „Összes munkáinak gyűjteményére nyit előfizetést az iskolából kilépő ifjú, bátor önbizalommal vallva meg, hogy a közönség általa nem öhajttása buzdítá ez elhatározásra; míg a lángelmű költő, ki néhány év előtt, mint honának leghasznosabb polgára, a legnagyobb nyomorban halt meg

Erdély egyik kis városában, soha egy szóval sem említő munkái lételét, mik évtizedeken át rejtve heverték szekrénye aljában, miket csak holta után fedeztek fel barátai, hogy annál nagyobb okuk legyen a sajnálkozásra. A „Negyven év visszhangja” című önéletírásban még többet tesz: magára vonatkozólag is elismeri a kritika hasznát, ezzel a vallomással: „...én egyáltalában nagyon tisztetem a bírálókat. Köszönöm, ha velem foglalkoznak, s tanulok tőlük... A kritika koserű, de gyógyít. Sokat köszönök Gyulainak, még többet Aranyinak és Keménynek, akik, ha nem nyilvánosan is, de magánhasználatra szánt bírálataikban olykor kegyetlenül bántak velem, s nagyon jót tettek vele.”

Magával az irodalomtörténettel Jókainak kevesebb gondja volt. Hogy a mult költőit mennyire megbecsülte, azt egyik cikkének ez a részlete mutatja: „Hajtsd meg a fejedet a legelső előtt, aki magának a „Lantos” nevet adta: az volt neki a titulus, az érdemrend és — az életmód. Hogy annak a nevezetes korszaknak, és az előzőknek, hű története maradt ránk, magyar nyelven, versekben írva, az ennek a szegény vándorköltőnek halhatatlan érdeme. Hiszen historiográfja is volt ennek a változatos kornak. Georgius Sirmiensis, ki jó magyar volt és igen rossz diák, azért mégis diákkul írt, rettenetes stílusban. És ez a történetíró, ki ott élt a királyi udvarban, királyok bensője, kegyence a főuraknak, közvetlen tanuja a világeseményeknek: a maga históriáját úgy összekeverte útszéli mesékkel, mende-mondákkal, képtelenségekkel, hogy azok közül az igaz tényeket kiválogatni bűvészi feladat. Ez volt azon kornak a realista írója. Önála minden történelmi nagy alaknak csak a szennyeseit találjuk. Piszkos abban minden királyi bíbor, papi palást, asszonyköntös. Derék! Ma nagy kelete volna. Hanem a vándorpoétánál, akit egyik nagyúr ajtajától a másikéhoz elutasítottak, aki a krónikája szakaszait ezzel végzi: „...írta ezeket nagy buvában, Lantos diák egy hideg kamarában, — gyakorta fujva a markában, — mert nincs pénz tarsolyában”, — ennek a verseiben megtaláljuk a történelmi igazságot és a nemzeti dicsőséget.”

Ez a kis idézet is mutatja, hogy Jókai az íróban a nemzet lelkének istapolóját látta, a költő jogának azt ismerte el, hogy „a közszellemnek irányt adjon”. A nemzeti irodalom történetében is ezt kereste: a nemzet életének és irodalmának egymáshatását. Az irodalmi alkotás nemzeti jelentőségét messze fölébe tette az esztétikai jelentőségnek. Utalt az elnyomatás korszakára, „amelyben nem volt sem alkotmány, sem szószék, sem nemzeti élet; csak a költői szellem maradt élve: abban nyilatkozott meg a szabadságvágy, nemzeti erő, dicsőség emléke”. Vörösmarty munkásságának a jelentőségét így határozza meg: „Aki szeret multnak dicsőségén elandalogni, vegye elő Vörösmarty hőskölteményeit, s ragyogóbban látandja azokban a nemzeti nagyságot előállítva minden képzeletnél. Aki csüggedést érez szívében a jövő iránt, keresse fel Vörösmarty honfidalait, s új erő, új bizalom fog buzdulni keblében. Aki menedéket keres a köznapi világ unalmas egyhangúsága ellen, menjen oda, hol Vörösmarty tündérreggeli egy egész új világba vezetik az elandalgó lelket. Aki víg társaságot akar maga körül látni, midőn egyedül van, vegye elő Vörösmarty műveit, s több kedélyt fog azokból hazahozni, mint a legvidámabb társaságból. És aki csüggedni érzi szívében a haza szerelmét, aki nem hiszi a népnek halhatatlanságát, fordítson bármelyik lapjára e költeményeknek, és meg fog győződni, hogy amely nép költői ily nyelven beszélnek, nem múlhat el soha.” Amikor Szigligoti jelentőségét akarja kiemelni, akkor is ide konkludál:

„Népszínművei leapríták a hajdani velőten bohózatokat, a siralmas rémdrámákat, s eleven erőteljes irányt, élethűséget, igazságot, tiszta morált és ember-szeretetet hirdettek a színpad deszkáiról; népdalaink felhatoltak általok a szalonokba s a komptoirokba, főurak és kereskedők eddigelé magyar hangok előtt zárva tartott szobáiba; később utat nyitottak művészi és irodalmi érdekeinknek is...” A költőben a nemzeti költő érdemét becsülte, — és ebben a nemzeti érdemben jelölte meg öntudatlanul a helyes alapot a saját irodalom-történeti méltatásának.

De nemcsak a költőtől követelte meg a nemzeti törekvésekben való harcos szerepet, a közönségtől is elvárta a nemzeti költő megbecsülését. Reánk maradt két humoros-hangú áttekintése, amelyek a közönség érdeklődésének szempontjából osztják korszakokra irodalmunk történetét. Az egyik Csokonai méltatásához fűződik. Kilenc korszakot vesz fel: az első a hegedősök korszaka, amint ez Priskos Rétor elbeszélésében megörökítődött; a második a pogány kor halála, amikor „a poéta fazekat vesz a kezébe, ablak alá jár énekelni kegyetlen ritmusokat, de nem szerelmi kegy végett, hanem egy darab lepényért, meg egy kis rántott levesért, mit ad nekik a gazda, hogy engedjék már aludni istenadta kántálói”. A harmadik a Kelemen diákék élete, amelyet már a föntebbi idézet is jellemzett: „igen szép és kényelmes állapot”. A negyedik időszak az úri poéták kora: „Apolló mosolyogva dörzsöli kezeit, az Olympon tapsolnak afölötti örömben, hogy valahára olyan halandók kapaszkodnak a szent ligetbe, akik nem azért tépik a babérfát, hogy sovány bogyókat rázzanak le róla”. Az ötödik korszakban: „a költészet csak a népdalokban él még, a népköltés pedig legalább is juhászbojtár, vagy pedig kisbéres, becsületes konvenciója van, mellék-jövedelme is, ha szorgalmas”. A hatodik korszak a maccenások kora: „a poéta alázatosan dedikál, a patrónus kegyelmetesen reflektál; megtéríti szegény nyomorultnak a nyomtatási költségeket: annyiba veszi, mintha tűzkárvallott-nak adta volna”. A hetedik a buzgó hazafiak kora: „Pártoljuk a nemzetiséget!” — ez a jajkiáltás hangzik egyik novelláiról szélitől a másik versirő partjáig”. A nyolcadik korszakban megélhetési forrása próbálják tenni az írók az irodalmat: „Boldogítsuk a népet! Terjesszük a művelődést! — ez a magasztos jelszó”, — és az ajánlást is fogalmazza: „Az én könyvem csak egy pint bor ára!” A kilencedik, az eljövendő korszak az, „amidőn senkit sem ragadnak meg többé sem szűrénel, sem attilájánál fogva, hogy pártolja az irodalmat, hanem olvas minden ember azért, mert életszükségletté vált, mint a kalapviselés.” A humoros áttekintés túlzásából is érzik ki valamelyes igazság és Jókai jelentősége is eléink lép, mert ennek az utolsó korszaknak a megszületését jórészt az ő regényei könnyítették meg.

„A prenumeráció különféle stádiumai” már nem nyúlhatnak olyan messze multba, mint az írói megélhetés problémájának a vizsgálata. A prenumeráció első korszaka a jótékonyosság időszaka; a felszólításokon csak ennyi van, „hogy légyt itt meg ott egy város, az érdemes publikum már most olvasson hát el egy csomó novellát, ha azt akarja, hogy az megint fölépüljön”. A második a lelkesedés korszaka: „derék hazafiak és honleányok vetekezve ragadták ki egymás kezéből a prenumeránsokat; az volt a dicavágy célpontja, hogy ki-nek van hosszabb névkor írva a lapjarmára”. Ezt követte a hazafiúi prenumeráció stádiuma. „Voltak — írja Jókai — ártatlan kedélyű emberek, akik ezt

bizonyos adónemnek tekintették, s az előfizetési ívet adóintő cédulának. Látam e korszakban kelt leveleket, melyekben instálják alássan a jólelkű alólírottak a szerkesztő urat, hogy most ugyan nincsen pénzük, de majd, ha lesz, lerójják tartozásukat; mások bizonyítványokkal legitimálták magukat, hogy ők már más szerkesztő úrnál biztosították hazafiúi érdemeiket; sőt némelyek még disznótorra is meghívták a szerkesztőt az előfizetésen felül. A prenumerások csalódása hozta meg a következő korszakot, amelyben fényes ígéretekkel próbáltak gyűjtőket szerezni, ígérve „nem tartalmat, hanem képeket, pompás műlapokat, hús előfizetőt gyűjtőnek egy sorsjegyet, amin nyerhet — ha tud — félmilliót!” Jókai végül látta a prenumeráció divatjának a halálát is: amikor az íróért és dolgozótársért, tehát a remélhető tartalomért nemcsak a közönség vette meg a könyvet, de a kiadó is kiadta; — arra, hogy Jókainak a kettős érdeklődés felkeltésében milyen szerepe volt, nem is kell rámutatnom.

Ezek a humoros áttekintések, ha szembeállítjuk őket Jókai hatásával, minden kiemelés nélkül is jelzik Jókai jelentőségét. Ez a jelentőség készítette a Magyar Irodalomtörténeti Társaságot arra, hogy mai közgyűlését Jókai emlékének szentelje. Ezzel csak tanúságot tesz Társaságunk arról a hivatásáról, amelyet alapítói a múlt és jelen irodalmának kritikai méltatásában elébe tűztek. Ezért határozta el a Társaság választmánya, hogy centennáris évfordulójuk alkalmából az 1925. év folyamán egy-egy előadást fog szentelni az 1825-ben született Greguss Agost és Kövér Lajos emlékének. Sajnos, nekem is emléket kell felújítanom, amikor az 1924. esztendő működéséről röviden beszámolok. Választmányunknak négy tagját vesztettük el az elmúlt évben. Meghalt Békefi Remig, a magyar művelődéstörténetnek tanára, a magyar iskolaügy történetének kutatója. Történelmi vizsgálódásai azokba a korszakokba nyúltak vissza, melyekben az iskola és az irodalom szoros kapcsolatban volt, amikor még az irodalom önálló jelentősége nem differenciálódott. Adatai a régi magyar írók életének megismeréséhez szolgáltattak bőséges világosságot. A régi irodalom művelődéstörténeti kincsének megbecsülésére nevelt és nem legkisebb érdeme, hogy a mai magyar irodalomtörténetírás nem egy értékes munkása őt vallhatja mesterének. Lehr Albert irodalmi munkásságának a javarésze az irodalmi stílus vizsgálata. Arany kommentárjai nemcsak Arany megértéséhez vezetnek, hanem az irodalomtörténetírót is a stílus szépségeinek és egyéni vonásainak a felismerésére nevelik. Szily Kálmán hatalmas egyénisége a magyar irodalomtörténetírásnak is áldozott: a magyar nyelvújítás történetének tisztázásában, régi irodalmunk nyelvi megfigyelésében, sőt néhány szorosan irodalomtörténeti kérdés megvilágításában hálásan állapítjuk meg gondos utánanézését, fáradhatatlan adatgyűjtését, pontos meghatározásait. Oberle Károly nem volt tudományszakunk munkása, de társaságunk iránt való szeretetét mint állandó pénztár vizgálónk ismételve dokumentálta.

A Társaság pénztárkezelésében az 1925. esztendő jelentős változást hozt: Ágner Lajos, aki a megalapítás óta szerető gondnal és fáradhatatlan buzgalommal intézte a pénztár és kiadóhivatal ezer gondot adó dolgát, ismételve, s most megmásíthatatlanul lemondott a tisztelgről. A Társaság életének — az elnök és szerkesztő személye mellett — legjelentősebb tényezőjét látják alapszabályaink a pénztárosban; s valóban az ő ügybuzgalmatól függ sok olyan látázólag apró-cseprő, de következményében jelentős munka, amely az életképességnek a lényege. Ágner Lajos munkásságáról mindannyian hálával és

elismeréssel kell megemlékeznünk: tizennégy esztendő gondos munkájáért kell neki köszönetet mondanunk. Meg kell emlékeznünk Társaságunk egy ünnepségéről is: az 1924. évi októberi felolvasóülés kapcsán elnökünk indítványára tiszteletteljes szeretettel köszöntöttük Radics Ferenc öméltóságát, aki augusztusban 70. születésnapját ülte. Működésének tudományos jelentősége, egyéniségének tiszteletet parancsoló és rokonszenvet keltő nemessége Társaságunk minden tagját mély hódolásra készítette: illő, hogy arról még e rövid beszámoló se feledkezzék meg.

Maga a Társaság élete örvendotes lendületet vett: szerkesztőnk munkájának köszönhetjük, hogy tagjaink száma megkétszereződött, és pedig — ez ma jelentős dolog — nemcsak rokonszenvet, de tagsági díjat is fizető tagokkal. Reméljük, hogy ez két következtetést fog hozni magával: Társaságunk folyóiratának talpraállítását és a felolvasóülések iránt való érdeklődés újraledését. Az előbbiben már is hálásan regisztrálhatjuk tagtársaink munka- és áldozatkészségét; az áldozatkészek közül külön is kiemelem Szigetvári Iván tagtársunk nevét, aki 1 millió koronát adományozott Társaságunknak. Ezek az adományok — mellettük a Kultuszmin. és Főváros segélyei — tették lehetővé, hogy folyóiratunk 1924. évi 54 oldalával szemben az 1925. évfolyam máris bővebb I. füzettel lépett a Társaság elé. Tagtársaink érdeklődésétől reméljük azt is, hogy az 1924. év 6 felolvasóülésével (Előadások: *Perényi József*: A mai erdélyi magyar irodalom; *Décsi Lajos*: Riedl Frigyes, az irodalomtörténetirő; *Galamb Sándor*: A rajz műformája; *Gulyás József*: Csokonai drámáinak előadásáról; *Binder Jenő*: A Dorottya tárgytörténetéről; *Tolnai Vilmos*: Miért szűnt meg Kármán Urániaja; *Baros Gyula*: A Szép Ilonka tárgytörténetéhez) szemben az előadók és hallgatók buzgalma lehetővé teszi a rendes havi felolvasóülések megtartását. Ezzel az óhajtással kérem jelentésem szíves tudomásulvételét.

Elhunytak.

APPONYI SANDOR (nagyapponyi gróf), a M. Tud. Akadémia igazgatósági tagja és kiváló biblióhl, szül. Párizsban, 1844 jan. 19., megh. Lengyelben 1925 ápr. 18-án. — Mint Apponyi Rudolf gróf nagykövet fia, egész ifjúságát külföldön, főleg Párizsban és Londonban töltötte, ahol már 15 éves korában megvetette alapját annak a páratlan gazdagságú hungarica-gyűjteménynek, mely a XV—XVII. századi magyar vonatkozású külföldi irodalmat szinte teljes egészében felöleli. Nagyszabású könyvtárát 1924-ben a M. N. Múzeumnak ajándékozta, ahol az halála után *Bibliotheca Apponyiana* néven fog az Orsz. Széchenyi Könyvtárral kapcsolatban felállíttatni. — Munkája: *Hungarica*. Magyar vonatkozású külföldi nyomtatványok. Bpest, 1900/2. 2 köt. (Németül is: Leipzig, 1901/2. Utóbbihoz egy 3. kötet is készült, mely ez idő szerint Décsi Lajos gondozásában áll sajtó alatt.)

BOLZA ANNA grófnő, Csáky Albin gróf, volt vallás- és közokt. miniszter özvegye, szül. Szarvason 1847 okt. 22-én, megh. Szepesmindszenten 1925 jan. 23-án, 78. évében. A múlt század kilencvenes éveiben budapesti sza-

lónjában az író- és művészvilág gyakran megfordult. Maga is irogatott eredeti verseket, műfordításokat és tárcákat A Hétbe, a Föv. Lapokba, a Nemzetbe, a P. Naplóba és a Vasárnapi Ujságba.

BUDAY LASZLÓ műegyetemi tanár, szül. Pécsen 1873-ban, megh. Budapesten, 1925 márc. 7-én. — 1897-ben a m. kir. közp. statisztikai hivatal, tisztviselője, majd 1917-ben igazgatója. 1923-ban a közgazdaságtan tanára lett a műegyetemen. Fiatalabb korában újságírással is foglalkozott s számos verse és elbeszélése jelent meg 1891 óta a M. Szemlében, a M. Génuszban, a Föv. Lapokban, az Ország-Világban és a Pécsi Naplóban. Szépirodalmi munkái: *Versek*. Bp, 1894. — *A reformátor*. Regény. U. o., 1895.

BÜTTNER JULIA (güntherwitzi), szül. Sajóvamoson (Borsod vm.), 1848 máj. 22-én, megh. Aranyosmaróton, 1925 febr. 9-én. — Elbeszélései, rajzai, versei és ifjúsági művei 1873-tól jelentek meg a Fővárosi Lapokban, a Magyarország és a Nagyvilágban, a M. Bazárban, a M. Szemlében, a Képes Családi Lapokban, az Ország-Világban, a régi Uj Időkben, az Alkotmányban, a Kath. Szemlében stb., továbbá a Hasznos Mulattató és M. Lányok c. ifj. lapokban. — Munkái: *Örvény a réthben*. Regény. Bpest, 1885. — *Rózsák könyve*. Anthologia. U. o., 1886. — *Az édes mostoha*. Ifj. elbeszélés. U. o., 1897. — *Ugy mint volt*. Elbeszélések. U. o., 1901. — *A méltóságos asszony emberei*. U. o., 1904. — *Az elveszett aranyvirág*. Ifj. regény. U. o., 1906.

CSENGEY GUSZTAV (ADOLF) nyug. ev. theol. tanár, a Petőfi-társ. tagja, szül. Komáromban, 1842 aug. 8-án, megh. Miskolcon 1925 júl. 13. — A theológiát Budapesten és Jénában elvégezvén, egy ideig segéd-, majd a tanári oklevél megszerzése után r.-tanár volt az aszódi ev. gimnáziumban. 1886-ban Eperjesre került theológiai tanárnak. — Versei és elbeszélései 1862 óta a Vasárnapi Ujságban, a Nefelejtsben, az Üstökösben, a Magyarország és a Nagyvilágban, a Koszorúban, az Ország-Világban (1893. Bálvány hajuk. Regény.) stb. Ifjúsági művei az általa 1865/66-ban szerkesztett Gyermekbarátban, a Hasznos Mulattatóban, a Lányok Lapjában stb. — Munkái: *A hullámok közt*. Regény. Pest, 1871. (2 köt.) — *Munkái*. Budapest, 1874. (3 köt.) — *Eszter*. Költemények. Esztergom, 1876. — *A garallérok*. Regény. Bpest, 1877. — *Bokrétás világ*. Költői elbeszélés. U. o., 1878. — *Elbeszélések*. U. o., 1889. — *A mocsarak királya*. Tört. elbeszélés. U. o., 1889. — *A vadonban*. Regény. U. o., 1889. — *Ida emléke*. Regény. U. o., 1897. (3 köt.) — *Dan Quijote*. Költői elb. U. o., 1903. — *Vallásos költemények és énekek*. U. o., 1912.

CSEPLŐ ISTVÁN r. k. lelkész, a Szent István-Akadémia tagja, szül. 1883 aug. 20-án, megh. Budapesten, 1925 aug. 25. 1908-ban szentelték pappá. — Mint hírlapíró az Alkotmánynál működött, amelyben 1910–18-ig számos eredeti és fordított tárcája jelent meg. Versei a Kath. Szemlében, a P. Hírlapban, stb. — Munkái: *Az első*. Elbeszélések és versek. Pécs, 1910. — *Negyven-egyes rő.* Bp. Atlantic City (1921).

HEGEDŰS SANDOR nyug. városi főjegyző, szül. Debrecenben, 1861 márc. 17-én, megh. Szilágysomlyón, 1925 jan. 31. — 1884-ben került Szilágysomlyóra, ahol városi aljegyző, alkapitány, főkapitány s végül főjegyző volt. Számos elbeszélése és verse 1881 óta, főleg vidéki lapokban. 1883/9. társzer-

kesztője volt a Szilágysomlyó c. lapnak. — Elbeszéléskötetei: *Apró emberek*. Szilágysomlyó, 1885. — *Főrennyomok*. Bp., 1892. (Hamvai Sándor álnéven.)

KOZARI GYULA nyug. tábori esperes, a Szent István-Akadémia r. tagja, szül. Miháldon, 1864 okt. 27-én, megh. Kőszegen, 1925 máj. Filozófiai, esztétikai és irodalomtört. tanulmányokat írt, melyek javarészt a Bölcséleti Folyóiratban jelentek meg. Minket közelebből érdeklő cikke a M. Szemlében (1897. Irodalomtörténeti elméletek); munkái: *Essayek*. Nagyvárad, 1905. — *Emberi okmányok a tegnap, a ma és holnap irodalmából*. Bp., 1910. 2 köt. — *Gondolatok az író erkölcsi felelősségéről*. U. o., 1912. — *A Madách-kérdés az „emberi okmányok” világlátásában*. Pécs, 1925.

MARKI SANDOR egyet. r. tanár, a M. Tud. Akadémia tiszteleti s a Szent István-Akadémia r. tagja, szül. Kétegyházán, 1853 márc. 27-én, megh. Gödöllőn, 1925 jún. 30. — 1888-ban egyet. m. tanári képesítést szerzett, 1892-ben kinevezték a kolozsvári egyetemre a világtörténelem r. tanárának. Már 14 éves korában irogatott. Humoros versei az Üstökösben (1867–87); lefordította s lapokban kiadta Blumauer Aeneis-travesztizációjának első négy énekét, Schiller Frigyes számos versét és Derouléde harci dalait. Számos irodalomtörténeti cikket is írt különféle vidéki és budapesti lapokba. Önálló szépirodalmi és irodalomtört. vonatkozású munkái: *A nők emancipációja*. Szatira. Bp., 1874. — *Képes mesék versekben*. U. o., 1874. — *Képes vadaskert*. U. o., 1874. — *Bihari román trók*. Arad, 1880. — *A nagyfalusi Arany-család*. Klny. a Századokból. Bp., 1881. — *Czudar Mihály versei*. Arad, 1882. — *Magyar Pantheon*. Pozsony, 1884. — *Egy magyar humanista: Maximilianus Transylvanus*. Klny. az Erdélyi Múzeumból. Kolozsvár, 1893.

PALY EDE nyug. esperes-lelkész, a Szent István-Akadémia r. tagja, szül. Szatmárt 1849 febr. 21-én, megh. Felsőbányán 1925 ápr. 5-én. Sárközön volt plébános. Költeményei kath. lapokban és folyóiratokban. Szépirodalmi kötete: *Költeményei*. Sárköz, 1882.

PETRIK GÉZA bibliografus, szül. Alsószeliben (Pozsony vm.), 1845 okt. 3-án, megh. Budapesten, 1925 aug. 26. — Egy ideig mint önálló könyvkereskedő, majd antikvárius, utóbb mint a Pallas r.-t. kiadóhivatali főnöke s végül mint a Könyves Kálmán r.-t. üzletvezetője működött. Utolsó éveiben kizárólag bibliographiával foglalkozott a M. Könyvkereskedők Egyesülete megbízásából, melynek hiv. lapját, a Corvinát is hosszabb ideig szerkesztette. Munkái: *Magyar könyvtészet. 1860–75*. Bpest, 1885. — *Magyarországi német könyvtészet. 1801–1860*. U. o., 1886. 2 köt. (Kertbeny Károllyal.) — *Repertorium a Századok 1867–1890. évfolyamaihoz*. U. o., 1890. — *Magyarország bibliográfiája. 1712–1860*. U. o., 1888–97. 4. köt. — *A Néptanítók Lapja 1868–92. évi folyamainak repertórium*. U. o., 1893. — *Kalauz az újabb magyar irodalomban*. U. o., 1894. — *Magyar könyvtészet. 1886–1900*. U. o., 1908. — *Magyar könyvtészet. 1901–1910*. I. köt. U. o., 1917. (A II. kötetből csak néhány füzet jelent meg.)

VERTESY GYULA dr. kir. tanfelügyelő, a Petőfi-Társaság tagja, szül. Balassagyarmaton, 1867 szept. 12-én, megh. Budapesten 1925 jún. 10. — 1887-ben kezdett irogatni a Fővárosi Lapokba. Csakhamar hivatásos újságíró lesz Debrecenben, majd Budapesten, majd 1894-ben letéve a jogi doktorátust, tanfelügyelői pályára lép. Szobon. Torontál és Temes vármegyékben és

a fővárosban működött. Főbb szépirodalmi kötetei: *Az élet bajai*. Beszélyek. Debrecen, 1890. — *Sebek*. Elbeszélések. U. o., 1893. — *Elbeszélések*. Budapest, 1895. — *A kis doktor története*. Regény. U. o., 1897. — *Falusi történetek*. U. o., 1902. — *Az élet*. Elbeszélések. U. o., 1908. — *Rabszolgák*. Elbeszélések. U. o., 1908. — *A szomorúság tarlóján*. Versek. U. o., 1909. — *A vér és egyéb történetek*. U. o., 1914.

Meghaltak még: BALOGH ENDRE dr. marosvásárhelyi ügyvéd, megh. Kolozsvárt, 1925 márc. 8-án, 42 éves korában. Novellás kötete is van.

BEREGI MIKLÓS hirlapíró, megh. Budapesten, 1925 jún. 62 éves korában.

CSISZTAY KAROLY nyug. máv. főellenőr, megh. Tápiógyörgyén, 1925 máj., a Jókai-ünnepélyen, amelyen egy alkalmi költeményét szavalta el.

GALOS KALMAN, a Menetjegyiroda igazgatója, megh. Balatonfüreden, 1925 máj. 17-én. — Fiatallabb korában hirlapíróskodott. 1897-ben főmunkatársa volt a Föv. Lapoknak.

GÖMÖRY LAJOS ny. postafőfelügyelő, a Közgazdaság c. lap volt szerkesztője, megh. Budapesten, 1925 febr. 68 éves korában.

JÓZSA ANTAL ny. kir. tanfelügyelő, szül. Halason, 1862 máj. 9-én; megh. Budapesten, 1925 máj. 1890-ben Bónis Ferenc c. elbeszélő költeményével a M. Tud. Akadémia egyik pályázatán dícséretet aratott. Számos verse és tárcája a fővárosi és vidéki lapokban. 1893/5. szerkesztette a kultuszminisztérium Hivatalos Közlönyét.

KALMAN MIKSA hirlapíró, megh. Budapesten, 1925 jan. 29-én 53 éves korában. Munkatársa volt a Népszavának és szerkesztője a Szabómunkások Szaklapjának. Sok szociáldemokrata munkát írt és fordított.

KALNOKI HENRIK hirlapíró, szül. Gyömrőn, 1858 aug. 21-én, megh. Budapesten, 1925 ápr. 4-én. Pályáját 1877-ben kezdte mint a Budapest belső dolgozótársa. 1880-ban az Egyetértés közigazdasági rovatvezetője, utóbb A Hítel c. lap szerkesztője lett.

KEMENDY JENŐ festőművész, az Operaház szcenikaj felügyelője, szül. Déván, 1860 febr. 8-án, megh. Budapesten, 1925 jún. 25. Új rendszerű színpadát a Művészet c. folyóiratban írta le. Ő írta Máder Rezső *She* (1898) és *Mályrácska királykisasszony* (1921) c. balletjeinek szövegválogáját.

KOMAROMI ISTVÁN (apaji) nyug. pü. tanácsos, megh. Budapesten, 1925 márc. 8-án, 58 éves korában. Mint Gömör vm. főjegyzője, 20 évig szerkesztette a Gömör-Kishont c. hetilapot.

KOVACS ANTAL kegyesr. gimn. tanár, szül. Szombathelyen, 1862 márc. 2-án, megh. Nagykanizsán, 1925 júl. — Kecskeméti tanár korában titkára volt a Katona József-Körnek. Számos verse és irodalomtört. cikke jelent meg a vidéki lapokban, részben Nyéki Antal álnéven. Programmértékezői a máramarosszigeti (1886. Fáy András meséi, mint a nevelés eszközei) és a kecskeméti (1890. A m. népzélelem- és kedélyvilága dalaiban; 1892. A tragikum Arany János költészetében; 1906. Ezeréves irodalmunk) gimn. értesítőiben. — Munkái: *A szerelmi bankóddás kifejezése a m. népköltészetben*. (Klly. a Kecskeméti Lapokból.) Kecskemét, 1890. — *Jókai mint regényíró*. (Klly. a Katona J.-Kör évkönyvéből. U. o., 1893.

LEITNER JÁNOS magánhivatalnok, szül. 1896-ban, megh. New-York-ban, 1925 nyarán. 1918 okt. 16. A Hét újságírói igazolványával bejutott a képviselőházba, ahol revolveres merényletet akart elkövetni Tisza István gróf ellen. A bpesti törvényszék fogházából okt. 31-én szabadították ki. Lékai János álnéven verseket és tárcákat írt A Hétbe, Eletbe stb.

MERÉNYI GYULA szerkesztő, megh. Prágában, 1925 márc. — Versei 1915 óta a Felsőmagyarországban. Korona és dollár c. színművét bemutatta a kassai színház; kéziratban Gyönyör c. színműve. Szerkesztője volt a Prágai Magyar Hirlapnak.

MOLNAR LASZLÓ, a Nemz. Színház örökös tagja, szül. Kiskunfélegyházán, 1857 nov. 25-én, megh. 1925 febr. 4. Jogot végzett s mint Pest vm. tb. aljegyzője lépett 1884-ben a színészi pályára. Vidéki működése után 1896-ban a fővárosba s 1900-ban a Nemzeti Színházhoz került. 1881—84. számos tárcája és színi kritikája jelent meg vidéki lapokban. Egy ideig a Budapesti Hirlap színi kritikusa is volt. Színész korában is írt elvéve tárcákat és elbeszéléseket. — Munkái: *Az egyéniség a művészetben, különös tekintettel a színművészetre*. Bp., 1893. — *Jelmeztan*. U. o., 1905.

PETROGALLI OSZKAR dr. volt orsz. képviselő, a Prágai Magyar Hirlap főszerkesztője, megh. Besztercebányán, 1925 febr.

POZSGAY GEZA hirlapíró, a Sopronvármegye munkatársa, megh. 1925 jún., 33 éves korában.

RACZ DEZSŐ dr. ügyvéd, szül. Miskolcon (?), megh. Budapesten, 1925 jan., 52 éves korában. 1905-ben belmunkatársa volt A Polgárnak.

SERÉDI P. LAJOS dr. ev. főgimn. tanár, szül. Veszprémben 1860 jún. 1-én, megh. Budapesten, 1925 máj. Főleg a filozófiai irodalmat művelte. Irodalomtört. munkája: *Kerényi kedélyvilága*. Eperjes, 1892.

SOM PAL hirlapíró, megh. Budapesten, 1925 júl., 39 éves korában. Sok francia, angol és német novellát fordított le a napilapok részére.

SOMOGYI PÉTER hirlapíró, szül. Pozsonyban, 1854 febr. 24-én, megh. Budapesten, 1925 máj. A N. Polit. Volksblatt, majd a Budapesti Tageblatt s végül a Dunaposta munkatársa volt. Több magyar szerző drámáját, illetve opera vagy operette szövegét fordította le németre. Ezek közül Váradi Antal Raffael és Iskarióth c. tragédiája, Abrányi Emil Ninonja és Egresy Béni Bánk bánja nyomtatásban is megjelent.

SZASZ KAROLY (szemerjai) dr. árvaszéki ülnök, szül. Kolozsvárt 1863-ban, megh. Marosvásárhelyen, 1925 febr. Publicisztikai és szépirodalmi működését főleg erdélyi lapokban fejtette ki. Munkái: *A kaukázusi fogoly*. Kültői beszély. Írta: Puskin Sándor. Ford. Kolozsvár, 1884. — *Almok és emlékek*. (Versek.) Marosvásárhely, 1908.

SZÉKELY SANDOR brunsvillei (Pa.) ref. lelkész, 1925 júl. belefűlt a Monongaheta-folyóba 43 éves korában. Fordításai: *Amerikai történetek*. Bp., 1922. — *A dollárok hazdjából*. Amerikai életképek. Ford. Sárospatak, 1923. — *Drámai egyreleg*. Amerikai írók műveiből. U. q., 1924.

TICHY LAJOS nyug. tanító, szül. Cifferben, 1871-ben, megh. Pozsonyban, 1925 júl. 1. 1895—1923. Pozsonyban volt tanító és hirlapíró. Az ottani újságokba elbeszéléseket, verseket és színműveket írt. G. P.

Hírek.

A székely rovásírás. — A magyar nyelvtudomány egyik legkitűnőbb művelője, Melich János, a Nyelvtudományi Társaság ülésén kimutatta, hogy a székely rovásírás történeti valóság és nem hamisítvány. A rovásírást őseink már Árpád vezér előtt ismerték s a honfoglalás idején tagjai voltak egy fejlett íráskultúrának. Ezt az írást a kazároktól elszakadt kabar-törzs hozta magával. A kabar-székely írás egyező elemei a Fekete-tengeri zsidók által használt szamaritánus írásból származnak.

A Halotti Beszédről. — A M. T. Akadémia I. osztályának fülölvásó ülésén bemutatásra került Karácsonyi Jánosnak a Halotti Beszéd eredetéről szóló értekezése. Karácsonyi Jánosnak az a felfogása, hogy a Halotti Beszédet Somogyvárott valószínűleg maga a somogyvári apát készítette 1195 és 1204 között. Ebben az időben Somogyvárott francia bencések voltak, akik nem tudtak magyarul és az ő használatukra magyar szövegű halotti beszédet kellett készíteni. A somogyvári apát valószínűleg valamelyik szomszéd apátot kérte meg a halotti beszéd megszerkesztésére. Somogyvárról a Halotti Beszéd a pozsonyi káptalan könyvtárába került.

Az Ehrenfeld-kódex. — Hazakerült végre legrégibb írott könyvünk is. A Magyar Nemzeti Múzeumban helyezték el. Megvásárlása a nemzetgyűlés áldozatkészségének köszönhető. Új elnevezésének közhírtételét várjuk!

Argírus-história. — Gulyás József sárospataki tanár a Magyar Néprajzi Társaság egyik ülésén ismertette Gyergyai Albert valamikor rendkívül népszerű történetjének színpadi feldolgozását. A háromfelvonásos énekes játékot Balogh István írta. Színműve sikerülten dolgozta egybe a mese legszebb motívumait. Balogh István kézírata most került elő a Nemzeti Színház könyvtárának kiegészítése alkalmával.

Pázmány Péter. — A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem fölállította aulájában nagy alapítójának márványszobrát s ezzel mintegy újból magára vállalta régi tradícióinak megszilárdítását. Pázmány Péter és — a galileista szellem! Hirdesse a mi ősi egyetemünk ünnepélyes külső formákkal is, hogy a tudományos előhaladást a nemzet javára csak a komoly felelősségérzet szellemében lehet művelni.

Apáczai Cseri János. — Erdély magyarsága a kolozsvári ref. teológia hallgatóinak közreműködésével estély keretében ünnepelte meg Apáczai Cseri János születésének háromszázadik évfordulóját. Tavaszai Sándor előadást tartott, Reményik Sándor pedig felolvasott.

Kisfaludy Károly elárverezett festménye. — Súlyos gazdasági viszonyaink Kisfaludy Károly egyik festményét a Kinizsi-utcai árverési csarnokba juttatták. Kikiáltási ára mindössze másfél millió korona volt. A nyomorszülte festmény így enyhíti a nyomort.

Himnusz-pőr. — A vágssellyei asszonyok és leányok nemzetiségi izgatás miatt a nyitrai csah törvényszék elé kerültek, mert kegyetlen szokásuk szerint tavaly Szent István napján a templomban a Himnusz énekelték. A bíróság a Himnusz első versszakának ismertetése után a vádlottakat felmentette azzal az indoklással, hogy az ott előforduló „ellenség” szó nem vonatkoztatható a csahokra.

Széchenyi Istrán. — Viszota Gyula egyik akadémiai felolvasásában ismertette azt a politikai eljárást, melyet Metternich, az akkori hatalmas államférfiú, Széchenyi ellen indított 1835-ben országgyűlési szereplése miatt, különösen a magyar nyelv érdekében kifejtett buzgólkodásáért.

Az Akadémia megalapítása. — Az Akadémia az idén ünnepi megalapításának százéves évfordulóját. Ez alkalomból Viszota Gyula ismertette a megalapítás történetét a bécsi udvari titkos levéltár anyagának felhasználásával. Széchenyi István azzal a szándékkal jelent meg az országgyűlésen, hogy az országot kiemeli elmaradottságából. A hatalmon levők azonban nem jó szemmel nézték föllépését.

Zalán Futása. — A M. T. Akadémia a Zalán Futása megjelenésének százéves évfordulójának emlékére ünnepi ülést tartott. Az elnöki megnyitót Berzeviczy Albert mondotta. Utána Császár Elemér felolvasást tartott a Zalán Futásáról.

Vörösmarty-ünnep a cseh határ közelében. — Zemplén vármegye a Zalán Futása megjelenésének századik évfordulóján nagy ünnepséget rendezett a Bodrog-közben, mivel a fenséges eposznak legszebb lírai részletei, Ete és Hajna szerelmi jelenetei, itt játszódnak le. A cseh határtól egy puskalövésnyre gyűlt össze az ünnep közönsége, majd a régi Kazinczy-kert közepén álló mauzoleumhoz vonult, hol Orlai Petrich Somának hatalmas falképe Vörösmarty és Kazinczy találkozását ábrázolja.

Kriza János. — Az erdélyiek kegyelettel ünnepelték meg Kriza János halálának ötvenedik évfordulóját a kolozsvári unitárius kollégium dísztermében. Sajnos, Kriza János sírja gondozatlan, még csak vadrózsa sincs rajta. Maholnap talán egy egyszerű sírkő sem mutatja az érdemes püspök nyugvóhelyét.

Diszgyűlés Petőfi születése napján. — A Petőfi-Társaság a Kiskőrösi Petőfi Irodalmi Kör-rel Kiskőrösön tartott diszgyűlésén elhatározta, hogy minden év utolsó napján, Petőfi születési évfordulóján, Petőfi szülőházában közös diszgyűlést tartanak. A nagyközönségnek ugyanakkor Petőfi-ünnepélyt rendeznek.

Arany János sztenogramma. — Téglás Géza a Gyakorló Gyorsírók Társasága diszgyűlésén előadás keretében ismertette Arany János két gyorsíró sorának megfejtését a gyorsírástörténelmi szempontból méltatta a felfedezés jelentőségét. Arany János valószínűleg az 1843-ban kiadott Taylor-Dobrossy-féle magyar gyorsírási könyvből tanulta meg a gyorsírást.

Arany János-emléktábla. — Az Erkel-utca 20. számú ház falán a háztulajdonosok díszes márványtáblát helyeztek el annak emlékére, hogy Arany János 1860—1864 között ott lakott a második emelet egyik sarokszobájában. Arany János ebben az időben főtítkára volt az Akadémiának, igazgatója a Kisfaludy-Társaságnak. Lakásán jöttek össze az akkori irodalom vezéregyéniségei. Itt alkotta a Buda Halálát, itt szerkesztette a Figyelőt és a Koszorút és itt írta irodalmi tanulmányainak legnagyobb részét.

Nagykőrösön Arany János-Társaság alakult. — Nagykőrös közönségének évtizedes törekvése vált valóra az Arany János-Társaság megalakulásával. A Társaság elnöke Benkő Imre nyug. főimn. tanár lett, az Arany János-kultusz egyik lelkes vezére. A közgyűlés után Arany János nagykőrösi szobrát

nál, melynek fölállítását Bárd Miklós és neje lelkes izgatása tette lehetővé, rögtönzött ünnepséget tartottak.

Arany János kisebb költeményei. — Voinovich Géza szerkesztésében a Franklin-Társulatnál megjelentek Arany János összes kisebb költeményei. A kötetet Arany János arcképe díszíti. A versek megfelelő tárgyi magyarázatokkal vannak ellátva.

Arany Juliska díszsírhelyen. — Nagyszalonta régi temetőjét most ürtik ki. Arany Juliska holttestét hozzátartozói kívánságára exhumálták és az új temetőben a Nagyszalonta által adományozott díszsírhelyen temették el.

Jókai-breviárium. — Jókai Mór a maga munkáiban szétszórta aforizmáinak gyűjteményét még negyven évvel ezelőtt összeállította egy német kiadó kérésére. Akkoriban Negyven Év Visszhangja címmel a Révay-testvéreknél magyar nyelven is megjelent ez az aforizma-gyűjtemény. Az új kiadás a régebbin alapul. A kötet Jókai gondolatainak csak elenyészően csekély részét foglalja magába.

Jókai-ereklyék kiállítása. — A Nemzeti Múzeum Jókai személyével kapcsolatos ereklyéből kiállítást rendezett. A kiállítás anyagát Rédey Tivadar válogatta ki és állította egybe tudással és szeretettel. A kiállítás méltán sorakozott a centennáriumi ünnepségek közé.

Jókai-sorsjáték. — A Petőfi-Társaság az ország szellemi integritásának megvédésére alkotandó hatalmas irodalmi alap megteremtésére Jókai-sorsjátékot rendez. A Jókai arcképével ellátott sorsjegyek darabonként 20.000 K-ért kaphatók. A főnyeremény 200 millió korona.

A városi mérnökök Jókaiért. — A városi mérnökök országos szövetsége Szombathelyen tartott második vándorgyűlésén Szalai Lajos *Jókai és a mérnökök* címen tartott előadást. Rámutatott arra, hogy Jókai sok regényében megörökítette a mérnököket, azért a mérnökök halálából igyekezzenek utcákkal, terekkel, épületekkel, ligetekkel és fasorokkal hódolni Jókai emlékének.

Madách Imréné sírját nem találják. — Madách Imréné Fráter Erzsébetnek a nagyváradi öreg temetőben nem találják a sírját. A boldogtalan asszony úgyszólván az árokból került a nagyváradi kórházba és onnan a temetőbe. A Fráter-család tagjai közül azonban senki sem tudja megmondani, hogy hol fekszik a megvetett asszony. Még a temető-csúsz sem tud felvilágosítást adni nyugvóhelyéről, mert sem kő, sem egyéb jel nem mutatja ismeretlen sírját. Az az egy bizonyos, hogy valahol hátul a kórházi halottak temetőjében pihen.

Az Ember Tragédiájának színházi tiszteletdíja. — Paulay Ede, aki az Ember Tragédiáját először alkalmazta színpadra, a Nemzeti Színház akkori intendánsával abban állapodott meg, hogy munkája fejében a mindenkor előadás bruttó bevételeinek tíz százalékát kapja. Halála után a proletár-diktatúra korszakáig özvegyének is kiutalták a jutalomdíjat, de azután a folyósítást megtagadták. Hosszas tárgyalás után a kultuszminisztérium és az özvegy abban állapodtak meg, hogy a tantiémeket 1924 január 1-ig visszamonőleg megkapja az özvegy, de az addig ki nem utalt összegekről lemond. Minthogy azonban a darabot a Nemzeti Színház most már Hevesi Sándor átdolgozásában játssza, az özvegy elesett volna a jutalomdíjtól. Hogy ez ne történjék meg, Hevesi Sándor az özvegy javára lemondott a jutalomdíjról.

Tóth Edéről. — Az idén volt ötven éve annak, hogy Tóth Ede halhatat-

lan népszínművét, *A falu rosszt*, először játszotta a Nemzeti Színház. A darab ötven év alatt 290-szer került színre.

Lauka Gusztávné. — A hajdanában Nagybecskerekre került költő özvegye 68 éves korában mindenes cselédnek állott be, hogy mindennapi kenyerét megszerezhesse. Nem bírta a munkát, az utcára került. Az elgyötört özvegyet Szekeres József volt vármegyei hajdú vette magához szegényes lakásába. Halála után temetéséről is ő gondoskodott. Rövid az eset, a tanulság azonban... „Mégis ne szóljon erről ajakad, nehogy ki távol sír e nemzeten, megtálni is kénytelen legyen.“

Váradi Antal emlékezete. — A Petöfi-Társaság felolvasó ülésén Petri Mór hosszabb tanulmányban újította fel a Társaság volt alelnökének és tiszteleti tagjának, Váradi Antalnak emlékezetét. Megrajzolta az író és költő alakját és egész munkásságát.

Móra István jubileuma. — A Gárdonyi Géza Irodalmi Társaság nemrégiben ünnepelte Móra István negyvenéves írói jubileumát műsoros ünnepély keretében. Móra István érdemes író, de az élelmes pályatársak és kiadók már régen háttérbe szorították.

Kőrösi Henrik. — A Gárdonyi Géza Irodalmi Társaság ünnepet tartott Kőrösi Henrik negyvenéves írói jubileuma alkalmából. Az ünnepeltnek írói munkásságát Köveskúti Jenő ismertette. A Társaság Kőrösi Henriket dísztagjává választotta.

Papp-Váry Elemérné síremlékének leleplezése. — A magyar Híszkegy halhatatlan írónőjének síremlékét bensőséges ünnep keretében leplezte le a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége a kerepesi temetőben, a Deák-mauzóleum közelében. A síremléket közadakozásból emelték. Érdekes adata a gyűjtésnek, hogy az első honvéd gyalogezred legénysége, ezek az egyszerű katonák, kétszer annyit adtak a síremlékre, mint az összes budapesti pénzügyintézetek együttvéve! Nem érdektelen az sem, hogy a sajtónak az a része, mely a botrányoknak, gyilkosságoknak és szerelmi drámáknak annyi helyet juttat, Papp-Váry Elemérné emlékére alig szentelt néhány sort. Akadt olyan lap is, mely az ünnepről meg sem emlékezett!

Ady Endre betegsége. — Ady Endre kezelőorvosa előadást tartott Ady Endre betegségének kérdéséről és bebizonyította, hogy Ady Endre alkoholizmusban szenvedett, de paralizise nem volt. Ez előadás visszhangjaként nyilatkozott egy orvosprofesszor, hogy Ady Endrénél talán veleszületett ivási hajlamoságról is van szó. Nem paralizise volt, hanem álparalizise, stb. Nem tudjuk, hogy az orvosok hogyan tartják összegeyzethetőnek nyilatkozataikat a kötelező orvosi titoktartással, de a jóízűs névben mindenképen tiltakoznunk kell az ellen, hogy Ady Endrének — s általában kiváló embereinknek — belső ügyeit nyilvánosan terrgessék. Minden ember életében többé-kevésbé akadnak olyan dolgok, amelyek nem tartoznak a nyilvánosság elé. Hogy egyesek kéjjel tárgyalják az ilyen szenzációs eseteket: valóságos botrány.

Ady Endre Kultúrtársaság. — Párizsban ezen a címen az ott élő magyarok között egyesület alakult az ottani magyarság kulturális szükségletének kielégítésére. Az alakuló ünnepségen megjelent egy francia író is, beszédet mondott s Adyt a legmagyarabb magyarnak nevezte. Azután csárdás járta, de szólt a jazz-band is, szóval igazi poeti estét rendeztek.

Ady Endre koszorúja. — Az Ady Endre emlékére szerzett verseket Rozsnyay Kálmán terjedelmes kötetben állította össze. Juhász Gyula, Babits Mihály, Tóth Árpád, Szép Ernő és mások szerepelnek a gyűjteményben.

Förster Aurél ünneplése. — Följegyezzük ezt az ünneplést, mert a magyar anekdotának ez a művésze a maga olthatatlan magyar fajszeretetével mondott néhány jó megfigyelést ünneplése alkalmából. A világ minden népénél, úgymond, a fővárosok vezetnek a nacionalizmusban, csak Budapest áll elszigetelten a vidékkel szemben. Budapestnek meg kell változnia, polgárságának az erősebb nemzeti érzés útján kell haladnia. A világot nem a királyok és kormányok igazgatják, hanem az agitátorok, újságírók és bankárok New-Yorktól Moszkváig.

Aachs Mihálytól Adorján Györgyig. — Gulyás Pál magyar életrajzi lexikonjának, ennek a monumentális vállalatnak, most jelent meg az első füzet. Minden magasztalást megérdemel. Olyan alkotás lesz ebből, hogy a késő századok is hálával fogják forgatni kötetait. Gulyás Pál közölni szándékozik mindazoknak az életrajzát is, akiktől legalább egy újságcikk jelent meg.

Böhm Károly stremléke. — A kiváló magyar bölcselethez az egyszerű fakereszt helyett magyarnyelvű díszes márványtáblával jelölték meg sírját Besztercebányán. Az emlék közadakozásból készült. A gyűjtés még a háború előtt megindult, de a közbejött események sokáig megakadályozták az emlék felállítását. A Böhm-kultusz továbbra sem marad félbe. Bartók György, Böhm Károly jeles tanítványa, ki fogja adni mesterének hátrahagyott kéziratait.

Pornografia. — Újabb időben még az úgynevezett jobb körök is kezdik írószámba venni és valódi művésznek tartani az olyan pornografust, akit a bíróság ismételtelen elítélt. Izlésváltozás ide, izlésváltozás oda: a pornografus nem író, nem is művész, hanem egyszerűen nemi szélhámos, az írása eredményének pedig semmi köze sincs az irodalomhoz. Olyan irodalmi szegénylegények ezek a pesti alakok, akik tolluk tisztességét odaadják a pénzért, mert, sajnos, vannak olyan erkölcsi nyomorékok és rokkantérzésűek, akik azt megfizetik.

Egy pornografus halála. — Egy „népszerű” osztrák író Bécében egy fiatalember revolverlövésekkel agyonlőtt. Agyonlőtte azért, mert a hírhedt pornografus regényeivel és folyóiratával a nemi élet és korlátlan szerelmi szabadság agitátoraként lépett föl. Nemzeternyesztő műveit az élvezethajhász emberek izgatott érdeklődéssel olvasták: valósággal kapkodták és falták. A morényletet éppen ezért az iránya elleni szörnyű visszahatásnak kell tekintenünk. A magyar sajtó egy része, természetesen, rajongó rokonérzéssel gyászolta az elhunyt szerencsétlent.

A színpad erkölcstelensége. — A Városi Színház az egyik állami alkalmazott rendezésében egy operát és egy némajátékot mutatott be. A rendező a darab szellemétől eltérő durva erotikával hozta színre az egyes jeleneteket, amit az egyik kritikus erősen kifogásolt. A rendező ezért a kritikáért becsületért és hitelrontás címén pert indított! A bíróság a kritikust felmentette. Különös, hogy éppen az teszi meg a följelentést, akit elsősorban kellett volna felelősségre vonni.

A megrendelt darabot elő is kell adni. — A budapesti törvényszék ítéletben kötelezte az Unio színházi részvénytársaságot, hogy Verő Györgynek megrendelt és előadásra elfogadott Pesti Nóta című darabját még ebben az

évben előadja. Az ítélet indokolása szerint a megrendelés és elfogadás tényében benne van az a kötelezettség is, hogy a darabot csakugyan előadják.

Mikszáth Kálmán emlékének gyalázása. — MórícZ Zeigmond a Színházi Élet hasábjain megjelent Bródy-nekrológiában durva sértést követett el Mikszáth Kálmán emlékéen. Többek között ezt írta: Mikszáth a tót *paraszt-nemes, iparos-gyerek... pénzért pucolta a rozsdás ideálokat*, de közben leköpködte, kicsúfolta, kinevette őket. Ez a förmédvény általános fölháborodást keltett, mert a közvélemény egyik nagy emberünk nyegle megsértését látta a kegyelet nélküli nyilatkozatban. A magyar nemzeti irodalomtörténet egyik halhatatlan értéke végre is nem útszéli rongy. Mikszáth Kálmán, a költő fia, feljelentést adott be a bíróságnál MórícZ ellen és példás büntetést kért.

Háborúság a Gárdonyi-filmekért. — A Gárdonyi-örökösök szerződésileg megengedték egy moziszínésznek, hogy a Göre-könyvekben előforduló alakok felhasználásával egy estét kitöltő erkölcsös filmszkeccset írhasson, azt filmre felvehesse és 1927 májusáig Magyarországon és Amerikában játszhasssa. A jogért Magyarországon négy százalékot, Amerikában tíz százalékot kötöttek ki. A színész azonban nem fizetett, hanem bejelentette az örökösöknek, hogy Amerikában csödbe jutott. A Gárdonyi-örökösök úgy értesültek, hogy az új hazában pompásan jövedelmezett a film, amit a színész-vállalkozó levélben közölt is itthoni barátaival, sőt az egyik lapban tudósítás jelent meg arról, hogy miképen kell meggazdagodni Amerikában egy magyar színdarabból.

Norella-pör az ügyészségen. — Karinthy Frigyeset Az Estben közreadott Fekete miso című novellája miatt a kir. ügyészség szemérem elleni vétség és vallásgyalázás miatt pörbe fogta. A pörben Herczeg Ferenc volt a szakértő. Véleménye szerint a Fekete misének, melyben Karinthy Hans Heinz Ewers buja irányát akarta kifigurázni, irodalmi értéke van. Nem szállunk perbe a kiváló szakértő véleményével, de az erkölcstelenség semmiféle vonatkozásban sem lehet irodalmi értékű.

Juhász Gyulát pörbefogták. — Juhász Gyulát, a Petőfi-Társaság tagját, egy vezércikke miatt Szeged volt kormánybiztosa rágalmazás és becsület-sértés miatt foljelentette. A cikkben azt írta Juhász Gyula: „Nem akarunk többé bolsevistát látni, aki a hazafiság álarca alatt orgoványi és britanniás hűstettekkel dicsekszik, aki a nemzet újjászületésének hajnalát honfitársának vérével szenteli fel és nem akarunk többé hivatali denuncianst és ellenforradalmárt látni.” A volt kormánybiztos viszont demagóg vezérnek nevezte a költőt, aki Szegeden munkás-színpadot csinál, a forradalom alatt a szegedi színházat igazgatta, s a város közepén szétverette a magyarokat. A bíróság Juhászt rágalmazás vétségében bűnösnek találta s hárommillió korona pénzbüntetésre ítélte el.

Zerkovitz Arrácska-pöre. — Zerkovitz Bélát Huber Miksa karmester nagyobb összegű kártérítésért bepörölte. A zeneszerző melódiáit ugyanis ő összhangosította és hangszerelte, de a zeneszerző nem fizette meg őt kellőképen. A bíróság húszmillió korona fizetésére kötelezte Zerkovitz Bélát, aki százmillióra becsülte a darabból befolyó jövedelmét. A bíróság a társzerzői viszonyt nem állapította meg.

Gyóni-pör. — Egy műkedvelői előadáson az egyik szereplő elszavalta Gyóni Gézának Cézár én nem megyek című versét. A királyi ügyészség a

mükedvelőt izgatásért perbe fogta. Az elsőfokú bíróság fölmentő ítéletet hozott, de a királyi tábla megállapította az izgatást s megbüntette a mükedvelőt. Ezzel szemben a Kúria kimondta, hogy a világháború folyamán katonai szolgálatra önként bevonult, hadi szolgálatát híven teljesítő, az orosz hadifogságban elhalt, de magyar lélekből fakadó költeményeivel halhatatlan emléküvé vált Gyóni Géának Cézár én nem megyek című verse izgatást nem tartalmaz. A királyi tábla tévedett a költemény tartalmának magyarázata tekintetében s ennek folytán abban is, hogy a költemény elszavalása izgatás volna. A mükedvelőt fölmentették.

Maróczy Géa põre a Franklin-Társulattal. — Maróczy Géa és Szemere Imre ozelőtt huszonöt évvel A sakkjáték kézikönyve címmel összefoglaló munkát írtak, mely a Magyar Könyvtár kiadásában jelent meg. A kapós könyv a háborús évek alatt teljesen elfogyott. A szerzők, látva a sakkörök érdeklődését, átdolgozták munkájukat, de közben a Franklin-Társulat elhatározásából újra megjelent régi könyvük, melyen még az sem volt föltüntetve, hogy második kiadás. Maróczyék a szerzői jogbitorlás megállapítása és százmillió korona vagyoni ekégtétel iránt keresetet indítottak a kiadó ellen. A pör egyezséggel fejeződött be.

Nem bizonyítható, hogy a zsidóság ellensége az államnak. — Trenkó József A zsidóság szerepe a bécsi forradalomban címmel cikket írt A Cél folyóiratba. A cikk azt állította, hogy a forradalomnak szocialista rablássá való elfajulása mindenütt a zsidók müve. A zsidó a legsúlyosabb idegbántalmakra hajló faj, a zsidóság pedig semmi egyéb, mint állandó összeesküvés az állam és ennek jogrendje ellen. A keresztény felekezeti egénekkel szemben a zsidóságot a bosszú és a gyűlölet érzése vezeti. A bíróság ezeket a fejtegetéseket s még inkább a többi, jóval indulatosabb állítást a tárgyilagos bírálaton túlmenőknek minősítette s a valódiság bizonyítását nem engedte meg.

A tudományos társulatok fővárosi bizottsági tagjelölése. — A székesfőváros törvényhatósági bizottságának újjászervezéséről szóló 1924:XXVI. törvénycikk 13. §-ának rendelkezései szerint az Akadémia, a Szent István Akadémia, a Kisfaludy-Társaság és a Petöfi-Társaság egy-egy tagot jelölhet, hatósági biztos jelenlétében, a fővárosi törvényhatósági bizottságba. A négy jelölt közül egy kap tagsági kinevezést, de ugyanakkor pl. az ügyvédi kamara több tag beküldésére jogosult! Az eset nagy megdöbbenést keltett vároasszerte. Mind a négy Társaság főlelmei tiltakozó szavát s a jelölést nem ejtette meg. A kinos helyzetbe került belügyminiszter nem tudta rákényszeríteni a jelölést a négy Társaságra. A tudományos közvélemény hallatlan megalázás gyanánt fogta föl az egész ügyet s ez volt az oka a szenvedélyes ellenállásnak.

Az Akadémia jutalmazottjai. — Az akadémiai nagyjutalmat Berzeviczy Albert Az abszolútizmus kora Magyarországon című munkájának ítelték oda, a Marczibányi-mellékjutalmat Hóman Bálint kapta meg Magyar pénztörténet című munkájáért. A Samuel-díjat vitéz Házy Jenőnek a Soproni magyar szójegyzék című értekezése nyerte el, míg a Riedl Frigyes díj Zlinszky Aladárnak jutott Klasszicizmus és romanticizmus című művéért. Az ünnepélyes közgyűlést Jókai emlékének szentelték. Rákosi Jenő Jókai hibáiról tartott előadást, Nékassy László pedig Jókai költői és nemzeti értékéről szóló ünnepi dolgozatát olvasta fel.

Választás az Akadémiában. — Az Akadémia idej nagygyűlésén Berzeviczy Albertet újból elnökké választották. Alelnök Illosvay Lajos lett. A tagválasztó teljes ülés tiszteleti tagokká választotta Ravasz Lászlót, Károlyi Árpádot és Teleki Pált. Rendes tagok lettek: Horváth Cyrill, Takács Sándor és Sigmond Elek. Levelező tagok: Zichy István, Zsigmond Ferenc, Moór Gyula, Schütz Antal, Gombos Ferenc, Madzsar Imre, Szekfű Gyula, Groh Gyula, Ortway Rezső és Csiki Ernő. A teljes ülés elhatározta Fraknói Vilmos arcképének megfestését.

Akadémiai mozzanatok. — Császár Elemér az Akadémia ünnepi ülésén kegyeletes hangon újította fel Bayer József emlékeztét. Élettörténetével kapcsolatban ismertette tudományos munkásságának eredményeit és drámatörténeti dolgozatait. — Fináczy Ernő emlékbeszédben méltatta Apáczai Cséri János érdemeit. A nagyrahatott magyar tudós örökének őrzésére és ápolására ma, mikor egyedüli fegyverünk a kultúra, nagyobb szükségünk van, mint valaha.

Székfoglaló az Akadémián. — A Magyar Tudományos Akadémia első osztályának fölolvásó ülésén Kéky Lajos *Helyi színek költészetünkben* címmel tartotta meg székfoglaló előadását. Vizsgálta azokat az elemeket, melyek egyes vidékek hangulataiul kerültek irodalmunkba. Sorra vette a nagy Alföldet, a Dunántúlt, a Felföldet és Erdélyt. Mindegyik területről megállapította annak éghajlata és földje sajátossága szerint azokat a befolyásokat, amelyeket költőinkre tettek.

A Kisfaludy-Társaságból. — A Társaságban a költői hely betöltése alkalmával nagyobb küzdelem fejlődött ki Zilahy Lajos és Szathmáry István jelöltek között. A választást mindkét párt részéről korteskedés előzte meg, mely azonban mindvégig előkelő színvonalon maradt. A választás is szépen, szabályszerűen folyt le s Zilahy Lajos győzelmével végződött. — Szász Károly a Társaság nagyérdemű titkára másirányú nagy elfoglaltságai miatt a titkárságról lemondott. Utódjául egyhangúlag Voinovich Gézáat választották.

A Kisfaludy-társaságról. — A Kisfaludy-Társaság legrégibb tagja Rákosi Jenő, akit még 1869-ben választottak meg. Vargha Gyula 1883 óta, Apponyi Albert, Hegedűs István, Herczeg Ferenc és Kozma Andor 1893-tól tagjai a Társaságnak. Jakab Ödön, Radó Antal harminc esztendeje tagok. A legfiatalabb tag Zilahy Lajos, aki akkor még nem élt, amikor Vargha Gyula tag lett. Régebben tagok a már említettekén kívül Ambrus Zoltán, Benodek Elek, Berzeviczy Albert, Csengery János, Ferenczi Zoltán, Négyesy László, Pekár Gyula és Szaboicska Mihály. Négy tagon kívül a többi mind Budapesten él. A tagok között van négy volt miniszter, két államtitkár, négy képviselő, egy püspök és tizenkét egyetemi tanár.

A Petőfi-Társaság nagydíjainak kiosztása. — A Petőfi-Társaság Jókai Mór emlékének szentelt márciusi nagygyűlésén osztotta ki 500.000 koronás nagydíjait. A Petőfi-nagydíjat Vargha Gyulának, a Jókai-nagydíjat Bársony Istvánnak, a tőzsdei nagydíjat Császár Elemérnek ítélték oda.

Az Irodalomtörténeti Társaságból. — A társaság fölolvásó ülésén Galamb Sándor a magyar alsóbbfajú drámai művek fejlődésével foglalkozott. A magyar operett Bényei István színész és Allaga Géza karmester egyfelvonásos *A szerelmes bojtár*-jával 1862-ben született meg Molnár György Budai

Népszínházában. Miklóssy Gyula pesti színházának és a pesti Népszínház első korszakának ismertetése után Rákosi Jenőt mutatta be, mint a magyar operett legkiválóbb mesterét. Végül az operett hanyatlását vázolta az alsóbbfajú drámai irodalom legújabb ágainak — a kabaré-tréfáknak, filmjátékoknak és revü-műfajnak — szerepét világította meg. — Harsányi István egy XVII. századi most felfedezett virágénekekről és a debreceni grammatika eddig ismeretlen szerzőjéről értekezett. Kimutatta, hogy a Halmi Megyek cím vers szerzője Győry Mihály és hogy Balassa Bálint istenes énekeinek függelékében két vers szerzője Kőrösi István.

A Filológiai Társaság jubileuma. — A magyar szellemi élet számos kiválóságát magába foglaló Társaság fennállásának 50 éves évfordulója alkalmból ünnepélyes közgyűlésen áldozott egyik alapítója Ponori Thewrewk Emil, kiváló vezére, Heinrich Gusztáv és több más érdemes férfiú emlékének.

A Földtani Társulat jubileuma. — A Magyar Földtani Társulat most ünnepelte fennállásának 75 éves évfordulóját. Mauritz Béla elnöki megnyitójában a társulat múltjával foglalkozott a elismeréssel méltatta a tagok munkásságát. A társulati tagok sorában vannak olyanok, akik már 59, 55 és 50 év óta tagjai a társaságnak.

Az Iparművészeti Társulat jubileuma. — A Trefort Agoston alapította társulat most ünnepelte fennállásának negyvenedik évfordulóját. A társulat sokat tett az általa képviselt művészeti ág fellendülése és fejlődése körül. Tagjai sorában mindenkor helyet foglaltak legkiválóbb műtörténészeink és társadalmi kiválóságaink. Több külföldi kiállításon sikerrel képviselte a magyar iparművészetet.

Magyar Katonai Írók Köre. — Ez az irodalmi kör a magyar katonai irodalom művelésére alakult. Elnöke Hazay Samu lett, másodelnöke Szurmay Sándor, ügyvezető alelnök Pilch Jenő, főtítkára De Scardelli Cézár.

A Vörösmarty-Akadémia. — Az őszirózsás forradalomnak ez a jól ismert alakulata most már előlépett, hogy „a tömörülés erejével próbáljon irányítóan hatni a mai irodalmi anarchia között”. Az Akadémia tagjai: Ambrus Zoltán, Babits Mihály, Barta Lajos, Biró Lajos, Elek Artur, Fenyő Miksa, Füst Milán, Gellért Oszkár, Hatvany Lajos, Heltai Jenő, Herczeg Ferenc, Ignotus, Juhász Gyula, Karinthy Frigyes, Kemény Simon, Kosztolányi Dezső, Krudy Gyula, Laczkó Géza, Lengyel Menyhért, Molnár Ferenc, Móricz Zsigmond, Nagy Lajos, Nagy Zoltán, Osvát Ernő, Révész Béla, Schöpflin Aladár, Szép Ernő, Szini Gyula, Szomory Dezső, Tersánszky Jenő, Tóth Árpád. Az akarata ellenére megválasztott Herczeg Ferenc kijelentette, hogy a forradalomban s még inkább a bécsi „emigrációban” kompromittált elemekkel semmi körülmények között sem akar együtt lenni.

Bibliotheca Apponyiana. — A nemrégien elhunyt gróf Apponyi Sándor anyagi értékben felbecsülhetetlen könyvtára a Magyar Nemzeti Múzeumba érkezett. Ebben a ritka gazdagságú gyűjteményben körülbelül 3000 darab XV—XVIII. századi külföldön megjelent magyar vonatkozású nyomtatvány van. Megtudjuk belőle, hogy XV—XVIII. században miként vélekedett rólunk a bennünket ma meg nem értő Európa. A könyvtárt ugyanúgy helyezik el Budapesten, ahogyan az a lengyeli kastélyban állott. A rendezés munkájában az özvegy grófné is részt vesz. A nemzet mindenkor kegyelettel fogja megőrizni az elhunyt gyűjtő nemes emlékét.

Könyvforgalmunk. — A magyar könyvkereskedelmi statisztikának múlt évi adatai azt mutatják, hogy külföldi könyvbehozatalunk a békeévekkel összehasonlítva nagy visszaesést mutat. 1924-ben 5461 q könyv érkezett hozzánk, míg az utolsó békeév behozatala 22.473 q volt. Mostani területünk sajnos egyharmada csak az akkori Magyarországnak és ha még hozzávesszük, hogy 3444 q-t egy Kopenhágában nyomtatott képeslap teszi ki, akkor megállapíthatjuk, hogy a békebeli mennyiségnek csak kis részét hozzuk ma be könyvekben. Németországból 858 q, Ausztriából 845 q, Cseh-Szlovákiából 120 q, és Franciaországból 110 q könyv érkezett. A német könyvbehozatal erősen csökkent, míg a francia körülbelül a békebeli állapotnak felel meg. Az elmúlt esztendőben 500 esetben körülbelül egy milliárd értékű magyar könyv került külföldre. Legnagyobb volt a kivitel Cseh-Szlovákia felé, azután Ausztriába, Romániába, Németországba, Jugoszláviába és az amerikai Egyesült Államokba. Mennyiségileg meg lehetnének elégedve a kivitellel, mert körülbelül félmillió kötet könyv jutott át a trianoni határon; minőségileg azonban kevés jót mondhatunk a kivitt könyvekről. Legfőbb cikk a füzetes regény és gyöngye külföldi regények magyar fordításai. A jó könyv ritka, mint a fehér holló, a nemzetnevelő könyvek pedig teljesen megakadnak a trianoni határokat védő szuronyerdőben.

Drágák a magyar könyvek. — A drágaság oka a csekély példányszám. Németországban átlag 20.000 példányban nyomják a könyveket, nálunk 3000 példánynál többet nem szoktak nyomtatni egy könyvből s 2000 példánynál több nem is igen fogy el. Egyik kiadóvállalatunk egy sorozat erotikus regényt 4—5000 példányban nyomtat s az előjelek arra mutatnak, hogy a könyveknek erre a fajtájára már van vevőközönség. Egy 280 oldalas elsőrangú kiállítású könyv darabjáért, ha 3000 példányban nyomják, 12.000 K-t kell a nyomdának fizetni. Ehhez járul még a 25 százalékos könyvárusi jutalék, a 10 százalékos írói honorárium, úgyhogy egy ilyen könyvért a kiadó kb. 25.000 koronát fizet. Amennyivel többet kér a könyvért, az a kiadó haszna. Ha 20.000 példányban nyomnának nálunk egy könyvet, 12.000 K-nál többre nem kerülhetne még egy vaskosabb regény sem. Érdekes, hogy ma a közgazdasági könyveknek van aránylag a legnagyobb kelendőségük. Az utóbbi időben Kozma Andor Goethe Faust-fordításának volt nagy könyvsikere. Már két kiadásban jelent meg s rövid idő alatt 6000 példány fogyott el belőle. Szomorú jelenség azonban, hogy a magyar írók legtöbbször nem találhatnak kiadót. A szerzők javarészen saját kiadásukban jelentetik meg könyveiket s csak díszül teszik rá a könyvkiadó nevét.

Könyvkiadók versenye. — A Dante Könyvkiadó Vállalat Hugo Victor jogutódától megszerezte a Nyomorultak fordítási jogát. A regény meg is jelent 140.000 koronás áron. Ez a körülmény versenyre indította a Révay-Testvéreket, akiknek már régóta kézben áll a szedése. Hirtelen elhatározással forgalomba hozták a regényt 84.000 koronás áron. Hogy a versenyt meddig bírják a kiadók és hogy melyikük fizet rá, az bizonytalan: a lényeg az, hogy a közönség aránylag olcsón jut a regényhez. Félünk azonban, hogy a kiadók abbahagyják az olcsósági versenyt s a könyv árát közös egyetértéssel — felemlik.

Két kocsis könyv. — Az Athenaeum könyvkiadó r. t. címére két vasúti kocsira való könyv érkezett Edinburghból. A rézevénytársaság az Athenaeum

könyvtár köteteit annak idején, hogy minél olcsóbban juttathassa a közönség kezébe, a skót Nelson-cégnél nyomatta. A háború miatt a példányok egész serege kinrekedt. Sikerült nemrégiben felszabadítani és hazahozatni a könyvkészletet. Móricz Zsigmond, Heltai Jenő, Szemere György, Tóth Béla, Szini Gyula és más magyar szerzők mellett Zola, Kellermann, Balzac, Maupassant, Murger, Dickens, Tolsztoj, Gorkij, Meresovszkij munkái szerepelnek a kötetek között.

A világ 1923. évi könyvtermése. — A legtöbb könyv Angliában jelent meg: 12.247 db. Franciaországban: 9159 db. Az Egyesült Államokban: 8873 db. Legkevesebb könyv jelent meg Luxemburgban: 140 db. Az előző évhez képest minden államban szaporodás mutatkozik, kivéve Franciaországot, ahol 173-mal csökkent a megjelent könyvek száma. Magyarországon 1923-ban 1762 könyv jelent meg. Ebből eredeti 1349, fordított 413.

Orientalista könyvgyűjteményeink kivándorlása. — Goldzieher Ignác gazdag könyvtára egy angol mecénás bőkezűségéből ajándékképpen a jeruzsálemi zsidó egyetem birtokába került. Most Venetianer volt újpesti főrabbi értékes orientalista gyűjteménye is külföldre vándorolt.

A mai szerkesztőség. — Egy mostani nagy napilapnak körülbelül a következő állandó alkalmazottai vannak: 46 szerkesztőségi tag, 90 kiadóhivatali tisztviselő, 200 kihordó, 50 éjjeli és nappali expedíciós alkalmazott, 20 szolga, 6 öntő, 3 gépmester, 1 villanyszerelő, 12 segédmunkás, 3 korrektor, 2 metőr, 5 kéziszedő és 11 gépszedő, vagyis összesen 449 többnyire családos ember. Ha azonban még ideszámítjuk a külföldi tudósítókát, az alkalmi munkatársakat és a külső cikkírókat, még jóval több azoknak a száma, akik egy nagy szerkesztőségben munkához jutnak.

Felelős szerkesztő fölé nem lehet szerkesztőbizottságot állítani. — A Kúria nemrégiben elvi jelentőségű ítéletet hozott, melyben kimondotta, hogy a felelős szerkesztő nem köteles elfogadni a fölébe helyezett szerkesztőbizottságot, mert nem vállalhat felelősséget akkor, ha a lapot minden feltétel nélkül mások irányítják.

A sajtószabadság. — Nagyon sok szó esett mostanában a sajtószabadságról. Persze azok beszéltek legtöbbet, akik valamikor kézigránátos terrorfiúkkal gyakorolták a sajtószabadságot. Ma persze ellenségei minden lapbetiltásnak. Egy bizonyos. Hogy ha valaki a sajtószabadságot valóban nagy dolognak tartja, akkor el kell ismernie a sajtó felelősségét is és nem engedheti meg, hogy ezzel a legrútábbul visszaéljenek.

Színház és cenzúra. — A kultusztárca költségvetésének parlamenti tárgyalása során a színházakról szóló szakasznál az egyik felszólaló a többek között a következőket mondotta: A mai színházi produkcióban igen kevés a művészet. A legtöbb színházban olyan darabokat játszanak, melyek legföljebb egy jó vacsorához, vagy egy jó éjszakához ébresztenek kedvet. A mai színházak valósággal a szexuális büntények közönséges mutatványos bódéivá sülyedtek. — Ebből a felszólalásból lett is azután hadd el hadd. A nyilatkozatok és cikkek özöne harsogott a felszólaló által kívánt színházi cenzúra ellen. Történt pedig mindez a művészet szabadságának védelmében. Az egyik cikkíró buzgalmában odáig ment, hogy Sophoklész Oedipusának, Shakespeare Hamletjének és Katona Bánk Bánjának a műsorról való levételét kérte, félre

nem érthető ironikus célzattal. Bodónéként azonban arról, amiről a felszólaló tényleg beszélt, egy szót sem szóltak: hogy tudniillik vannak színházaink, amelyek valóban olyanok, aminőknek a felszólaló jellemezte. Ezeknek pedig nem ártana egy kis kijózanító cenzúra.

Imaoka japán tanár színházainkról. — Szerinte színházaink szemérmetlenek. Allandóan a szerelmet variálják. Japánban katasztrófa lenne a színházban szerelemről beszélni. Ott a hiúság büntetéséről, a barátságról, a szülői tiszteletéről, a bátorság dicsőítéséről és nem a nemi életéről szólnak a színdarabok. A japán tanár a pesti lokálokban szégyelte magát az erkölcsatlenség tombolása miatt. Lesújtó bírálat, de mi magunk is tudjuk, hogy előadott darabjaink jórésze nem az irodalmat szolgálja, hanem némely embernek a zsebét és igen sok embernek mohó élvezetvágát.

Egy nagy színház költségei. — Egy nagyobb budapesti drámai színház havi átlagos kiadása körülbelül 1500 millió korona. (Dologi kiadásokra 430 milliót, személyzeti kiadásokra 520 milliót, adókra és egyéb járulékokra 500 milliót költenek.) Az operett-színházak kiadásai, a maguk végzetesen kifejlesztett primadonna-rendszere miatt, legalább 25 százalékkal magasabbak. (Természetesen a helyáras is ennyivel drágábbak, hogy a költségtöbblet megtérüljön.) Ha a színházak nem akarnak napi kiadásaikra ráfizetni, a napi jegyeknek legalább 60 százalékát el kell adniok, ami nem mindig sikerül.

Zöld Szamár Színház. — Ilyen is van már Budapesten, a Csengery utcában. A legfiatalabb színészek és írók vállalkozása március végén tartotta első előadását. Színre került két scenírozott költemény, egy írógép-orchester, egy jazzband recitativ és egy szatirikus komédia. Az egyik darab főszerepeit két grammofon, egy fényképezőgép, egy oroszlán és egy strucc játszották.

A magyartalan filmfeliratok ellen. — A Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete egyik rendkívüli közgyűlésén tiltakozott a magyartalan és ízléstelen filmfeliratok ellen. Míg műveltebb íróink általában vigyáznak a magyar nyelv tisztaságára, addig a filmek magyar feliratai megcsúfolják a magyar nyelvet. Az egyesület minden eszközt igénybe óhajt venni, hogy a tiszta magyar nyelvet a filmfeliratokban uralomra juttassa és jogiba iktassa.

Az erkölcsstelen színdarabok ellen. — A newyorki ügyészség hadat üzent az erkölcsstelen színdaraboknak és tizenkét darabot levétetett a műsorról. Egy magyar darab is van köztük: Vajda Ernő Háremje. Ezentúl minden darabot jól megvizsgálnak előadása előtt. Nálunk sem ártana, ha a kifogástalan darabok biztosítására megfelelő intézkedések lépnének életbe.

Állástalan írók és újságírók. — Gazdasági helyzetünk egyik tünete az állástalan írók és újságírók szervezkedése. Ma kevés olyan magyar író van, aki írásából kellő jövedelmet tudna magának biztosítani. A legnagyobb tárcahonorárium egymillió korona, de négy-öt novellánál többet egy hónapban nem lehet elhelyezni. Jónévű írók 300–400.000 koronáért kénytelenek értékesíteni novelláikat. Egy regényből legfeljebb 3000 példányt nyomnak. Ha az írónak sikerül kiadót találnia a regénynek nagy a sikere, legfeljebb 15 millió koronát kap munkájáért. A verskötetekről ne is szóljunk. Az írók fő jövedelme a fordítás, különösen a színdarabok fordítása. Ha a darabnak nagy a sikere, 6–7 millió koronát lehet vele keresni. Egy tízfős regény fordításáért 3 millió koronát adnak. Azonban a kiadók a regényfordítások egy részét olcsóbb

munkaerőre bízzák. Elmondhatjuk, hogy kiváló írók ma kétségbeesetten és minden remény nélkül küzdenek a mindennapi kenyérért. Körülbelül 150 újság-író és vagy 50 jobbnévű magyar író van, akiknek nincs semmi biztos jövedelmük és megélhetésük.

Írói fizetések Angolországban. — A londoni napilapok szerkesztőségében a riporterek és az alsóbb kategóriába tartozó munkatársak hetenkint negyfel millió koronát keresnek. Fölfelé alig van határa az újságírói fizetéseknek és honoráriumoknak. Mr. Gardiner egy 1500 szavas vezércikkért 7 millió koronát kap. Másoknak még többet fizetnek. Igaz, hogy egy-egy lap több milliót.

Könyrnymutatási iparunk válsága. — A veszített háború s a nyomában járó gazdasági elszegényedés megcsökkentette a nyomdai munkások számát. A háború előtt Budapesten 1505 gép és 5658 munkás dolgozott, míg a vidéken 2195 gép mellett 4306 munkás talált foglalkozást. Napjainkban Budapesten 1255 gép és 3760 munkás dolgozik, míg a vidéken 838 gép 1388 munkást foglalkoztat.

A magyar irodalom a prágai egyetemen. — Bujnák Pál evangélikus lelkész és tót irodalomtörténetíró a prágai cseh egyetemen a magyar irodalom magántanára lett.

Az első tót színdarab magyar nyelven. — Faragó Ödön színigazgató Szvetoszláv F. Urbanovics tót író Poklesky című négyfelvonásos színművét elfogadta előadásra. A darabot Botlások címen Kassán fogja bemutatni a jövő színi évadban. Ez lesz az első tót színdarab magyar színpadon.

Ország Pál. — Fájó örömmel olvastuk, hogy a nagy tót költőnek A csősz fe'csége című verses regénye Schöpplin Géza eperjesi kollégiumi tanár magyar fordításában „Bratislavában“ megjelent. Fáj nekünk, hogy ezt a könyvet Bratislavában nyomatták, de örülünk is, mert a fordításból igazoltan látjuk, hogy Ország Pál valóban jeles költő volt, munkája értékes alkotás. Ország Pál Miskolcon tanult, Budapesten szerzett ügyvédi oklevelet, majd kir. járásbíró lett, később pedig ügyvédi gyakorlatot folytatott. Méltó tolmácsolója volt tót nyelven Petőfinek, Aranyak és Madáchnak, akiktől minden bizonnyal ihletést is kapott.

Jókainak sem kegyelmeznek meg a szerbek. — A szerb belügyminisztérium nem engedte meg a szabadkaiaknak, hogy Jókai-em'ékünnepélyt rendezzenek. A majdnem 1 milliót számláló délvidéki magyarságnak nincs színháza, mert magyar színjátszásra nem lehet engedélyt kapni. Ha valami ártatlan vígjátékot vagy operettet tanulnak be a műkedvelő társaságok, akkor a legnagyobb üldözésnek teszik ki magukat, mert a magyar ezót a szélsőséges szerb nemzeti elemek kihívásnak tekintik.

Ady Endre verseinek szerb fordítása. — Manojlovics Tódor, a modern szerb költők vezére, a Szeretném ha szeretnének című kötet verseinek nagy részét szerb nyelvre fordította. A fordító nagyváradi akadémiai tanulmányi ideje alatt hozzátartozott Ady Endre baráti köréhez. Ennélfogva jól ismeri Adyt és irányát.

Tisztújítás a temesvári Arany János-Társaságban. — A Társaság kulturális programját kibővítve újra alakult. Díszelnökök lettek Szentkláray Jenő és Szaboľcska Mihály. Jánosy Dezőt elnökké, Uhlyarik Bélát ügyvezető-elnökké, Jörgné Drasköczy Ilonát alelnökké és Réthy Imrét főtítkárrá választották. A tisztújítás után a tagválasztást ejtették meg.

A Délvidéken irodalmi társaság nem alakulhat. — Szántó Róbert pap-költő mozgalmat indított a Délvidéken a Vajdasági Magyar Irodalmi Társaság létesítése érdekében. A szerb belügyminiszter a Társaság megalakulását nem engedélyezte. A Délvidéken tilos a magyar irodalom, üldözött a magyar kultúra.

Magyar szerzők és Páris. — A párisi színigazgatók eddig az idegen szerzőket nem juttatták szóhoz színpadjaikon, a gyakori darab-bukás azonban arra indította őket, hogy megnyissák színházaikat idegen szerzőknek is, köztük a magyaroknak. A bevonulandó magyar szerzők között találjuk Herczeg Ferencet Kék rókájával, Molnár Ferencet Farkasával, Fazekas Imrét Altonájával, Vajda Ernőt Délibábjával, Lakatos Lászlót A fej vagy írásával, Fodor Lászlót Navarrai Margitjával. Egy-kettőtől eltelve talán több értékes darabot is találtak volna párizsi kivitelre.

Az első párisi magyar színelőadás. — A párisi magyarok két színtársulatot is alakítottak. Az egyik a Párisi Magyar Színház, a másik a magyar színészekből alakult Párisi Kamara-Társulat. Az előadások magyarnyelven folynak és francia szerzők darabjai kerülnek előadásra. Első alkalommal Jean Sarmant Hamlet házassága című darabját játszották. A francia kritika megelégedéssel emlékezett meg erről az előadásról.

Magyarnyelvű újság Párisban. — Az „emigránsok“ Párisban Köztársaság címmel magyar lapot indítottak. A lap az „októberi vívmányok“ jel-szavával az „őszirózsás forradalom alapján“ indult meg. A vezető cikket gróf Károlyi Mihály írta bele „a leláncolt magyar szabadságért“. A többi cikket gróf Károlyi Mihályné, Jászi Oszkár, Linder Béla és a többi jólismert nagyság írták. Van-e, ki e neveket nem ismeri? És amit e nevekhez gondol...

Encyclopaedia Britannica. — Nem rég jelent meg ennek a hatalmas angol lexikonnak három pótkötete, melyek az 1910–21-ig terjedő idők eseményeit ölelik fel. Nekünk magyaroknak is jutott hely ebben a világot jelentő gyűjteményben. Kétezer szóban el van mondva benne irodalmunk története is. Az ismertetést Zolnai Béla írta. Némli hiba Zolnai Béla hibáján és akaratan kívül becsúszott ebbe az ismertetésbe. Reméljük azonban, hogy ezek a legközelebbi kiadásban kiigazíthatók.

Angol irodalmi újdonság magyar szerzőtől. — Ferenczy Árpád volt jogakadémiai tanár, Thümmel Timotheus Hangyái címen egy társadalmi szatírát adott ki angol nyelven. Az angol lapok rendkívüli könyvnek mondják és némelyek Swift írásaihoz hasonlítják. Palágyi Lajos egy nyilatkozatában azt állítja, hogy ő is írt a hangyákról egy könyvet, szintén társadalmi szatírát. Könyve 1910-ben résztvevett a Kisfaludy-Társaság pályázatán. A könyvpiacon nem került, mert szerzője attól félt, hogy „nálunk ma a szatírát félreértik s destruktív motívumokat magyaráznak bele“. Ferenczy annak idején gyakran felkereste Palágyi társaságát szokott találkozóhelyükön, ahol ismételtelen szóba került a kéziratok mű, sőt Ferenczy abba betekintést is nyert. Várjuk ezek után hogyan fog végződni a hangya-pör?

Mit tudnak rólunk az olaszok? — Nem sokat. Az egész világ irodalmát feldolgozó milánói Almanacco Letterario például egyetlen sorban emlékszik meg a magyar irodalomról, pedig a kötet 400 oldalas. Magyar szerzők könyvei nincsenek meg az olasz könyvtáraknál, holott Herczeg Ferenc Kék Rókája és Erdős Renée János Tanítványa érdeklődést keltett az olasz színpadon.

Heltai Jenő 111-es című regénye is megjelent olaszul. A regényhez Guido da Verona írt terjedelmes előszót.

Dante-fordítás prózában. — A Franklin-Társulat kiadásában megjelent Kenedy Gézától Dante Isteni színjátékának (Pokol, Purgatórium, Mennyország) prózai fordítása egy kötetben. A magyarázatok és a jegyzetek külön kötetbe vannak foglalva; azonban a mai könyvnyomtatási viszonyok miatt ezek nem jelenhettek meg a fordítás szövegével egyidőben.

Magyar esték Finnországban. — A testvér finn nép irodalmi társasága helsinki pompás székházában február 18 án ünnepelte Jókai születésének száz éves évfordulóját. Jókai életét és műveit Faragó József hazánkfia méltatta. Az ünnepély műsorán Petőfi-versek is szerepeltek finn fordításban, azonkívül magyar népdalok és kurucnóták. — Madách Imre emlékének február 23 án áldoztak a finn Nemzeti Színházban. A műsor a magyar Himnusz-szal kezdődött, majd az Ember Tragédiájának hatodik színét játszották el. Csekey István „Állambölcseleti elemek Madách Az Ember Tragédiájában” című tanulmányát olvasta fel.

Molnár Ferenc Lilioma Kínában. — A sanghai-i német színtársulat tíz évi szünetelés után újból megkezdte előadásait. Műsorán Molnár Ferenc Lilioma is szerepelt. Az első előadás fényes ünnepségek között folyt le. A kínai kormány képviseltette magát az előadáson; megjelentek a kínai irodalmi társulatok, színigazgatók, színészek és számos kiválóság. A darab nő főszerepét egy magyar zongoraművész nő játszotta. A shanghai-i angol lapok lelkes hangon írtak az előadásról s Molnár Ferenc művét a színpad legsikerültebb alkotásai közé sorozták.

A Biblia. — A legnagyobb példányszámban nyomják s a legtöbbet vásárolják ma is a bibliát. A múlt évben tízmilliót kötet fogyott el belőle. A legtöbb Kínában kelt el, jöllehet ott a lakosságnak csak igen kis százaléka keresztény, ezek azonban buzgón olvassák a bibliát. Kínában a múlt évben négymilliónál több kötetet adtak el a legkülönbözőbb tájszólásokon készült fordításokból. Legkevesebb biblia kell Oroszországban, mert a szovjetkormány megtiltotta a szentkönyv terjesztését.

Új Biblia-fordítás. — Masznyik Endre, volt pozsonyi teológiai akadémiai tanár Károli Gáspár nyomába lépve, lefordította az Új Testamentumot. A fordításról egyházi és irodalmi tekintélyek úgy nyilatkoztak, hogy nemcsak a magyar protestantizmusnak, hanem a magyar irodalomnak is nyeresége és díszje lesz. Kit lep meg ezek után az a szomorú tény, hogy Masznyik Endre nem kap kiadót?

A biológia magyar úttörői. — Méhes Gyula és Karl János Természet-történelem címmel egy új könyvsorozatot indítottak meg. A most megjelent I. kötet húsz magyar természettudós életrajzát foglalja magába. (Apáczai Csere János, Miskolczi Gáspár, Grossinger János, Kitaibel Pál, Diószegi Sámuel, Brassai Sámuel, Petényi Salamon, a két Fridwaldszky, Hanák János, Margó Tivadar, Hazslinszky Frigyes, Xantus János, Herman Ottó, Jurányi Lajos, Entz Géza, Borbás Vince, Paszlavszky József, Simonkai Lajos, Daday Jenő, Apáthy István.) Tudósoknak, papoknak, tanároknak, egyszerű és szegény, de tudásban gazdag és lelkes embereknek állítottak itt emléket. (Az életrajzok írói: Geszti Lajos, Horváth Károly, Karl János, Méhes Gyula, Szilády Zoltán, Varga Sándor, Zalányi Béla.)

Magyar régiségek és furcsaságok. — Trócsányi Zoltán ezen a címen egész sereg történelmi adalékot adott ki. Művelődéstörténeti kérdéseket is fejtet. Ezek közül legérdekesebb az a tanulmánya, melyben azt igyekszik igazolni, hogy az első nyomtatott magyar könyv Galeotti De Homine című munkája volt. A nyomtatvány szerint 1471-ben vagy 1472-ben jelent meg Budán, a Hess András által vezetett nyomdában. Ez a nyomda adta ki aztán a Budai Krónikát 1473-ban. Irodalomtörténeti szempontból fontos megállapítása Dávid Ferencről, hogy őt korábban Herthelnek hívták, mint Heltai Gáspárt Helthnek. Mindketten erdélyi-eszáz-származásúak.

A debreceni színház története. — Szathmáry Zoltán debreceni újságíró tollából figyelemre méltó könyv jelent meg a debreceni színházról. A színház történetén kívül bemutatja a színre került darabok teljes jegyzékét is. A 152 oldalas munka a debreceni Méliusz-nyomda kiadásában jelent meg.

Erdélyi irodalmi előadások. — A székely egyetemi hallgatók egyesülete öt előadást rendezett, hogy a magyar közönséggel megismertesse a megszállott területen és Budapesten élő erdélyi költőket. Bevezető beszédet Ravasz László ref. püspök mondott, Hartmann János az erdélyi líráról, Perényi József az erdélyi prózáiról, Csanády György és Asztalos Miklós a Magyar országon élő erdélyi írókról és költőkről, Imre Sándor Erdély kulturális életéről, Bodor Aladár az erdélyi nőiről, Solymossy Sándor a székely népbáladákról tartott előadást. Az egyes előadásokon a megfelelő verseket és énekszámokat neves művészek mutatták be.

Gragger Róbert egyetemi tanár. — A pécsi egyetem elhatározta, hogy tiszteletbeli nyilvános rendes egyetemi tanári kinevezésre terjeszti föl Gragger Róbert berlini egyetemi tanárt, a berlini magyar intézet alapítóját és igazgatóját. Gragger Róbert erre a kitüntetésre tudományos működése révén valóban rászolgált. Ha már nem tudtak helyet szorítani számára valamelyik magyar egyetemen, legyen meg legalább ez a kitüntetése.

Külföldi Magyar Tudományos Intézmények Szövetsége. — Gragger Róbertnek, a berlini Magyar Intézet igazgatójának kezdeményezésére alakult ez a magyar szempontból felbecsülhetetlen eredményeket létrehozható szövetség. Az alakuló összejövetelen ott voltak Farkas Gyula a berlini egyetem magyar lectorsa: Echardt Ferenc a bécsi magyar történelmi intézet részéről, Lábán Antal a bécsi Nagy Collegium Hungaricum részéről, Divéky Adorján Varsóból, Csekey István egyetemi tanár és Virányi Elemér egyetemi lector Dorpatból. Megbeszélték azokat a kérdéseket, melyek a magyar tudomány külföldi művelőit érdeklik. Elhatározták, hogy folytatják a magyar vonatkozású bibliográfus anyag gyűjtését minden államban s feldolgozzák a magyarországi és a külföldi államok között mutatkozott kulturális és gazdasági kapcsolatokat.

A szerkesztők és kiadók figyelmébe. — A név kötelez. A nagy kiadónak és a tudományos szerkesztőknek ügyelniük kell arra, hogy munkatársaik ne kövessenek el merényleteket a magyar nyelv legelemibb szabályai ellen. Legutóbb megjelent egy tudományos kötet, amelynek előszava így indul meg: „Ez a két kötet 1913-ban készült és 1914 óta kiszedve várták, hogy napvilágra jussonak.” Mivel célunk nem a kipellengérezés, hanem az irodalmi gondosság sürgetése, nem írjuk ki a kiadó, szerkesztő és szerző nevét, csak sajnálkozunk,

hogy az emberek a legegyszerűbb gondolatokat sem tudják tisztességesen kifejezni.

Helyreigazítás. — Az Irodalomtörténet legutóbbi füzetének 158. lapján megjelent levélre (Ady-ügy) Rédey Tivadar választ írt szerkesztőségünkbe. Ebben kifogásolja, hogy a levélíró a pamflet definíciójában a Révai-lexikont használta forrásul a visszautasítják bírálójának leckéztetését.

Új könyvek.

Verses kötetek.

- Ady Endre: Új versek. 8. kiad. Bp. 1925. 120 l. Athenaeum.
 Boda Béla és Gonda Ferenc: Igric-antológia. Kaba. 1925. 48 l.
 Bodor Aladár: Töredelem. Bp. 1925. 100 l. Stádium.
 Boross Sándor: Arvaság. Bp. 1924. 126 l. Corvina.
 Darás Gábor és Rissányi József: Két életből. Ujpest. 1925. 74 l.
 Forbáth Sándor: Vidéki örökség. Bp. 1925. 94 l.
 Hangay Sándor: Csaba útján csillag porzik. Bp. 1925. 212 l.
 Kemény György: Vas András. Detroit. 1922. 188 l.
 Kiss Dezső: Hazám. Bp. 1925. 96 l. Centrum.
 Mécs László: Rabszolgák énekelnek. Berlin. 1925. 152 l. Voggenreiter.
 Némethy Géza: Az ész tragédiája. Bp. 1925. 164 l. Kisfaludy-Társaság.
 Orosz Iván: Fekete tulipán. Zalaegerszeg. 1925. 80 l.
 Radó Ernő: Könnyes tegnapok. Bp. 1925. 46 l. Meteor.
 Reményik Sándor: Egy eszme indul. Kolozsvár. 1925. 134 l. Stádium.
 Sajó Sándor: Muzsikaszó. Bp. 1925. 160 l.
 Szilágyi-Simon Erzsébet: Én, az asszony. Bp. 1925. 100 l. Genius.
 Tamás Ernő: Idegen istenek. Bp. 1925. 30 l. Pax.
 Thirring Gusztávné: Dalok és mesék. Bp. 1925. 64 l. Stádium.
 Vidor Marcel: Muzsikál az élet. Bp. 1925. 32 l. Fáklya.
 Vörösmarty-anthologia. Bp. 1925. 192 l. Napkelet.

Elbeszélő kötetek.

- Bródy Sándor: Rembrandt. Bp. 1925. 176 l. Athenaeum.
 Erdélyi történetek. Benedek E'ek előszavával. Bp. É. n. 238 l. Athenaeum.
 Finta Sándor: Szenvedés. Szombathely. 1925. 98 l.
 Földi Mihály: Az élet tolvaja. Bp. É. n. 120 l. Franklin.
 Gárdonyi Géza: Isten rabjai. 4. kiad. Bp. 1925. 339 l.
 Hallósy Mártha: Két Eva. Bp. 1925. 144 l. Pallas.
 Komáromi János: Hé, kozákok. Bp. 1925. 182 l. Stádium.
 Komáromi János: Zúg a fenyves. Bp. 1924. 168 l. Napkelet.
 Lakatos László: A tevo. Bp. 1925. 170 l. Athenaeum.
 Lázár István: Krisztus! 2. kiad. Bp. 1924. 178 l. Omnia.
 Mikszáth Kálmán: A fekete város. Bp. 1925. 525 l. Franklin.
 Moly Tamás: Karneval. Bp. É. n. 112 l. Franklin.

- Nádas Sándor: Akiért csak a kezét kell kinyújtani. Bp. 1925. 168 l. Genius.
 Pekár Gyula: Lord Burlington arcképe. Bp. 1925. 158 l. Singer és Wolfner.
 Radó Ernő: A nagy betegség. Bp. 1925. 158 l. Meteor.
 Radó Imre: Az akarat szárnyán. Bp. 1925. 182 l. Pantheon.
 Szederkényi Anna: Amiért egy asszony visszafordul. Bp. 148 l. Athenaeum.
 Tabéry Géza: Szarvasbika. Bp. É. n. 232 l. Athenaeum.
 Térey Sándor: Visszatérés. Bp. É. n. 224 l. Franklin.
 Új Élet. Gyűjtemény ifjú erdélyi írók műveiből. Bp. 1925. 48 l. Centrum.

Szindarabok.

- Bibó Lajos: A juss. Bp. 1925. 88 l. Pallas.
 Bodnár Gyula: Mikes. Bp. 1925. 38 l. Szerző.
 Csöte Károly: A kis Jókai. Szentgotthard. 1925. 14 l. Kókai.
 Csöte Károly: Melyiket a kilenc közül? Bp. 1925. 19 l. Kókai.
 Szomaházy István: Januári rege. Bp. É. n. 140 l. Athenaeum.
 Zilahy Lajos: Süt a nap. 2. kiad. Bp. 1925. 101 l. Athenaeum.

Tudományos munkák.

- Aiszegey Zsolt: Vázlatok. Bp. 1925. 146 l. Pallas.
 Bene Kálmán: Arany természetérzéke. Csurgó. 1925. 50 l.
 Bognár Cecil: Tanulmányok a gyermeki lélekről. Berlin. 1925. 114 l.
 Borbély István: A mai unitárius hitelvek kialakulásának története. Kolozsvár. 1925. 104 l.
 Császár Elemér: A magyar irodalmi kritika története a szabadságharcig. Bp. 1925. 410 l. Pallas.
 Darkó Jenő: Pecz Vilmos emlékezete. Bp. 1925. 26 l. M. T. Akadémia.
 Dengl János: A hazai felső kereskedelmi iskolai tanárok képzsésének és képesítésének multja és jelen állapota. Bp. 1925. 74 l. Lampel.
 Gábor Ignác: A magyar ritmus problémája. Bp. 1925. 194 l. Lampel.
 Gál János: Jókai élete és írói jelleme. Berlin. 1925. 304 l. Voggenreiter.
 Gopcsa László: Emlékezések. Bp. 1925. 110 l. Pfeifer.
 Gyárfás Elemér: Bethlen Miklós kancellár. Dicsőszentmárton. 1924. 226 l. Stud.
 György Lajos: Balogh Endre emlékezete. Kolozsvár. 1925. 36 l. Minerva.
 Harsányi István: Szinyei Gerzson élete és munkái. Sárospatak. 1925. 48 l.
 Hóman Bálint: A magyar hún-hagyomány és hún-monda. Bp. 1925. 106 l.
 Hóman Bálint: A Szent László-kori Gesta Ungarorum és XII—XIII. századi lezármazói. Bp. 1925. 108 l. M. T. Akadémia.
 Horváth Ödön: Brödeczky Sámuel élete. Bp. 1924. 412 l.
 Hosvai Péter: Az híres nevezetes Tholdi Miklósnak jeles cselekedeteiről és baynokságáról való história. A szöveget a legrégibb löcsei kiadás után Dési Lajos közli. Bp. 1924. 24 l. Magyar Bibliofil-Társ.
 Kallós Ede: Görög élet és műveltség. Bp. É. n. 200 l. Athenaeum.
 Kozári Gyula: A Madách-kérdés. Pécs. 1925. 107 l. Szent István.
 Kozma Andor: Gróf Zichy Géza emlékezete. Bp. 1925. 25 l. M. T. Akadémia.
 Loczka Alajos: Az alchimia története. Bp. 1925. 218 l.
 Lócsy-Schmidt Ede: A mérnöki rendtartás XVIII. századvégi első nyomai Magyarországon. Bp. 1925. 24 l. Egyetemi nyomda.
 Méhes Gyula és Karl János: A biológia magyar úttörői. Bp. É. n. 236 l. Ath.

- Nagy Sándor: Jókai. Brassó. 1925. 112 l. Brassói Lapok.
 Neményi Imre: Apáczai Csere János. Bp. 1925. 180 l. Lampel.
 Osváth Gedeon: Petőfi aszódi ifjúsága. Aszód. 1925. 24 l. Stádium.
 Papp Viktor: Arcképek a magyar zenevilágból. Bp. 1925. 168 l. Stádium.
 Pastinszky János: Gyakorlati magyar-török szótár. Bp. 1925. 1377 l.
 Pauler Akos: Böhm Károly emlékezete. Bp. 1924. 12 l. M. T. Akadémia.
 Schmidt József: Ázsia világossága. Bp. É. n. 288 l. Athenaeum.
 Schöpflin Aladár: Irók, könyvek, emlékek. Bp. É. n. 136 l. Franklin.
 Ifj. Somsich Andor: Liszt Ferenc élete. Bp. 1925. 480 l. Napkelet.
 Steier Lajos: Az 1849-i trónfosztás. Bp. É. n. 388 l. Genius.
 Szathmáry Zoltán: A debreceni színház története. Debrecen. 1924. 152 l.
 Szendrey Zsigmond: Nagyszalontai gyűjtés. Bp. 1924. 370 l. Kisfaludy-Társ.
 Takáts György: A budapesti áll. Mária Terézia leánygimn. tört. Bp. 1925. 132 l.
 Törös László: Jókai regényíró művészete a Debreceni Lunatikus alapján. Nagy-kőrös. 1925. 44 l.
 Trócsányi Zoltán: Magyar régiségek és furcsaságok. Bp. 1924. 255 l. Dante.
 Woszely Ödön: Nagy pedagógusok. 2. kiad. Bp. 1925. 319 l. Lampel.
 Viazota Gyula: Gróf Széchenyi István naplói. Bp. 1925. 924 l.

Fordítások.

- Andersen: Összes mesék és történetek. IV. köt. Ford. Hevesi Sándor. Bp. 324 l.
 Ba'zac: A Nucingen-ház. Ford. Szini Gyula. Bp. 374 l. Genius.
 Bashkirtseff Mária Naplója. Ford. Berend Miklósné. Bp. 478 l. Genius.
 Benoît: A király gyűrűje. Ford. Révay József. Bp. 280 l. Genius.
 Bordeaux: A jelenkori gondolkodás mesterei. Ford. Fredericzy M. és Irmei F.
 Bp. 212 l. Athenaeum.
 Cocteau: A párisi fiú. Ford. Szinnai Tivadar. Bp. 104 l. Genius.
 Curwood: A farkasember. Ford. Szinnai Tivadar. Bp. 140 l. Genius.
 Dosztojevszkij: Netocska Nezvanova. Ford. Szabó Endre. Bp. 212 l. Franklin.
 Géraldy: Ezüstlakodalom. Ford. Salgó Ernő. Bp. 190 l. Genius.
 Hastie Vilmos: A református gondolkodás alapelvei. Ford. Budai Gergely. Bp. 1925. 188 l.
 Hémon: Maria Chapdelaine. Ford. Csetényi Erzs. Bp. 162 l. Franklin.
 Huysmans: Uton. Ford. Várkonyi Nándor. Bp. 1925. 464 l. Athenaeum.
 Jerome K. Jerome: Minden út a kálváriára vezet. Ford. Bartos Zoltán. Bp. 294 l. Franklin.
 Thomas Mann: A varázshegy. Ford. Túróczi József és Révay József. Bp. 660 l. Genius.
 Maupassant: A Tellier-ház. Ford.: Király György. Bp. 190 l. Athenaeum.
 Maupassant: Tóni bá'. Ford.: Lányi Viktor. Bp. 162 l. Athenaeum.
 Maupassant: Parent úr. Ford. Kunecz Aladár. Bp. 196 l. Athenaeum.
 Papini: Krisztus története. Ford. Révay József. Bp. 572 l. Athenaeum.
 Rouquette: A kóbor állat. Ford. Kosáryné Réz Lola. Bp. 232 l. Athenaeum.
 Schopenhauer: Eletbölcsesség. Ford. Kelen Ferenc. Bp. 1925. 278 l. Pantheon.
 Shaw: Szent Johanna. Ford. Hevesi Sándor. Bp. 230 l. Athenaeum.
 Szentirás. Harmadik kötet. Ford. Frenkel Bernát. Bp. 1925. 344 l.
 Wells: Bealby. Ford. Szinnai Tivadar. Bp. 254 l. Genius.
 Zuccoli: Hát így történt. Ford. Komor Zoltán. Bp. 122 l. Athenaeum.

Egyéb könyvek.

- Bitter Illés: *Salse dicta*. Bp. 1925. 52 l. Magyar Jövő.
 Borbély István: *Jókai emlékezete*. Kolozsvár. 1925. 16 l.
 Budai Gergely: *Miért és hogyan tanulmányozzuk a Bibliát*. Bp. 1925. 50 l.
 Gajdács Gyula: *Bírálatok a zene és a pedagógia köréből*. Tótkomlós. 1925. 80 l.
 Gábor Géza: *A katolikus Sopron*. Sopron. 1925. 32 l.
 Hazádnak rendületlenül. I. Magyar Nemzeti Káté. II. Hazafias lírai költemények. Bp. 1925. 126 l. Magyar Középiskolai Tanárok Nemzeti Szövetsége.
 Karl János és Varga György: *Képek hazánkból*. Bp. 266 l. Franklin.
 Loisch János: *Rudolf Weber*. Bp. 1925. 126 l.
 Lósy-Schmidt Ede: *Beszámoló*. Bp. 1925. 16 l.
 Marton János: *A sárospataki főiskola Jókai ünnepélyének beszédei*. Sárospatak. 1925. 24 l.
 Milotay István: *Tíz esztendő*. 2. kiad. Bp. 1924. 368 l. Pallas.
 Murgács Kálmán: *első nótáskönyve*. Bp. 1925. 24 l. Nádor.
 Pásztor Árpád: *Tolsztoj tragédiája*. Bp. 200 l. Athenaeum.
 Ravasz László: *Százados énekek*. Bp. 1925. 54 l. Studium.
 Révész Béla: *Beethoven miniatürok*. Bp. É. n. 144 l. Athenaeum.
 A sárospataki ref. főiskola Apáczai Csere János-ünnepélyének beszédei. Sárospatak. 1925. 20 l.
 Vajda Gyula: *Evszázados Emlékeink*. Sopron. 22 l.
 Wagner-Radó: *Ahítat*. Vallásos énekek. Bp. 1925. 8 l.

Társasági ügyek.

Jegyzőkönyv a Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak 1925. évi február hó 14-én tartott választmányi üléséről. — Elnök: Vízota Gyula.

1. Alszeghy Zsolt titkár indítványozza, hogy a választmány a közgyűlésnek tiszteleti tagokul ajánlja: Négyesy László elnökünket és Badics Ferenc választmányi tagtársunkat. A választmány egyhangú lelkesedéssel elfogadja az indítványt.

2. A titkár jelenti, hogy Agner Lajos pénztáros lemondott. Indítványozza, hogy a választmány a közgyűlésen is szavazzon köszönetet Agner Lajosnak sok évi fáradtságáért. Helyébe pénztárosnak Oberle Józsefet ajánlja. Az indítványt a választmány egyhangúan elfogadja.

3. A titkár a választmány megharmadolására kiküldött bizottság nevében a következőket ajánlja választmányi tagokul a közgyűlésnek előterjesztésre: Régiek: Agner Lajos, Bajza József, Borbély István, Ferenczi Zoltán, Galamb Sándor, Gragger Róbert, Horváth János, Jakab Ödön, Kisparti János, Kürti Menyhért, Lengyel Miklós, Madzsar Imre, Morvay Győző, Papp Ferenc, Pekár Gyula, Radó Antal, Sajó Sándor, Solymossy Sándor, Vargha Damján, Vári Rezső, Zlinszky Aladár. Újak: Agárdi László, Hartmann János, Kocsis Lénárd, Korpás Ferenc, Kovács Dezső, Prónay Lajos, Rédey Tivadar, Teveli Mihály, Timár Kálmán. Az indítvány elfogadásra talál.

Jegyzőkönyv a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1925. évi február hó 14-én tartott rendes közgyűléséről. — Elnök: Viszota Gyula.

1. Viszota Gyula alelnök Jókai Mór emlékének szentelt beszéddel a nagy író születése századik évfordulóján tartott közgyűlést megnyitja.

2. Perényi József: Jókai, a drámaíró címmel tart felolvasást.

3. Alszeghy Zsolt titkári jelentését terjeszti elő.

4. Az elnök indítványára a közgyűlés hálás köszönetet szavaz a Magyar Tudományos Akadémiának és Budapest fővárosnak a Társaság iránt tanúsított jóindulatáért.

5. Az elnök a közgyűlésnek kiváló érdemeik elismeréséül Négyesy László elnököt és Badics Ferenc. vál. tagot tiszteleti tagokul ajánlja. A közgyűlés egyhangú lelkesedéssel fogadja az Elnök indítványát. Négyesy László és Badics Ferenc meghatottan hajolnak meg a közgyűlés akarata előtt s hálással fogadják a megtisztelő kitüntetést.

6. Perényi József jelentést tesz a pénztár állapotáról a számvizsgáló bizottság nevében. A bizottság mindent a legnagyobb rendben talált s kéri a pénztárosnak a felmentvény megadását.

7. Az elnök meleg szavakkal adózik a pénztárosnak eddigi működéséért. A választmány nevében utódjául Oberle Józsefet ajánlja. A közgyűlés az előterjesztést elfogadja. Oberle József köszöni a megtisztelő bizalmat és igéri, hogy minden erejével iparkodik megfelelni.

8. Az elnök a választmány megharmadolására kiküldött bizottság nevében a választmánytól elfogadott tagokat ajánlja a közgyűlésnek megválasztásra. A közgyűlés egyhangúlag hozzájárul az előterjesztéshez.

TARTALOM.

Alszeghy Zsolt: Összefoglaló könyvszemle	3, 114, 180
Baros Gyula: Gróf Gvadányi József és az utókor.....	171
Pitroff Pál: Rátkay László	105
Tolnai Vilmos: Miért szűnt meg Kármán József Urániája?.....	175
Bírálatok	198
Folyóiratok szemléje	29, 132, 206
Figyelőcikkék	72, 146, 229
Társasági ügyek	102, 168, 265

Felölős szerkesztő és felölős kiadó: Pintér Jenő, Budapest, I., Attila-utca 1.
 Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest. — Szabó T. István.

Societas Historiae Hungaricae Litterariae.

Societas Historiae Hungaricae Litterariae anno 1911. ad excolendam historiam rei litterarie Hungaricae coaluit. Praeses societatis: Ladislaus Négyesy. Vicepraesides Ludovicus Dézsi, Julius Viszota, Carolus Szász, Irenaeus Zoltvány. Ab epistulis: Zoltanus Alszeghy. Moderator ephemeridis societatis: Eugenius Pintér. Actuaris: Fridericus Brisits. Arcarius: Josephus Oberle.

Ungarische Gesellschaft für Literaturgeschichte.

Die Ungarische Gesellschaft für Literaturgeschichte wurde im Jahre 1911 zur Pflege der ungarischen Literaturgeschichte gegründet. Vorsitzender: Ladislaus Négyesy, Stellvertretende Vorsitzende: Ludwig Dézsi, Julius Viszota, Karl Szász, Irenaeus Zoltvány. Sekretär: Zoltán Alszeghy. Herausgeber der Zeitschrift der Gesellschaft: Eugen Pintér. Schriftführer: Friedrich Brisits. Kassenverwalter: Josef Oberle.

Historia Litterarum.

Commentarii Societatis Historiae Hungaricae Litterariae.

Moderator: Eugenius Pintér, sodalis Academiae Scientiarum Hungaricae.

Fasciculus XIV. 1925.

Argumentum:

Julius Baros: Dissertatio de Josepho Gvadányi, auctore Hungarico. — Vilhelmus Tolnai: Dissertatio de ephemeride Urania, anno 1794. edita. — Brevis conspectus librorum anno 1925. editorum. — Conspectus ephemeridum — Breves notitiae. — Archivum manuseriptorum. — Scriptores emortui. — Miscellanea. — Libri novi. — Acta Societatis Historiae Hungaricae Litterariae.

Literaturgeschichte.

Zeitschrift der Ungarischen Gesellschaft für Literaturgeschichte.

Herausgegeben von Eugen Pintér, Mitglied der Ung. Akademie der Wissenschaften. XIV. Jahrgang. 1925.

Inhalt:

Julius Baros: Joseph Gvadányi. Abhandlung über den bekannten Ungarischen Schriftsteller der 1790-er Jahre. — Wilhelm Tolnai: Abhandlung über die Zeitschrift Urania, 1794. — Zusammenfassende Übersicht der im Jahre 1925 erschienenen Bücher. — Zeitschriftenrundschau. — Kurze Notizen. — Die Manuskripte unserer Mitglieder. — Verstorbene Schriftsteller. — Vermischtes. — Neue Bücher. — Nachrichten der Ungarischen Gesellschaft für Literaturgeschichte.

OLVASÓINKHOZ!

Folyóiratunk ezidőszereint 1200 példányban jelenik meg, de ezt a példányszámot nagyobbá akarjuk tenni. Azért is kérjük olvasóinkat, szíveskedjenek ismerőseik figyelmét felhívni az Irodalomtörténetre.

A jövő évi tagsági díjakról (100.000 korona) és előfizetési díjakról (200.000 korona) a boríték 2-ik oldala nyújt felvilágosítást.

A folyóirat nyomdaköltségeire adakoztak: Léderer Károly 5.000.000 koronát, Rádió-igazgatóság 2.100.000 koronát, Dalmady Ödön 200.000 koronát, Tordai Anyos 100.000 koronát, Pintér Jenő 100.000 koronát, Gragger Róbert 100.000 koronát, Bartóky József 60.000 koronát, Lakatos Vince 60.000 koronát, Óvári Ferenc 60.000 koronát, Schiller István 60.000 koronát, Werner Adolf 60.000 koronát, Székesfőváros 50.000 koronát, Alszegehy Zsolt 50.000 koronát, Farkas Gyula 40.000 koronát, Imre Sándor 40.000 koronát, Szigetvári Iván 40.000 koronát, Vargha Zoltán 40.000 koronát, Benő Béla 10.000 koronát, budapesti állami Árpád reálgimnázium önképzőköre 10.000 koronát.

IRODALOMTÖRTÉNET.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság folyóirata, az Irodalomtörténet, beható tájékozást nyújt a magyar irodalom és irodalomtörténet haladásának minden fontosabb mozzanatáról. A folyóirat 1926-tól kezdve kéthavonként jelenik meg. Évi 100.000 koronáért minden érdeklődő megrendelheti. Iskolák, könyvtárak és társaskörök számára az évi előfizetés 200.000 korona. Külföldi megrendelés egy évre 200.000 korona. A jelzett összegek a Magyar Irodalomtörténeti Társaság pénztárosának, Oberle Józsefnek küldendők be postautalványon (Budapest, I., Attila-utca 1.), vagy a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 30.309. számú postatakarék-pénztári csekkszámlájára fizetendők be.

ÉLET.

Szépirodalmi képes folyóirat. Megjelenik kéthetenként. Kötetményeket, műfordításokat, novellákat, regényeket, művészeti, kritikai, filozófiai és művelődéstörténeti cikkeket közöl. Szerkeszti: Alszegehy Zsolt. Megrendelhető félévre 80.000 koronáért: Budapest, I., Horthy Miklós-út 15/c.

SZÁZADOK.

A Magyar Történelmi Társulat folyóirata. Tárgyköre: a magyar történettudomány eredményeinek ismertetése. Szerkeszti: Domanovszky Sándor. Megrendelhető évi 200.000 koronáért a Társulat titkári hivatalában: Budapest, I., Országos Levéltár. A Társulat tagjai a folyóiratot 90.000 korona évi tagdíjuk fejében kapják.

Felelős szerkesztő és felelős kiadó: Pintér Jenő. Budapest, I., Attila-utca 1.
Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest. — Szabó T. István.